

ЕРИХ МАРИЯ РЕМАРК ТРИУМФАЛНАТА АРКА

Превод от немски: Николай Краев, 1981

chitanka.info

1

Жената се насочи към Равик. Вървеше бързо, но някак си странно залиташе. Той я забеляза едва когато стигна до него. Видя бледо лице, изпъкнали скули и раздалечени очи. Лицето беше неподвижно като маска; изглеждаше хлътнало, а погледът, осветен от уличните лампи, привлече вниманието му със своята безизразност.

Жената мина така близо до него, че почти го докосна. Той протегна ръка и улови нейната над лакътя; тя политна; щеше да падне, ако не я бе задържал.

Той стискаше здраво ръката ѝ. След известно време попита:

— Къде отивате?

Жената го погледна втренчено и промълви:

— Пуснете ме.

Равик не отговори. Продължаваше да стиска ръката ѝ.

— Пуснете ме! Какво искате? — каза едва жената.

На Равик се стори, че тя не го вижда. Сякаш гледаше през него някъде в пустата нощ. Той беше само нещо, което се бе изпречило по пътя ѝ и на което тя казваше: „Пуснете ме.“

Веднага забеляза, че тя не е уличница. Не беше и пияна. Той поотпусна ръката ѝ. Би могла да се освободи лесно от него, но това не ѝ минаваше през ум. Равик почака известно време.

— Къде искате да отидете посред нощ в Париж и съвсем сама? — попита спокойно той и пусна ръката ѝ.

Жената не отговори. Нито тръгна. Веднъж спряла, изглеждаше неспособна да тръгне отново.

Равик се облегна о парапета на моста. Чувстваше с ръцете си влажния грапав камък.

— Може би долу? — кимна той с глава назад, към Сена, която течеше неуморно към сянката на моста „Алма“ в сиво, постепенно угасващо сияние.

Жената не отговори.

— Много рано — продължи Равик. — Много рано, а пък и много е студено през ноември!

Той извади пакет цигари и започна да рови из джобовете си за кибрит. Видя, че в малката кутийка са останали само две клечки, затова се наведе предпазливо, за да запази с ръце пламъка от лекия ветреца, идващ откъм реката.

— Дайте една и на мене — каза почти беззвучно жената.

Равик се изправи и ѝ показа пакета.

— Алжирски. Черен тютюн, от Чуждестранния легион. Може би ще са много силни за вас. Но нямам друга.

Жената поклати глава и взе една цигара. Равик ѝ поднесе запалената клечка кибрит. Тя пушеше бързо, поглъщайки дълбоко Дима. Равик хвърли горящата клечка зад парапета. Тя прелетя в мрака като малка звезда и угасна, едва когато падна във водата.

Едно такси се приближи бавно по моста. Шофьорът спря колата, погледна към тях, почака, след това даде газ и продължи по мокрия, лъскав булевард „Георг V“.

Равик внезапно се почувства уморен. Работил бе цял ден и не можеше да заспи. Затова бе излязъл да пийне нещо. Но сега, във влажния хлад на нощта, го обзе неочаквана умора.

Той погледна към жената. Какво го бе накарало да я спре? Нещо ѝ се бе случило; това поне беше ясно. Но какво му влизаше в работата? Той бе виждал вече достатъчно жени, особено нощем в Париж, на които се е случило нещо; но сега това не го интересуваше, защото той желаше само едно — да поспи няколко часа.

— Идете си в къщи — каза той. — Какво търсите из улиците по това време? Може да си навлечете само неприятности.

Той вдигна яката на палтото си и се приготви да тръгне. Жената го погледна, като че не го разбра, и повтори:

— В къщи?

Равик вдигна рамене.

— В къщи, у дома, в хотела, все едно как ще го наречете. Сигурно не искате да ви задържи полицията?

— В хотела! Господи! — каза жената.

Равик замълча. „Още една, която не знае къде да отиде“ — помисли той. Трябваше да го предвиди. Всички са такива. Нощем не знаят къде да отидат, а сутрин изчезват, преди да се събудиш. Тогава

знаят къде да отидат. Познато, евтино отчаяние, което настъпва о нощта и изчезва с нея. Той хвърли цигарата си. Като че сам не познаваше много добре, до полуда, това чувство.

— Елате да пийнем нещо — каза той.

Това беше най-простото разрешение. После ще плати и ще си тръгне, а тя да му мисли какво ще прави.

Жената пристъпи неуверено и политна. Равик я улови отново за ръката.

— Уморена ли сте? — запитва той.

— Не зная. Може би.

— Толкова уморена, че не можете да заспите? Тя кимна.

— Случва се. Елате, аз ще ви подкрепям.

Тръгнаха нагоре по авеню „Марсо“. Равик чувстваше как жената се опира на ръката му, сякаш всеки момент щеше да падне.

Пресякоха авеню „Петър I Сръбски“. Зад пресечката с улица „Де Шайо“ булевардът свърши и на фона на дъждовното небе се очерта, неясна и тъмна в далечината, огромната Триумфална арка.

Равик посочи тесния осветен вход на един невзрачен бар.

— Да влезем тук — все ще намерим нещо.

Беше едно бистро, посещавано предимно от шофьори. Няколко мъже и проститутки седяха в един ъгъл. Мъжете играеха карти, а жените пиеха абсент. Те погледнаха бързо новодошлите и отместиха с безразличие погледи. По-възрастната се прозина гласно; другата започна мързеливо да се гримира. В дъното един прислужник с лице на уморен плъх посипа пода с дървени трици и започна да мете. Равик и жената седнаха на една маса, недалеч от входа. Там беше най-удобно, защото можеше да си тръгне по-лесно. Той не свали палтото си и попита:

— Какво ще пиете?

— Не знам. Каквото и да е.

— Два калвадоса — каза Равик на келнера, който беше по жилетка и със запретнати ръкави — и един пакет „Честърфилд“.

— Нямаме — каза келнерът, — имаме само френски.

— Добре, тогава един пакет „Лоран“, зелени.

— Нямаме и зелени, а само сини.

Равик погледна голата ръка на келнера, където имаше татуировка на пристъпваща в облаците гола жена. Проследявайки погледа му, келнерът сви ръката си на юмрук и започна да си движи мускулите. Коремът на жената в облаците се разклати похотливо.

— Добре, донесете сини — каза Равик.

— Може да е останал някой пакет зелени — ухили се келнерът и се отдалечи.

Равик го проследи с поглед.

— С червени пантофи — каза той, — а на ръката — жена, която играе кючек. Трябва да е служил в турската флота.

Жената се облегна на масата. Облегна се така, като че нямаше намерение да вдигне никога ръцете си. Личеше си, че за тях са полагани големи грижи, но това не значеше нищо. Макар и големи, грижите не бяха достатъчни. Равик забеляза, че нокътът на десния среден пръст е счупен. Лакът на места бе изтърган.

Келнерът донесе чаши и цигари.

— „Лоран“, зелени. Все пак намерих един пакет.

— Не се и съмнявах. Във флотата ли сте бил?

— Не. В цирк.

— Толкова по-добре. — Равик подаде едната чаша на жената. — Хайде, пейнете. Това е най-доброто в случая. Или искате кафе?

— Не.

— Изпейте го на един дъх.

Жената кимна и изпи чашата. Равик я наблюдаваше. Тя имаше безцветно, почти безизразно лице. Устните бяха сочни, но бледи, очертанията им — зацапани. Само косите бяха много хубави — лъскави и естествено руси. На главата имаше барета, а под шлифера беше облечена с тъмносин, копринен костюм. Бе ушит от добър шивач, но зеленият камък на пръстена ѝ беше твърде голям, за да е истински.

— Искате ли още една чашка? — попита Равик. Тя кимна.

Той даде знак на келнера.

— Още два калвадоса, но в по-големи чаши.

— В по-големи чаши ли? И по-пълни?

— Да.

— Значи, два двойни калвадоса.

— Отгатнахте.

Равик реши да изпие бързо чашата и да си отиде. Беше отегчен и безкрайно уморен. Обикновено беше много търпелив в такива случаи; имаше зад себе си повече от четиридесет години бурен живот. Но подобно положение му беше много добре познато. Отдавна живееше в Париж и не можеше да спи добре — а в такъв случай човек вижда много неща.

Келнерът донесе чашите. Равик взе парливата и приятна ябълкова ракия и я постави внимателно пред жената.

— Изпийте и тази. Не помага много, но стопля. А каквото и да ви се е случило, не го взимайте много присърце. Нищо не е вечно на този свят.

Жената го погледна, без да пие.

— Така е — каза Равик. — Особено нощем. Нощта преувеличава всичко.

Жената продължаваше да го гледа. Най-после каза:

— Няма нужда да ме утешавате.

— Толкова по-добре.

Равик се огледа за келнера. Дотегнало му бе. Познаваше този тип жени. „Трябва да е руския — помисли си. — Няма сили името си да каже, а се перчи.“ — Руския ли сте? — запита той.

— Не.

Равик плати и стана да се сбогува. В същия миг стана и жената. Тя стори това мълчаливо и съвсем естествено. Равик я погледна неуверено. „Добре — помисли той, — може да се разделим и явън.“ Започнало бе да вали. Равик се спря пред вратата.

— В каква посока сте? — запита той, решен да тръгне в обратната.

— Не зная. Все едно накъде.

— Но къде живеете?

Жената направи бързо движение.

— Не мога да отида там! Не, не мога! Само там не!

Очите ѝ се изпълниха внезапно с безумен страх. „Скарала се е — помисли Равик — и е избягала. До утре на обед ще размисли и ще се върне.“

— Нямате ли някои познати, при които бихте могли да отидете? Бихте могли да им телефонирате от бистрото.

— Не, нямам никого.

— Но трябва да отидете някъде. Нямате ли пари за хотел?

— Имам.

— Идете в хотел тогава. Има много в страничните улици.

Жената не отговори.

— Трябва да отидете някъде — каза нетърпеливо Равик. — Не може да останете на улицата в този дъжд.

Жената се загърна по-грижливо в шлифера си.

— Имате право — каза тя, като че бе взела внезапно решение. — Имате право. Благодаря. Не се безпокойте повече за мене. Ще намеря къде да отида. Благодаря. — Тя прихвана с една ръка яката на шлифера си. — Благодаря ви за всичко.

Вдигна към Равик измъчения си поглед и направи безуспешен опит да се усмихне. След това тръгна в мъглата и дъжда без колебание, с безшумни стъпки.

Равик остана за миг неподвижен. „По дяволите“ — промърмори учудено и нерешително. Не разбра как се случи, нито защо — дали поради отчаяната усмивка или погледа, или пустата улица, или нощта, — но почувства, че не може да изостави тая жена, заприличала му там в мъглата на загубено дете.

Той я последва. И каза намусено:

— Елате с мен. Ще ви намеря място.

Стигнаха до „Етоал“. Площадът се разстилаше пред тях огромен и безкраен във влажната сивота. Мъглата стана още по-гъста, така че изхождащите от площада улици не се виждаха вече. Пред тях беше само просторният площад с пръснатите замъглени слънца на уличните лампи и монументалната каменна арка, която се извисяваше в мъглата, като че поддържаше мрачното небе и закриляше слабата самотна искрица на гроба на Незнайния воин, наподобяващ в нощната самота последния гроб на човечеството.

Пресякоха площада. Равик вървеше бързо. Беше толкова уморен, че не можеше да мисли. Зад себе си чуваше тихите стъпки на жената, която го следваше мълчаливо с наведена глава, мушнала ръце в джобовете — слабо, чуждо пламъче живот; и изведнъж, в нощната самота на площада той я почувства страшно близка, при все че не знаеше нищо за нея, а може би именно поради това. Тя му беше чужда, също така чужда, както се чувстваше той навред; това именно ги

сближаваше някак странно, много повече от всякакви приказки или от убийствената сивота на времето.

Равик живееше в малък хотел в една странична улица отвъд авеню Ваграм, зад площад „Де Тери“. Хотелът беше съвсем порутен. Единственото ново бе надписът: Хотел „Интернационал“.

Той позвъни.

— Има ли свободна стая? — попита той момчето, което им отвори.

Момчето го погледна сънливо и промърмори:

— Портиерът не е тук.

— Виждам. Питам те, има ли свободна стая?

Момчето вдигна безпомощно рамене. То видя, че Равик е с жена; но не можеше да разбере защо иска друга стая. Доколкото му беше известно, жени не се водеха, за да ги настанява човек в друга стая.

— Господжата е заспала. Ще ме изхвърли, ако я събудя — каза то, като се потърка с крак.

— Добре. Тогава ще видим сами.

Равик даде бакшиш на момчето, взе ключа си и тръгна към горния етаж, последван от жената. Преди да отключи своята врата, той погледна съседната. Пред нея нямаше обувки. Почука два пъти. Никакъв отговор. След това натисна полека дръжката на вратата. Стаята беше заключена.

— Вчера бе още свободна — промълви той. — Ще опитаме от другата страна. Хазайката трябва да я е заключила, за да не избягат дървениците.

Той отключи стаята си.

— Седнете за минута — каза Равик, като ѝ посочи червения диван. — Ей сега ще се върна.

След това отвори балконската врата, излезе на тесен железен балкон, прескочи през парапета в съседния и се опита да отвори вратата. Тя също беше затворена. Той се върна разочарован.

— Безполезно е. Не мога да ви намеря друга стая тук.

Жената седеше на края на дивана.

— Мога ли да поседя още малко?

Равик я погледна отблизо. Лицето и беше смазано от умора. Изглеждаше неспособна да стане отново.

— Можете да останете — каза той.

— Само минута...

— Можете и да поспите тук. Това е най-лесното. Жената като че не го чу. Бавно, почти несъзнателно поклати глава.

— Би трябвало да ме оставите на улицата. Сега мисля, че не бих могла...

— И аз мисля същото. Може да пренощувате тук. Така ще е най-добре за вас. А утре ще видим какво ще правим.

— Не бих искала... — започна жената, като го погледна.

— Боже мой — каза Равик, — не ми пречите. Не за пръв път някой ще нощува тук, защото няма къде да отиде. Това е хотел за бежанци. Легнете на кревата, а аз ще спя на дивана. Свикнал съм.

— Не, ще си остана, където съм. Достатъчно е да мога да поседя така.

— Добре, както обичате.

Равик свали палтото си и го остави на закачалката. След това взе от леглото едно одеяло и една възглавница и постави стол до дивана. От банята донесе хавлия, която сложи на стола.

— Това мога да ви дам — каза той. — Ако искате, вземете си и пижама. В скрина са. Няма да се занимавам повече с вас. Може да влезете в банята. Аз имам още малко работа тук.

Жената поклати отрицателно глава.

Равик застана пред нея.

— Но трябва да свалите шлифера си — каза той. — Съвсем е мокър. Дайте ми шапката си.

Тя му ги подаде. Той сложи възглавницата в ъгъла на дивана.

— За главата ви. Ето и един стол, за да не паднете, като заспите. — Той премести стола още по-близо до дивана. — Свалете си обувките сега. Съвсем са мокри, разбира се. Така най-лесно ще се простудите! — Той й свали обувките, извади от скрина един чифт вълнени мъжки чорапи и я обу. — Сега ще ви е по-добре: Човек трябва да си създаде удобства и в най-тежките дни. Това е старо войнишко правило.

— Благодаря — каза жената. — Благодаря.

Равик отиде в банята и пусна крана. Водата шурна в умивалника. Той свали връзката си и се погледна разсеяно в огледалото.

Изпитателен поглед от дълбоко хлътналите очи; тясно, уморено до смърт лице, на което само очите придаваха още живот; устни, които изпъкваха на фона на бръчките между носа и устата, а малко над дясното око започваше белег, който свършваше някъде в косата.

Мислите му бяха прекъснати от телефонен звън. „По дяволите.“ Той бе забравил за миг всичко. Понякога настъпваха такива минути на пълна забрава. А жената беше все още в съседната стая.

— Идвам! — извика той. — Уплашихте ли се? — После вдигна слушалката. — Какво? Да. Добре. Да, естествено, веднага, да, разбира се, да. Къде? Добре, идвам веднага. Силно, горещо кафе. Да...

Той остави внимателно слушалката и остана да седи още няколко секунди на облегалката на дивана.

— Трябва да изляза — каза той — още сега. Жената стана веднага. Но залитна и се опря на стола.

— Не, не... — Равик се почувства за миг трогнат от покорната ѝ готовност. — Можете да останете. Легнете да поспите. Аз ще отсъствам час-два, не знам колко време точно. Останете тук.

Той облече палтото си. Изведнъж го стрелна една мисъл, но я забрави веднага. Жената сигурно нямаше да открадне нищо. Не изглеждаше такава. Той познаваше много добре този тип. А нямаше и нищо особено за крадене.

Беше вече на вратата, когато тя го попита:

— Не мога ли да дойда с вас?

— Невъзможно. Стойте тук. Вземете, каквото ви трябва. Легнете на кревата, ако искате. Ей там има коняк. Легнете да поспите...

Той се обърна.

— Не гасете светлината — каза неочаквано и бързо жената.

Равик свали ръка от електрическия ключ.

— Страхувате ли се? — попита той.

Тя кимна.

Той посочи ключа.

— Заклучете вратата след мене, но извадете ключа. Долу има друг ключ, с който ще мога да си отворя.

Тя поклати глава:

— Не, не е това. Но, моля ви, не гасете лампата.

— Разбирам — каза Равик, като я погледна изпитателно. — Всъщност нямах намерение да я загася. Нека свети. Това чувство ми е

познато. И аз съм го изпитвал.

На ъгъла на улица „Де з' Акасиа“ той взе такси.

— Карайте на улица „Лористон“. Бързо.

Шофьорът зави и тръгна по авеню „Карно“. Когато пресичаше авеню „Дьо ла гранд Арме“, отдясно изскочи малка двуместна кола. Двете коли щяха да се сблъскат, ако улицата не беше мокра и хлъзгава.

Вместо да спре, двуместната кола профуча на милиметри от радиатора на таксито, стигна до средата на улицата и започна да се върти там като пумпал. Беше малка кола „Рено“. В нея седеше мъж с очила и черна мека шапка. При всяко завъртане на колата можеше да се зърне възмутеното му и пребледняло лице. Колата спря най-последно точно пред арката, сякаш пред огромните врати на ада — едно малко зелено насекомо, от което заканително се подаваше към нощното небе един блед юмрук.

— Вижте го как кара този — каза шофьорът, обръщайки се назад.

— Защо пък? — попита Равик.

— И каква шапка има само! За къде се е забързал толкова посред нощ?

— Но той е прав. Движи се по главната улица. Защо ругаете тогава?

— Прав е, разбира се. Затова именно и ругая.

— А какво щяхте да правите, ако той бе виновен?

— Пак щях да си ругая.

— Изглежда, че от това ви олеква.

— Не бих ругал точно така — обясни шофьорът и зави по авеню „Фош“. — Не бих се изненадал толкова. Нали разбирате?

— Не. Карайте по-бавно на пресечките.

— Това именно щях да сторя. Проклета хлъзгавина! Но защо всъщност питате, щом нямате намерение да чуete отговора ми?

— Защото съм уморен — отвърна нетърпеливо Равик. — Защото е късно. И защото, ако искате толкова да знаете, сме искрици, отнесени от незнаен вятър. Хайде, карайте.

— Това е вече друго. — Шофьорът вдигна почтително ръка към шапката си. — Това разбирам.

— Слушайте — каза с известно подозрение Равик. — Руснак ли сте?

— Не. Но чета каквото ми попадне, докато чакам клиенти.

„Нямам късмет днес с руснаците“ — помисли Равик. Той облегна глава назад и помисли: „Кафе. Горещо кафе. Дано да има. Ръцете ми трябва да бъдат съвсем сигурни. Ако не са, Вебер ще трябва да ми направи инжекция. Но ще се оправя.“ Той спусна стъклото на колата и пое бавно и дълбоко нахлулия отвън влажен въздух.

2

В малката операционна зала беше светло като ден. Приличаше на много хигиенична кланица. Тук-там имаше кошчета с окървавен памук, виждаха се пръснати превръзки и тампони, червеното беше крещящ и тържествуващ протест против белотата в тая зала. Вебер седеше в преддверието пред емайлирана желязна маса и пишеше нещо; една сестра изваряваше инструментите. Водата кипеше; лампата издаваше странни съскащи звуци и само тялото на масата лежеше напълно безучастно — вече всичко му беше все едно.

Равик пусна течния сапун по ръцете си и започна да се мие. Миеше се с яростно настървение, като че искаше да си одере кожата.

— По дяволите — промълви той.

Сестрата го погледна възмутено. Вебер вдигна глава.

— Успокойте се, сестра Йожени. Всички хирурзи ругаят. Особено ако нещо не е в ред. Трябва да свикнете с това.

Сестрата хвърли шепа инструменти в кипящата вода.

— Професор Перие никога не ругаеше — отвърна обидено тя. — И въпреки това спаси толкова хора.

— Професор Перие беше специалист по мозъчни операции. Това е тънка работа, Йожени. А ние режем коремите на хората. Нещо съвсем друго. — Вебер затвори дневника и стана. — Вие направихте всичко възможно, Равик. Какво сме виновни, като има толкова шарлатани?

— О, понякога може! — Равик изтри ръцете си и запали цигара. Сестрата отвори с мълчаливо неодобрение прозореца.

— Браво, Йожени! — похвали я Вебер. — Винаги според правилника.

— Чувствам се отговорна. Не искам да ме изгонят.

— Много мило, Йожени. Във вас ми е надеждата.

— Но има и такива, които не се съобразяват с нищо. Нищо не ги интересува.

— Това се отнася за вас, Равик — засмя се Вебер. — Най-добре ще е да се махнем. Йожени е винаги нападателно настроена сутрин. Освен това няма какво да правим тук.

Равик се обърна и погледна престараващата се сестра. Тя отвърна без страх на погледа му. Очилата със стоманени рамки придаваха на студеното ѝ лице още по-недостъпен израз. И тя беше човешко същество като него, но му се стори по-чужда от дърво.

— Извинете, сестро — каза той, — права сте.

Под бялата светлина на масата лежеше нещо, което преди няколко часа е било надежда, дихание, мъка и трептящ живот. Сега беше само един безчувствен труп, а човешкият автомат, наречен сестра Йожени, горд, че не е извършила никога погрешна стъпка, го покри и изкара от залата. „Има създания, които живеят вечно — помисли Равик, — животът не обича тия дървени души, затова ги забравя и ги оставя да си живеят.“

— Достатъчно, сестро — каза Вебер. — Сега идете да спите.

— Довиждане, доктор Вебер. Благодаря.

— Довиждане — каза Равик. — Извинете ме за ругатните.

— Сбогом — отговори кисело Йожени.

— Железен характер! — усмихна се Вебер.

Навън настъпваше мрачен ден. Камиони за смет дрънкаха по улиците. Вебер вдигна яката си.

— Отвратително време. Да ви отведе ли, Равик?

— Не, благодаря, предпочитам да повървя.

— В това време? Мога да ви оставя у дома. Не е далеко от моя път.

— Благодаря, Вебер — отвърна Равик, като поклати отрицателно глава.

Вебер го погледна изпитателно.

— Странно, че все още се разстройвате, когато някой пациент ви умре. Не оперирате ли от петнадесет години вече? Би трябвало да сте свикнали досега.

— Свикнал съм. И не съм разстроен.

Едрият и тежък Вебер застана пред Равик. Кръглото му лице лъщеше като ябълка. Черните подстригани мустаци блестяха, измокрени от дъжда. До тротоара стоеше един „Буик“ и също блестеше. С него Вебер щеше да се прибере лесно и бързо у дома —

розова куклена къща в предградията на града, със спретната, лъчезарна жена, две спретнати лъчезарни деца и уреден и безоблачен живот. Как може да му обясни човек задъхващото напрежение, когато ножът започва първия прорез и тясната червена ивичка следва лекото натисване; когато тялото се разкрива като многокатна завеса; когато се разголват органи, невидели никога досега светлина; когато човек като ловец тича по следата в джунглата и се озовава най-послед пред огромния звяр — смъртта, скрит в разрушените органи, в тумори, в разкъсвания; когато започва най-послед борбата, безумната и мълчалива борба, в която човек може да използва само едно тънко ножче, игла и сигурна ръка; как може да се обясни какво значи да почувстваш внезапно, че някаква тъмна сянка се спуска над ослепителната белота, прониква в целеустремената тя душа като жесток присмех, който притъпява ножа, пречупва иглата, свива ръката; когато невидимият, загадъчно туптящ живот угасва под безпомощната ръка, отнесен в призрачния вихър, който човек не може да достигне или задържи; когато лицето, което преди миг само е дишало и имало име, се превръща във вдървена, безименна маска: как може да се обясни тази безсмислена и безпомощна съпротива — и какво ли има да се обяснява?

Равик запали нова цигара и каза:

— А беше на двадесет и една години.

Вебер изтри с кърпичката си лъскавите капки от мустаците си.

— Вие оперирахте прекрасно. Аз не бих могъл да направя това. Не е ваша вината, че не успяхте да спасите човек, погубен от някой шарлатанин. Какво би станало с нас, ако мислим другояче?

— Да — каза Равик. — Какво би станало с нас?

Вебер прибра кърпичката си.

— След всичко, което сте преживели, би трябвало да сте вече достатъчно закоравял.

— Човек не може никога напълно да закоравее — каза Равик, като го погледна с едва уловима насмешка, — но свиква с много неща.

— Това исках да кажа.

— Да, но с някои неща не свиква никога. Само че това е трудно да се разбере. А колкото до разстройването, да приемем, че се дължи на кафето. И сигурно е така!

— Хубаво беше, нали?

— Много хубаво.

— Аз знам да правя кафе. Предполагах, че ще се нуждаете от него, затова го приготвих сам. Различаваше се от черната вода, която Йожени поднася обикновено, нали?

— Не може и да става сравнение. Вие сте майстор в правенето на кафе.

Вебер влезе в колата си. Запали мотора и се наведе през прозореца:

— Не е ли по-добре все пак да ви откарам? Трябва да сте дяволски уморен.

„Прилича на тюлен — помисли унесено Равик. — На пращящ от здраве тюлен. Но какво ме засяга това? Откъде ми дойде наум? Защо все ме преследва това раздвояване на мисълта?“

— Не съм уморен — каза той. — Кафето ме ободри. Лека нощ, Вебер.

Вебер се засмя. Зъбите му светнаха под черните мустаци.

— Няма да легна сега. Ще поработя в градината. Ще садя лалета и нарциси.

„Лалета и нарциси — помисли Равик. — В спретнати отделни лехи с чисти пясъчни пътечки помежду. Лалета и нарциси — златисторозовият вихър на пролетта.“

— Довиждане, Вебер — каза той, — ще се погрижите за останалото, нали?

— Разбира се. Ще ви телефонирам привечер. Жалко, че хонорарът ще е малък. Не си струваше главоболията. Девојката беше бедна и, както изглежда, без никакви роднини. Ще се погрижим и за това.

Равик прекрати разговора, като махна с ръка.

— Тя дала сто франка на Йожени. Това навярно са били всичките й пари. От тях двадесет и пет франка се падат на вас.

— Няма значение — каза нетърпеливо Равик. — Довиждане, Вебер.

— Довиждане. До утре сутринта в осем.

Равик тръгна бавно по улица „Лористон“. Ако беше през лятото, щеше да седне на някоя пейка в Булонската гора под лъчите на

утринното слънце, да погледа разсеяно водата и зелените дървета, докато възбудата му изчезне. След това щеше да се прибере в хотела и да поспи.

Той влезе в едно бистро на ъгъла на улица „Боасиер.“ На бара седяха няколко работника и шофьори. Те пиеха топло кафе, в което топяха кифли. Равик ги наблюдава известно време. Обикновен, сигурен живот, живот, който заслужава да се сграбчи и изживее. Денем — работа, вечер — умора, ядене, жена и дълбок сън без сънища.

— Един ликьор — каза той.

Умиращата девойка имаше на десния си глезен евтина верижка, имитация злато — една от тия щуротии, които човек прави само ако е млад, сантиментален и без вкус. Верижката с малка плочица и надпис: *Toujours Charles* [„Винаги Шарл“. — Б. р.], прикрепена така плътно за глезена, че да не може да се извади; верижка, разказваща за неделни дни, прекарани в горичките край Сена, за влюбена и невежа младост, за малкото бижутерийно магазинче в Ньойи, за септемврийските нощи в таванската стаичка, а след това за раздялата, очакването, страха — за *Toujours Charles*, който повече не се появява, за приятелката, която знае някакъв адрес, за акушерката, за масата, покрита с мушама, за разкъсващата болка и кръв, много кръв, за уплашеното лице на старицата, за ръцете, които я набутват набързо в таксито, за да се отърват от нея, за дните на страдание и криене. После за отвеждането в болницата, за последните сто франка, смачкани в горещата и влажна ръка... но вече твърде късно.

От радиото загърмя танго, някакъв глас гъгнеше безсмислени слова. Равик се улови, че си представя отново цялата операция. Преценяваше всяко свое движение. Няколко часа по-рано може би щеше да има все още надежда. Вебер го е търсил. Но го е нямало в хотела. И ето че девойката умря, защото той бе скитал по моста „Алма“. Вебер не можеше да прави такива операции. Глупава случайност. Кракът със златната верижка се бе отпуснал безжизнено. „Ела в лодката ми, луната грее“ — писукаше певецът.

Равик плати и излезе. Навън спря едно такси.

— Карайте в „Озирис“.

„Озирис“ беше голям публичен дом от средна категория с огромен бар в египетски стил.

— Затваряме вече — каза портиерът. — Няма никой.

— Никой ли?

— Само госпожа Роланд; дамите си отидоха.

— Добре.

Портиерът потупваше намусено с галоши по тротоара.

— Защо не задържите таксито? Друго по-късно трудно ще намерите. Вече затворихме.

— Казахте ми го вече. А такси сам ще си намеря.

Равик пхна пакет цигари в горния джоб на портиера, мина през малката врата при гардероба и влезе направо в голямата зала. Барът беше празен, в него имаше както обикновено останки от дребнобуржоазни пиршества — локвички разлято вино, няколко обърната стола, фасове по пода, мирис на тютюн, сладникав парфюм и човешка плът.

— Роланд! — повика Равик.

Тя бе застанала пред маса, на която беше натрупано розово копринено бельо.

— Ти ли си, Равик? — каза тя без изненада. — Късно е. Какво искаш: момиче или нещо за пиене. А може би двете?

— Водка. От полската.

Роланд донесе бутилка и чаша.

— Налей си сам. Аз трябва да подреда и опиша прането. Колата на пералнята ще пристигне всеки миг. А ако не си записвам всичко, тия разбойници ще ме оберат. Нали ги знаеш шофьорите? Трябват им подаръци за момичетата.

Равик кимна.

— Пусни радиото, Роланд. По-силно!

Роланд пусна радиото. Звукът на барабани и духови инструменти загърмя като буря в огромната празна зала.

— Много ли ти е силно, Равик?

— Не.

Много силно ли? Какво беше много силно? Само тишината. Тишината, в която човек чувства, че ще се пръсне... като в безвъздушно пространство.

— Готово. — Роланд дойде на масата при Равик. Имаше набито тяло, открито лице и спокойни черни очи. Черната пуританска рокля, която носеше, издаваше, че е управителка, и я отличаваше от почти голите проститутки.

— Изпий нещо с мене, Роланд.

— Добре.

Равик донесе една чаша от бара и започна да налива. Роланд бутна бутилката, когато чашата се напълни до половината.

— Стига! Не ми се пие.

— Полупразните чаши са нещо отвратително. Не я изпивай, ако не искаш.

— Защо? Това е цяло разсипничество.

Равик вдигна глава. Видя умното, добродушно лице и се усмихна.

— Разсипничество! Вечният страх на французите. Защо да пестиш, когато животът не ти спестява нищо?

— Да, но тук става дума за търговия, а това е съвсем друго.

— Да пием тогава по този повод — изсмя се Равик. — Какво би било светът без търговския морал? Тълпа престъпници, идеалисти и безделници.

— Трябва ти момиче — каза Роланд. — Мога да се обадя на Кики. Тя е чудесна. На двадесет и една година.

— Така! Пак на двадесет и една година! Днес нищо не ми трябва — Равик наля отново чашата си. — За какво мислиш всъщност, Роланд, преди да заспиш?

— Обикновено за нищо. Много съм уморена.

— А когато не си уморена?

— За Тур.

— Защо?

— Една моя леля има там къща с магазин. Аз имам двойна ипотека върху нея. Когато леля ми умре — тя е седемдесет и шест годишна, — ще наследя къщата. Тогава ще отворя кафене. Светли тапети с цветя, оркестър от трима души — пиано, цигулка и чело, а в дъното — бар. Малък и изискан. Къщата е в хубав квартал. Предполагам, че ще мога да я обзаведа за десет хиляди и петстотин франка, дори завеси и лампи ще мога да купя. Ще си задела пет хиляди

франка за на първо време. А, разбира се, от първия и втория етаж ще получавам и наем. За това мисля.

— От Тур ли си?

— Да. Но никой не знае какво правя, откакто съм го напуснала. Ако работата тръгне, кой ще се интересува от миналото ми? Парите оправят всичко.

— Не всичко, но много неща.

Равик почувства, че очите му натежават и езикът почва да се движи по-бавно.

— Мисля, че ми стига вече — каза той и извади няколко банкноти от джоба си. — Ще се омъжиш ли в Тур, Роланд?

— Не веднага. Но след няколко години. Имам приятел там.

— Ходиш ли някога при него?

— Рядко. Той ми пише от време на време. На друг адрес, разбира се. Женен е, но жена му е в болницата. Туберкулоза. Няма да изкара повече от една-две години, както казват докторите. Тогава ще се освободи.

— Бог да те благослови, Роланд — каза Равик, като стана. — Имаш здрав разум.

Тя му се усмихна чистосърдечно. Смяташе, че той е прав. По светлото ѝ лице нямаше ни следа от умора. Беше свежа, сякаш току-що бе станала от сън. Тя знаеше какво иска. Животът нямаше тайни за нея.

Навън беше ясен ден. Дъждът бе спрял. Писоарите се издигаха като буйни кули по уличните ъгли. Портиерът бе изчезнал, нощта се бе изпарила, денят бе настъпил и тълпа от бързаци хора се трупаше пред входовете на подземната железница като пред пропаст, в която щеше да се хвърли, принасяйки се в жертва на някакво тъмно божество.

3

Жената трепна на дивана. Не извика, а просто трепна с тих, заглушен звук, облегна се на лакътя си и се вцепени.

— Спокойно, спокойно — каза Равик. — Аз съм. Този, който ви доведе тук преди няколко часа.

Тя въздъхна отново. Равик я виждаше неясно; утрото бавно се промъкваше през прозореца и превръщаше светлината на електрическите лампи в бледо, мъртвешко сияние.

— Мисля, че можем да угасим вече лампата — каза той и завъртя електрическия ключ.

Отново почувства зад челото си леките удари на опиването.

— Искате ли да закусите? — запита той. Беше забравил жената, а после, когато вземаше ключа, реши, че сигурно си е отишла. С удоволствие би се отървал от нея. Бе пил много, бариерите на съзнанието му се бяха вдигнали, звънтящата верига на времето се бе скъсала, спомените и мечтите се въртяха буйно и дръзко наоколо. Искаше му се да е сам.

— Искате ли кафе? — попита той. — Това е единственото добро нещо тук.

Жената поклати отрицателно глава. Равик я погледна по-отблизо.

— Какво ви е? Идвал ли е някой?

— Не.

— Но нещо трябва да се е случило. Гледате ме, като че съм призрак.

Жената раздвижи устни:

— Миризмата...

— Миризмата ли? — повтори, без да разбира, Равик. — Водката почти не мирише, ликьорът и конякът също. А що се отнася до цигарите, и вие пушите. Какво страшно има в случая?

— Нямам това предвид...

— Но какво има, за бога?

— Усещам същата... същата миризма...

— Господи, трябва да е етерът! — сети се изведнъж Равик. — Етерът ли е?

Тя кимна утвърдително.

— Оперирали ли са ви някога?

— Не... само че...

Равик не я доизслуша, а отвори прозореца.

— Ей сега ще се отмирише. Изпушете една цигара.

Той отиде в банята и отвори крана. Погледна се в огледалото. Преди няколко часа бе стоял на същото място. Междувременно бе умрял един човек. Какво пък толкова? Хиляди хора умират всеки миг. Така твърдят статистиките. Какво пък толкова? Но за човека, който си отива, това значеше всичко и беше много по-важно от целия този свят, който продължаваше да живее.

Той седна на ръба на ваната и се събу. Все едно и също. Нещата и тяхната мълчалива принуда. Изтърканите, досадни привички в измамната светлина на преходното. Цъфналият бряг на сърцето се облива от вълните на любовта, но каквото и да си — поет, полубог или идиот — на всеки няколко часа трябва да слезеш от небето, за да изпълниш естествените си нужди. Не можеш да избягаш от тях. Такава е иронията на природата. Романтичен ореол над вътрешни секреции и стомашни вълнения. Органи за наслада, а същевременно сатанински нагодени за отделяне. Равик прати обувките си в ъгъла. Отвратителният навик да се събличаш! Човек не може да избяга и от него дори. Само този, който живее сам, може да разбере това. Някакво проклето примирение те принуждава да му се покориш. Той бе спал често облечен, за да се изплъзне от него; но това беше само отлагане. Невъзможно е да се отървеш.

Той отвори душа. Студената вода обля кожата му.

Пое дълбоко въздух и започна да се трие. Утехата на дребните неща на този свят. Вода. Дишане, вечерен дъжд. И само този, който е бил сам, ги познава. Признателна кожа. Кръв, която кръжи по-свободно в тъмните жили. Да легнеш в ливада. Брези, бели летни облаци. Небе на младостта. Но къде са преживяванията на сърцето? Мрачните приключения в живота са ги убили.

Той се върна в стаята. Жената се бе свила в един ъгъл на дивана, завита добре с одеялото.

— Студено ли ви е? — попита той.

Тя поклати отрицателно глава.

— Страхувате ли се?

Жената кимна.

— От мене ли?

— Не.

— От външния свят ли?

— Да.

Равик затвори прозореца.

— Благодаря — каза тя.

Той погледна тила ѝ. Рамене. Същество, което диша. Като късче чужд живот, но все пак живот. Топлота. А не вцепенено тяло. Какво друго можем да дадем на ближния си освен малко топлина? И какво повече?

Жената се раздвижи. Трепереше. Погледна Равик. Той почувства, че вълната се отдръпва. Постепенно го обзе някакво безразличие. Напрежението бе отминало. Стана му леко. Сякаш бе дошъл от друга планета. Всичко му се стори изведнъж просто — утрото, жената, — нямаше вече за какво да мисли.

— Ела — каза той.

Тя го погледна втренчено.

— Ела — повтори нетърпеливо.

Той се пробуди с чувството, че някой го наблюдава. Жената седеше облечена на дивана. Но не го гледаше. Гледаше навън през прозореца. Той очакваше да види, че си е отишла. Не му беше приятно, че още е тук. Не понасяше сутрин хора наоколо си.

Опита се да заспи отново; но мисълта, че жената може би го наблюдава, го смущаваше. Реши да се отърве веднага от нея. Ако чака за пари, лесна работа. Пък и какви трудности би могъл да има изобщо. Седна в леглото.

— Отдавна ли станахте?

Жената трепна и го погледна.

— Не можах да заспя. Съжалявам, ако съм ви събудила.

— Не ме събудихте.

— Искях да си отида. — Тя стана. — Не знам какво ме задържа.

— Почакайте. Ей сега ще се приготвя. Ще закусите с прочутото кафе на хотела. Толкова време имаме и двамата.

Той стана и позвъни. После отиде в банята. Забеляза, че тя бе ходила там; но всичко бе прибрано на място, дори и използваните кърпи. Докато си миеше зъбите, чу, че камериерката влезе със закуската. Затова побърза.

— Неприятно ли ви стана? — попита той, когато излезе от банята.

— Какво?

— Че момичето ви видя. Не го предвидих.

— Не. И тя не се изненада. — Жената погледна подноса. Донесли бяха закуска за двама, при все че Равик не бе казвал нищо.

— Не, разбира се. Нали сме в Париж? Хайде, изпийте кафето. Боли ли ви главата?

— Не.

— А мене ме боли. Но ще мине след един час. Вземете си кифла.

— Нищо не мога да ям.

— Можете, разбира се. Така си мислите. Опитайте само!

Тя взе кифлата, след това я остави.

— Наистина не мога.

— Тогава изпийте кафето и изпушете една цигара. Войнишка закуска.

— Да.

Равик започна да яде. След малко попита:

— Все още ли не сте гладна?

— Не.

Жената загаси цигарата.

— Струва ми се... — започна тя и млъкна.

— Какво ви се струва? — запита Равик без особен интерес.

— Че трябва вече да си вървя.

— Можете ли да се оправите? Тук сме около авеню „Ваграм“.

— Не мога.

— Къде живеете?

— В хотел „Вердюн“.

— Само на няколко минути оттук. Ще ви покажа пътя; и без тава трябва да ви изпратя до долу.

— Да, но не исках да кажа това.

Тя отново млъкна. „Пари“ — помисли Равик. „Както винаги пари“.

— С удоволствие мога да ви помогна, ако сте в затруднение. — Той извади портфейла от джоба си.

— Недейте. Откъде накъде? — каза рязко жената.

— Добре. — Равик прибра портфейла си.

— Извинете... — Тя стана. — Вие бяхте... Трябва да ви благодаря... Би било... Тази нощ... сама, не бих знаела...

Равик си припомни цялата случка. Смешно би било от нейна страна да предяви някакви искания, но той не бе очаквал благодарност и това беше много по-неприятно.

— Наистина не бих знаела... — каза жената. Тя продължаваше да стои нерешително пред него.

„Защо ли не си отива?“ — помисли си.

— Но сега вече знаете — отвърна той, само за да каже нещо.

— Не. — Тя го погледна открито. — Още не зная. Знам само, че трябва да сторя нещо. Че не мога просто да избягам.

— Това хич не е малко. — Равик взе палтото си. — Сега ще слезем заедно.

— Няма нужда. Кажете ми само... — Тя се поколеба, търсеше думите си. — Може би знаете... какво трябва да се направи... ако...

— Ако? — попита Равик след кратко мълчание.

— Ако някой умре — каза изведнъж жената и повече не издържа. Заплака, не ридаеше. Плачеше почти безгласно.

Равик почака, докато се успокои.

— Умрял ли е някой?

Тя кимна.

— Нощес ли?

Жената кимна отново.

— Вие ли го убихте?

Жената го погледна ужасена.

— Какво говорите?

— Убихте ли го? Трябва да ми кажете, щом ме питате какво трябва да направите.

— Той умря — извика жената. — Умря внезапно... Тя скри лице в ръцете си.

— Болен ли беше? — попита Равик.

— Да...

— Викахте ли Лекар?

— Да... но той не се съгласи да отиде в болницата.

— Вчера ли викахте лекар?

— Не. По-рано, преди три дни. Той... наруга лекаря и го изгони.

— Не повикахте ли след това друг лекар?

— Не познавахме никого. Само от три седмици, сме тук. Този лекар... доведе го камериерът... А той го изгони... Каза... каза... че ще му мине и без него.

— От какво беше болен?

— Не знам. Докторът каза, че е пневмония... Но той не му повярва... Каза, че всички лекари са мошеници... Вчера се чувстваше наистина по-добре, после изведнъж...

— Защо не го заведохте в болница?

— Не искаше. Каза... че... че ще му изневеря, щом не е при мене... Вие не го познавате. Не можеше да се направи нищо.

— В хотела ли е още?

— Да.

— Казахте ли на съдържателя за станалото?

— Не. Той изведнъж млъкна... после ужасна тишина, пък и очите му... не можах да издържа и избягах.

Равик си представи тази нощ. За момент му стана неприятно. Но станалото беше станало, това сега нямаше значение нито за него, нито за жената. Най-вече за нея! Тогава всичко ѝ беше все едно. Нали въпросът бе да мине тази нощ. Животът не се състои само в сантиментални сравнения. В нощта, когато бе чул за смъртта на жена си, Лавин бе отишъл във вертеп. Спасили го бяха проститутките; свещеник не би могъл да му помогне. Всеки, който може да разбере това, ще оправдае и тяхната постъпка. Тя не подлежи на обяснения. Но отговорността върви редом с нея.

Той взе палтото си.

— Елате. Ще дойда с вас. Съпруг ли ви беше тоя човек?

— Не — каза жената.

Съдържателят на хотел „Вердюн“ беше дебел мъж без ни един косъм на главата; в замяна на това имаше боядисани черни мустаци и гъсти черни вежди. Той бе в хола на хотела; зад него бяха застанали един келнер, камериерка и една касиерка без бюст. Явно, че

съдържателят знаеше вече всичко. Той избухна веднага, щом видя жената. Лицето му пребледня. Размаха във въздуха малките си дебели ръце, от него струеше ярост, възмущение, но като забеляза Равик, и облекчение. Когато стигна до думите: „Полиция, чужденци, подозрения и затвор“, Равик го прекъсна.

— От Прованс ли сте? — попита той.

Съдържателят млъкна изведнъж.

— Не. Какво искате да кажете? — запита учудено.

— Нищо — отговори Равик. — Искам само да ви прекъсна. Един съвсем безмислен въпрос е най-доброто средство в такива случаи. Иначе бихте говорили още цял час.

— Кой сте вие, господине? Какво желаете?

— Това е първата разумна приказка, която казахте досега.

Съдържателят се успокои.

— Кой сте вие? — запита по-спокойно той, като внимаваше да не оскърби случайно някой влиятелен човек.

— Лекарят — отговори Равик.

Съдържателят разбра, че няма никаква опасност.

— Не е нужен вече никакъв лекар — избухна отново той. — А полиция.

Той вторачи поглед в Равик и жената. Очакваше страх, молби и заплахи.

— Точно така! А защо не е тук? Вие знаете от няколко часа вече за смъртта на тоя човек.

Съдържателят не отговори. Гледаше Равик яростно. — Ще ви кажа защо. — Равик направи крачка напред. — Страхувате се да не се вдигне голям шум и да не загубите клиентите си. Много хора ще напуснат хотела, щом разберат за това. Но полицията ще дойде, такъв е законът. Зависи само от вас дали ще се вдига много шум или не. Всъщност за това изобщо не ви е било грижа. Страх ви е било, че е офейкала и всичко е оставила на вас. Напразно е било. И за сметката няма защо да се страхувате. Ще ви бъде изплатена. А сега искам да видя мъртвеца. След това ще се погрижа за останалото.

Той мина покрай съдържателя, като попита жената:

— Коя е стаята?

— Номер четиринадесет.

— Няма защо да идвате с мен. Мога да свърша и сам тази работа.

- Не, искам да остана тук.
- По-добре ще е да не го виждате повече.
- Не, искам да остана.
- Добре, както искате.

Стая номер четиринадесет бе ниска и гледаше към улицата. Около вратата се тълпяха няколко камериерки, прислужници и келнери. Равик ги разбута. В стаята имаше две легла. На леглото до стената лежеше мъртвецът, жълт и вцепенен като восъчна фигура, с черни къдрави коси и червена копринена пижама. Ръцете му бяха скръстени. Евтина дървена Мадона, по лицето на която имаше следи от червило, бе сложена на масичката до него. Равик я вдигна — на гърба ѝ имаше надпис „Изработено в Германия“. Той погледна лицето на мъртвеца: по устните му нямаше червило, пък и не изглеждаше да е от този тип мъже. Очите бяха полуотворени; едното повече от другото — това придаваше на лицето израз на безразличие, като че се бе вцепенил във вечна досада.

Равик се наведе над мъртвеца. Най-напред прегледа всички шишенца на масата до леглото, а след това разгледа и самия труп. Никаква следа от насилие. Той се изправи.

— Знаете ли как се казваше лекарят, който е идвал? — обърна се към жената. — Спомняте ли си името му.

— Не.

Той я погледна. Беше много бледа.

— Я по-добре седнете на стола в ъгъла и почакайте. Тук ли е камериерът, който доведе лекаря?

Погледът ѝ почна да търси из лицата на хората, струпали се на вратата. Всяко от тях имаше един и същ израз: ужас и алчност.

— На този етаж е Франсоа — каза чистачката, вдигнала метлата като копие.

— Къде е Франсоа?

Един келнер си проправи път.

— Как се казваше лекарят, който е бил тук?

— Боне. Шарл Боне.

— Знаете ли телефона му?

Келнерът започна да търси из джобовете си.

— Паси, 27–43.

— Добре. — Равик видя, че лицето на съдържателя се подаде между другите. — Ама, моля ви се, я затворете вратата, или може би искате да поканим и минувачите?

— Не. Махнете се! Всички се махнете! Защо сте се събрали тук? Да крадете от времето, за което ви плащам?

Той изгони прислугата и затвори вратата. Равик вдигна телефонната слушалка. Обади се на Вебер, с когото поговори малко. След това взе номера в Паси. Боне беше в кабинета си. Той потвърди казаното от жената.

— Човекът е умрял — каза Равик. — Можете ли да дойдете, за да съставите смъртния акт?

— Този човек ме изгони най-грубо.

— Той вече не може да ви нагруби.

— Не ми и плати. А ме нарече скъперник и мошеник.

— Бихте ли дошли, за да си получите хонорара!

— Мога да изпратя някого.

— По-добре е сам да дойдете. Иначе няма да получите нищо.

— Ще дойда — каза след известно колебание Боне. — Но няма нищо да подпиша, преди да ми се плати. Дължат ми триста франка.

— Добре. Триста. Ще си ги получите. — Равик затвори телефона. — Съжалявам, че трябваше да изслушате всичко това — каза той на жената. — Нямаше как. Този човек ни е необходим.

Жената беше извадила вече няколко банкноти.

— Няма значение — каза тя. — Не е нищо ново за мен. Ето парите.

— Не бързайте. Той ще дойде ей сега. Тогава сама ще му ги дадете.

— Не може ли вие да съставите смъртния акт? — попита жената.

— Не — каза Равик. — Лекарят трябва да е французин. А най-добре е да бъде този, който го е лекувал.

След като Боне затвори вратата зад себе си, изведнъж стана много по-тихо. Сякаш не бе излязъл само един човек. Шумът от автомобилите се чуваше съвсем слабо, като че се сблъскваше със стена от плътен въздух, през която проникваше с мъка. След цялата бъркотия през последния час сега за пръв път се почувства присъствието на

мъртвеца. Неговото властно мълчание изпълваше евтино обзаведената стая и макар да приличаше в ярко червената копринена пижама на клоун, той бе господарят тук. Защото не можеше вече да се движи. Живият човек се движи и независимо от това дали е силен, хубав или смешен, той не притежава странното величие на този, който никога вече няма да се движи и е осъден на разложение. Той е свършен, а човек е свършен само в смъртта — и то за съвсем кратко време.

— Вие не бяхте омъжена за него, нали? — попита Равик.

— Не. Защо?

— Законът го изисква. За наследството. Полицията ще направи опис на вашите и неговите вещи. Вие ще вземете своите. А неговите ще вземе полицията. За роднините, ако се явят. Има ли такива?

— Във Франция — не.

— Вие живеете с него, нали?

Жената не отговори.

— Отдавна ли?

— От две години.

— Нямате ли куфари? — попита Равик и се огледа.

— Имам; снощи бяха там, до стената...

— Аха; съдържателят трябва да е... — Равик отвори вратата. Чистачката с метлата отскочи назад. — Много сте любопитна за годините си, лелко! Извикайте съдържателя!

Чистачката понечи да протестира.

— Права сте — прекъсна я Равик. — На тази възраст ви е останало само едното любопитство. Повикайте съдържателя!

Старицата измърмори нещо и изчезна, като буташе метлата пред себе си.

— Съжалявам — каза Равик, — но не може другояче. Може да ви се струва грубо, но все пак е по-добре да свършим всичко още сега. По-просто е, при все че вие може би не разбирате още.

— Разбирам — каза жената.

— Разбирате ли? — попита Равик, като я погледна.

— Да.

Съдържателят влезе с лист хартия в ръка. Не бе почукал на вратата.

— Къде са куфарите? — попита Равик.

— Преди всичко сметката. Ето я. Трябва да платите най-напред сметката.

— Най-напред куфарите. Никой не е отказал да ви плати. Стаята е все още заета. И когато влизате друг път, чукайте на вратата. Дайте да видя сметката и кажете да донесат куфарите.

Съдържателят го погледна яростно.

— Ще си получите парите — каза Равик.

Съдържателят излезе и блъсна вратата.

— Имаше ли пари в куфарите? — обърна се Равик към жената.

— Не... струва ми се.

— Знаете ли къде може да са парите? В костюма ли? Или изобщо нямаше пари?

— Парите бяха в портфейла.

— Къде е той?

— Под... — Жената се поколеба. — Той го държеше обикновено под възглавницата си.

Равик стана. Вдигна внимателно възглавницата, на която лежеше главата на мъртвеца, и извади черен кожен портфейл. След това го подаде на жената:

— Вземете парите и всичко ценно за вас. Бързо!

Няма време за сантименталности. Вие трябва да живеете. За какао друго са парите? Да мухлясват в полицията ли?

Той погледна за миг през прозореца. Един шофьор на камион се караше на зарзаватчия с каручка, теглена от два коня. Ругаеше го с цялото си превъзходство, получено от тежкия мотор. Равик се обърна пак.

— Свършихте ли?

— Да.

— Дайте ми портфейла.

Той бутна портфейла под възглавницата. Забеляза, че бе много изтънял.

— Приберете всичко в чантата си — добави после. Тя послушно изпълни нареждането му. Равик взе сметката и я прегледа внимателно.

— Плащали ли сте нещо, откакто сте тук?

— Не знам. Струва ми се, да.

— Тази сметка е за две седмици. Плащал ли е... — Равик се поколеба. Стори му се странно да нарече мъртвеца господин

Рашински. — Навреме ли са били плащани сметките?

— Да, винаги. Той често казваше, че в неговото положение е много важно да плаща навреме онова, което дължи.

— Този човек е мошеник. Имате ли понятие къде може да е последната сметка?

— Знам само, че той държеше всички книжа в малкия куфар.

На вратата се почука. Равик не можа да сдържи усмивката си. Един камериер донесе куфарите. Съдържателят влезе подир него.

— Това ли е всичко? — обърна се Равик към жената.

— Да.

— Разбира се, че е всичко — изръмжа съдържателят. — Какво очаквахте?

Равик взе един малък куфар.

— Имате ли ключ за него? Няма ли? Къде може да са ключовете?

— В гардероба. В костюма му.

Равик отвори гардероба. Беше празен.

— Е-е? — обърна се той към съдържателя.

— Е-е? — извика съдържателят на камериера.

— Костюмът е отвън — смотолеви последният.

— Защо?

— За да го изчеткам и почистя.

— Той няма да трябва вече — каза Равик.

— Донеси го веднага, разбойнико! — изкрещя съдържателят.

Камериерът го погледна многозначително, намигна и излезе. Почти веднага се върна с костюма. Равик разтърси сакото, след това панталоните. Нещо иззвънтя. Той се поколеба за миг. Странно чувство — да претърсваш джобовете на покойник. Като че костюмът е умрял заедно с него. А костюмът си е само костюм.

Той извади ключовете и отвори куфара. Най-отгоре имаше платнена папка.

— Вътре ли е? — обърна се той към жената.

Тя кимна.

Равик намери веднага сметката. Беше изплатена. Той я показва на съдържателя.

— Надписали сте за цяла седмица.

— Така ли? — извика съдържателят. — Ами неприятностите, разпериите, тревогите? Това нищо ли е? Жлъчката пак ми се обади. И това ли не влиза в сметката. Вие сам казахте, че може да си загубя клиентите. Щетите са много по-големи от представената сметка. Ами леглото? Дезинфекцирането на стаята? Измърсеното бельо?

— Бельото е вписано вече в сметката. Както и вечеря за двадесет и пет франка, която уж е изял снощи. Ядохте ли нещо снощи? — обърна се той към жената.

— Не. Но не мога ли да платя всичко? Бих желала... да се свърши по-скоро.

„Да се свърши по-скоро — помисли Равик. — Познато чувство. След това — тишината и мъртвецът. Зловещото мълчание. Така е по-добре, макар и да е ужасно.“ Той взе от масата един молив и започна да пресмята. След това подаде сметката на съдържателя.

— Съгласен ли сте?

Той погледна последната цифра.

— Да не съм луд?

— Съгласен ля сте? — повтори Равик.

— Кой сте изобщо вие? И защо се месите?

— Брат съм й — каза Равик. — Съгласен ли сте?

— Плюс десет процента за прислугата и данъците. Иначе не.

— Добре. — Равик започна да събира. — Ще трябва да платите двеста деветдесет и два франка — обърна се той към жената.

Тя извади от чантата си три стофранкови банкноти и ги подаде на съдържателя, който ги взе и тръгна.

— Стаята да бъде освободена до шест часа. Иначе ще платите за още един ден.

— Осем франка ресто — каза Равик.

— Ами портиерът?

— Ние сами ще му платим, включително и бакшиша.

Съдържателят наброи сърдито осем франка на масата.

— Мръсни чужденци! — измърмори той на излизане.

— Честолюбието на някои френски съдържатели на хотели се изразява в омразата към чужденците, от които те живеят. — Равик забеляза камериера, който се навърташе около вратата, очаквайки бакшиш. — Ето на, вземи...

Той погледна най-напред банкнотата, след това каза:

— Благодаря, господине. — И си отиде.

— Сега остава да дойде и полицията; след това ще можем да го вдигнем — каза Равик и погледна жената. Тя седеше спокойно в ъгъла между куфарите, в бавно спускащия се мрак. — Човек става много важна личност, като умре; докато е жив, никой не се занимава с него. — Той погледна отново жената. — Не искате ли да слезете? Долу сигурно има някаква канцелария.

Тя поклати отрицателно глава.

— Аз ще сляза с вас. Един мой приятел, доктор Вебер, ще дойде да уреди въпроса с полицията. Можем да го почакаме долу.

— Не, бих желала да остана.

— Няма какво да правите тук. Защо искате да останете?

— Не знам. Той... няма да бъде още много време тук. А аз често... Той не беше щастлив с мене. Често ме нямаше. Сега искам да остана.

Тя говореше спокойно, без сантименталности.

— Няма да ви види сега — каза Равик.

— Все едно.

— Добре. Тогава ще пийнем нещо тук. Трябва да пийнете. — Равик не дочака отговора. Позвъни. Келнерът се яви необикновено бързо. — Донесете ни два големи коняка.

— Тук ли?

— Да. Къде другаде?

— Добре, господине.

Келнерът донесе две чаши и една бутилка Курвоазие. Погледна към ъгъла, където леглото се белееше в полумрака, и запита:

— Да запала ли лампата?

— Не. Но може да оставите бутилката.

Келнерът сложи подноса на масата и изчезна на най-бързия начин, поглеждайки отново към леглото. Равик наля коняк в чашите.

— Пийнете. Ще ви стане по-добре.

Той очакваше, че жената ще откаже и ще трябва да я увещава. Но тя изпи без колебание чашата.

— Има ли нещо друго ценно в неговите куфари?

— Не.

— Нещо, което бихте желали да задържите? Което може да ви бъде от полза? Защо не погледнете?

— Не. Знам, че в тях няма нищо.

— И в малкия куфар ли?

— Там има може би. Не знам какво държеше в него.

Равик взе куфара и го сложи на малката маса до прозореца. Няколко стъклъца, долни дрехи, няколко бележника, кутия с водни бои, четки, една книга, в едно отделение на платнената папка две банкноти, загънати в много фина хартия. Той ги извади и ги погледна на светлината.

— Ето сто долара — каза той. — Вземете ги. Може да прекарате известно време с тях. Ще сложим ваши вещи в този куфар. Би могъл да бъде и ваш.

— Благодаря ви — каза жената.

— Всичко това ви е може би противно, но трябва да се направи. То е от значение за вас. По този начин ще спечелите малко време.

— Не смятам, че е противно. Само че не бих могла да го сторя сама.

Равик напълни отново чашите.

— Изпийте я.

Тя изпи бавно своята чаша.

— Чувствате ли се по-добре? — запита той. Тя го погледна.

— Нито по-добре, нито по-зле. Никак. — Тъмнината я обгърна. Червените отражения на светлинните реклами пробягваха от време на време по лицето ѝ ръцете ѝ. — Не мога да мисля за нищо — каза тя, — докато той е тук.

Двама санитарии разгънаха одеялото и сложиха носилката до леглото. След това вдигнаха трупа. Сториха това бързо и сръчно. Равик се бе изправил до жената, за да я задържи, ако припадне. Преди да покрият покойника, той се наведе и взе от нощната масичка малка дървена Мадона.

— Предполагам, че е ваша — каза той. — Не искате ли да я задържите?

— Не.

Той ѝ подаде фигурката, но тя не я взе. Тогава отвори малкия куфар и я сложи вътре.

Санитарите покриха трупа с чаршаф. След това вдигнаха носилката. Вратата беше много тясна, а и коридорът навън не беше особено широк. Те се опитаха да минат с носилката, но не успяха. Тя се удари в стената.

— Трябва да го свалим — каза по-възрастният. — Не ще можем да направим завоя с него.

Той погледна Равик.

— Елате — обърна се Равик към жената. — Ще чакаме долу.

Тя поклати отрицателно глава.

— Добре — каза той на санитарите. — Направете каквото е необходимо.

Двамата мъже хванаха покойника за краката и за раменете и го оставиха на пода. Равик понечи да каже нещо, погледна жената — тя дори не трепна — и замълча. Санитарите изнесоха носилката. След това се върнаха в полумрака и изкараха мъртвеца в слабоосветения коридор. Равик ги последва. Трябваше да вдигнат носилката много високо, за могат да слязат по стълбите. Лицата им се подуха, зачервиха се и плувнаха в пот, а мъртвецът се поклащаше бавно над главите им.

Равик ги проследи с поглед, докато слязоха. След това се върна в стаята.

Жената бе застанала до прозореца и гледаше навън. Колата беше на улицата. Санитарите метнаха носилката в нея, както хлебарят мята хляб в пещта. След това скочиха на местата си. Моторът изрева така, сякаш някой бе извикал изпод земята, и колата сви бързо зад ъгъла.

Жената се обърна.

— Трябваше да си тръгнете по-рано — каза Равик. — Нужно ли беше да видите и това?

— Не можех. Не можех да напусна преди него. Не разбирате ли?

— Да. Разбирам. Елате да пийнете още една чаша.

— Не.

Вебер бе запалил лампата при идването на полицията и санитарите. След изнасянето на покойника стаята изглеждаше по-голяма. По-голяма и странно мъртва; сякаш мъртвецът бе излязъл, а в стаята бе останала само смъртта.

— Искате ли да останете в този хотел? Сигурно не?

— Не.

— Имате ли познати тук?

— Не, никого.

— Знаете ли някой хотел, в който можете да отидете?

— Не.

— Наблизо има малък хотел, подобен на този. Чист и почтен. Хотел „Милано“. Там ще намерим може би нещо за вас.

— Не мога ли да отида в хотела, където... във вашия хотел.

— В „Интернационал“ ли?

— Да. Аз... Той е... вече ми е познат... И е по-добре там, отколкото в съвсем непознат...

— „Интернационал“ не е съвсем подходящ хотел за жени — каза Равик. И помисли; „Само това липсваше. В същия хотел. Аз не съм болногледачка. Освен това тя мисли може би, че имам вече известно задължение към нея.“ — Не мога да ви посъветвам да дойдете там — каза той малко по-рязко, отколкото трябваше. — Там е винаги препълнено. С бежанци. Идете в хотел „Милано“. Ако не ви хареса, винаги можете да се преместите.

Жената го погледна. Той почувства, че отгатва мислите му и му стана неудобно; беше по-добре обаче да изпита за момент неудобство, а след това да го оставят на мира.

— Добре — каза жената. — Прав сте.

Равик поръча да свалят куфарите в таксито. Хотел „Милано“ беше само на няколко минути. Той нае там стая и се качи заедно с жената. Беше на втория етаж, с тапети на рози, легло, гардероб, маса и два стола.

— Харесва ли ви? — запита той.

— Да. Много.

Равик огледа тапетите. Бяха ужасни.

— Поне е чисто — каза той. — Светло и чисто.

— Да.

Донесоха куфарите.

— Сега вече всичко е при вас.

— Да. Благодаря. Благодаря ви много.

Тя седна на леглото. Лицето ѝ беше бледо и безизразно.

— Трябва да си легнете. Ще можете ли да заспите?

— Ще се опитам.

Той извади от джоба си алуминиева туба, от която изтърси няколко таблетки.

— Ето ви нещо за сън. Ще го изпиете в чаша вода. Искате ли сега да го вземете?

— Не, по-късно.

— Добре. Аз си тръгвам. Ще намина да ви видя тия дни. Постарайте се да заспите, колкото може по-скоро. Ето ви адресът на погребалното бюро, ако ви потрябва. Но не отивайте там. Мислете за себе си. Аз ще дойда пак. — Равик се поколеба за миг. След това запита: — Как се казвате?

— Маду. Жоан Маду.

— Жоан Маду. Добре. Ще го запомня. — Той знаеше, че няма да го запомни и няма да дойде пак. И именно защото знаеше това, се стараеше да запази приличие. — По-добре ще е да го запиша — каза той, като извади бележник за рецепти от джоба си. — Запишете го сама, така е по-сигурно.

Тя взе бележника и записа името си. Той го погледна, откъсна листа, после го прибра в джоба на палтото си.

— А сега си легнете — каза той. — Утре всичко ще изглежда другояче. Може да звучи глупаво и изтъркано, но е така; на вас сега единствено ви трябва сън и време. Време, за да се съвземете. Знаете това, нали?

— Да, знам.

— Вземете таблетките и хубаво се наспете.

— Да, благодаря ви. Благодаря ви за всичко. Не знам какво бих правила без вас. Наистина не зная.

Тя подаде ръка. Беше хладна, но стискаше здраво. „Добре — помисли той. — В това ръкостискане има вече известна решителност.“

Равик излезе на улицата. Лъхна го влажен, приятен вятър. Автомобили, хора, няколко подралици проститутки по ъглите, бирарии, бистра, миризма на тютюн, алкохол и бензин — този забързан, променлив живот. Той погледна към фасадата на хотела. Няколко осветени прозорци. Зад един от тях седеше жената, загледана право пред себе си. Той извади от джоба си бележката с името ѝ, скъса я и я хвърли. Забравя.

Каква дума. Изпълнена с ужас, утеха и видения! Кой може да живее, без да забравя? Но и колко можеш да забравиш? Пепелта на спомените, разяждаща сърцето. И човек става свободен едва тогава, когато няма за какво да живее.

Той тръгна към площад „Етоал“. Площадът беше препълнен. Зад Триумфалната арка имаше прожектори, които осветяваха гроба на Незнайния воин. Огромно синьо-бяло-червено знаме се развяваше над него. Празнуваха двадесетата годишнина на примирието от 1918 година. Небето беше облачно. Прожекторите очертаваха смътно и неясно върху движещите се облаци контурите на знамето и, сякаш разкъсано, то бавно потъваше във все по-сгъстяващия се мрак. Някъде свиреше военна музика. Глухият ѝ звук долиташе отдалеко. Не се чуваха песни. Тълпата мълчеше.

— Примирие! — каза една старица до Равик. — В последната война загубих мъжа си. Сега идва ред на сина ми. Примирие! Кой знае какво още ни чака...

Болничният лист над леглото беше нов и чист. Записано беше само името. Люсиен Мартине. Бют-Шомон. Улица „Клавел.“

Девојката лежеше посърнала. Беше оперирана предната ноц. Равик прислуша внимателно сърцето. След това се изправи.

— По-добре е — каза той. — Преливането на кръв направи чудеса. Ако изкара още един ден, ще бъде спасена.

— Добре — каза Вебер. — Поздравявам ви. Не изглеждаше, че ще оживее. С пулс сто и четиридесет и кървно налягане осемдесет, с кофеин и корамин — беше съвсем близо до смъртта.

— Няма какво да ме поздравявате — каза Равик, като вдигна рамене, — просто е дошла по-навреме от другата, от онази със златната верижка на крака. И нищо повече.

Той зави девојката.

— Това е вторият случай за една седмица. Ако продължава така, ще имате болница за злополучни аборти от Бют-Шомон. Нали и първата беше от там?.

— Да — кимна Вебер. — И пак от улица „Клавел“. Трябва да са се познавали и са отишли при същата акушерка. Тя дойде по същото време привечер, както и другата. Добре, че можах да ви намеря в хотела. Страхувах се, че няма да сте там.

Равик го погледна.

— Който живее в хотел, не се намира там вечер, Вебер. Хотелските стаи не са особено уютни през ноември.

— Представям си. Защо живеете тогава в хотел?

— Защото животът там е удобен и безличен. Човек е едновременно и сам, и не.

— Това ли желаете?

— Да.

— Същото бихте могли да постигнете и по друг начин. Като си наемете малък апартамент например.

— Възможно е. — Равик се наведе отново над девојката.

— Не мислите ли и вие така, Йожени? — попита Вебер.

Сестрата вдигна глава и каза студено:

— Господин Равик никога няма да направи това.

— Доктор Равик, Йожени — поправи я Вебер. — Той е бил главен хирург на голяма болница в Германия. И е много по-ценен от мене.

— Тук... — започна сестрата и намести очилата си.

— Добре, добре — прекъсна я Вебер. — Знаем какво ще кажете. Тук не признават чужди дипломи. Голяма глупост. Но откъде сте толкова уверена, че той няма да си наеме апартамент?

— Господин Равик е загубен човек. Той няма никога да си създаде свой дом.

— Какво? — учуди се Вебер. — Какво казахте?

— За господин Равик няма нищо свято. Това е причината.

— Браво — каза Равик откъм леглото на девойката.

— И това не бяхме чували — добави Вебер, като погледна втренчено Йожени.

— Попитайте го сам, доктор Вебер!

Равик стана.

— Отгатнахте, Йожени. Но когато за някого няма нищо свято, всичко започва да му става свято по един по-човешки начин. Той започва... да почита искрицата живот, която тупти дори в червея и го кара да търси светлината... Това обаче не е сравнение.

— Не можете да ме засегнете. Вие не вярвате в нищо — Йожени поправи енергично бялата престилка на гърдите си. — Аз, слава Богу, съм верующа.

Равик посегна към палтото си.

— Вярата лесно може да направи хората фанатици. Затова за всички религии е заплатено с толкова кръв. — Той се усмихна. — Търпимостта е дъщеря на съмнението, Йожени. Не сте ли вие въпреки цялата си вяра много по-нападателна, отколкото аз, изгубеният неверник.

— Чухте ли, Йожени? — изсмя се Вебер. — По-добре не отговаряйте. Само ще стане по-лошо.

— Моето достойнство на жена...

— Добре — прекъсна я Вебер. — Пазете си го; това е много хубаво. Трябва вече да тръгвам. Имам още малко работа в

канцеларията. Елате, Равик. Довиждане, Йожени.

— Довиждане, доктор Вебер.

— Довиждане, сестра Йожени — каза Равик.

— Довиждане — отговори Йожени почти насила, и то едва след като доктор Вебер се обърна и я изглежда.

Канцеларията на Вебер беше запълнена с лека бяло-златиста мебел в стил ампир. По стената над писалището бяха окачени снимки от къщата и градината му. До стената имаше голям модерен лежащ стол. Вебер спеше на него, когато биваше принуден да нощува тук. Частната болница беше негов.

— Какво искате да пийнете, Равик? Коняк или дубоне?

— Кафе, ако има още.

— Разбира се. — Вебер сложи кафеничето на масата и го включи в контакта. След това се обърна към Равик; — Можете ли да ме заместите днес следобед в „Озирис“?

— Разбира се.

— Нямате ли нищо против?

— Абсолютно нищо. Нямам други планове.

— Прекрасно. Няма защо да идвам тогава в града, само за да отида там. Ще мога да поработя в градината си. Бих помолил Фошон, но той е в почивка.

— Би било безсмислено — каза Равик. — Често съм вършил това.

— Вярно е. И все пак...

— Днес не съществува вече „все пак“, поне за мене.

— Да. Цяла идиотщина е, че на такъв способен хирург като вас не се разрешава да работи официално тук и че сте принуден да се криете.

— Но, Вебер, това е стара история. Такава е съдбата на всички лекари, избягали от Германия.

— Все едно! Смешно е! Вие вършите най-трудните операции на Дюран, а той се прославя с тях.

— По-добре, отколкото ако ги правеше сам.

— Не се чувам какво говоря — изсмя се Вебер. — Вие правите и моите операции. Но аз поне съм гинеколог, а не хирург...

Кафеварката почна да свири. Вебер я изключи от контакта. След това взе чаши от едно шкафче и наля кафето.

— Едно нещо не мога да разбера, Равик — каза той. — Защо продължавате да живеете в тази съборетина „Интернационал“? Защо не си наемете един нов апартамент около Булонската гора? Лесно ще си намерите евтини мебели. Така поне ще знаете, че имате нещо.

— Да — каза Равик. — Тогава ще знам, че имам нещо.

— Защо не го направите?

Равик отпи една глътка кафе. Беше горчиво и много силно.

— Вебер — каза той, — вие сте великолепен пример за болестта на нашето време. Първо ме съжалявате, че работя незаконно тук, после ме питате защо не си наема жилище...

— Какво общо има едното с другото?

Равик се усмихна търпеливо.

— Ако наема жилище, трябва да подам адресна карта. А за това са ми необходими паспорт и виза.

— Правилно. Не се сетих за това. А в хотела?

— И там също. Но, слава Богу, в Париж има хотели, които не спазват особено строго наредбите за адресната регистрация. — Равик наля в кафето си малко коняк. — Един от тях хотели е и „Интернационал“. Затова именно живея там. Не знам как се оправя съдържателната, но трябва да има добри връзки. Полицията или не знае нищо, или е подкупена. Във всеки случай отдавна живея там, необезпокояван от никого.

— Равик — започна Вебер, като се облегна, — аз не знаех това. Мислех само, че нямате право да работите тук. Дяволска ситуация.

— Истински рай в сравнение с концентрационните лагери в Германия.

— Ами полицията? Ако все пак дойде някой ден?

— Ако ни пипнат, прекарваме няколко седмици в затвора, а след това ни екстрадират. Обикновено в Швейцария. При повторно нарушение — шест месеца затвор.

— Какво?

— Шест месеца — каза Равик.

— Нима е възможно? Та това е нечовешко! — възкликна Вебер и го погледна с недоумение.

— И аз мислех така, преди да ми дойде до главата.

— Как така до главата? Нима и това сте изпитали?

— Не веднъж, а три пъти. Както и стотици други. Още в началото — когато не разбирах нищо и разчитах на така наречената човечност. Преди да отида в Испания — където не ми трябваше паспорт и където ме научиха за втори път какво значи човечност. Не друг, а немските и италианските летци! Когато по-късно се върнах във Франция, естествено вече знаех как стоят нещата.

Вебер стана.

— Но, за бога — възкликна той и започна да пресмята наум, — та вие сте лежали за нищо в затвора повече от година.

— Не чак толкова. Само два месеца.

— Как така? Нали казахте, че при повторно нарушение наказанието е шест месеца?

— Няма повторни нарушения, когато си опитен — отвърна усмихнат Равик. — Изгонват те под едно име, а ти се връщаш под друго. И то по възможност през друг граничен пункт. Така не могат да те хванат. Понеже нямаш никакви документи, измамата може да се докаже само ако някой лично те познае. А това се случва много рядко. Равик е третото ми име. Използвам го почти две години и не съм имал неприятности. Изглежда, че ми носи щастие. Започва все повече да ми харесва. Почти забравих вече истинското си име.

Вебер поклати глава.

— И всичко това само защото не сте националсоциалист?

— Естествено. Документите на националсоциалистите са изрядни. С всички необходими визи.

— В какъв свят живеем! А правителството не предприема нищо.

— Правителството има на главата си няколко милиона безработни. Освен това не само във Франция е така. Навсякъде е същото. — Равик стана. — Сбогом, Вебер. Ще дойда да видя пак девойката след два часа. Ще мина и през нощта.

Вебер го изпрати до вратата.

— Слушайте, Равик, елате някога у нас на вечеря.

— Непременно ще дойда. — Равик знаеше, че няма да отиде — в най-скоро време. Сбогом, Вебер.

— Сбогом, Равик. Елате наистина.

Равик влезе в най-близкото бистро. Седна до един прозорец, за да може да гледа навън. Той обичаше да стои така, без да мисли, и да

гледа минувачите. Париж е град, дето най-добре може да прекараш времето си без работа.

Келнерът изтри масата и зачака.

— Едно перно — каза Равик.

— С вода ли, господине?

— Не, почакайте. — Равик размисли, — Не перно.

Трябваше да оправи вкуса си. Нещо му горчеше в устата. Сладникавият анасон не беше достатъчно силен за тая цел.

— Донеси ми калвадос — каза той на келнера. — Един голям калвадос.

— Да, господине.

Поканата на Вебер. Едва уловимото състрадание да удостоиш някого с вечеря в домашна обстановка. Французите рядко канят чужденци у дома си; предпочитат да ги водят на ресторант. Той не бе ходил досега у Вебер. Поканата беше добронамерена и все пак неприятна. Човек може да се защити по-лесно от обидите, отколкото от състраданието.

Той отпи глътка ябълкова ракия. Защо бе обяснил на Вебер причините, поради които живее в „Интернационал“? Не беше необходимо. Вебер знаеше колкото трябва. Знаеше, че Равик няма право да оперира и това беше достатъчно. Негова работа си беше, че е съгласен въпреки това да му дава да оперира. По този начин той печелеше и можеше да се справя с операции, които сам не смее да направи. Никой не знаеше това освен самия него и сестрата; а тя мълчеше. Същото беше и с Дюран. Само че церемонията се спазваше по-стриктно. При всяка операция той оставаше при пациента, докато упойката започне да действа. Тогава влизаше Равик, за да направи операцията, за която Дюран бе твърде стар и неспособен. След пробуждането пациентът виждаше до леглото си гордия хирург Дюран. Равик виждаше само покрития пациент; познаваше само тясната, намазана с йод оголена за операцията част на тялото. Много често не знаеше дори кого оперира. Дюран му даваше диагнозата и той започваше да реже. Той плащаше на Равик по-малко от една десета от хонорара, който сам получаваше за операцията. Равик нямаше нищо против. Беше все пак по-добре, отколкото изобщо да не оперира. С Вебер работеше на много по-приятелски начала. Той му даваше четвърт от хонорара. Това беше справедливо.

Равик погледна през прозореца. Какво друго му оставаше? Нищо особено. Достатъчно беше и това, че е жив. Нямаше никакво желание да гради нещо, което ще рухне твърде скоро в тези несигурни времена. По-добре беше да се носи по течението, отколкото да пилее силите си; те бяха единственото незаменимо нещо. Важното беше да преживее — докато се покаже отново някаква цел. Колкото по-малко сили пилееше, толкова по-добре. Така щеше да се запази по-задълго. Той бе виждал неведнъж как хора се мъчат като мравки да си изградят спокойно съществуване в тоя рухващ свят. Това беше едновременно трогателно, героично, смешно и безполезно. Просто да те хване страх. Никоя лавина не може да бъде опряна, след като се е откъснала. Всеки, който се опита да я спре, бива повлечен от нея. По-добре ще е да почака и да изрови по-късно жертвите. При дълги походи човек не трябва да пътува с много багаж; същото е и когато бяга...

Равик погледна часовника си. Време беше да намине при Люсиен Мартине. А след това да отиде в „Озирис“.

Проститутките в „Озирис“ чакаха. Съдържателката не се задоволяваше с редовния преглед на държавния лекар. Не желаше никой да се зарази в заведението ѝ, затова се бе разбрала с Вебер да преглежда допълнително момичетата всеки четвъртък. Равик понякога го заместваше.

Съдържателката бе уредила на първия етаж една стая за прегледите. Тя се гордееше с обстоятелството, че в продължение на повече от една година ни един от клиентите ѝ не се бе заразил в нейното заведение; но въпреки всички предпазни мерки имаше седемнадесет, случая на заболяване сред момичетата.

Управителката Роланд донесе на Равик бутилка бренди и една чаша.

— Струва ми се, че Март е заразена — каза тя.

— Добре. Ще я прегледам внимателно.

— От вчера не ѝ давам да работи. Тя отрича, разбира се. Но бельото ѝ...

— Добре, Роланд.

Момичетата идваха едно след друго. Равик познаваше почти всички. Имаше само две нови.

— Няма защо да ме преглеждате, докторе — каза Леони, червенокосата гасконка.

— Защо?

— Защото през цялата седмица нямах клиенти.

— Какво казва госпожата в такъв случай?

— Нищо. Карах ги да поръчват шампанско. По седем-осем бутилки на вечер. Имахме трима търговци от Тулуза. Женени. И тримата биха се забавлявали, но се срамуваха. Всеки се страхуваше, че ако тръгне с мене, другите ще го раздрънкат, като се върнат. Затова пиеха и всеки се надяваше, че ще може да прогони другите. — Леони се засмя и се почеса лениво. — А този, който оставаше последен, не можеше вече да се държи на краката си.

— Добре. Трябва да ви прегледам все пак.

— Нищо ми няма. Имате ли цигари, докторе?

— Да. Ето.

Равик взе секрет, постави го на една стъклена плочка и след това я сложи под микроскопа.

— Знаете ли какво не мога да разбера? — каза Леони, докато го наблюдаваше.

— Какво?

— Как след като вършите всичко това, можете да имате желание да спите с жена?

— И аз не мога да го разбера. Наистина си добре. Следващата?

— Март.

Март беше бледа, слаба, русокоса девойка. Имаше лице на ангел от Ботичели, но говореше езика на улица Блондел.

— Нищо ми няма, докторе.

— Добре. Да видим.

— Наистина нищо ми няма.

— Толкова по-добре.

Роланд се появи ненадейно в стаята. Тя погледна Март. Момичето престана да говори. И погледна уплашено Равик. Той я прегледа най-внимателно.

— Нищо ми няма, докторе. Знаете колко съм внимателна.

Равик не отговори. Момичето продължи да приказва, поколеба се, след това започна отново. Равик погледна повторно под микроскопа.

— Болна сте, Март — каза той.

— Какво? — Тя подскочи. — Не е вярно!

— Вярно е.

Тя го погледна, след това го заля с порой от проклетия и ругатни.

— Тази свиня! Тази проклета свиня! Хубаво не вярвах на тоя лъжец! А казваше, че е студент, и то по медицина. Би трябвало да знае, мошеникът!

— Защо не сте внимавали?

— Внимавах, разбира се, но всичко стана много бързо, а той каза, че като студент...

Равик кимна. Позната история — студент-медик, който се е разболял от трипер и сам се е лекувал. След две седмици е сметнал, че е оздравял, без да направи изследване.

— Колко време ще трае, докторе?

— Шест седмици. — Равик знаеше, че ще трае повече.

— Шест седмици ли? Шест седмици без доход? И болница? Ще трябва ли да отида в болница?

— Ще видим. Може би ще се опитаме да те лекуваме тук по-нататък, ако обещаеш...

— Обещавам всичко. Всичко! Само не ме пращайте в болница.

— Отначало ще трябва да отидеш. Не може другояче.

Момичето погледна умоляващо Равик. Всички проститутки се страхуваха от болницата. Надзорът там бе много строг. Но нямаше друг изход. Оставена тук, тя щеше да започне да излиза тайно след няколко дни въпреки всички обещания, за да може да печели, и така ще разнася заразата.

— Господжата ще плати разходите — каза Равик.

— Но какво ще правя аз шест седмици без доход? А току-що си купих сребърна лисица на изплащане. Не ще мога да плащам вноските и всичко ще пропадне.

Тя се разплака.

— Ела, Март — каза Роланд.

— Няма да ме вземете вече, знам — плачеше все по-силно Март.
— Няма да ме вземете пак. Никога не вземате тия, които веднъж са се разболели. Ще остана на улицата, и то само заради онова мръсно куче...

— Ще те вземем. Ти вършеше добра работа. Клиентите те обичаха.

— Наистина ли? — попита Март, като вдигна глава.

— Разбира се. Ела сега.

Март излезе с Роланд. Равик ги погледна. Нямаше да се върне. Съдържателната беше прекалено предпазлива. Бъдещето на Март бяха може би по-евтините вертепи на улица Блондел. След това идваха улицата, кокаинът, болницата, продаване на цветя и цигари. Или ако има повече късмет, някой сводник, който ще я бие и използва, докато накрая я изхвърли.

Трапезарията на хотел „Интернационал“ беше в сутерена. Посетителите я наричаха „Катакомбите“. През деня там проникваше слаба светлина през няколко големи прозорци с дебели матови стъкла, които гледаха към двора. Зиме трябваше да бъде осветена денонощно. Тази стая беше едновременно пушалня, канцелария, салон, зала за събрания, убежище за бежанци без документи; в случай на полицейска проверка те можеха да избягат оттук през двора в един гараж, а оттам в съседната улица.

Равик и Борис Морозов, портиер на бар „Шехеразада“, седяха в един от ъглите на „Катакомбите“, наречен от съдържателната Палмовата зала; там, на една тънкокрака масичка, във фаянсова саксия линееше самотна жалка палма. Морозов беше бежанец от Първата световна война и живееше от петнадесет години в Париж. Бе от малцината руснаци, които не твърдяха, че са служили в царската гвардия и не говореха за дворянския си произход.

Двамата мъже играеха шах. „Катакомбите“ бяха празни; само няколко души разговаряха шумно около една маса и вдигаха поздравници всеки пет минути.

Морозов се огледа разярен.

— Можеш ли да ми обясниш, Равик, защо тази вечер се вдига такава врява тук? Защо тия емигранти не отидат да спят?

Равик се изсмя.

— Онези в ъгъла не ме интересуват. Това е фашисткото отделение на хотела.

— Испания ли? Нали си бил там?

— Да, но в противниковия лагер. Освен това бях като лекар. Тия хора са испански монархисти, настроени профашистки. Остатъкът от групата. Другите отдавна си заминаха. А тези още не могат да се решат. Струва ми се, че не смятат Франко за свършен аристократ.

Не ги вълнува във всеки случай това, че маврите изклаха толкова испанци.

Морозов нареди фигурите си.

— Вероятно празнуват клането в Гуерника. Или победата на италианските и германските картечници над миньорите и селяните. Не съм виждал досега тия приятели.

— Те са тук от години. Не си ги виждал, защото не се храниш тук.

— А ти тук ли ядеш?

— Не.

Морозов се ухили.

— Добре. Да си спестим следващия въпрос и твоя отговор, който сигурно щеше да е оскърбителен. Ако искаш, нека да са се и родили в тая дупка. Нека само да говорят тихо. Ето ти един хубав дамски гамбит.

Равик премести отсрещната пешка.

Първите ходове минаха бързо. След това Морозов се замисли.

— Имаше един Алъехинов вариант...

Един от испанците тръгна към тях. Беше мъж със сближени очи. Застана до масата им. Морозов го погледна намръщено. Испанецът леко се поклащаше.

— Господа — каза учтиво той, — полковник Гомес ви кани да изпиете чаша вино с него.

— Господине — отговори също така учтиво Морозов, — ние играем сега шах за първенство в седемнадесетия район. Много сме ви признателни, но не можем да дойдем.

Испанецът не трепна. Той се обърна тържествено към Равик, като че се намираше в двора на Филип II.

— Вие сте направили преди известно време приятелска услуга на полковник Гомес. Той би желал в знак на благодарност да изпие една чаша с вас, преди да си замине.

— Моят партньор — отвърна Равик също така бързо — току-що ви обясни, че днес трябва да изиграем тази партия. Предайте

благодарностите ми на полковник Гомес. Много съжалявам.

Испанецът се поклони и си тръгна.

Морозов се подсмихна.

— Точно като руснаците през първите години — хванали са се здраво за титлите и обноските си като за спасителен пояс. Каква приятелска услуга сте направили на тоя хотентот?

— Предписах му веднъж разслабително. А романската раса държи много на доброто храносмилане.

— Не е лошо. Старата слабост на демокрацията — каза Морозов, като намигна. — При същите обстоятелства един лекар фашист би предписал на пациента си демократ само арсеник.

Испанецът се върна.

— Аз съм поручик Наваро — заяви той с важността на човек, който съзнава, че е пиан. — Адютант съм на полковник Гомес. Полковникът напуска тази нощ Париж. Отива в Испания, за да се присъедини към славната войска на генералисимус Франко. Затова именно желае да пие с вас за свободата на Испания и за испанската войска.

— Поручик Наваро — каза кратко Равик, — аз не съм испанец.

— Известно ни е. Вие сте германец. — Наваро се усмихна съзаклятнически. — Това именно е причината полковник Гомес да ви покани. Германия и Испания са приятелски държави.

Равик погледна Морозов. Положението беше явно комично. Морозов едва успя да запази сериозно изражение на лицето си.

— Поручик Наваро — каза той, — съжалявам, че трябва да изиграем непременно тази партия с доктор Равик. Резултатът трябва да се телеграфира още тази нощ в Ню Йорк и Калкута.

— Господине — отговори студено Наваро, — ние очаквахме, че ще отклоните поканата. Русия е враг на Испания. Поканата се отнасяше само за доктор Равик. Но трябваше да поканим и вас, понеже сте с него.

Морозов взе в ръка спечеления кон и погледна Равик.

— Не смяташ ли, че тази комедия продължи твърде много?

— Да. — Равик се обърна. — Смятам, че ще е най-добре да се върнете, млади момко. Напразно оскърбихте полковник Морозов, който не е приятел на съветския режим.

Той се наведе над шахматната дъска, без да дочака отговор. Наваро постоя известно време нерешително, след това си тръгна.

— Той е пиан, а освен това като повечето хора от романски произход — без чувство за хумор — каза Равик. — Но това не означава, че и ние не трябва да имаме. Затова току-що те произведох в чин полковник. Доколкото знам, ти си бил само жалък поручик. Но сметнах, че не е редно да имаш по-малък чин от онзи Гомес.

— Не приказвай много, момчето ми. Обърках Алехиновия вариант заради тия прекъсвания. Този офицер изглежда е загубен. — Морозов вдигна глава. — Господи, идва друг! Нов адютант! Какви хора!

— Самият полковник Гомес. — Равик се облегна удобно на стола си. — Сега ще започне разговор между двама полковници.

— Твърде кратък, момчето ми.

Полковникът беше още по-официален от Наваро. Той се извини на Морозов за грешката на адютанта си. Извинението бе прието. След това в знак на помирение, след отстраняването на всички пречки, Гомес ги покани много тържествено да пият за Франко. Този път Равик отказа направо.

— Но като германец и съюзник, господине...

Полковникът бе явно объркан.

— Слушайте, Гомес — каза Равик, започвайки да губи търпение. — Да оставим работите, както са. Пийте за когото искате, а аз ще играя шах.

Полковникът се опита да разреши загадката.

— Тогава вие трябва да сте...

— По-добре ще е да не правите никакви заключения — прекъсна го кратко Морозов. — Това ще предизвика само излишни спорове.

Гомес се объркваше все повече и повече.

— Но вие, като белогвардеец и царски офицер, би трябвало да сте против...

— Против никого не сме. Ние сме отживели времето си създания. Имаме различни политически убеждения, но въпреки това не си разбиваме черепите.

Гомес бе озарен най-после от внезапно просветление. Той се вдърви и каза рязко:

— Разбирам. Мекошава демократическа...

— Приятелю — каза Морозов, ставайки внезапно опасен, — махайте се оттук! Отдавна трябваше да изчезнете оттук! Вървете да се биете в Испания! Вместо вас там се бият германци и италианци. Сбогом.

Той стана. Гомес направи една стъпка назад. Погледна смаяно и втренчено Морозов. След това се обърна рязко кръгом и се върна към своята маса. Морозов седна, въздъхна и повика келнерката.

— Донесете ни бързо два големи калвадоса, Кларис.

Кларис кимна и изчезна.

— Послушни войнишки души — изсмя се Равик. — Прост ум и сложни представи за чест. Това усложнява твърде много живота, особено ако човек е пиан.

— Познато явление. Но ето че идва още един. Стана вече цяло шествие. Кой ли ще бъде този път? Самият Франко?

Беше Наваро Той се спря на две крачки от масата и се обърна към Морозов:

— Полковник Гомес съжалява, че не може да ви покани на дуел. Той напуска тази нощ Париж. Освен това мисията му е толкова важна, че не би могъл да се изложи на неприятности с полицията. — След това се обърна към Равик — Полковник Гомес ви дължи хонорар за прегледа.

Той хвърли една сгъната петфранкова банкнота на масата и се приготви да тръгне.

— Една минута — каза Морозов. Кларис току-що бе застанала с подноса. Той взе чашата калвадос, погледна я, поклати глава и я остави. След това взе една от чашите с вода от таблата и я плисна в лицето на Наваро. — За да изтрезнеете — заяви спокойно той. — И помнете за в бъдеще, че пари не се хвърлят. Изчезвайте сега, средновековни глупако!

Наваро стоеше недоумяващ. Изтри лицето си. Приблжиха се и другите испанци. Бяха четирима. Морозов бавно стана. Беше с цяла глава по-висок от тях. Равик продължаваше да седи. Той погледна Гомес и каза:

— Не ставайте за смях. Всички сте пияни. Нямате никакви шансове. Само след няколко минути ще лежите на пода с изпотрошени кокали. А дори и да бяхте трезви, пак нямаше да успеете. — Той стана, сграбчи Наваро за лактите, вдигна го във въздуха, превъртя го и го

сложи така близо до Гомес, че последният трябваше да отстъпи. — Оставете ни сега на мира. Не сме ви канили да ни досаждате. — Той взе петфранковата банкнота от масата и я сложи на подноса. — За вас, Кларис, от господата.

— За пръв път получавам нещо от тях... — заяви Кларис. — Благодаря.

Гомес каза нещо на испански. Петимата се обърнаха кръгом и се върнаха на масата си.

— Жалко — продължи Морозов. — С удоволствие бих понатупал тези приятелчета. Но за съжаление не мога да го направя заради тебе, нелегалния. Не съжеляваш ли понякога, че не можеш да го направиш?

— За тия не. Други бих желал да сложа на мястото.

От масата в ъгъла се дочу испанска реч. Петимата приятели станаха. Чу се трикратно „Вива!“. Чашите бяха оставени шумно на масата. След това групата напусна войнствено залата.

— За малко щях да го залея с хубавия калвадос — Морозов взе чашата и я изпи. — И такива хора управляват сега Европа. Дали и ние сме били някога толкова глупави?

— Да — каза Равик.

Играха почти цял час. След това Морозов вдигна глава.

— Шарл е дошъл — каза той. — Май че ви търси. Пиколото тръгна към тях. Държеше в ръка малко пакетче.

— Оставено е за вас — каза то на Равик.

— За мене ли?

Равик разгледа пакетчето. Беше малко, увито в бяла хартия и завързано с канап. Без надпис.

— Не чакам никакви пакетчета. Трябва да е грешка.

Кой го донесе?

— Една жена... една дама... — смънка момчето.

— Жена или дама? — попита Морозов.

— Нещо... нещо средно между двете.

— Много си проникателен — засмя се Морозов.

— Пакетчето не е надписано. Тя ли каза, че е за мене?

— Не каза точно така. Не каза името ви. А само, че този пакет е за доктора, който живее тук. Вие... познавате дамата.

— Тя ли каза това?

— Не. — Момчето се позапъна, — Тя беше при вас миналата нощ.

— При мен идват от време на време дами, Шарл — каза Равик. — Но ти трябва да знаеш, че най-голямата добродетел на служителя в един хотел е дискретността. Дрънкането е само за господата от висшето общество.

— Хайде, отвори пакета, Равик — каза Морозов. — Дори да не е за теб. Вършили сме и по-лоши неща в жалкия си живот.

Равик се засмя и го отвори. Извади оттам малък предмет — дървената Мадона, която бе видял в стаята на жената... Той се опита да си припомни името ѝ... Мадлен... Мад... Забравил го бе. Нещо подобно беше. Разгледа хартията; на нея нямаше никаква бележка.

— Добре — каза той на момчето. — Вярно, за мене е.

След това остави Мадоната на масата. Тя странно контрастираше с пешките.

— Руския ли е тая жена? — запита Морозов.

— Не. Отначало и аз мислех, че е.

Равик забеляза, че следите от червилото върху Мадоната са изтрити.

— За какво ми е това?

— Прибери я някъде. Все ще намериш къде. На този свят има място за всичко. Само не и за хората.

— Трябва да са погребали вече мъжа...

— От нея ли е?

— Да.

— Не си ли я виждал оттогава?

— Не.

— Странно — каза Морозов, — винаги мислим, че сме направили услуга, а обикновено бягаме в най-тежкия момент.

— Аз не съм благотворително дружество, Борис. Срещал съм и по-тежки случаи, без да помогна. Защо да ѝ е по-тежко сега?

— Защото е останала сама. Мъжът е бил досега с нея, макар и мъртъв. Бил е сред нас, на този свят.

Сега е под земята... Изчезнал... Няма го вече. Това — каза Морозов, като посочи Мадоната — не е благодарност. А вик за помощ.

— Аз спях с нея, без да съзнавам станалото. И искам да забравя това.

— Глупости! Това е без значение, щом не се намесва любовта. Познавах една жена, която казваше, че ѝ е по-леко да се отдаде на някой мъж, отколкото да му заговори на име. — Морозов се наведе. Голямата му плешива глава лъсна на светлината. — Ще ти кажа нещо, Равик. Трябва да се държим човешки с хората, ако можем и докато можем, защото все ще ни се наложи да извършим през бъдещия си живот някое тъй наречено престъпление. Поне на мен. А вероятно и на теб.

— Да.

Морозов облегна ръка на саксията с палмата. Тя леко се разклати.

— Да живееш, значи да вземаш от другите. Ние постоянно се ядем помежду си, затова не трябва да се отказваме сами от редките искрици доброта. Те ни дават сили в този тежък живот.

— Добре. Ще отида да я видя утре.

— Чудесно — каза Морозов. — Това имах предвид. А сега да оставим приказките много. Кой ще вземе белите?

Съдържателят позна веднага Равик.

— Дамата е в стаята си — каза той.

— Можете ли да ѝ съобщите, че я чакам тук?

— В стаята ѝ няма телефон. Можете да се качите.

— В коя стая?

— Номер 27.

— Забравих ѝ името. Как се казваше? Съдържателят ни най-малко не се изненада.

— Маду. Жоан Маду — добави той. — Но предполагам, че това не е истинското ѝ име. Трябва да е псевдоним.

— Защо пък псевдоним?

— Записала се е като артистка. Пък и името звучи артистично, нали?

— Не знам. Познавах някога един артист, който се казваше Густав Шмид. Истинското му име беше Александер Мария граф фон Замбона. Густав Шмид му беше псевдоним. Съвсем не звучи артистично, нали? Съдържателят не искаше да се признае победен.

— Какво ли не става днес — заяви философски той.

— Не стават толкова много неща. Ако проследите историята, ще видите, че живеем в сравнително спокойни времена.

— Благодаря за такова спокойствие.

— И аз също. Но човек трябва да се утеши с каквото може. Номер двадесет и седем ли казахте?

— Да, господине.

Равик почука. Никакъв отговор. Той почука повторно и чу неясен глас. Когато отвори, видя жената. Тя седеше на леглото до стената. Беше облечена в тъмносиния костюм, в който я бе видял за пръв път. Не би изглеждала така изоставена, ако се бе излегнала небрежно по пеньоар. Но така облечена, макар че не очакваше никого и нищо, а просто по навик, който нямаше сега никакъв смисъл, беше някак си трогателна за Равик. Той бе свикнал с подобна гледка — виждал бе

стотици емигранти, които седяха по същия начин безпомощни в чуждата страна. Седяха, сякаш се намират на островче несигурен живот, без да знаят къде да отидат и само навикът ги крепеше.

Той затвори вратата.

— Надявам се, че не ви безпокоя — каза той и веднага почувства колко безсмислени са тия думи. Какво би могло да безпокои тая жена? Нищо не можеше да я разтревожи вече. — Успяхте ли да уредите всичко — продължи той, като остави шапката си на стола.

— Да. Нямаше много неща за уреждане.

— Имаште ли някакви неприятности?

— Не.

Равик седна на единственото кресло в стаята. Пружините изскърцаха и той усети, че едната е счупена.

— Ще излизате ли? — попита после.

— Да. Малко по-късно. Така, без определена цел. Само за да изляза. Какво друго мога да направя?

— Нищо наистина. Така е най-добре — от първите дни. Имате ли познати в Париж?

— Не.

— Никого ли не познавате?

Жената повдигна отегчено глава.

— Никого, с изключение на вас, съдържателя, келнера и камериерката. — Тя се усмихна мрачно. — Не са много, нали?

— Не. А господин... — Равик се опита да си припомни името на покойника. Забравил го бе.

— Не — каза жената. — Рашински нямаше приятели тук или поне аз никога не съм ги виждала. Той се разболя веднага след пристигането ни.

Равик не възнамеряваше да остане дълго. Но като видя в какво положение е жената, промени решението си и запита:

— Вечеряли ли сте?

— Не. Но не съм и гладна.

— Яли ли сте изобщо днес?

— Да. На обед. През деня е по-леко. Вечер...

Равик се огледа. От малката гола стая лъхаше безнадеждност и студенина.

— Трябва да излезете от тази дупка — каза той. — Елате. Ще отидем да хапнем.

Той очакваше, че жената ще възрази. Изглеждаше потънала в безразличие, от което не може да я изтръгне. Но тя стана веднага и потърси шлифера си.

— Не може така — каза Равик. — Палтото ви е много тънко. Нямате ли нещо по-топло? Навън е студено.

— Преди малко валеше...

— Още вали, но е и студено. Не можете ли да облечете нещо под шлифера? Сако или поне пуловер?.

— Имам пуловер.

Тя отвори по-големия куфар. Равик забеляза, че не бе извадила почти нищо. Взе от куфара един черен пуловер, свали жакета си и го облече. Имаше високи, хубави рамене. След това взе баретата и облече жакета и шлифера.

— Добре ли е така?

— Много по-добре.

Слязоха по стълбата. Съдържателят го нямаше вече. До дъската с ключовете седеше портиерът. Той подреждаше писма и целият миришеше на чесън. Една пъстра котка седеше неподвижно до него и го наблюдаваше. — Все още ли не ви се яде нищо? — запита Равик, когато излязоха от хотела.

— Не знам. Може да хапна нещо малко.

Равик махна на едно такси.

— Добре. Ще отидем тогава в „Бел Оро““. Там човек не е необходимо да вечеря.

В „Бел Оро““ нямаше много посетители. Беше вече късно. Намериха маса в малката горна зала с ниския таван. Освен тях тук имаше само една двойка, която седеше до прозореца и ядеше сирене, и един самотен слаб мъж пред цяла планина от стриди. Келнерът дойде, огледа критично кариращата покривка и реши да я смени.

— Две студени водки — поръча Равик. — Ще пийнем и ще хапнем нещо — обърна се той към жената. — Мисля, че така ще е най-добре за вас. Този ресторант е прочут със своите ордьоври. Друго

почти не сервират. Всъщност никой и не търси друго. Ордьоврите са разнообразни — топли и студени и много вкусни. Ще ги опитаме.

Келнерът донесе водката и извади бележника си.

— Една кана розе — каза Равик. — Имате ли анжу?

— Една кана анжу, розе. Разбира се, господине.

— Хубаво. Една голяма кана, лед и ордьовър.

Келнерът си отиде. Пред вратата той почти се сблъска в една жена с червена шапка с пера, която се изкачваше тичешком по стълбите. Тя го бутна настрана и се приближи към слабия мъж със стридите.

— Алберт! — извика тя. — Свиня такава...

— Шт — каза Алберт и се огледа.

— Никакво шт! — Жената сложи на масата мокрия си чадър и седна решително. Алберт не изглеждаше изненадан.

— Мила — заговори ѝ той шепнешком.

— Да пием — предложи Равик, като се усмихна и вдигна чашата си. — Наздраве.

— Наздраве — отвърна Жоан Маду и отпи. Докараха количката с ордьоврите.

— Какво искате? — каза Равик, обръщайки се към Жоан. — Струва ми се, че ще е най-добре аз да ви избира.

Той напълни чинията и ѝ я подаде.

— Ако не ви харесват, не ги изяждайте. Ще донесат и друго. Това е само началото.

След това напълни една чиния и за себе си и започна да яде, без да ѝ обръща внимание. Изведнъж усети, че и тя яде. Той изчисти една лангуста и ѝ я подаде.

— Опитайте. А сега малко домашен пастет. С препечен бял хляб. Така, не е лошо. И малко вино. Леко, тръпчиво и студено.

— Много се грижете за мене — каза жената.

— Да, като оберкелнер — засмя се Равик.

— Не. Вие наистина се грижете за мене.

— Не обичам да се храня сам. Това е всичко. Точно като вас.

— Не съм приятна компания.

— Напротив — отговори Равик. — За вечеря сте приятна компания. Първокласна дори. Не обичам бърбиви и шумни хора.

Той погледна към Алберт. Червената шапка с перата му обясняваше в този момент на висок глас защо е такава свиня, като при това чукаше ритмично с чадъра по масата. Алберт слушаше търпеливо.

— Виж, това не мога. — каза Жоан Маду, като се усмихна едва забележимо.

— Ето и втората количка. Веднага ли ще вземем нещо или предпочитате да изпушите първо една цигара.

— По-добре преди това една цигара.

— Добре. Днес имам други цигари, не с черен тютюн.

Той ѝ поднесе огън. Тя се наведе и дръпна дълбоко. След това го погледна право в очите.

— Хубаво е да седиш така — каза тя и за момент му се стори, че ще заплаче.

Кафето си пиха в „Колизей“. Голямата зала срещу Елисейските полета беше препълнена, но те успяха да си намерят маса долу, в бара. Горната част на стените беше остъклена, а зад нея се люлееха папагали и прелитаха пъстри тропически птици.

— Решихте ли вече какво ще правите? — попита Равик?

— Не, още не.

— Нямахте ли нищо предвид, когато пристигнахте тук.

— Не, нищо определено — отвърна колебливо жената.

— Не ви разпитвам от любопитство.

— Знам. Мислите, че трябва да работя нещо. Това искам и аз. Повтарям си го всеки ден, но...

— Съдържателят ми каза, че сте артистка. Не го питах, но той ми каза това, когато запитах за името ви.

— Не си го спомняхте?

Равик вдигна глава. Тя го гледаше спокойно.

— Не — каза той. — Забравих бележката в хотела си, а в момента не можех да си спомня името ви.

— Сега знаете ли го?

— Да. Жоан Маду.

— Не съм добра артистка — каза жената. — Играех малки роли. И не съм играла почти нищо през последните няколко години. Не говоря добре френски.

— Какъв език говорите?

— Италиански. Там съм израснала. Също и малко английски и румънски. Баща ми беше румънец. Той е починал. Майка ми е англичанка. Живее все още в Италия, но не знам точно къде.

Равик почти не слушаше. Беше отегчен и не знаеше за какво да говори вече.

— Занимавали ли сте се и с нещо друго? — запита той, само за да каже нещо. — Освен второстепенни роли, какво още сте играли?

— Само това, което влиза в тях. Малко танци и пеене.

Равик я погледна недоверчиво. Не изглеждаше подходяща за такива роли. Беше бледа, невзрачна, непривлекателна. Дори не приличаше на артистка. И без друго това беше твърде широко понятие.

— С това може по-лесно да пробие тук — каза той. — За него не е необходимо да говорите перфектно езика.

— Да. Но най-напред трябва все пак да намеря нещо. А това не е лесно, когато не познаваш никого.

„Морозов — помисли изведнъж Равик, — «Шехеразада». Разбира се. Той трябва да знае.“ Тази мисъл го съживи. Морозов го бе тласнал към тази мрачна вечер — затова ще му предаде жената и Борис ще трябва да докаже на какво е способен.

— Знаете ли руски?. — запита Равик.

— Малко. Няколко цигански песни. Те приличат на румънските. Защо?

— Познавам човек, който разбира от тия работи. Би могъл да ви помогне евентуално. Ще ви дам адреса му.

— Не мисля, че има смисъл. Импресарията са навред едни и същи. Препоръките не помагат много.

„Смята, че искам да се освободя набързо от нея“ — помисли Равик. И понеже това беше вярно, запротестира.

— Човекът, когото имам предвид, не е импресарио. Той е портиер на „Шехеразада“, руски бар на Монмартр.

— Портиер ли? — Жоан Маду вдигна глава. — Това е друго — каза тя. — Портиерите са много по-добре осведомени от импресарията. Оттук може да излезе нещо. Познавате ли го добре?

— Да.

Равик я погледна учудено. Тя бе заговорила изведнъж като професионалистка. „Бързо реагира“, помисли си.

— Приятел ми е — каза после. — Името му е Борис Морозов и от десет години е в „Шехеразада“. Имат винаги богата програма и менят често номерата. Той е в добри отношения с управителя. Ако няма работа за вас в „Шехеразада“, сигурно ще може да намери нещо друго. Искате ли да опитате?

— Да. Кога?

— Най-добре ще е към девет часа вечерта. Тогава няма още много хора и той ще има време за вас. Ще го предупредя. — Равик си представи лицето на Морозов. Почувства се изведнъж по-добре. Чувството за отговорност, което той все още изпитваше към тая жена, беше изчезнало. Направил бе, каквото може, сега всичко зависеше от нея. — Изморена ли сте? — попита той.

— Не съм изморена — каза Жоан Маду, като го погледна право в очите. — Но знам, че не ви е особено приятно да седите тук с мен. Дойдохте от състрадание и аз съм ви благодарна за това. Изведохте ме от стаята, разговаряхте с мен. Това е много, защото дни наред не бях разменила с никого нито дума. Сега ще си отида. Направихте твърде много за мен през цялото това време. Какво щях да направя без вас?

„Господи — помисли Равик, — сега ще започнат благодарностите!“ Той погледна неловко стъклената стена отсреща. Един гълъб се опитваше да привлече вниманието на някакъв папагал. Но той бе толкова отегчен, че дори не трепна. Продължи си да яде, пренебрегвайки го напълно.

— Не бе от състрадание.

— А от какво?

Гълъбът се отказа от намерението си. Той отхвъркна от широкия гръб на папагала и почна да си чисти перушината. Папагалът вдигна равнодушно опашка и се изцвъка.

— Да изпием по чаша хубав, стар коняк — каза Равик. — Това е най-добрият отговор. Но повярвайте ми — аз не съм чак такъв филантроп. Много вечери прекарвам съвсем сам. Мислите ли, че това е особено интересно?

— Не, но аз съм лош партньор. А това е още по-неприятно.

— Отдавна съм се отказал да си търся партньор. Ето коняка ви. Наздраве.

— Наздраве.

Равик остави чашата си.

— Така! А сега да оставим тази менажерия. Сигурно не искате още да си ходите в хотела, нали?

Жоан Маду поклати отрицателно глава.

— Добре. Да отидем другаде тогава. Да отидем в „Шехеразада“. Ще пийнем там по нещо. И двамата имаме нужда от това — а същевременно ще видите и заведението.

Беше към три часа през нощта. Те стояха пред хотел „Милано“.

— Достатъчно ли пихте? — попита Равик.

Жоан Маду се поколеба.

— Докато бяхме в „Шехеразада“, мислех, че съм пила достатъчно. Но сега, като видях тая врата, разбирам, че не е така.

— Това може да се поправи. Може би тук, в хотела, ще намерим нещо. Ако не, ще купим една бутилка от някое заведение. Елате.

Тя погледна него, след това вратата. И каза решително:

— Добре. — Но продължаваше да стои на мястото си, — Да се кача там — добави, — в оная празна стая...

— Аз ще дойда с вас. Ще вземем и една бутилка. Портиерът се събуди.

— Имате ли нещо за пиене? — запита Равик.

— Коктейл с шампанско? — предложи веднага портиерът с делови тон, като се прозяваше.

— Благодаря. Нещо по-силно. Бутилка коняк.

— Курвоазие, Мартел, Енеси, Бискит, Дюбоне?

— Курвоазие.

— Добре, господине. Ще отворя бутилката и ще ви я донеса горе.

— Взехте ли ключа? — попита Равик, като се качваха.

— Стаята не е заключена.

— Така може да ви откраднат парите и документите.

— Това може да се случи, дори ако я заключвам.

— Вярно, при тези брави. Макар че няма да е толкова лесно.

— Може би. Но не бих искала да се връщам сама и да отключвам вратата на празна стая — сякаш отваряш гроб. Достатъчно е, че трябва да вляза в стаята, където ме чакат само няколко куфара.

— Никъде нищо не ни чака — каза Равик. — За всичко сами трябва да се грижим.

— Възможно е. Но понякога поне имаме милостиви илюзии. А тук няма нищо...

Жоан Маду хвърли баретата и шлифера си на леглото и погледна Равик. Очите ѝ бяха светли и големи, сякаш замръзнали в гневно отчаяние на бледото ѝ лице. Тя постоя така за миг. След това започна да се разхожда напред-назад из малката стая с големи крачки и ръце в джобовете, като отмяташе гъвкаво снага при всяко обръщане. Равик я наблюдаваше внимателно. Придобила бе изведнъж такава сила и необуздана пъргавина, че стаята ѝ беше тясна.

Някой почука. Портиерът донесе коняка.

— Ще желаят ли господата да хапнат нещо? — попита той. — Студено пиле, сандвичи...

— Излишно губене на време. — Равик плати и го отпрати. След това наля две чаши.

— Ето. Просто и варварско — но в тежки ситуации колкото е по-първобитно, толкова е по-добре. Изискаността е за спокойни времена. Изпийте чашата.

— А после?

— После ще изпиете още една.

— Опитвала съм. Но не помага. Не е хубаво да си пиан, когато си сам.

— Трябва само достатъчно да си се напил. Тогава всичко е наред.

Равик седна на тясната и разклатена кушетка, която се намираще до стената, напречно на леглото. Не бе я видял по-рано.

— Тук ли беше тази кушетка, когато се нанесохте? — попита той.

Тя поклати глава.

— Аз накарах да я внесат. Не можех да спя в леглото. Може да ви се струва смешно. Да се събличам, да си лягам и така нататък... Защо? Сутрин и през деня ти се струва възможно. Но нощем...

— Трябва да си намерите работа. — Равик запали цигара. — Жалко, че не намерихме Морозов. Не знаех, че днес има почивен ден. Идете утре вечер към девет часа. Сигурен съм, че ще ви намери нещо. Най-малкото някаква работа в кухнята. Така ще бъдете заета нощем. Това искате, нали?

— Да. — Жоан Маду престана да се разхожда. Изпи коняка си и седна на леглото. — Всяка нощ излизах навън. По-леко ми бе, когато ходех. Но щом седнех, имах чувството, че таванът ще ми падне върху главата...

— А не са ли ви закачали по улиците? Не са ли ви открадвали нещо?

— Не. Едва ли приличам на човек, който има какво да му се открадне. — Тя подаде на Равик празната си чаша. — А колкото до другото? Често очаквах да ми се случи нещо. Поне да ме заговори някой. Да престана да съм нищо, да ме погледнат очи, а не само тези камъни. Да не скитам като бездомник. Като човек от друга планета. — Отметна косата си назад и взе подадената от Равик чаша. — Не знам защо разправам това — добави после. — Не исках да го правя. Може би защото толкова дни нямаше с кого да продумам.

Или защото за пръв път днес... — Тя млъкна. — Не ме слушайте...

— Аз пия — каза Равик. — Говорете, каквото искате. Нощ е. Никой не ви слуша. Аз чувам само своя собствен глас. Утре всичко ще бъде забравено.

Той се облегна. Някъде в зданието шумеше вода. Нещо изтрака в радиатора, дъждът все още чукаше леко по прозореца.

— Когато човек се прибере и угаси светлината... мракът го поглъща, както хлороформът прониква в тампон от памук, а после, когато светне отново и почне да гледа, да гледа...

„Трябва да съм пиян — помисли Равик. — Този път по-рано от обикновено. Или може би това е от слабата светлина. Или я от двете. Но тази жена не е вече същото незначително, повехнало създание. Друга е. Появиха се внезапно очи, лице. Нещо ме гледа. Трябва да са призраци. Отражение на нежния огън зад челото ми, който я е озарил. Първият плам на опиянението.“

Той не слушаше какво говори Жоан Маду. Всичко това му беше известно и вече не го интересуваше. Самота — вечният припев в живота. Ни по-добър, ни по-лош. Прекалено много говореха за нея. Човек е сам винаги и никога. Внезапно прозвуча цигулка — някъде там в полумрака. После изплува една градина на хълмовете край Будапеща. Тежък мирис на кестени. Вятър. Мечти, кацнали на рамото като млади кукумявки със светнали в тъмнината очи. Нощта, в която

никога не се стъмва. Часът, в който всички жени са прекрасни. Нощните пеперуди бяха разтворили големите си кафяви крила.

Той вдигна глава.

— Благодаря — каза Жоан Маду.

— Защо?

— Защото ме оставихте да говоря, без да ме слушате. Помогна ми. Имах нужда от това.

Равик кимна. Забеляза, че чашата ѝ отново е празна.

— Добре — каза той. — Ще ви оставя бутилката.

После стана. Стая. Жена. И нищо повече. Бледо лице, което не излъчваше вече светлина.

— Наистина ли си отивате? — запита Жоан Маду. И се огледа, като че в стаята ѝ се е скрил човек.

— Ето ви адреса на Морозов. И името му, за да не го забравите. Утре вечер в девет.

Равик записа нещо на блока с рецепти. След това откъсна листа и го сложи на куфара.

Жоан Маду стана. Взе шлифера и баретата си. Равик я погледна.

— Няма защо да ме изпращате.

— Нямах това предвид. Просто не желая да остана тук сега. Трябва малко да поскитам.

— И все пак ще трябва да се върнете. Пак ще се повтори същото. Защо не останете? Сега поне преодоляхте влизането.

— Скоро ще се съмне. Когато се върна, ще е вече светло. И така ще ми е по-леко.

Равик отиде към прозореца. Продължаваше да вали. На жълтеникавата светлина на уличните лампи дъждовните капки се люшкаха като мокри, посребрели къдрици.

— Елате да изпием по още една чаша, а след това ще си легнете. Не е време за разходки.

Той взе бутилката. Жоан Маду застана изведнъж до него.

— Не ме оставяйте — каза бързо и настойчиво, бе толкова близо до него, че почувства дъха ѝ. — Не ме оставяйте сама тази нощ! Не знам защо. Но не ме оставяйте сама тази нощ. Утре ще имам смелост, но днес не мога да остана сама; чувствам се уморена, слаба, изхабена, нямам ни капка сила; не трябваше да ме извеждате тази вечер... Сега не мога да остана сама.

Равик остави внимателно бутилката на масата и освободи ръката си от нейната.

— Понякога се налага да свикнем с много нещо, моето момиче — каза той и погледна кушетката. — Може да спя тук. Няма смисъл да ходя другаде. Трябва само да поспя няколко часа. Утре в девет часа имам операция. Мога да спя и тук. Това не ще е първото ми нощно дежурство. Доволна ли сте?

Тя кимна утвърдително, все още застанала до него.

— Трябва да изляза в седем и половина. Дяволски рано. Ще ви събудя.

— Няма значение. Аз ще стана, ще ви приготвя закуска. Всичко...

— Нищо няма да правите — каза Равик. — Ще закуся в близкото кафене, като всеки разумен работник: кафе с ром и кифли. Всичко останало ще свърша в болницата. Ще ми е приятно да поискам от Йожени да приготви банята. Добре, оставам тук. Две загубени души през ноември. Легнете си на леглото, ако искате; аз мога да сляза при стария портиер, докато се пригответе.

— Не — каза Жоан Маду.

— Няма да избягам. Освен това ще имаме нужда от някои неща. Възглавница, одеяло и така нататък.

— Сега ще му позвъня.

— Мога и аз да го направя. — Равик потърси Звънеца. — Това е мъжка работа.

Портиерът дойде бързо. Носеше още една бутилка коняк.

— Надценявате ни — каза Равик. — Много ви благодаря. Но ние сме от следвоенното поколение. Едно одеяло, една възглавница и един-два чаршафа. Ще остана да спя тук. Навън е много студено и вали силен дъжд. Едва от два дни съм станал след тежка пневмония. Ще го направите ли?

— Разбира се, господине. Така си и мислех.

— Добре. — Равик запали цигара. — Ще изляза малко в коридора. Да погледам обувките пред вратите. Това отдавна ми е любимо занимание. Няма да избягам — каза той, като забеляза изражението на Жоан Маду. — Не съм целомъдреният Йосиф. Пък и няма да зарежа тук палтото си.

Портиерът се върна с исканите вещи. Спря се внезапно, когато видя Равик в коридора. Лицето му светна.

— Рядко ще видиш подобно нещо — каза той.

— И аз рядко го върша. Само на рождени дни и на Коледа. Дайте ми нещата. Аз ще ги занеса. Какво е това?

— Грейка, господине, нали сте боледували от пневмония.

— Чудесно. Но аз топля дробовете си с коняк. — Равик извади няколко банкноти от джоба си.

— Сигурно нямате пижама, господине. Аз ще ви донеса.

— Благодаря, братко — каза Равик, като погледна стареца. — Сигурно ще ми е малка.

— Напротив, непременно ще ви стане. Съвсем нова. Между нас казано, един американец ми я подари навремето. Подарък му била от една дама. А аз не нося пижами. Спя с нощница. Затова е съвсем нова, господине.

— Добре, донесете да я видя.

Равик почака в коридора. Пред вратите имаше три чифта обувки. Един чифт високи обувки с ластик отстрани. Откъм вратата, пред която бяха поставени, се чуваше ужасно хъркане. Другите два чифта бяха едни тъмнокафяви мъжки половинки и дамски лачени обувки с високи токове и каишки. Тези два чифта бяха оставени пред една врата и изглеждаха странно самотни, при все че бяха заедно.

Портиерът донесе пижамата. Беше наистина великолепа. Синя изкуствена коприна на златни звезди. Равик я разгледа мълчаливо. Разбираше американеца.

— Великолепно, нали? — попита гордо портиерът.

Пижамата беше нова. Още в кутия от магазина „Лувър“, откъдето бе купена.

— Жалко — каза Равик. — Бих желал да видя дамата, която я е избрала.

— Можете да вземете пижамата за тая нощ, господине. Без да я купувате.

— Колко ви дължа?

— Колкото обичате.

— Не сте ли французин?

— Французин съм. От Сен Назер.

— Тогава американците са ви развалили. А пижамата струва и повече.

— Радвам се, че ви хареса, господине. Лека нощ. Утре ще я взема от госпожата.

— Лично ще ви я предам утре заран. Събудете ме в седем и половина. Но почукайте тихо. Ще ви чуя. Лека нощ.

— Погледнете — каза Равик на Жоан Маду, като ѝ показва пижамата. — Като Дядо Коледа. Този портиер е истински магьосник. Но ще я облека. За да станеш смешен, не трябва само смелост, но и липса на стеснителност.

Той постла одеялата на кушетката. Все едно му беше дали ще нощува в хотела, или тук. В коридора бе открил една сносна баня, а от портиера бе получил нова четка за зъби; останалото нямаше значение. Жената беше за него нещо като пациент.

Наля коняк в една водна чаша и я сложи до леглото заедно с една от донесените от портиера малки чаши.

— Мисля, че това ще ви е достатъчно — каза той. — Така ще е по-добре, вместо да ставам и да ви наливам. А бутилката и другата чаша ще взема при себе си.

— Малката чаша не ми трябва. Мога да пия направо от другата.

— Още по-добре.

Равик се настани на кушетката. Доволен беше, че жената не се интересуваше дали му е удобно. Постигнала беше това, което желаше, и, слава Богу, не му се натрапваше с излишни грижи.

Той напълни чашата си и остави бутилката на пода.

— Наздраве.

— Наздраве. И благодаря.

— Така стана по-добре. Никак не ми се щеше да излизам в този дъжд.

— Още ли вали?

— Да.

Лекото почукване на дъжда нарушаваше тишината — сякаш нещо сиво, нерадостно и неопределено, нещо по-тъжно от самата скръб, един далечен, неясен спомен искаше да влезе, тласкан от някаква безкрайна вълна, която се опитваше да отнесе и зарови отново

онова, което бе заличила и забравила на някакъв далечен остров — частица човечност, светлина и размисъл.

— Нощ само за пиене.

— Да... но ужасна, ако си сам.

Равик замълча за миг. После каза:

— Трябва да свикнем. Всичко, което по-рано ни даваше сили, вече е унищожено. Ние сме се разпиляли сега като стъклени мъниста на скъсан гердан. Няма за какво да се хванеш. — Той наля отново чашата си. — Като момче една нощ спях на една ливада. Беше през лятото и небето беше съвсем ясно. Преди да заспя, видях на хоризонта „Орион“, застанал точно над мене. Не мога да забравя това. Учил бях, че земята е планета и се върти. Знаех го обаче от книгите и както става в такива случаи, не се бях замислял много. Тогава почувствах за пръв път, че това е истина. Усетих как земята мълчаливо лети в безкрайните простори. Почувствах го така осезателно, че просто понечих да се хвана за нещо, за да не изхвъркна при летенето ѝ. Това чувство се дължеше вероятно на внезапното пробуждане от дълбокия сън, когато погледнах към безкрайното, променено небе. Лишен за миг от опората на спомена и навика, изведнъж ми се стори, че земята не е така твърда, и оттогава тя за мен си остана такава.

Той изпи чашата си.

— Това прави живота ни в някои отношения по-труден, а в много други — по-лек. — Погледна към Жоан Маду. — Не знам дали ви се спи. Ако сте уморена, просто не ми отговаряйте.

— Не съм се изморила още, но скоро ще стане и това. В съзнанието ми има още нещо будно. Будно и студено.

Равик остави бутилката на пода до кушетката. От топлината на стаята в него бавно проникваше мрачна умора. Появиха се призраци. Запляскаха с криле. Странна стая, нощ, а навън дъждът чукаше монотонно като далечни барабани — една колиба с малка искрица светлина на ръба на хаоса, едно пламъче сред безсмислената пустиня, едно непознато лице, което говори...

— Изпитвали ли сте и вие същото? — запита той. Тя помълча.

— Да. Но не точно това. По-друго. Когато се случваше да не говоря по цели дни с никого и да скитам по цели нощи — виждайки навред хора, които имат нещо скъпо, запътили са се нанякъде, имат свой дом. Само аз си нямах. Тогава всичко почваше да ми се струва

недействително, като че съм удавник, който върви из чужд град под водата...

Някой се качваше навън по стълбите. Издрънкаха ключове. Изтрака врата. Веднага след това шурна чешмата.

— Защо стоите в Париж, като не познавате никого? — попита Равик. Чувстваше, че му се доспива.

— Не знам. Къде другаде бих могла да отида?

— Няма ли при кого да се върнете?

— Не. Човек никога не може да се върне.

Вятърът плисна рой дъждовни капки по прозореца.

— Защо дойдохте в Париж? — попита Равик.

Жоан Маду не отговори. Той помисли, че е заспала.

— Дойдохме с Рашински в Париж, защото искахме да се разделим — каза най-после тя.

Равик не се изненада. Има часове, когато човек не се изненадва от нищо. Човекът, който току-що се прибра в съседната стая, започна да повръща. Откъм вратата се чуваха глухите му хълцания.

— Защо бяхте толкова отчаяна тогава? — попита Равик.

— Защото той умря. Защото внезапно изчезна! Безвъзвратно! Нищо вече не може да се направи! Разбирате ли ме? — Жоан Маду се надигна в леглото и впери очи в Равик.

— Да — отвърна той и помисли: „Не е вярно. Не защото е умрял, а защото те е оставил, преди ти да можеш да го оставиш. Защото те е напуснал, преди да се приготиш за това.“

— Аз... бих се държала другояче към него... Аз бях...

— Забравете това! Безсмислено е да се съжaliaва за нещо на този свят. Нищо на този свят не може да се върне и да се поправи. Иначе всички щяхме да бъдем светци. Животът няма за цел да ни прави съвършени. Съвършенството е за музеите.

Жоан Маду не отговори. Равик я видя, че изпи няколко глътки и пак легна. Имаше още нещо... На беше толкова уморен, че не можеше да мисли вече. А му беше и безразлично. Спеше му се. Утре щеше да оперира. Нищо вече не го интересуваше. Той остави празната чаша на пода до бутилката. „Странно докъде стигах понякога в мислите си“ — му мина през ума.

6

Когато Равик влезе, Люсиен Мартине седеше до прозореца.

— Как се чувствате след първото ставане от леглото?

Девојката го погледна, после погледна сивия следобед навън и се обърна пак към него.

— Времето днес не е много хубаво — каза той.

— Хубаво е — отговори тя. — За мене е хубаво.

— Защо?

— Защото няма да излизам.

Тя се бе сгушила на стола, метнала на плещите си евтино памучно кимоно — слабо, неугледно създание с грозни зъби; но за Равик тя беше сега по-хубава от Троянската Елена. Беше късче живот, което със собствените си ръце бе спасил. Нямаше защо да се гордее особено много; нали неотдавна една умря, а може и следващата да умре. Не умираха ли в края на краищата всички? Но тази девојка беше засега спасена.

— Не е особено приятно да разнасяш шапки в такова време — каза Люсиен.

— Шапки ли сте разнасяли?

— Да. За госпожа Ланвер. От магазина на булевард „Матиньон“, Работим до пет часа. След това трябва да разнасяме кутии с шапки на клиентите. Часът е пет и половина. По това време съм на път. — Тя погледна през прозореца. — Жалко, че вече не вали. Вчера беше по-хубаво. Валеше проливен дъжд. Някой друг върши сега работата ми.

Равик седна срещу нея на перваза на прозореца. „Странно — помисли той. — Човек очаква винаги, че хората, спасени от смърт, ще се чувстват безкрайно щастливи. А това не става почти никога. Ето и тази. Тя се спаси като по чудо, а единственото нещо, което я интересува, е само това, че не е принудена да излиза, когато вали.“

— Как попаднахте именно в тази болница, Люсиен? — попита той.

— Препоръчаха ми я — каза тя, като го погледна предпазливо.

— Кой?

— Една позната.

— Каква позната?

Девојката се поколеба.

— Една позната, която се бе лекувала тук. Аз я доведох до вратата. Оттам знам болницата.

— Кога беше това?

— Една седмица преди да дойда.

— Да не е била девојката, която почина по време на операцията?

— Да.

— И вие дойдохте въпреки това?

— Да — отговори безразлично Люсиен. — Защо не?

Равик не каза това, което смяташе да каже. Погледна дребничкото, студено лице, което някога е било нежно, но сега бе закоравяло така бързо от живота.

— При същата акушерка ли бяхте?

Люсиен не отговори.

— Или при същия лекар? Можете спокойно да ми кажете. Аз не знам кой е.

— Мари отиде първа там. Една седмица, не, десет дни по-рано.

— И вие отидохте там, при все че знаехте какво се случи с нея?

Люсиен вдигна рамене.

— Какво да правя? Трябваше да рискувам. Не познавах никой друг. Какво щях да правя с дете? — Тя погледна през прозореца. На отсрещния балкон стоеше един мъж по тиранти, с разпънат чадър в ръка. — Колко време още трябва да стоя тук, докторе?

— Около две седмици.

— Още две седмици ли?

— Не е много време. Защо питате?

— Защото струва много пари...

— Ще успеем да намалим може би с няколко дни.

— Мислите ли, че бих могла да платя на части? Аз нямам достатъчно пари. Скъпо е — всеки ден по тридесет франка.

— Кой ви каза това?

— Сестрата.

— Коя? Сигурно Йожени.

— Да. Тя каза, че операцията и превръзките се плащат отделно. Много ли струват те?

— Вие сте платили вече за операцията.

— Сестрата каза, че не е достатъчно.

— Сестрата не знае, Люсиен. По-добре ще е да попитате доктор Вебер.

— Бих искала да науча това по-скоро.

— Защо?

— За да пресметна колко време трябва да работя за изплащането.

— Люсиен погледна ръцете си. Пръстите ѝ бяха тънки и избодени. — Имам да плащам и наем за един месец. Постъпих тук на тринадесети. Бих могла да напусна стаята си на петнадесети. А сега ще трябва да платя за цял месец. За нищо.

— Няма ли кой да ви помогне?

Люсиен вдигна глава. Лицето ѝ сякаш се състари изведнъж с десет години.

— Сам знаете тия неща, докторе. Той се разсърди. Не знаел, че съм толкова невежа — иначе нямало да се залови с мене.

Равик кимна. Това не беше нещо ново за него.

— Слушайте, Люсиен — каза той, — ще се опитаме да вземем нещо от жената, която е извършила аборта. Тя е виновна. Трябва да ми кажете само името ѝ.

Девојката подскочи. Цялото ѝ същество бе нащрек.

— Полиция ли? Не. В такъв случай и аз ще изгърмя. — Без полиция. Само ще я сплаша.

Люсиен се засмя горчиво.

— Нищо няма да получите по тоя начин от нея. Тя е коварна жена. Трябваше да ѝ платя триста франка, и то за... — Тя поправи кимоното си. — Някои хора просто нямат късмет — каза без никакво примирение, като че говореше за друго, а не за себе си.

— Напротив — възрази Равик. — Вие имахте голям късмет.

Той видя Йожени в операционната, където лъскаше никелирани инструменти. Това беше една от страстите ѝ. Беше така погълната от работата си, че не го забеляза, като влезе.

— Йожени! — каза той.

Тя се обърна изненадано.

— О, вие ли сте? Винаги ли трябва да плашите хората?

— Не мисля, че съм толкова важна личност, та да мога да плаша.

А вие не трябва да плашите пациентите с приказките си за хонорари и цени.

Йожени се изправи, но продължаваше да държи в ръка кърпата, с която лъскаше.

— Онази уличница, естествено, веднага е издрънкала.

— Слушайте, Йожени — каза Равик, — има много повече уличници между жените, които не са спали никога с мъже, отколкото между тия, които изкарват по тоя тежък начин хляба си. Да не говорим за омъжените. Освен това девойката не е дрънкала. Вие сте отровили чисто и просто деня й. Това е всичко.

— Какво от това? Много чувствителна, а води такъв живот.

„Всезнаещ нравствен катехизис — помисли Равик. — Противна лъжедобродетел, какво разбираш ти от отчаянието на тази малка шапкарка, отишла храбро при същата акушерка, която е погубила приятелката й, в същата болница, където тя е умряла, и която може да каже само: «Какво друго бих могла да сторя?» из «Как ще мога да платя?»“

— Трябва да се омъжите, Йожени. — Добави той. — За някой вдовец с деца. Или за собственик на погребално бюро.

— Господин Равик — възрази с достойнство сестрата, — ще бъдете ли любезен да не се занимавате с частния ми живот? В противен случай ще трябва да се оплача на доктор Вебер.

— И без това го правите цял ден. — Равик видя с удоволствие две червени петна по бузите й. — Защо набожните хора толкова рядко са почтени, Йожени? Най-добри са циниците, а най-непоносими — идеалистите. Не ви ли е накарало това да се замислите?

— Не, слава Богу.

— Така си и мислех. Сега отивам при децата на греха. В „Озирис“. Казвам това, в случай че доктор Вебер има нужда от мен.

— Не смятам, че доктор Вебер ще има нужда от вас.

— Целомъдрието не е винаги израз на прозорливост. Възможно е и да му потрябвам. В „Озирис“ ще бъда до пет часа. След това ще отида в хотела.

— Хубав хотел е тази еврейска дупка!

Равик се обърна.

— Всички бежанци не са евреи, Йожени. И всички евреи дори не са евреи. А някои са такива без човек и да подозира това. Познавах един негър-евреин. Беше ужасно саможив. Единственото нещо, което обичаше, беше китайска кухня. Такъв е животът.

Сестрата не отговори. Лъскаше една безупречно чиста никелирана табличка.

Равик беше в бистрото на улица „Боасиер“ и гледаше през замъгления от дъжда прозорец, когато видя навън мъжа. Нещо го сви под лъжичката. В първия миг почувства само шока, без да разбере какво става, но още в следната секунда бутна масата настрана, скочи от мястото си и се втурна неудържимо през препълнената зала към вратата...

Някой го сграбчи за ръката и го задържа. Той се обърна и попита, без да разбира:

— Какво искате?

Беше келнерът.

— Не сте платили, господине.

— Какво?... О, да... ще се върна... — Той се опита да се отскубне.

— Не позволяваме тук такива работи — каза келнерът, като се изчерви. — Трябва да си платите.

— Ето...

Равик извади една банкнота от джоба си, хвърли му я и бутна вратата. Проправи си път покрай група хора и зави тичешком вдясно по улица „Боасиер“.

Някой извика зад него. Той се опомни, престана да тича и тръгна колкото е възможно по-бързо, без да буди подозрение. „Невъзможно е — мислеше той, — абсолютно невъзможно е. Трябва да съм полудял. Лицето... Трябва да има някаква прилика в лицето. Някаква дяволска прилика. Глупава шега, нервите ми не издържаха... Това лице не може да е в Париж. То е в Германия, в Берлин; прозорецът беше замъглен от дъжда, не можех ясно да видя, сигурно съм се заблудил...“ Той се промъкна през тълпата, която излизаше от някакво кино, взираше се във всяко срещнато лице, надничаше под шапките, срещаше сърдити и

учудени погледи, продължаваше да оглежда други лица, други шапки — сиви, черни, сини, отминаваше ги, връщаше се, гледаше ги втренчено... Спря се на пресечката с авеню „Клебер“. Опомни си изведнъж, че бе видял една жена, жена с пудел — и непосредствено след нея бе той.

Отдавна бе отминал жената с пудела. Тръгна бързо назад. Като я видя отдалече с кучето, той се спря на тротоара. Стисна юмруци в джобовете и започна да оглежда всеки минувач. Пуделът се спря край една улична лампа, подуши я и вдигна ужасно бавно задното си краче. След това подраска тържествено плочника и изтича напред. Изведнъж Равик почувства, не по врата му избива пот. Почака още няколко минути, но лицето не се появи. Огледа паркиралите коли. Всички бяха празни. Върна се отново и тръгна бързо към метрото на авеню „Клебер“. Изтича до входа, купи си билет и тръгна по перона. Беше препълнен. Още преди да беше огледал всички, един влак пристигна, спря и изчезна в тунела. Перонът опустя. Той се върна бавно в бистрото. Седна на същата маса. Полупразната чаша калвадос беше още там. Странно, че не бе прибрана. Келнерът веднага се дотътри.

— Извинете, господине, не знаех...

— Няма нищо — каза Равик. — Донесете ми още един калвадос.

— Още един ли? — Келнерът погледна недопитата чаша на масата. — Не бихте ли желали да изпиете първо този?

— Не, донесете ми друг.

Келнерът вдигна чашата и я помириса.

— Не е ли хубав?

— Нищо му няма, но искам друг.

— Добре, господине.

„Заблудих се — помисли Равик. — От този полузамъглен от дъжда прозорец; как би могло да се познае нещо през него?“ Той погледна пак през прозореца. Гледаше внимателно, като ловец, дебнещ из засада, наблюдаваше всеки минувач, но пред погледа му заедно с това минаваха като на филм призрачни, ясни спомени...

Берлин. Лятна вечер, 1934 година. Сградата на Гестапо. Кръв. Гола стая без прозорци. Силна светлина на електрически крушки; маса с кървави петна и ремъци за връзване; мъчителна яснота на мозъка, пробуждан многократно от безсъзнание с плискането на кофа вода; смазани бъбреци, толкова смазани, че вече не ги чувстваш;

разкървавеното безпомощно лице на Сибила пред него; двама палачи в униформа, които я държат... и едно усмихнато лице, един глас, обясняващ приятелски какво ще стане с жената, ако не признае... Същата тази Сибила след три дни бе намерена уж обесена.

Келнерът дойде и остави чашата.

— Тази ракия е друга, господине. Дидие от Кан. По-стара е.

— Добре. Благодаря.

Равик изпи чашата. Извади пакет цигари от джоба си, взе една и я запали. Ръцете му все още трепереха. Той хвърли клечката на пода и поръча още един калвадос. Лицето, усмихнатото лице, което му се стори, че вижда преди малко... Трябва да е сбъркал. Невъзможно е Хааке да е в Париж. Невъзможно! Той прогони спомените. Безсмислено беше да се трови с тях, щом не е в състояние да направи нищо. Ще дойде ред и за това, когато там всичко се сгромоляса, когато ще може да се върне. Дотогава...

Повика келнера и плати. Но не можеше да престане да се взира във всеки минавач.

Седеше с Морозов в „Катакомбите“.

— Мислиш ли, че е бил той? — попита Морозов.

— Не. Но приличаше на него. Някаква дяволска прилика. Или паметта ми изневерява.

— Жалко, че си бил в бистрото.

— Да.

Морозов замълча.

— Човек става страшно неспокоен, нали? — каза той.

— Не. Защо?

— Защото не знае.

— Но аз знам.

Морозов не отговори.

— Призраци — каза Равик. — Мислех, че съм се отърсил вече от тях.

— Човек не се отърсва никога. Преживял съм същото. Особено в началото. През първите пет-шест години. И досега чакам трима, които са в Русия. Бяха седем души. Четирима умряха. Двамата бяха застреляни от партията. Чакам вече повече от двадесет години. От

1917. Един от тримата, които са живи и досега, трябва да е седемдесетгодишен. Другите двама са към четиридесет-петдесет. Надявам се тях поне да пипна. Заради баща ми.

Равик погледна Борис. Той беше над шестдесет години, но истински исполин.

— Ще ги хванеш — каза Равик.

— Да. — Морозов разтвори и събра отново големите си ръце. — Само това чакам и затова пазя живота си. Не пия вече толкова често. Кой знае колко време ще продължи. Искам да бъда и силен, защото не желая нито да ги застрелям, нито да ги убия с нож.

— И аз не искам.

Те помълчаха.

— Да изиграем ли един шах — предложи Морозов.

— Добре. Но не виждам свободна дъска.

— Отсреща професорът свършва играта си с Леви. И победи както винаги.

Равик отиде да вземе дъската и фигурите.

— Дълго играхте, професоре — каза той. — Цял следобед.

— Играта на шах е за мен удоволствие — кимна старецът. — Много по-голямо от картите. На карти човек зависи от случайността. А това не ти прави удоволствие. Да, шахът... Зад него се крие цял свят и докато играеш, забравяш другия навън. — Той вдигна възпалените си очи. — Който не е толкова съвършен.

Партньорът му Леви измърмори нещо неочаквано. После млъкна, обърна се изплашено и последва професора.

Играха две игри. След това Морозов стана.

— Трябва да отида да отворя, елитът на обществото ме зове. Защо не идваш вече в „Шехеразада“?

— Не знам. Просто случайно.

— Елате утре вечер.

— Утре не мога. Ще вечерям в „Максим“.

Морозов се ухили.

— Твърде нагло е за един емигрант като тебе без документи да се подвизава в най-елегантните локали на Париж.

— Това е единственото място, Борис, където си в безопасност. Ако се държиш като бежанец, скоро ще те пипнат. Би трябвало да знаеш твърде добре това като притежател на Нансенов паспорт.

— Вярно. С кого ще отидеш? С германския посланик ли? За да те закриля?

— С Кейт Хегстрьом.

Морозов подсвирна.

— С Кейт Хегстрьом? — каза той. — Върна ли се тя?

— Утре сутринта пристига от Виена.

— Чудесно! Тогава все пак ще те видя в „Шехеразада“.

— Може би не.

— Невъзможно — отсече Морозов. — „Шехеразада“ е главната квартира на Кейт Хегстрьом, когато е в Париж.

— Този път няма да е така. Тя идва, за да постъпи в болница, скоро ще я оперират.

— Точно затова и ще дойде. Нищо не разбираш от жени. — Морозов сви очите си. — Или може би не искаш тя да дойде?

— Сега си спомням, че не си идвал при нас, откакто ми изпрати онази жена. Жоан Маду. Изглежда, че не е само случайност.

— Глупости! Аз дори и не знаех, че тя е още при вас. Намери ли се работа за нея?

— Да. Отначало беше в хора. Сега изпълнява сама малък номер. Две-три песни.

— Посвикна ли малко?

— Разбира се. Защо не?

— Беше ужасно отчаяна, горката.

— Какво? — попита Морозов.

— Казах: горката.

Морозов се усмихна.

— Слушай, Равик — отвърна той бащински с такова изражение на лицето, от което лъхаше на степи, простор, трева и на което бе изписан безкраен житейски опит, — не говори глупости. Тази жена е същинска кучка.

— Какво? — попита Равик.

— Кучка. Не проститутка. А кучка. Ако беше руснак, щеше да разбереш.

Равик се засмя.

— Трябва да се е променила твърде много тогава. Довиждане, Борис, бог да те благослови.

— Кога трябва да постъпя в болницата, Равик? — запита Кейт Хегстрьом.

— Когато искате. Утре, в други ден, по-късно. Не е чак толкова спешно.

Тя бе застанала пред него стройна, с момчешка външност, самоуверена, хубава, но не вече съвсем млада.

Равик я бе оперирал преди две години от апендикс. Това бе първата му операция в Париж. Тя му донесе щастие. Оттогава той започна да работи тук, без да има каквито и да е неприятности с полицията. Така Кейт Хегстрьом му стана нещо като талисман.

— Този път се страхувам — каза тя. — Не знам защо. Но се страхувам.

— Няма защо. Обикновена операция.

Тя отиде до прозореца и погледна навън. Долу беше дворът на хотел „Ланкастър“. Огромен стар кестен простираше клони нагоре към влажното небе.

— Какъв дъжд! — каза тя. — Напуснах Виена в дъжд, пробудих се в Цюрих, пак — дъжд. А сега и тук... — Тя спусна отново завесите. — Не знам какво ми е. Струва ми се, че остарявам.

— Всеки мисли така, докато е още млад.

— Но с мен е друго. Разведох се едва преди две седмици. Би трябвало да се радвам. А съм уморена. Всичко се повтаря, Равик. Защо?

— Нищо не се повтаря. Ние просто се повтаряме. Това е всичко.

Тя се усмихна и седна на канапето до изкуствената камина.

— Добре, че дойдох тук — каза тя. — Виена се е превърнала в казарма. Безутешна. Смазаха я германците. А заедно с тях и австрийците. Да, Равик, и австрийците. Аз мислех, че австриец-националсоциалист — това е противоречие на природата. Но ги видях с очите си.

— Не е чудно, Кейт. Властта е най-заразителната болест.

— И най-обезобразяваща. Затова поисках развод. Този очарователен безделник, за когото се омъжих преди две години, стана изведнъж ревящ есесовец, който накара стария професор Бернщайн да мие улиците, а той седи до него и се смее. Същият Бернщайн, който го излекува преди една година от възпаление на бъбреците. Предлогът беше, че е взел много пари. — Кейт Хегстрьом сви устни. — Аз ги дадох, а не той.

— Радвайте се, че сте се отървали от него.

— Поиска ми двеста и петдесет хиляди шилинга, за да се съгласи на развод.

— Евтино — каза Равик. — Всичко, което може да се уреди с пари, е евтино.

— Но не получи нищо. — Кейт Хегстрьом вдигна тясното си лице с фини очертания на камея [Фин скъпоценен или полускъпоценен камък, изработен релефно — Б. пр.]. — Казах му какво мисля за него, за партията и за фюрера му — казах, че отсега нататък открито ще говоря за това. Той ме заплаши с гестапо и концентрационен лагер. Аз му се изсмях. Все още съм американка и под закрилата на нашето посолство. Нищо не може да ми се случи, но не е сигурно дали той няма да пострада, защото е бил женен за мен. Тя се смя. — Това не бе му минавало през ум. След като му го припомних, престана да се занимава с мене.

„Посолство, защита, закрила“ — помисли Равик. Всичко това беше като сън от някакъв друг свят.

— Чудя се как Бернщайн може още да практикува — каза той.

— Вече не може. Той ме прегледа тайно при първия кръвоизлив. Слава Богу, че не мога да имам дете. Дете от националсоциалист.

Тя потрепера. Равик стана.

— Трябва да си тръгвам. Вебер ще ви прегледа още веднъж следобед. Проформа.

— Знам. И все пак... този път се страхувам.

— Но, Кейт, не ви е за пръв път. Сега работата дори е по-лека от апендикса, който ви магнах преди две години. — Равик я прегърна леко през рамото. — Вие бяхте първата пациентка, която оперирах тук. А това е нещо като първа любов. Ще бъда много внимателен. Освен

това вие сте ми талисман. Носите ми щастие и искам и за в бъдеще да е така.

— Да — каза тя и го погледна.

— И така, довиждане, Кейт. Ще дойда да ви взема в осем вечерта.

— Довиждане, Равик. Сега ще отида да си купя вечерна рокля от „Монбоше“. Трябва да се отърся от тази умора. И от чувството, че съм обвита в паяжина. Виена... — каза с горчива усмивка тя. — Този град-мечта...

Равик слезе с асансьора и мина през хола покрай бара. Там имаше няколко американци. На една маса в средата имаше огромен букет червени гладиоли. Сивата разсеяна светлина, която идваше отвън, им придаваше цвят на стара кръв и човек забелязваше, че са свежи едва когато се приближи до тях.

На втория етаж на хотел „Интернационал“ цареше голямо оживление. Няколко стаи бяха отворени, камериерът и камериерката тичаха насам-натам, съдържателката ръководеше всичко от коридора. Равик се качи по стълбите.

— Какво става тук? — попита той.

Съдържателката беше едра жена с огромен бюст и малка глава с къси черни къдри.

— Испанците си отидоха — каза тя.

— Знам. Но защо толкова късно чистите стаите?

— Защото ни трябва за утре сутринта.

— За нови бежанци от Германия ли?

— Не. От Испания.

— От Испания ли? — попита Равик, без да разбере отначало какво иска да му каже. — Защо? Нали току-що напуснаха.

Съдържателката го погледна с блестящите си черни очи и се усмихна. Усмивка, която издаваше едновременно осведоменост и горчива ирония.

— Другите се връщат — каза тя.

— Кои други?

— Опозицията, естествено. Винаги е така. — Тя извика нещо на девойката, която чистеше. — Ние сме стар хотел — продължи после с известна гордост. — Клиентите ни се връщат с удоволствие. Чакаат да се освободят някогашните им стаи.

— Кои стаи? — попита учудено Равик. — Кой чака?

— Господата от опозицията. Повечето от тях са били вече тук. Някои естествено междувременно са загинали. Но останалите чакаха в „Биариц“ и „Сен Жан де-Люз“, докато се освободиха стаи при нас.

— Кога са били тук?

— Господин Равик! — съдържателката беше изненадана, че не я разбра веднага. — То се знае, докато Примо де Ривера беше диктатор в Испания. Трябвало е да избягат и живееха тук. Когато Испания стана република, те си отидоха, а местата им тук се заеха от монархистите и фашистите. Сега те си отидоха, а републиканците се връщат. Тези, които са живи.

— Вярно, не бях помислил за това — каза Равик. Съдържателката погледна в една от стаите. Над леглото бе окачен цветен портрет на бившия крал Алфонс.

— Свали го, Жан — извика тя.

Девојката донесе портрета.

— Остави го ей там! — Съдържателката облегна портрета до стената вдясно и тръгна нататък. В съседната стая имаше портрет на генерал Франко. — Свали и този! И го сложи при другите.

— Защо испанците не са си взели портретите?

— Емигрантите рядко вземат портрети, когато се връщат — обясни съдържателката. — В чужбина те са нещо като утеха. Никой няма нужда от тях обаче в родината си. Освен това рамките са неудобни за пренасяне, а и стъклата много лесно се чупят. Затова си остават почти винаги в хотелите.

Тя прибра в коридора още два портрета на дебелия генерал Франко, един на Алфонс и един по-малък на Гуепо де Лано.

— Иконите може да останат — реши тя, когато намери една Мадона. — Светците са неутрални.

— Не винаги. — каза Равик.

— Бог печели винаги в тежки времена. Аз съм виждала тук и безбожници дори да се молят. — Съдържателката поправи бюста си с енергично движение. — Не сте ли се молили някога, когато сте изпадали в беда?

— Разбира се. Аз не съм безбожник. Но не и дълбоко верующ.

Камериерът се качи по стълбите и мъknеше по коридора цял куп портрети.

— Нова украса ли? — попита Равик.

— Разбира се. В нашия занаят човек трябва да е тактичен. Така се печели добро име. Особено при нашите посетители, които, мога да ви уверя, са чувствителни към тия неща. Едва ли може да се предположи, че някой ще се чувства удобно в стая, където най-големият му враг го гледа гордо от златна рамка. Не съм ли права?

— Сто на сто.

Съдържателката се обърна към камериера:

— Остави тия портрети тук, Адолф. Или не, нареди ги по-добре срещу светлината, до онази стена, един до друг, за да може да се виждат.

Камериерът изръмжа и се наведе да пригответи изложбата.

— Какво ще окачите сега тук? — попита любопитно Равик. — Елени, пейзажи, вулканът Везувий и тем подобни ли?

— Само ако не ми стигнат старите портрети.

— Кои стари?

— Тези, които оставиха господата, когато заминаха да поемат властта. Ето ги там.

Тя посочи към лявата стена на коридора. Камериерът бе наредил новите портрети срещу извадените от стаята. Имаше два портрета на Маркс, три на Ленин (единият от които бе наполовина облепен с хартия), един на Троцки, няколко гравюри на Негрин и други портрети на водачи-републиканци в Испания. Те бяха невзрачни и не така лъскави и накичени като пищната редица вдясно, от която гледаха Алфонс, Примо и Франко. Две философии се гледаха мълчаливо в слабо осветения коридор, а между тях — съдържателката-французойка с цялата опитност, такт и иронична мъдрост на своята раса.

— На времето аз запазих тия неща — каза тя, — когато господата заминаха. В наше време правителствата не траят дълго. Виждате, че съм имала право — сега ми са добре дошли. В нашия занаят човек трябва да е предвидлив.

Тя разпореди къде да бъдат окачени портретите. Троцки бе върнат обратно. Не беше много сигурна как стоят нещата с него. Равик разгледа снимката на Ленин, върху която имаше залепена хартия. Остърга част от хартията около главата му и от изчистеното място се показва друга глава — на Троцки, гледащ усмихнато Ленин. Сигурно е била залепена от някой привърженик на Сталин.

— Гледайте — каза Равик, — тук е скрит още един Троцки. От доброто старо време на приятелството и братството.

Съдържателката взе снимката.

— Можем да я хвърлим. Няма никаква стойност. Едната ѝ половина оскърбява непрекъснато другата. — Тя я подаде на камериера. — Запази само рамката, Адолф. Тя е от хубаво дърво.

— Какво ще правите с другите? — попита Равик. — С тези на Алфонс и Франко?

— Ще ги прибера в мазето. Не се знае дали някой ден няма пак да потрябват.

— Сигурно е интересно човек да разгледа вашето мазе. Истински мавзолей. Имате ли и други портрети там?

— Разбира се, имаме руски — няколко обикновени портрета на Ленин в картонена рамка, както и портрети на последния цар. Останаха ни от починали в хотела руснаци. Между тях една великолепна картина с маслени бои и тежка позлатена рамка. От един господин, който се самоуби. Имаме и италиански картини. Два портрета на Гарибалди, трима крале и една малко повредена снимка на Мусолини, изрязана от вестник, от времето, когато като социалист е бил в Цюрих. Тя е интересна само като антика. Никой не би желал да я види окачена.

— Имате ли германски портрети?

— Няколко портрета на Маркс — те са най-много; един Ласал, един Бебел, една групова снимка с Еберт, Шайдеман, Носке и няколко други. Носке е зацапан с мастило на тая снимка. Господата, които го направиха, ми казаха, че е станал нацист.

— Истина е. Може да го закачите редом със снимката на социалиста Мусолини. Нямаме ли някой от противниковите германски партии?

— А, да. Имаме. Един Хинденбург, един кайзер Вилхелм, един Бисмарк и дори — съдържателката се усмихна — един Хитлер с шлифер, — Колекцията е почти пълна.

— Какво? — каза Равик. — Хитлер ли? Как е попаднал тук?

— От един хомосексуалист. Пристигна през 1934 г., когато убиха Ръом и другарите му. Беше много уплашен и непрекъснато се молеше. По-късно замина с един богат аржентинец. Малкото му име беше Пуци. Искате ли да видите снимката? Тя е в мазето.

— — Не сега, още повече там. Предпочитам да я видя, когато във всички стаи на хотела ще висят такива портрети.

Съдържателката го изгледа за миг проникателно. После каза:

— Така ли! Искате да кажете, когато всички дойдат като емигранти.

Борис Морозов бе застанал пред „Шехеразада“ в своята униформа със златни нашивки и отвори вратата на таксито. Равик слезе.

— Мислех, че няма да дойдеш — усмихна се Морозов.

— Нямах никакво намерение.

— Аз го накарах, Борис. — Кейт Хегстрьом прегърна Морозов. — Пак съм при вас, слава Богу.

— Вие имате руска душа, Катя. Бог знае защо е трябвало да се родите в Бостон. Ела, Равик. — Морозов бутна входната врата. — Човек има велики намерения, но малки възможности за осъществяването им. Това е нещастieto и чарът ни.

„Шехеразада“ беше украсена като кавказка шатра. Келнерите бяха руснаци, в червени черкезки униформи. Оркестърът бе съставен от руски и румънски цигани. Посетителите седяха на малки маси, наредени пред пейки покрай стените. Залата бе тъмна и доста препълнена.

— Какво ще пиете, Кейт? — попита Равик.

— Водка. И кажете на циганите да засвирят. Дотегна ми да слушам „Виенската гора“, свирена като марш. — Тя си събу обувките и вдигна крака на пейката. — Не съм вече уморена, Равик — каза тя. — Няколкото часа в Париж ме промениха. Но все още имам чувството, че съм избягала от концентрационен лагер. Можете ли да си представите?

— Донякъде — отговори той, като я погледна. Келнер в черкезка униформа донесе бутилка водка и чаши. Равик наля и подаде една на Кейт Хегстрьом. Тя я изпи бързо и жадно и я остави на масата. После се огледа.

— Мухлясала дупка — каза тя и се усмихна. — Но нощем се превръща в убежище на бежанци и блянове.

Тя се облегна. Меката светлина под стъклената повърхност на масата озари лицето ѝ.

— Равик, защо нощем всичко става по-осезаемо? Нищо вече не изглежда така трудно; мислиш, че си в състояние да постигнеш всичко, а ако не успееш, го заместваш с мечти. Защо?

Той се усмихна.

— Мечтите са ни дадени, защото без тях не бихме могли да понасяме истината.

Оркестърът започна да настройва инструментите. Няколко квинти и цигулкови пасажа се понесоха из залата.

— Не приличате на човек, който може да се самоизмамва с мечти — каза Кейт Хегстрьом.

— Човек може да се залъгва и с истината. Тя е дори по-опасна мечта.

Оркестърът засвири. Отначало зазвуча цимбал. Леките удари се разляха из тъмнината в тиха, едва доловима мелодия, после преминаха в меко глисандо и постепенно я предадоха на цигулките.

Минавайки през дансинга, циганинът се приближи бавно до масата. Той застана пред тях усмихнат, с цигулка на рамо и дързък, алчен поглед. Без цигулката спокойно можеше да бъде търговец на добитък; с нея беше пратеник на степите, на безкрайни вечери и кръгозори, на всичко, което нямаше никога да стане действителност.

За Кейт Хегстрьом мелодията беше като изворна вода през април, обливаща кожата ѝ. Изведнъж почувства, че в нея хиляди гласове отекват, но ни един не я зовеше. Те тихо шептяха, трепкаха неясни спомени, от време на време нещо проблясваше, но после отлиташе нанякъде като вихрушка и тя отново беше сама. Съвсем сама.

Циганинът се поклони. Равик му подаде под масата една банкнота. Кейт Хегстрьом се раздвижи в ъгъла.

— Били ли сте някога щастлив, Равик?

— Често.

— Нямам предвид такова щастие. Искам да кажа, истински щастлив. Безумно, задъхано, доволен от всичко, което имате.

Равик погледна развъълнуваното тясно лице, което разбираше само един вид щастие, и то най-несигурното от всички — любовта.

— Често, Кейт — каза той, като имаше предвид съвсем друго нещо, но чувстваше, че и това не е истината.

— Не искате да ме разберете. Или да говорите за това. Кой пее сега с оркестъра?

— Не знам. Отдавна не съм идвал тук.

— Жената не се вижда отгук. Не е при циганите. Трябва да е седнала на някоя маса.

— Посетителка навярно. Това се случва често тук.

— Странен глас — каза Кейт Хегстрьом. — Едновременно тъжен и бунтовен.

— Такива са песните.

— Или пък аз съм станала такава. Разбирате ли какво пее?

— „Я вас любил“ — песен от Пушкин.

— Знаете ли руски?

— Научил съм нещичко от Морозов. Главно ругатни. Много хубаво звучат на руски.

— Не обичате да говорите за себе си, нали?

— Не обичам дори да мисля за себе си.

Тя помълча известно време. После каза:

— Понякога мисля, че някогашният живот е изчезнал вече. Безгрижието, надеждите, всичко, което някога е съществувало.

— Не е изчезнало, Кейт — усмихна се Равик. — Животът е нещо толкова голямо, че не може да изчезне, преди да сме престанали да дишаме.

Тя не го слушаше. И каза:

— Често изпитвам страх. Внезапен, необясним страх. Сякаш светът всеки момент ще се сгромоляса. Познато ли ви е това чувство?

— Да, Кейт. Всеки го е изпитвал. Това е болестта на Европа от двадесет години насам.

Тя замълча. След това каза, заслушана в музиката:

— Това вече не е руска песен.

— Не, италианска е. „Санта Лучия лунтана“.

Светлината на прожектора се премести от цигуларя към масата пред оркестъра. Равик видя сега жената, която пееше. Беше Жоан Маду. Тя седеше сама, подпряла лакът на масата и загледана право пред себе си, сякаш потънала, необезпокоявана от никого, в дълбок размисъл. На бялата светлина лицето ѝ изглеждаше много бледо. По него нямаше вече ни следа от простото, невзрачно изражение, познато на Равик. То бе озарено неочаквано от една вълнуваща, отчаяна

красота; той си спомни, че го бе видял някога бегло със същото изражение — през нощта, прекарана в стаята ѝ, но тогава бе помислил, че се дължи на пианството; веднага след това сиянието бе угаснало и изчезнало. Сега се бе появило отново, и то много по-ярко.

— Какво има, Равик? — попита Кейт Хегстрьом.

Той се обърна.

— Нищо. Тази песен ми е позната. Сладникава неаполитанска канцонета.

— Спомени ли?

— Не. Аз нямам спомени.

Той каза това по-рязко, отколкото искаше. Кейт Хегстрьом го погледна.

— Понякога наистина искам да узная какво става с вас, Равик.

Той махна с ръка.

— Нищо повече от това, което става и с другите. Светът е пълен с авантюристи по неволя. Всеки хотел за бежанци е пълен с тях. Историята на който и да е от тях би била цяла сензация за Александър Дюма или Виктор Юго; но ние почваме да се прозяваме преди още да започнат да ни я разказват. Ето ви още едва водка, Кейт. Най-интересното приключение днес е спокойният живот.

Оркестърът засвири блуз. Свиреха доста лошо танцова музика. Няколко посетители станаха да танцуват. Жоан Маду стана и тръгна към изхода. Вървеше така, като че залата бе съвсем празна. Равик си припомни изведнъж какво каза Морозов за нея. Тя мина съвсем близо до масата. Стори му се, че го видя, но погледът; ѝ се плъзна веднага безразлично настрана и излезе.

— Познавате ли тази жена? — попита Кейт Хегстрьом, която го наблюдаваше.

— Не.

8

— Виждате ли? — запита Равик. — Тук... тук... и тук...

Вебер се наведе над открития разрез.

— Да.

— Тези малки грапавини тук... и тук... не е подутина, нито срастване...

— Не... Равик се изправи.

— Рак — каза той. — Ясен, типичен случай на рак. Това е най-проклетата ми операция от години насам. Със-speкулума не се виждаше нищо. Прегледът на малкия таз показва само леко подуване от едната страна, вероятно от киста или миом, нищо особено; но трябваше да оперирам през корема и ето ти на рак.

— Какво смятате да правите? — погледна го Вебер.

— Замразен срез. Ще изчакаме резултата от микроскопичното изследване. В лабораторията ли е Боасон?

— Сигурно.

Вебер нареди на сестрата да се обади в лабораторията.

Тя излезе бързо и безшумно с гумените си подметки.

— Да продължим операцията — каза Равик. — Ще направим хистеректомия. Няма друг изход. Най-важното е, че тя не знае. Как е пулсът? — обърна се той към сестрата, която даваше упойката.

— Правилен. Деветдесет.

— Кръвното налягане?

— Сто и двадесет.

— Добре. — Равик погледна Кейт Хегстрьом, която лежеше на операционната маса с отпусната глава в положение на Тренделенбург. — Трябваше да знае. Да ни даде съгласието си. Не може така на своя глава. Или защо пък не?

— Съгласно закона не можем. От друга страна... вече започнахме.

— Трябваше да го направим. Но можеше да извършим кюртажа без разрез на корема. А това е съвсем друга операция. Изваждането на

матката не е кюртаж.

— Струва ми се, че тя напълно ви се доверява, Равик.

— Не знам. Може би. Но дали би се съгласила... — Той намести с лакът гумената престилка. — Както и да е... ще се опитам да продължа. Тогава ще решим дали се налага хистеректомия. Йожени, скалпел!

Той продължи разреза по пъпа и клампира малките кръвоносни съдове. На по-големите направи лигатури, взе друг скалпел, разряза жълтата фасция, отпрепарира мускулите под нея с тъпата страна на скалпела, след това повдигна перитонеума, отвори го и го защита.

— Екартъора!

Асистиращата сестра го бе приготвила. Тя сложи веригата с тежестта между краката на Кейт Хегстриъм и я закачи на предварително сложената плочка.

— Изолационни компреси!

Той сложи влажните, топли компреси, отвори коремната кухина и вкара внимателно форцепса. После вдигна глава:

— Погледнете тук, Вебер! И тук — широкия лигамент! Тази твърда и плътна маса! Невъзможно е да работим с кохеровите щипци. Много надълбоко е стигнало.

Вебер погледна посоченото място.

— Вижте и тук — каза Равик. — Няма да можем да клампираме артериите. Много са крехки. И тук е достигнал. Безнадеждно...

Той извади внимателно едно късче от болната тъкан. — В лабораторията ли е Боасон?

— Да — каза сестрата. — Телефонирах му. Той чака.

— Добре. Занесете му това. Ще изчакаме за резултата. Няма да му отнеме повече от десет минути.

— Кажете му да телефонира — каза Вебер, — щом свърши. Ще изчакаме резултата.

Равик се изправи.

— Как е пулсът?

— Деветдесет и пет.

— А кръвното налягане?

— Сто и петнадесет.

— Добре. Вече няма какво да мислим дали е трябвало да я питаме, или не, Вебер. Нищо не може да се направи.

Вебер кимна.

— Ще я затворим — каза Равик. — Ще извадим само плода. Ще я затворим и после нито дума.

Той застана за миг и погледна откритото тяло под белите чаршафи. Те изглеждаха още по-бели на ослепителната светлина, като пресен сняг, под който зееше червеният кратер на откритата рана. Кейт Хегстрьом, тридесет и четири годишна, капризна, стройна, обгоряла от слънцето, жизнерадостна и... осъдена на смърт от тази незнайна и невидима болест, която разрушава органите ѝ.

Той се наведе отново над тялото.

— Трябва все пак да...

Детето. Един несъзнателен сляп живот се развиваше в това разлагащо се тяло. Осъден заедно с него на смърт. Сучещ жадно животворните му сокове. Обладан от инстинкта да се развива, да се превърне в нещо, което един ден ще играе в градини, ще стане инженер, свещеник, войник, убиец, човек, което ще иска да живее, да страда, да бъде щастливо и да рухне... Инструментът се плъзна внимателно по невидимата стена, намери връзката, разкъса я предпазливо, отдели го... край на всичко. Край на неосъзнатия кръговрат, на неиздишаното дихание, на неизживяните радости, страдание, стремежи. Само късче мъртва бледа плът и съсирена кръв.

— Няма ли още резултат от Боасон?

— Още не. Всеки миг вече трябва да се обади.

— Може да почакаме още няколко минути.

Равик отстъпи назад.

— А пулсът?

Той погледна очите на Кейт Хегстрьом. Те бяха отворени и тя го гледаше не с изцъклен поглед, а като че го вижда и знае всичко. Той помисли за миг, че е в съзнание. Направи стъпка напред и се спря. Невъзможно! Случайно е! Трябва да е от светлината.

— Как е пулсът?

— Сто. Кръвно налягане сто и двадесет. Спада.

— Време е — каза Равик. Боасон трябваше вече да се обади.

Телефонът глухо иззвъня. Вебер погледна към вратата. Равик не вдигна глава. Чакаше. Чу отварянето на вратата. Сестрата влезе.

— Да — каза Вебер, — рак.

Равик кимна и продължи да работи. Извади форцепса, инструментите и компресите. Повдигна екартьора и го откачи. До него Йожени броеше инструментите. Той започна да шие. Леко, методично, съсредоточено и без да мисли. Гробът се затвори. Заши отделните слоеве един след друг. Клампира кожата и се изправи.

— Готово.

Йожени натисна педала, за да постави операционната маса в хоризонтално положение, и зави Кейт Хегстрьом. „Завчера — «Шехеразада» — помисли Равик, рокля от «Монбоше», били ли сте някога щастлив? Често; страх ме е, обикновена операция; циганите свирят.“ Той погледна часовника над вратата. Дванадесет. Обед е. Сега навън канцеларии и фабрики разтварят врати и здравите хора тръгват. Двете сестри изкараха носилката от операционната зала. Равик извади гугените ръкавици, отиде до умивалнята и почна да се мие.

— Цигарата ви — каза Вебер, който се миеше на съседния умивалник. — Ще си изгорите устните.

— Да, благодаря. Кой ще ѝ каже, Вебер?

— Вие — заяви без колебание Вебер.

— Ще трябва да се обясни защо сме били принудени да я оперираме; тя очакваше, че ще го направим само отвътре. А не можем да ѝ кажем истината.

— Ще измислите нещо — каза уверено Вебер.

— Тъй ли мислите?

— Разбира се. Най-сетне имате време до довечера.

— А вие?

— Тя няма да повярва, каквото и да ѝ кажа. Знае, че вие сте извършили операцията, и ще иска да узнае от вас. Ако ѝ кажа нещо, ще събудя у нея само подозрение.

— Правилно.

— Все още не мога да разбера — каза Вебер — как е можал да се развие за толкова кратко време.

— Винаги е възможно. Бих искал да знам какво да ѝ кажа.

— Ще измислите нещо, Равик. Някаква киста или миом.

— Да — каза Равик. — Някаква киста или миом.

Вечерта отиде отново в болницата. Кейт Хегстрьом спеше. Пробудила се привечер, повърнала, прекарала един неспокоен час и заспапа отново.

— Пита ли нещо?

— Не — каза червенобузестата сестра. — Беше още унесена и не разпитва нищо.

— Предполагам, че ще спи до сутринта. В случай че се пробуди и пита нещо, кажете ѝ, че всичко е минало добре. Трябва да спи. Дайте ѝ нещо за сън, ако стане нужда. Ако е неспокойна, повикайте доктор Вебер или мене. Ще оставя бележка в хотела къде могат да ме намерят.

Той стоеше на улицата като човек, който е успял да избяга от преследвачите си. Още няколко часа покой, преди да бъде принуден да излъже едно доверчиво лице. Нощта му се стори внезапно топла и звездна. Сивата тиня на живота бе отново състрадателно покрита от няколко подарени часа, които отлитаха като гълъби. И те бяха измама... Нищо не се дава даром на този свят... Само отлагане, но няма всичко не е отлагане на този свят? Милостиво отлагане, светло знаме, което закрива далечната, черна, неумолимо приближаваща врата!

Той влезе в едно бистро и седна на една мраморна маса до прозореца. Заведението беше шумно и задимено. Дойде келнерът.

— Чаша дюбоне и един пакет колониални.

Отвори пакета и запали една от черните цигари. Няколко французи разговаряха на съседната маса за корумпираното правителство и за Мюнхенската спогодба. Равик слушаше с половин ухо. Всеки разбираше, че светът върви апатично към нова война. И ни кой не се опитваше да я предотврати. Отлагане, още една година отлагане... това беше всичко, за което се бореха. И тук отлагане.

Той изпи чашата дюбоне.

Ликьорът остави в устата му сладникав, неприятен вкус. Защо го бе поръчал? Повика келнера.

— Един коняк!

След това погледна през прозореца, за да прогони мислите си. Защо да се измъчва човек, когато не може да се промени. Той си спомни кога бе научил тази истина. Една от големите истини, които бе разбрал в живота си...

Беше през август 1916 г., близо до Иперн. Ротата се бе върнала предишния ден от фронта. Спокоен сектор, където участваха за пръв път в боевете, откакто бяха мобилизирани. Нищо не бе се случило. Приличаха се на топлото августовско слънце край малък огън, на

който печаха намерени в нивите картофи. Само миг след това не остана нищо от тази идилия. Внезапно артилерийско нападение. Една граната, попаднала точно в огъня... Когато дойде отново на себе си, здрав и невредим, той видя двама от другарите си мъртви, а по-нататък лежеше приятелят му Паул Месман, когото познаваше от времето, когато и двамата се учеха да ходят, с когото бе играл, ходил на училище и бяха неразделни. Лежеше с изтърбушен корем и изпадали черва...

Пренесоха го на платнище до лазарета по най-близкия път — през една житна нива нагоре по хълма. Носеха го четирима, всеки хванал по един ъгъл на тъмнокафявото платнище, върху което той лежеше, притиснал с ръце белите, мазни, окървавени черва. С отворена уста и почти безжизнен, с втрещен поглед... Два часа по-късно той умря, като накрая вече стенеше неистово.

Равик помнеше връщането. Седеше в бараката, безмълвен и потресен. За пръв път бе видял такова нещо. Намери го взводният командир Качински, общар в цивилния живот. „Ела — рече той. — В баварската лавка днес има бира, водка и салам.“ Равик го погледна с недоумение. Не можеше да разбере подобно жестоко равнодушие. Качински мълча известно време, после каза: „Ще дойдеш с мен, дори ако трябва да те набия. Днес ще ядеш, ще се напиеш и ще се забавляваш.“ Равик не отговори. Качински седна до него. „Знам какво ти е. Знам и какво мислиш за мен. Но аз съм тук от две години, а ти от две седмици. Слушай, можем ли да върнем Месман? — Не. Нима не знаеш, че щяхме да направим всичко, за да го спасим?“ Той вдигна глава. Да. Така беше. Познаваше Качински добре. „Е добре, той е мъртъв. Нищо вече не може да се направи. След два дни и ние ще заминем оттук за фронта. Този път няма да е така спокойно. Да седнеш сега да мислиш за Месман, значи да се тровиш. Да късаш нервите си. И при следващото нападение да закъснееш само с половин секунда, а после да трябва да отнесем и теб както Месман. Кому е нужно това? На Месман ли? Не. На някой друг? Не. Погубваш само себе си и нищо повече. Разбра ли?“ — „Да, но не мога да постъпя иначе.“ — „Шт, можеш! Как могат останалите? Ти не си първият.“

След тази нощ му стана по-леко. Той отиде с Качински; научи простата истина: Помагай, когато можеш, направи всичко това; но когато е невъзможно вече да се помогне, по-добре забрави! Отвърни

глава! Съвземи се! Състраданието е за спокойни времена. Не за дни, когато ти самият излагаш живота си. Погребвай мъртвите и се радвай на живота! Имаш нужда все още от него. Мъката е едно, фактите са друго. Човек не скърби по-малко, ако приема действителността такава, каквата е. Само така той ще оцелее.

Равик изпи коняка си. Французите на съседната маса продължаваха да разговарят за правителството си. За Италия. За Чембърлейн. Думи, думи! Само ония работеха. Те не бяха по-силни, а по-решителни. Не бяха по-смели, но знаеха, че другите не искат да се бият. Отлагане... но какво се печели с него? Въръждаваха ли се? Наваксваха ли загубеното, опомняха ли се? Само наблюдаваха как другите се въръжават и чакаха с пасивна надежда ново отлагане. Историята на стадо моржове. Стотици моржове на брега. Ловецът ги избива по най-жесток начин един след друг. Ако се втурнат заедно срещу него, могат много лесно да го смажат; но те си лежат, без да мръднат, и наблюдават как идва да ги убие. Той убива само съседите им. Един след друг. Такава е историята и на европейските моржове. Залез на цивилизацията. Уморен, безформен залез на боговете. Празни изявления за правата на човека. Разпродажба на цял континент. Надигаща се буря. Долни пазарлъци. Старият отчаян танц по ръба на вулкана. Народи, тласкани бавно към ново клане. Бълхите ще се спасят, ако овцата бъде принесена в жертва. Както винаги.

Равик загаси цигарата си. Огледа се. Какво значеше това? Нима вечерта не приличаше преди малко на нежен сив гълъб? Погребвай мъртвите и се радвай на живота! Времето ти тече. Единственият смисъл е да оцелееш. Ще дойде време, когато ти ще си нужен. Трябва да се запазиш невредим и готов за тоя ден. Той повика келнера и плати.

Когато влезе в „Шехеразада“, залата беше полутъмна. Циганите свиреха, прожекторът обливаше с ярка светлина масата до оркестъра, където седеше Жоан Маду, Равик се спря на вратата. Един келнер се приближи и му разчисти една маса. Но Равик продължаваше да стои прав, загледан в Жоан Маду.

— Водка? — попита келнерът.

— Да. Една бутилка.

Равик седна. Наля си една чаша и я изпи бързо. Искаше да се отърве от мислите, с които бе влязъл. От гримасата на миналото и смъртта — от разкъсания с граната или разяден от рак корем. Забеляза, че е на същата маса, където бе седял преди два дни с Кейт Хегстриъм. До него се освободи друга. Той не се премести. Защо ли? За Кейт Хегстриъм беше все едно дали ще стои на тази, или на другата маса. Нищо няма да ѝ помогне. Какво беше казал Вебер един път? Защо да се разстройваме, когато операцията е безнадеждна? Направил си каквото можеш и край. Иначе докъде ще стигнем? Той чу откъм оркестъра гласа на Жоан Маду. Кейт Хегстриъм имаше право — вълнуващ глас. Протегна ръка към бутилката водка. Един от тия мигове, когато цветовете избледняват и животът увехне под безпомощните ръце. Мистичен залез. Почивка между две въздишки. Времето бавно разяжда сърцето. „Санта Лучия“ пееше гласът под звуците на оркестъра. Стори му се, че идва от някаква страна отвъд океана, от забравен далечен бряг, където нещо цъфти.

— Как я намирате?

— Кого? — вдигна глава Равик. До него бе застанал съдържателят, който посочи Жоан Маду.

— Добра е. Много е добра.

— Не е нещо особено, но за запълване на паузите между другите номера.

Съдържателят отмина. Острата му брадичка се очерта за миг на бялата светлина. След това се загуби в тъмнината. Равик го проследи с поглед и посегна към чашата си.

Прожекторът угасна. Оркестърът засвири танго. Светлините пробягваха от време на време по масите, а над тях изплуваха замъглени лица. Жоан Маду стана и тръгна между масите. Трябваше да спира често, защото двойки отиваха на дансинга да танцуват. Равик я погледна. Тя — също. Лицето ѝ не изрази никаква изненада. Тръгна право към него. Той стана и бутна масата настрана. Един келнер дойде да му помогне.

— Благодаря — каза той. — Мога и сам. Трябва само още една чаша.

Оправи масата и напълни донесената от келнера чаша.

— Ето ви водка — каза той. — Не знам, пиете ли.

— Да, и по-рано пихме. В „Бел Ороп“.

— Правилно.

„И тук бяхме — помисли той. — Цяла вечност оттогава. Преди три седмици беше. Тогава седеше тук, сгушена в шлифера си, съвсем нещастна и помръкнала. А сега...“

— Наздраве — каза той.

Един лъч пробягна по лицето ѝ. Тя не се усмихна; само лицето ѝ стана по-светло.

— Отдавна не съм чувала тая дума — каза тя. — Наздраве.

Той изпи чашата си и я погледна. Високите вежди, раздалечените очи, устата, всичко, което някога беше невзрачно и несвързано, изведнъж се бе сляло в светло, тайнствено лице, което не криеше нищо и точно за това беше загадъчно. „Интересно как не съм го забелязал досега — помисли той. — Но този израз не е съществувал, може би. Тогава лицето е излъчвало навярно само смущение и страх.“

— Имате ли цигари? — попита Жоан Маду.

— Само алжирски със силен черен тютюн.

Равик се готвеше да повика келнера, когато Жоан Маду го спря.

— Не са много силни. Вие ми дадохте някога една на моста „Алма“.

— Вярно.

„Вярно е и не е вярно — разсъждаваше той. — Пред мен беше тогава едно бледо, подгонено същество, а не ти. Между нас имаше и много други неща, но ни едно от тях вече не е вярно.“

— Идвах тук — каза той. — Онзи ден.

— Знам. Видях ви.

Тя не запита за Кейт Хегстриъм. Седеше спокойна и отпусната в ъгъла, пушеше и изглеждаше напълно унесена в пушенето. След това започна да пие бавно и спокойно, напълно унесена в пиенето. Изглежда, че всякога изцяло се отдаваше на онова, което върши, колкото и незначително да е.

„Тогава беше съвсем отчаяна — помисли Равик, — а сега вече не е.“ Придобила бе внезапно топлота и самоуверено безразличие. Той не знаеше дали то се дължи на обстоятелството, че нищо не я вълнува в тоя миг; само чувстваше как това го привлича.

Бутилката водка бе празна.

— Да продължим ли?

— Какво ми дадохте да пия тогава?

— Кога? Тук ли? Мисля, че смесихте много напитки.

— Не, не тук. Първата вечер.

Равик се замисли.

— Не мога да си спомня вече. Не беше ли коняк?

— Не. Приличаше на коняк, но беше нещо друго. Опитах се да го намеря, но не можах.

— Защо? Толкова ли бе хубаво?

— Не беше хубаво. Но беше най-топлото питие, което съм пила някога.

— Къде го пихме?

— В едно малко бистро, близо до Арката. Трябваше да слезем няколко стъпала. Там имаше шофьори и няколко момичета. На ръката на келнера имаше татуирана жена.

— Сега си спомням. Трябва да е било калвадос.

Нормандска ябълкова ракия. Опитайте ли?

— Не.

Равик повика келнера.

— Имате ли калвадос?

— Съжалявам, никой не го поръчва.

— Вашето заведение е много изискано за такива напитки. Трябва да е било значи калвадос. Срамота е да не можем да открием какво е било. Най-лесно ще го направим, като отидем в същото бистро. Но сега това е невъзможно.

— Защо?

— Не трябва ли да стоите тук?

— Не. Свърших номера си.

— Добре. Искате ли да отидем там?

— Да.

Равик намери лесно бистрото. Беше почти празно. Келнерът с татуираната жена на ръката погледна последователно и двамата, след това излезе иззад тезгяха и избърса масата.

— Това е вече напредък — каза Равик. — Миналия път не го направи.

— Миналия път не беше тая, а оная маса — каза Жоан Маду.

— Суеверна ли сте? — усмихна се Равик.

— Понякога.

Келнерът стоеше до тях.

— Точно тази е — каза той, като сви ръка, за да изпъкне татуировката. — На тази маса бяхте миналия път.

— Нима си спомняте?

— Много добре.

— Трябвало е да станете генерал — добави Равик — с тази памет.

— Нищо не забравям.

— Чудя се тогава как сте още жив. А помните ли какво пихме миналия път?

— Калвадос — каза келнерът без колебание.

— Точно така, това искаме и сега. — Равик се обърна към Жоан Маду. — Колко просто се разрешават понякога нещата. Да видим дали ще е същият на вкус.

Келнерът донесе чашите.

— Големи. Миналия път поръчахте два големи.

— Започва да ме хваща страх от вас, човече. А спомняте ли си как бяхме облечени?

— С шлифер. Господжата беше с барета.

— Вие не сте за тук. Трябваше да бъдете в някое вариете.

— Едно време бях — каза учудено келнерът. — В цирк. Нали ви казах миналия път. Забравили сте.

— Да. За мой срам.

— Господинът има лоша памет — каза Жоан Маду на келнера. — Той е майстор по забравянето, както вие по незабравянето.

Равик вдигна глава. Тя го погледна. Той се усмихна и каза:

— Може би не чак толкова. А сега да опитаме калвадоса. Наздраве.

— Наздраве.

Келнерът продължаваше да стои до тях.

— Това, което забравяме, господине, ни липсва по-късно в живота — обясни той. Явно не смяташе разговора за приключен.

— Правилно. А това, което не забравяме, превръща живота ни в ад.

— Не и моя. Той е свършен. Как може такъв живот да се превърне в ад?

— Именно заради това, братко — каза Равик и го погледна. — Но вие сте щастлив човек. Не само артист. От същия калвадос ли е? — обърна се той към Жоан Маду.

— По-хубав е.

Той я погледна. Топлина обля челото му. Разбираше какво иска да каже Жоан и точно това го обезоръжаваше. А тя, изглежда, не се интересуваше от ефекта на думите си. Седеше в празната зала, сякаш е съвсем сама. Светлината на голите електрически крушки беше безмилостна. Осветени от нея, две проститутки, седнали малко настрана, приличаха на баби. Само Жоан Маду не се промени. Бе същата както в полумрачния нощен локал. Светло лице с хладно изражение, което не пита, а просто присъства и чака. „Празно лице — помисли Равик, — лице, на което и най-лекият полъх на вятъра може да промени изражението. Какво ли можеш да откриеш в него? Беше като хубава, празна къща, която чака да наредят картините и килимите. Не се знае какво ще излезе — палат или вертеп. Всичко зависи от този, който ще я подреди. Колко ограничено е в сравнение с това всичко, което е претрупано и носи своята маска...“

Той забеляза, че чашата ѝ е празна.

— Моите поздравления — каза той. — Това беше голям калвадос. Искате ли още един?

— Да, ако имате време.

„Защо да нямам време?“ — помисли си. След това си спомни, че го бе видяла миналия път с Кейт Хегстрьом. Вдигна глава. Лицето ѝ не издаваше нищо.

— Имам време. Утре в девет часа сутринта имам операция. Нищо друго.

— Ще можете ли да я направите, ако стоите толкова до късно?

— Да. Какво от това. Свикнал съм вече. Пък и нямам операции всеки ден.

Келнерът наля отново чашите. С бутилката донесе и пакет цигари, които остави на масата. Пакет „Лоран“, зелени.

— Такива поръчахте миналия път, нали? — обърна се тържествуващо към Равик.

— Нямам понятие. Вие помните по-добре. Вярвам ви.

— Прав е — каза Жоан Маду. — „Лоран“, зелени бяха.

— Виждате ли? Госпожата има по-добра памет от вас.

— Не се знае още, но както и да е. Цигарите ще ни потрябват.
Равик отвори пакета и ѝ предложи да си вземе.

— В същия хотел ли сте? — попита.

— Да. Само че наех по-голяма стая.

В бистрото влязоха няколко шофьори. Седнаха на съседната маса и започнаха шумно да разговарят.

— Да си ходим ли? — попита Равик.

Тя кимна. Той повика келнера и плати.

— Наистина ли не трябва да се връщате в „Шехеразада“?

— Не.

Взе палтото ѝ. Тя не го облече, а само го наметна.

Беше евтино кожено палто от норка, вероятно имитация; но на нея ѝ стоеше добре. „Евтина дреха е само тази, която не се носи със самоувереност“ — помисли Равик. Какви евтини палта от скъпи кожи бе виждал.

— Ще ви придружа до хотела — каза той, когато излязоха навън под лекия дъжд.

Тя се обърна бавно към него.

— Няма ли да отидем у теб?

Лицата им бяха съвсем близо едно до друго, нейното извърнато нагоре, към него. Светлината на лампата пред входа го осветяваше. По косата ѝ блещукаха ситни капчици дъжд.

— Добре — отвърна той.

Едно такси се приближи и спря. Шофьорът почака малко. После изцъка с език, превключи шумно и колата отмина.

— Знаеш ли, че аз те чаках! — каза тя.

— Не.

Очите ѝ блестяха в светлината на уличната лампа. Погледът му потъваше в тях като в бездна.

— Струва ми се, че днес те виждам за пръв път — каза той. — Ти не си вече онази жена.

— Не, не съм.

— Сякаш миналото не съществува.

— Не. Аз го забравих.

Той почувства лекия полъх на дъха ѝ, устремен невидимо и нежно към него с готовност и доверие — чужд живот и чужда нощ. Почувства изведнъж кръвта си. Тя кипеше, заливаше живота,

хилядократно проклинан и благославян, често изгубван и спечелван отново, до преди миг само пуста, безводна, скалиста и безутешна гледка, а сега бликащ от безброй извори, достигащ онзи тайнствен миг, който той вече дори не очакваше. Сега се чувстваше като човек, който за пръв път застава на брега на океана и надигайки се пред очите му, вълните го обливат с нова сила, бяла и лъчезарна.

— Хвани ме — каза тя.

Той я погледна и я прегърна. Раменете ѝ се приближиха към него като кораб, хвърлящ котва в пристанище.

— Нима трябва някой да те хване? — попита той.

— Да.

Тя бе притиснала ръце на гърдите му.

— Ще те хвана тогава.

— Добре.

Второ такси спря, изскърцавайки на завоя. Шофьорът ги погледна, без да помръдне. На рамото му имаше кученце с плетено палтенце.

— Такси? — извика той с прегракнал глас, излизащ изпод дългите му мустаци.

— Гледай! — каза Равик. — Този човек не знае нищо. Не знае, че нещо ни е променило. Гледа ни и не вижда, че сме други. Такъв е светът: може да се превърнеш в ангел, глупак или престъпник — и никой няма да разбере това. Но ако ти липсва едно копче, всички ще забележат.

— Така е по-добре. Защото по този начин сме сами. Равик я погледна. „Сами — помисли той, — каква дума! Най-тайнствената в света.“

— Такси? — извика нетърпеливо и още по-силно шофьорът, като запали цигара.

— Ела — каза Равик. — Няма да ни остави. Този човек си знае занаята.

— Не искам да се прибираме с кола. Нека походим.

— Почва да зали.

— Това не е дъжд. Само мъгла. Не искам такси. Искам да походя с теб.

— Добре. Но нека поне да обясня на този човек какво е станало междуременно с нас.

Равик отиде при шофьора и му каза нещо. Човекът се усмихна, поздрави Жоан така, както само французин може да поздрави в такива случаи, и отмина.

— Как му обясни? — попита тя, когато Равик се върна.

— С пари. По най-простия начин. И той е циник като всички нощни работници. Разбра веднага и прояви благоволения си с едва уловимо любезно презрение.

Жоан се усмихна и се облегна на него. Той почувства, че в гърдите му започва да се надига бавно нещо топло, нежно и голямо, нещо, което го поваля с безброй ръце; стори му се изведнъж непоносимо, че двамата са един до друг, безмислено изправени и люлеещи се, вместо да се забравят и потънат в порива на плътта, да последват зова на хилядолетията, когато още не са съществували ни мозък, ни мисъл, ни страдание, ни съмнение, а само мрачното щастие на плътта.

— Ела — каза той.

Те тръгнаха в лекия дъжд по пустата улица; когато стигнаха до края ѝ, пред тях изведнъж се появи огромният и безкраен площад, а в сребристия простор над него се издигаше оловносива Арката.

9

Равик се върна в хотела. Когато излезе сутринта, Жоан Маду още спеше. Той мислеше, че ще се върне след час. А се бе забавил цели три часа.

— Здравейте, докторе — каза някой на стълбите. Равик го погледна. Бледо лице, гъсти черни коси, очила. Непознат човек.

— Алварес — каза непознатият. — Джейм Алварес. Не си ли спомняте?

Равик поклати отрицателно глава.

Непознатият се наведе и запретна панталона си. Дълъг белег минаваше по пищяла му до коляното.

— Спомнихте ли си сега?

— Аз ли ви оперирах?

Непознатият кимна.

— На кухненска маса зад фронтовата линия. В един временен лазарет при Аранхуес. Една бяла къща сред бадемова горичка. Спомнихте ли си сега?

Равик почувства изведнъж тежкото ухание на бадемовите цветове. Сякаш то се издигаше по тъмната стълба — сладниково, неприятно, размесено с още по-сладникавата и неприятна миризма на кръв.

— Да — каза той. — Спомням си.

Ранените лежаха един до друг на обляната от лунна светлина тераса. Жертви на няколко германски и италиански самолета. Деца, жени, селяни, разкъсани от бомбените парчета. Едно дете без лице; бременна жена, изтърбушена до гърдите; старец, който страхливо стискаше в едната си ръка откъснатите пръсти на другата, защото се надяваше, че ще могат да му ги зашият. А над всичко това — тежката нощна миризма и бистрата роса.

— Добре ли ви е вече кракът? — попита Равик.

— Горе-долу. Не мога напълно да го свивам — усмихна се испанецът. — Но успях все пак да мина с него Пиренеите. Гонсалес

умря.

Равик не се сещаше кой е тоя Гонсалес. Но си спомни за младия студент, който му бе помагал.

— Знаете ли какво е станало с Маноло?

— Арестуваха го. И го разстреляха.

— Ами Серна? Командирът на бригадата?

— Умря. Пред Мадрид. — Испанецът пак се усмихна. Скована, автоматична усмивка се появи внезапно на безизразното му лице. — Плениха Мура и Ла Пена, а после ги разстреляха.

Равик не си спомняше вече кои бяха Мура и Ла Пена. Напуснал бе Испания след шестмесечен престой, когато пробиха фронта и лазаретът бе разтурен.

— Карнеро, Орта и Голдщайн са в концентрационен лагер — каза Алварес. — Във Франция Блацки също се спаси. Успя да избяга зад граница.

Равик помнеше само Голдщайн. Много хора бе срещал тогава.

— В този хотел ли сте? — попита той.

— Да. Вчера се пренесохме. Горе. — И посочи към стаите на втория етаж. — Доста време ни държаха на лагер там, на границата. Най-после ни освободиха. Имаме още малко пари. — Той се усмихна. — Спим на легла. Истински легла. Хубав хотел. По стените има дори и портрети на водачите ни.

— Да — каза без насмешка Равик. — Сигурно е хубаво след всичко, което сте преживели.

Той се сбогува с Алварес и се качи в стаята си.

Стаята беше разтребена и празна. Жоан си бе отишла. Равик се огледа. Не бе оставила нищо, но той и не очакваше това.

Позвъни. След малко дойде камериерката.

— Дамата си отиде — каза тя, още преди да я попита.

— Виждам. Откъде знаете?

— Но, господин Равик... — възрази девойката, без да добави нещо повече, с такова изражение на лицето, като че са засегнали честта ѝ.

— Закуси ли?

— Не, не я видях. Иначе щях да се сетя да ѝ донеса закуската. Знам това от по-рано.

Равик я погледна. Последното изречение не му хареса. Той извади няколко франка и ги сложи в джоба на престилката ѝ.

— Добре — каза ѝ. — Направете същото и следващия път. Закуска ще носите само ако ви поръчам. И не влизайте да почиствате стаята, преди да сте сигурна, че е празна.

Девојката се усмихна съучастнически.

— Ясно, господин Равик.

Той я погледна неловко. Знаеше какво мисли. Предполагаше, че Жоан е омъжена и не желае да я видят. По-рано би се изсмял на подобна мисъл, но сега му беше неприятно. „Защо пък не?“ — помисли си. После вдигна рамене и се запъти към прозореца. Хотелите са си хотели. Не могат да се променят.

Той отвори прозореца. Над къщите бяха надвиснали облаци. Вrabчетата цвърчаха по стрехите. От по-долния етаж се чуваше караница. Сигурно бе семейство Голдберг. Съпругът беше двадесет години по-възрастен от съпругата си. Търговец на жито на едро от Бреслау. Жена му бе любовница на емигранта Визенхоф. Тя мислеше, че никой не знае. Единственият, който не знаеше, беше Голдберг.

Равик затвори прозореца. Тази сутрин оперира жлъчка. Безименна жлъчка, оперирана за Дюран. Разряза вместо него част от стомаха на непознатия мъж. Двеста франка хонорар. После отиде при Кейт Хегстриъм. Тя имаше температура. Висока температура. Остана един час при нея. Спала бе неспокойно. Нямаше нищо обезпокоително. Но щеше да е по-добре, ако нямаше температура.

Той се загледа през прозореца. Странно чувство на пустота, което настъпваше винаги при такива случаи. Леглото нямаше вече никакво значение. Днешният ден безмилостно разкъсваше вчерашния, както чакал — антилопа. Нощните лесове, израснали като по магия в тъмнината, бяха отново безкрайно далечни — като мираж в пустинята на времето.

Той се обърна... Видя на масата адреса на Люсиен Мартине. Изписаха я неотдавна от болницата. Не ги остави на мира, докато не го направят. Той бе ходил при нея преди два дни. Не беше необходимо да я поглежда отново, но нямаше какво да прави и реши да отиде.

Къщата беше на улица „Клавел“. На долния етаж имаше месарница, където една стара жена размахваше сатър и продаваше месо. Беше в траур. Съпругът ѝ бе починал преди две седмици. Жената въртеше сега търговията с един помощник. Равик я видя, минавайки край магазина. Приготвила се бе за излизане. Беше с шапка с дълъг черен шлейф от креп и режеше набързо едно свинско бутче, за да обслужи на своя позната. Шлейфът се развяваше над разсечения труп на свинята, сатърът блесна и падна с трясък.

— С един удар — каза самодоволно вдовицата, като хвърли бутчето на везните.

Люсиен живееше в една таванска стаичка на най-горния етаж. Не беше сама. На един стол се бе разположил момък на около двадесет и пет години. Беше с каскет на колоездач и пушеше цигара, която сам си бе свил. Като гореше, тя стоеше залепена на горната му устна. Той не стана при влизането на Равик.

Люсиен лежеше. Тя се смути и изчерви.

— Не предполагам, че ще дойдете днес, докторе... — Погледна младежа. — Това е...

— Някой си — прекъсна я намръщено момъкът. — Не е необходимо да се съобщават имена — и се облегна на стола. — Вие сте докторът, значи.

— Как сте, Люсиен? — попита Равик, без да му обръща внимание. — Хубаво правите, че лежите.

— Отдавна трябваше да стане — заяви момъкът. — Нищо ѝ няма вече. Не работи, а това са загубени пари, пари.

Равик се обърна към него и каза:

— Оставете ни сами.

— Какво?

— Излезте от стаята. Искам да прегледам Люсиен.

Момъкът се изсмя.

— Можете да я прегледате и пред мене. Не сме толкова изтънчени. Защо ще я преглеждате? Нали завчера сте били вече тук? Или искате да приберете парите за още една визита, а?

— Слушайте, драги — каза спокойно Равик, — не ми приличате на човек, който може да я плати. А дали ще трябва пари, това е друг въпрос. Изчезвайте сега.

Момъкът се ухили и простря удобно крака. Беше с островърхи лачени обувки и виолетови чорапи.

— Моля ти се, Бобо — каза Люсиен. — Само за момент.

Бобо не ѝ обърна внимание и погледна втренчено Равик.

— Много ми е приятно, че сте тук — каза той, — за да мога да се оправя с вас, драги приятелю. Ако мислите, че може да ни доите с болнични такси, операции и така нататък, крива ви е сметката. Ние не сме искали да я изпращаме в болницата — а още по-малко да я оперираме, така че и дума не може да става за пари. Трябва да сте доволен, че не искаме обезщетение. За операция против волята. — Той показва пожълтелите си зъби. — Не очаквахте такова нещо, нали? Да, господине. Бобо си знае работата; не може лесно да го оскубете.

Момъкът изглеждаше много доволен, чувстваше, че се е проявил блестящо. Люсиен пребледня. Поглеждаше тревожно ту Бобо, ту Равик.

— Разбрахте ли? — запита победоносно Бобо.

— Той ли е? — обърна се Равик към Люсиен. Тя не отговори. — Така — добави после и разгледа Бобо.

Висок, слаб хъшлак, с шалче от изкуствена коприна около мършавия врат, по който нагоре-надолу подскачаше адамовата му ябълка. Отпуснати рамене, голям нос, изродена брадичка — карикатурен образ на уличник от предградията.

— Какво искате да кажете? — попита предизвикателно Бобо.

— Мисля, че вече няколко пъти ви казах да излезете. Искам да я прегледам.

— Нещастник — отвърна Бобо.

Равик тръгна бавно към него. Дотегна му да се занимава с тоя хлапак. Бобо скочи, отстъпи назад и извади изведнъж тънко, дълго около метър въже. Равик разбра намерението му. Когато се приближи до него, Бобо щеше да отскочи настрана, а след това да метне въжето на шията му, за да може изотзад да го удуши. Това е възможно, ако другият нищо не подозира или пък се опитва да се боксира.

— Бобо! — извика Люсиен. — Недей!

— Жалък хлапак — извика Равик. — Не знаеш ли нещо по-хубаво от тая стара хитрост с въжето?

Той се изсмя.

Бобо се смути за миг. Погледът му стана неуверен. Равик дръпна внезапно с две ръце самото от раменете му, така че да не може да мръдне.

— Тая хитрост сигурно не знаеш, нали? — каза той, после отвори бързо вратата и избута грубо от стаята изненадания и безпомощен хлапак. — Ако ти харесват тия работи, стани войник, негоднико! И не досаждай на възрастните.

Той заключи вратата отвътре. После добави:

— А сега да ви прегледам, Люсиен. — Тя потрепера.

— Спокойно, спокойно! Свърши се! — Той взе извехтеля памучен юрган и го сложи на стола. След това вдигна и зеленото одеяло. — Защо сте с пижама? Така е по-неудобно. Не трябва да се движите много, Люсиен.

Тя помълча малко, после каза:

— Днес я облякох.

— Нямате ли нощници? Аз мога да ви изпратя две от болницата.

— Не, не затова. Облякох я, защото знаех... — тя погледна към вратата и почна да шепне: — ... че ще дойде. Той казва, че вече не съм болна и не иска да чака повече.

— Какво? Жалко, че не знаех това по-рано. — Равик погледна сърдито вратата. — Ще почака!

Люсиен имаше бяла кожа като всички малокръвни жени. Вените синееха под тънката ѝ кожа. Беше добре сложена, с фини кости, стройна, слаба, но не и кльощава. „Една от многото девойки — помисли Равик, — които те карат да се чудиш защо природата ги дарява с толкова много прелест, без да знае какво ще стане с повечето от тях — преуморени работнички, които ще се обезобразят от нередовен и нездрав живот.“

— Ще трябва да лежите още цяла седмица, Люсиен. Може да ставате и да се разхождате малко из стаята, но внимателно; не вдигайте нищо тежко. Не трябва да се изкачвате по стълби. Има ли кой да се грижи за вас? Освен тоя Бобо?

— Хазяйката, но и тя започна да мърмори.

— Някой друг?

— Никой. По-рано имах Мари, но тя умря.

Равик огледа стаичката. Беше бедно мебелирана, но чиста; на прозореца имаше няколко саксии с обички.

— Ами Бобо? — запита после той. — Той се яви отново, след като всичко бе минало...

Люсиен не отговори.

— Защо не го изгоните?

— Не е толкова лош, докторе. Само че е луд...

Равик я погледна и помисли: „Любов. И това е любов. Старата магия, която не само озарява с дъгата на мечтите сивото небе на действителността, но заедно с това хвърля романтична светлина и върху купчина смет; магия и безумна подигравка.“ Той изведнъж се почувства виновен, че по някакъв начин е допринесъл за всичко това.

— Добре, Люсиен — каза после. — Не се тревожете за нищо. Трябва най-напред да оздравеете.

Тя кимна с облекчение. След това заговори стеснително.

— А това за парите... не е вярно. Така само приказва. Аз ще платя всичко. Всичко. Но на части. Кога ще мога да започна работа?

— Приблизително след две седмици, ако не вършите глупости. И никакви истории с Бобо. Абсолютно нищо, Люсиен! Иначе може да умрете, разбирате ли?

— Да — отговори неубедително тя.

Равик покри с одеялото слабото ѝ тяло. Когато я погледна, забеляза, че плаче.

— Не може ли по-рано? — попита тя. — Мога да работя и седнала. Трябва...

— Може би. Ще видим. Зависи дали ще слушате. Трябва да ми кажете името на акушерката, която е извършила аборта, Люсиен.

Той откри съпротива в погледа ѝ и каза:

— Няма да се обърна към полицията. Бъдете сигурна. Само ще се опитам да взема обратно парите. Тогава ще бъдете по-спокойна. Колко бяха?

— Триста франка. Но тя никога няма да ги върне. — Ще се опитам. Как се казва и къде живее? Няма да имате нужда от нея, Люсиен. Защото не можете вече да имате деца. А тя не може нищо да ви направи.

Девојката се поколеба. После добави:

— В чекмеджето. Вдясно.

— Тази бележка ли?

— Да.

— Добре. Ще отида тези дни. Не се страхувайте. — Равик облече палтото си. — Какво ви е? — попита я после. — Защо искате да станете?

— Заради Бобо. Вие не го познавате.

— Виждал съм и по-лоши — усмихна се той. — Останете си в леглото. От това, което видях, мога да преценя, че няма защо да се тревожите. Довиждане, Люсиен. Ще намина пак тия дни.

Равик завъртя едновременно ключа й дръжката на вратата и отвори бързо. В коридора нямаше никой. Не бе и очаквал да види някого; познаваше хора от типа на Бобо.

В месарницата долу беше само помощникът, човек с бледо лице, нямаше я шумната собственица. Той режеше мълчаливо месо. След смъртта на господаря си имал много повече работа. А изгледите да се ожени за вдовицата били малки. Така заявяваше гръмко един продавач на четки, седнал в отсрещното бистро. Като добавяше, че вдовицата ще изпрати скоро в гроба и помощника. Той слабее, а вдовицата цъфтяла. Равик изпи чашка ликьор от касис и плати. Очакваше да намери Бобо в бистро; но него и тук го нямаше.

Жоан Маду излезе бързо от „Шехеразада“, отвори вратата на таксито, където чакаше Равик, и каза:

— Хайде! Да се махнем оттук! Да отидем у вас!

— Какво е станало?

— Не, нищо. Просто ми дотегна животът по баровете.

— Почакай малко! — Равик махна на жената, която продаваше пред входа цветя. — Дай ми всичките рози, лелко. Колко струват? Само че не искам прекалено много.

— За вас шестдесет франка. Защото ми дадохте онази рецепта за ревматизъм.

— Помогна ли?

— Не. Как ще ми помогне, като стоя по цяла нощ на влагата?

— Вие сте най-разумната пациентка, която съм виждал.

Той взе розите.

— Това е за извинение, че те оставих сама тази сутрин. И без закуска — каза той на Жоан, като остави цветята на пода на таксито. — Искаш ли да отидем да пийнем нещо?

— Не. Да отидем у вас. Сложи цветята на седалката. Не на пода.

— Добре са там. Човек трябва да обича цветята, но да не си създава много грижи с тях.

Тя обърна бързо глава.

— Искаш да кажеш, че не трябва да разглезваме тия, които обичаме ли?

— Не. Искам да кажа само, че няма защо да се правят драми заради хубавите неща. Освен това сега е по-добре да няма цветя между нас.

Жоан го изглежда някак смутено, но лицето ѝ скоро се проясни.

— Знаеш ли какво правих днес? Живях. Дишах, съществувах. За пръв път почувствах, че имам ръце, очи и уста.

Шофьорът провери таксито между другите коли по тясната улица. След това потегли рязко, при което Жоан политна към Равик. Той я задържа за миг в ръцете си и чувства близостта ѝ. Лъхна го като топъл вятър, който разтопи леда на суровия ден и насъбралата се в него студенина. Понесена от чувствата и мислите си, Жоан продължи:

— През целия ден животът се хвърляше на шията и притискаше гърдите ми, сякаш искаше да ме разделени, да ме накара да се разлистя и разцъфтя, държеше ме и не ме напускаше. А сега съм с теб...

Равик я погледна. Тя седеше на мръсната кожена седалка, приведена напред, и раменете ѝ блестяха под черната вечерна рокля. Беше откровена, решителна и безсрамна, казваше всичко, което чувства, и на Равик му се стори, че е жалък и сух в сравнение с нея. „А аз правих операции — помисли той. — Забравих те. Бях при Люсиен. Някъде в миналото без теб. След това с настъпването на вечерта някаква топлина се разля бавно в жилите ми. Но пак не бях при теб. Мислех за Кейт Хегстриъм.“

— Слушай, Жоан — каза той, като сложи ръцете си върху нейните, подпряни на седалката. — Не можем да отидем сега в къщи, защото трябва най-напред да сеч отбия за няколко минути в болницата.

— Трябва да видиш жената, която оперира ли?

— Не днешната. Друга. Ще ме почакаш ли някъде?

— Веднага ли трябва да отидеш?

— Предпочитам. Не бих желал да ме повикат по-късно.

— Ще почакам в стаята ти. Има ли време да отидем до хотела?

— Да.

— Закарай ме тогава най-напред там. Ти ще дойдеш по-късно. Аз ще те чакам.

— Добре.

Равик даде адреса на шофьора. После се облегна и почувства на тила си ръба на облегалката. Ръцете му бяха все още върху ръцете на Жоан. Струваше му се, че тя очаква да ѝ каже нещо. За себе си и за нея. Но не можеше. Тя бе казала вече твърде много. „А може би и не чак толкова много“ — помисли той.

Колата спря.

— Продължавай — каза Жоан. — Ще се справя сама. Не се страхувам. Дай ми само ключа.

— Ключът е в хотела.

— Ще го поискам. Трябва да се науча. — Тя взе цветята от пода. — Щом живея с човек, който ме оставя, докато спя, и се връща, когато не го очаквам, ще трябва да се науча на много работи. Най-добре е веднага да започна.

— Ще дойда с теб. Да не прекаляваме. Достатъчно неприятно ми е, че веднага ще те оставя.

Тя се засмя. Изглеждаше съвсем млада.

— Почакайте малко — каза Равик на шофьора.

— И повече може — отговори шофьорът, като намигна бавно с едното си око.

— Дай ми ключа — каза Жоан, докато се качваха.

— Защо?

— Дай ми го.

Тя отвори вратата, после се спря.

— Хубава е — каза тя в тъмната стая, осветена от надничащата зад облаците луна.

— Хубава ли? Тази дупка?

— Да, хубава е. Всичко е хубаво.

— Сега може би да. Защото е тъмно. Но... — Равик потърси ключа за лампата.

— Недей. Аз сама ще запаля. Върви и да не се върнеш чак утре на обед.

Тя застана на прага в тъмнината. Сребристата светлина от прозореца блестеше зад раменете и главата ѝ. Беше неясна, вълнуваща, тайнствена. Палтото ѝ се бе смъкнало от плещите и лежеше в краката

й като вълна от черна пяна. Тя се облегна на рамката на вратата и един дълъг лъч, идващ от коридора, освети едната ѝ ръка.

— Върви и се върни бързо — каза тя, като затвори вратата.

Температурата на Кейт Хегстрьом бе спаднала.

— Събужда ли се? — обърна се Равик към полузаспалата сестра.

— Да, точно в единадесет часа. Попита за вас. Казах ѝ, каквото ми бяхте поръчали.

— Изненада ли се от превръзките?

— Да. Казах ѝ, че се е наложило да направите лека операция. И че утре сам ще ѝ обясните.

— Само това ли?

— Да. Тя каза, че е спокойна, щом вие намирате, че всичко е наред. Поръча да ви предам много поздрави, ако дойдете през нощта, и да ви кажа, че има доверие във вас.

— Така ли...

Равик постоя малко и погледна вчесаната на път черна коса на сестрата.

— На колко сте години?

Тя вдигна учудено глава.

— На двадесет и три.

— Двадесет и три. Откога сте сестра?

— От две години и половина. През януари станаха две и половина.

— Обичате ли професията си?

Усмивка озари кръглото като ябълка лице на сестрата.

— Много я обичам — заяви словоохотливо тя. — Някои болни изморяват, разбира се, но повечето са много мили. Госпожа Брисо ми подари вчера една прекрасна, почти нова копринена рокля. Миналата седмица получих чифт лачени обувки от госпожа Лерне, която умря по-късно у дома си. — Тя се усмихна отново. — Почти не купувам дрехи. Винаги получавам по нещо. Това, което не мога да използвам, сменям при една приятелка, която има магазин. Затова съм винаги добре. И госпожа Хегстрьом е винаги щедра. Тя ми дава пари. Миналия път ми даде сто франка. Само за дванадесет дни. Колко време ще остане този път, докторе?

— По-дълго. Няколко седмици.

Сестрата изглеждаше щастлива. Тя пресмяташе зад бялото си гладко чело колко ще получи този път. Равик се наведе отново над Кейт Хегстрьом. Тя дишаше спокойно. Леката миризма, идваща откъм раната, се смесваше с тръпчивия парфюм на косите ѝ. Той почувства изведнъж, че не може повече да издържа. Тя имаше доверие в него. Доверие! А болестта разяждаше слабия ѝ разрязан корем. Защито отново без възможност да се помогне. Доверие...

— Лека нощ, сестро — каза той.

— Лека нощ, докторе.

Пълничката сестра седна пак на креслото в ъгъла на стаята. Тя измести лампата, така че да не свети към леглото, зави краката си с одеяло и взе някакво списание. Едно от евтините списания с детективски романи и снимки от филми. Настаня се удобно и започна да чете. На малка масичка до нея бе сложила отворена кутия с блокчета шоколад. Равик я видя как взе едно от тях, без да вдигне очи. „Човек не може да разбере понякога най-простите неща — помисли той, — ето — в една стая лежи безпомощно болен, а до него — друг, който не ще и да знае за това.“ Той затвори вратата. „Нима и аз не съм такъв? Не отивам ли от тази стая в друга, където...“

Стаята беше тъмна. Вратата към банята бе открената. Оттам пронизваше светлина. Равик се поколеба. Не знаеше дали Жоан е още в банята. След това чу дишането ѝ. Мина през стаята за банята. Не каза нищо. Сигурен бе, че е тук и не спи; но и тя не се обади. Стаята се изпълни внезапно с мълчание, очакване, напрежение — като върхушка, която безгласно стене — една незначителна, невъобразима бездна, от която изникваха червени като макове облаци и замайващ пурпурен хаос.

Той затвори вратата на банята. В ярката светлина на белите електрически лампи всичко отново му се стори близко и познато. Пусна душа. Единственият душ в хотела. Равик го бе поискал и платил за инсталирането му. Знаеше, че съдържателката го показва и досега в негово отсъствие като някаква забележителност на свои роднини и приятели французи.

Топлата вода обля тялото му. Жоан Маду го чакаше в съседната стая. Тя имаше гладка кожа, косите ѝ бяха разхвърляни като буйна вълна на възглавницата, очите ѝ блестяха дори в тъмната стая, сякаш поглъщаха и отразяваха бледата светлина на зимните звезди зад

прозореца. Тя лежеше тук грациозна, непостоянна и вълнуваща, в нея нямаше вече нищо от жената, която познаваше преди един час, защото тя беше всичко, което страстта и изкушението могат да дадат без любов. И все пак той почувства изведнъж някакво отвращение към нея, странна съпротива, примесена с внезапно и буйно увлечение. Той неволно се огледа — ако банята имаше друг изход, може би щеше да се облече и да отиде някъде да пие.

Изтри се и почака малко. Странно! Нещо се бе промъкнало неизвестно откъде, някаква сянка, нещо неуловимо. Може би защото бе ходил при Кейт Хегстрьом. Или заради това, което Жоан бе казала в таксито. Прекалено бързо и лекомислено. Или може би просто затова, че някой го чакаше, вместо той да чака. Стисна устни и отвори вратата.

— Равик — обади се Жоан в тъмнината, — калвадосът е на масата до прозореца.

Той спря за миг, чувстваше се особено възбуден. Много неща, които би му казала, той не би могъл да понесе. Но тия думи бяха на място. Напрежението изведнъж премина в лека, спокойна сигурност.

— Намери ли бутилката? — попита той.

— Много лесно. Беше тук. Само трябваше да я отворя. Намерих един тирбушон между нещата ти. Налей и на мен.

Равик наля две чаши и й занесе едната.

— Ето...

Приятно му беше да усети отново вкуса на бистрата ябълкова ракия. Добре, че Жоан бе отгатнала какво трябва да направи.

Тя отметна глава назад и изпи чашата си. Косите ѝ се спуснаха по раменете. Човек би казал, че в този миг тя е само едно: жена, която пие. Равик бе забелязал и друг път същото нещо в нея. Тя се отдаваше напълно на това, което върши. Мина му през ум, че в това се крие и обаяние, и опасност. Такива жени се отдават само на пиенето, когато пият; само на любовта, когато любят; само на отчаянието, когато са отчаяни; и само на забравата, когато трябва да забравят.

Жоан остави чашата и се засмя неочаквано.

— Равик — каза тя, — знам за какво мислиш.

— Така ли?

— Да, чувстваш се като женен. И аз също. Не е особено приятно да те изоставят на вратата. И още повече с рози в ръце. Слава Богу, че имаше калвадос. Не се скъпи толкова!

Равик наля.

— Ти си прекрасна — каза той. — Наистина. Докато бях в банята, не можех да те понасям. А сега намирам, че си чудесна. Наздраве.

Той изпи чашата си.

— Наздраве. Втора нощ — продължи той. — Опасна нощ. Очарованието на неизвестността отлетя, а доверието още го няма. Ще преживеем и това.

Жоан остави чашата си.

— Не ти липсват познания в тази област.

— Нищо не знам. Просто приказвам. Човек не знае никога нищо. Всичко е различно. И сега е така. Няма втора нощ. Всяка нощ е първа. Втората би означавала край.

— Слава Богу. Докъде бихме стигнали иначе? До нещо като аритметика. Ела сега. Не ми се спи още.

Хайде да пием. Звездите там горе зъзнат на студа. Колко малко му трябва на човек, за да почне да трепери, когато е сам! Дори и когато е горещо. Но на двама — това никога не може да се случи.

— И двама души могат да умрат от студ.

— Но не и ние.

— Разбира се — каза Равик. — В тъмнината тя не можа да види изражението на лицето му. — Не и ние.

— Какво ми беше, Равик? — попита Кейт Хегстрьом.

Тя лежеше понадигната, с две възглавници под главата. Стаята миришеше на лизол и парфюм. Горният прозорец беше леко откренат. Чист и студен въздух проникваше отвън и се смесваше с топлината на стаята, сякаш не бе януари, а април.

— Няколко дни имахте висока температура, Кейт. След това спяхте непрекъснато почти двадесет и четири часа. Температурата спадна вече и сега сте много добре. Как се чувствате?

— Уморена съм все още. Но не както преди. Вече не съм така скована, почти нямам болки.

— Малко по-късно ще почувствате. Не много силни. Ще направим всичко възможно, за да са поносими... Но няма да е така, както е сега. Сама знаете...

Тя кимна.

— Оперирали сте ме, Равик...

— Да, Кейт.

— Необходимо ли беше?

— Да.

Той почака. Най-добре беше да изчака въпросите ѝ.

— Колко време ще лежа?

— Няколко седмици.

Тя помълча.

— Мисля, че ще е добре да полежа. Имам нужда от почивка. Много ми дойде. Сега разбирам, чувствах се уморена. Не исках да го призная. Дали се е дължало на болестта?

— Положително.

— Както и това, че имах от време на време неочаквани кръвоизливи?

— И това, Кейт.

— Тогава е добре, че сега имам време. Сигурно е било необходимо. Струва ми се, че не бих могла да стана и да повторя

всичко това отново. Не бих могла.

— Не е нужно. Забравете го. Мислете само за близкото бъдеще. За закуската си например.

— Добре — усмихна се леко тя. — Но дайте ми тогава огледалото.

Той ѝ подаде огледалото от нощната масичка. Тя започна да разглежда внимателно лицето си.

— От вас ли са тия цветя, Равик?

— Не. От болницата.

Тя остави огледалото на леглото.

— Болниците не купуват люляк през януари. Най-много астри или нещо подобно. А и освен това не знаят, че люлякът е любимото ми цвете.

— Но тук знаят. Всички ви познават, Кейт. — Равик стана. — Трябва вече да вървя. Към шест часа ще дойда пак да ви видя.

— Равик...

— Да.

Той се обърна. И помисли: „Сега ще ме попита.“ Тя му подаде ръка. И каза:

— Благодаря ви, благодаря за цветята. За грижите. При вас винаги чувствам, че съм в сигурни ръце.

— Добре, Кейт, добре. Но не съм направил нищо особено. А сега поспете, ако можете. Ако имате болки, позвънете на сестрата. Ще оставя при нея успокоително. А следобед ще дойда пак.

— Къде е конякът, Вебер?

— Неприятно ли беше? Ето шишето. Донесете една чаша, Йожени.

Йожени неохотно донесе една чаша.

— Това е напръстник — възмути се Вебер. — Донесете една прилична чаша. Или почакайте. Ще си взема сам. В противен случай може да се преуморите.

— Господин доктор Вебер, не мога да разбера — заяви хапливо Йожени, — защо, щом дойде господин Равик, вие започвате...

— Добре, добре — прекъсна я Вебер. След това наля чаша коняк. — Заповядайте, Равик. Какво ви пита тя?

— Не ме разпитва — каза Равик. — Вярва ми, без да пита.

— Виждате ли — заяви победоносно Вебер, като го погледна, — нали ви казах.

Равик изпи чашата на един дъх.

— Случвало ли ви се е някога да ви благодари пациент, комуто не можете да помогнете?

— Често:

— И да ви вярва изцяло?

— Естествено.

— Какво изпитвате в такива случаи?

— Облекчение — каза учудено Вебер. — Голямо облекчение.

— На мене ми се повръща, чувствам се престъпник.

Вебер се засмя и прибра бутилката.

— Повръща ми се — повтори Равик.

— Това е първото човешко чувство, което откривам у вас — намеси се Йожени. — Като се изключи, разбира се, начинът, по който го изразявате.

— Вие не сте откривател, Йожени, а медицинска сестра, често забравяте това — забеляза Вебер. — Въпросът е уреден, Равик, нали?

— Да. Засега.

— Добре. Тя казала тази сутрин на сестрата, че иска да замине за Флоренция, щом излезе от болницата. Ще се отървем, значи. — Вебер потърка ръце. — Тамошните лекари ще се грижат по-нататък. Не обичам да имам смъртни случаи в болницата. Накърняват доброто й име.

Равик позвъни на вратата на акушерката, която бе извършила аборта на Люсиен. След доста време му отвори възчерен мъж. Щом видя Равик, задържа вратата и изръмжа:

— Какво желаете?

— Искам да поговоря с госпожа Буше.

— Заета е.

— Няма значение. Ще почакам.

Мъжът се готвеше да затвори вратата.

— Ако не мога да я видя сега, ще дойда след четвърт час — каза Равик, — но вече не сам. А с някой, който непременно ще може да я

види.

— Какво значи това? — попита човекът, като го погледна втренчено. — Какво желаете?

— Вече ви казах. Искам да говоря с госпожа Буше. Мъжът се позамисли.

— Почакайте малко — и затвори вратата след себе си.

Равик започна да разглежда очуканата, боядисана с кафява боя врата, ламаринената кутия за писма и кръглата емайлирана табелка с името. Много нищета и страх бяха престъпвали тоя праг. Заради безсмислените закони, които предават толкова човешки същества в ръцете на мошеници вместо на лекари. Така не се повишава раждаемостта. Който не иска деца, намира начин да се отърве от тях независимо от законите. Резултатът от всичко това беше само, че всяка година се опропастяват няколко хиляди майки.

Вратата отново се отвори.

— От полицията ли сте? — попита небръснатият мъж.

— Ако бях от полицията, нямаше да чакам тук.

— Влезте.

Мъжът въведе Равик през един тъмен коридор в препълнена с мебели стая. Плюшен диван и няколко позлатени стола, килим имитация обюсон, орехов бюфет, пасторални картини по стените. Пред прозореца метална поставка с кафез, а в него — едно канарче. Във всяко свободно кътче порцеланови и гипсови статуетки.

Госпожа Буше влезе. Беше невероятно дебела, облечена в много широко и не дотам чисто кимоно. Истинско чудовище с гладко и хубаво лице, като се изключи неспокойният поглед.

— Какво обичате, господине? — запита тя с делови тон, без да сяда.

— Дойдох заради Люсиен Мартине — каза Равик като стана. — Вие сте й правили аборт.

— Глупости — отговори веднага невъзмутимо жената. — Не познавам никаква Люсиен Мартине и не правя аборти. Грешите или пък някой ви е излъгал.

Тя се приготви да тръгне, сякаш въпросът бе приключен. Но не тръгна. Равик чакаше.

— Нещо друго? — обърна се тя.

— Абортът не е направен както трябва. Девојката получи силен крвоизлив и за малко не умря. Трябваше да бъде оперирана. Аз я оперирах.

— Това е лъжа — изсъска веднага госпожа Буше. — Лъжа! Мръсници! Вършат глупости, а после топят другите. Ще я науча аз нея. Мръсница такава. Моят адвокат ще уреди въпроса. Хората ме знаят, плащам си данъците и ще видим дали тази безсрамна уличница...

Равик я наблюдаваше с възхищение. Изразът на лицето ѝ не се промени въпреки това избухване. То си остана гладко и хубаво — само устата ѝ се сви и затрака като картеница.

— Девојката не иска много — прекъсна я той. — Само да ѝ върнете платения хонорар.

— Платения хонорар ли? — изсмя се госпожа Буше. — Кога съм получавала хонорар от нея? Има ли разписка?

— Не, разбира се. Вие едва ли давате разписки.

— Никога не съм я виждала. Кой ще ѝ повярва?

— Тя има свидетели. Оперирана бе в клиниката на доктор Вебер. Диагнозата беше ясна. За случая е съставен протокол.

— Може да имате хиляди протоколи. Откъде личи, че аз съм направила нещо? Болница! Доктор Вебер! Ще умра от смях. Мръсница като нея в такава изискана болница! Нямате ли си друга работа!

— Напротив. Слушайте! Девојката ви е платила триста франка. Може да ви осъди да ѝ платите обезщетение.

Вратата се отвори. Възчерният мъж се появи на прага.

— Какво има, Адел?

— Нищо. Да ме съди за обезщетение ли? Ако отиде в съда, нея ще осъдят. Преди всичко нея; това е сигурно, защото ще признае, че е абортирала. А обстоятелството, че абортът е бил извършен от мен, трябва да се докаже — нещо, което тя не може да направи.

Възчерният мъж измърмори нещо.

— Спокойно, Роже — каза госпожа Буше. — Иди си!

— Брюние е отгатък.

— Добре. Кажи му да почака. Нали знаеш...

Мъжът кимна и излезе, оставяйки след себе си силна миризма на коняк. Равик подуши.

— Стар коняк — каза той. — Най-малко от преди тридесет-четиридесет години. Блазе на тях, които пият такова нещо рано следобед.

Госпожа Буше го погледна за миг втренчено, малко озадачена, след това сви бавно устни.

— Вярно. Искате ли една чашка?

— Защо не.

Въпреки пълнотата си тя стигна поразително бързо и тихо до вратата.

— Роже!

Мъжът се появи.

— Пак си пил от хубавия коняк! Не лъжи, познах по миризмата! Донеси бутилката. Без приказки, донеси бутилката!

— Почерпих Брюние — отвърна Роже, като донесе бутилката. — Той ме накара да пийна с него.

Госпожа Буше не отговори. Затвори вратата и извади една кристална чаша от ореховия бюфет. Равик я погледна с отвращение. На чашата имаше гравирена женска глава. Госпожа Буше наля и остави чашата на украсената с пауни покривка.

— Изглеждате разумен човек, господине — каза тя.

Равик не можеше да ѝ откаже известна почит. Тя не беше от желязо, както бе казала Люсиен. А от нещо по-лошо. От каучук. Желязото може да се пречупи. Каучукът — никога. Доводите ѝ против възможността за получаване обезщетение бяха правилни.

— Вашата операция се е оказала несполучлива — каза той. — Имаше сериозни последици. Достатъчно основание да върнете парите.

— Връщате ли вие хонорара, ако пациентът ви умре след операция?

— Не. Но понякога изобщо не вземаме хонорар. От Люсиен например.

— Тогава защо вдига толкова шум? — попита госпожа Буше, като го погледна. — Трябва да е доволна.

— Моите почитания, госпожо — каза Равик, вдигайки чашата. — Човек не може да ви победи.

Жената остави бавно бутилката на масата.

— Мнозина вече са се опитвали, господине — заяви тя. — Но вие изглеждате по-разумен. Мислите ли, че тази професия е приятна?

Или че всичките пари са за мене? Полицията получава почти сто франка от тия триста, които съм взела. Мислите ли, че иначе бих могла да работя? Един вече е дошъл и чака навън, за да получи пари. Трябва да ги подкупвам, да ги подкупвам непрестанно; няма друг изход. Казвам ви това тук, на четири очи; но ако се опитате да го използвате, ще го отрека, а и полицията ще потули работата. Повярвайте ми.

— Вярвам ви.

Госпожа Буше му хвърли бърз поглед. Като видя, че в отговора му няма насмешка, премести един стол по-близо до него и седна. Премести го като перце. Изглеждаше невероятно силна за дебелината си. Наля отново чашата със запазения за подкупване коняк.

— Триста франка изглеждат много пари; но има и други разходи освен полицията. Наемът е за мен, разбира се, много по-висок, отколкото за всеки друг. Пране, инструменти — за мен всичко е двойно по-скъпо, отколкото за вас, лекарите; комисионни, подкупи — трябва да съм в добри отношения с всички — черпене, подаръци за Нова година и за рождениите дни на чиновниците и жените им. Всичко това не е малко, господине. Понякога не ми остава почти нищо.

— Не отричам.

— Тогава?

— Осъждам само това, което е станало с Люсиен.

— Нима такива неща не се случват и на лекарите? — запита веднага госпожа Буше.

— Вече много рядко.

— Слушайте, господине — каза тя, като се поизправи. — Аз съм откровена. Предупреждавам всяка девойка, че се излага на известна опасност. И все пак ни една не си отива. Молят ме да ги спася. Плачат отчаяни, искат да се самоубият, ако не им помогна. Какви сцени се разиграват тук! Търкалят се на пода и ме молят. Виждате ли олющения ъгъл на бюфета? Една богата дама направи в отчаянието си това. Аз ѝ помогнах. Искате ли да ви покажа нещо? В кухнята има пет килограма мармалад от сливи, изпратен вчера от нея. В знак на благодарност, макар че си плати. Ще ви кажа нещо, господине... — Госпожа Буше повиши глас, който стана същевременно и по-плътен: — Вие може да ме наричате презрително мошеничка, но за други съм благодетелка и ангел.

Тя стана. Кимоното ѝ величествено се развяваше. Канарчето като по заповед запя в клетката. И Равик стана, чувстваше се като в оперета. А същевременно знаеше, че госпожа Буше не преувеличава.

— Добре — каза той. — Ще си отида. Но за Люсиен не сте била благодетелка.

— Би трябвало да я видите по-рано. Какво иска още? Оздравя, детето се махна, а тя не искаше нищо друго. Пък няма да плаща и за болницата.

— Тя никога вече не ще може да има деца.

Госпожа Буше се поколеба само за миг. След това заяви, без да се трогне:

— Толкова по-добре. От това тази малка уличница ще бъде само доволна.

Равик разбра, че не може нищо повече да направи.

— Довиждане, госпожо Буше — каза той. — Интересно ми беше да се запозная с вас.

Тя се приближи към него. Равик предпочиташе да не се ръкува. Тя изобщо нямаше такова намерение, а сниши интимно глас:

— Вие сте разумен човек, господине. По-разумен от повечето лекари. Жалко, че... — Тя се поколеба и го погледна насърчително. — Понякога се нуждая от опитен лекар.

Равик не възрази, защото искаше да чуе по-нататък.

— Вие няма да имате никакви неприятности — добави госпожа Буше. — Само за особени случаи. — Тя загледа като котка, която дебне някое птиче. — Понякога има заможни пациентки... Плащането става винаги предварително. А що се отнася до полицията, няма никаква опасност, абсолютно никаква... Предполагам, че стотина франка допълнително няма да са ви излишни... — тя го потупа по рамото — на такъв хубав мъж като вас...

След това взе с широка усмивка бутилката.

— Какво ще кажете?

— Благодаря — отвърна Равик, като задържа ръката ѝ. — Повече не. Ще се напия — отказа той неохотно, защото конякът беше отличен. Бутилката нямаше етикет и сигурно бе от първокласна частна изба. — Ще помисля по този въпрос. Пак ще дойда. Бих желал да видя инструментите ви. Може би ще мога да ви дам някои съвети.

— Ще ви ги покажа, като дойдете. А вие ще ми покажете документите си. Доверие за доверие.

— Вие ми оказахте вече известно доверие.

— Ни най-малко — усмихна се госпожа Буше. — Аз ви направих само предложение, което мога винаги да отрека. Ясно е, че не сте французин. Бежанец навярно. — Тя се усмихна още по-широко и го погледна хладно. — Хората няма да ви повярват и в най-добрия случай ще ви поискат френска диплома, каквато сигурно нямате. В хола има един полицай. Ако желаете, можете да ме издадете веднага. Но знам, че няма да го направите. Можете да помислите за предложението ми. Няма ли да ми кажете името и адреса си?

— Не — каза Равик, чувствайки се победен.

— Така и мислех. — Госпожа Буше приличаше сега наистина на едра, охранена котка. — Довиждане, господине. Помислете си за предложението ми. Често съм мислила над това да работя с някой лекар-бежанец.

Равик се усмихна. Той я разбираше. Лекар-бежанец ще бъде винаги и напълно в нейните ръце. Ако се случи нещо, отговорността ще носи той.

— Ще си помисля, госпожо — каза той. — Довиждане.

Той тръгна по тъмния коридор. Зад една врата се чу охкане. Предположи, че стаите са наредени като малки кабинки с легла. Жените могат да прекарат няколко часа там, преди да се завлекат до в къщи.

В хола седеше строен мургав мъж с хубаво подстригани мустачки. Той огледа внимателно Равик. До него седеше Роже. На масата имаше бутилка от същия стар коняк. Щом видя Равик, Роже се опита да я скрие инстинктивно. После се ухили и отпусна ръка.

— Довиждане, докторе — каза той, като показва жълтите си зъби. Изглежда, че бе подслушвал разговора.

— Довиждане, Роже.

На Равик се стори уместно да отговори фамилиарно.

Тази непобедима жена го бе превърнала за половин час от явен враг в съучастник. Затова почувства истинско облекчение, че няма нужда да бъде официален с Роже, у когото имаше все пак учудващо много човечност.

На улицата срещна две девойки. Те гледаха от врата на врата.

— Господине — запита решително едната от тях, — тук ли живеее госпожа Буше?

Равик се поколеба. Имаше ли смисъл да каже нещо? Нямаше да помогне. Те щяха да отидат. Освен това той не можеше да им даде друг съвет.

— На третия етаж. Има табелка на вратата.

Светецият циферблат на часовника му блестеше в тъмнината като мъничко изкуствено слънце. Беше пет часът сутринта. Жоан трябваше да дойде в три. Може би ще дойде. А може би е била много уморена и се е прибрала направо в хотела си.

Равик се намести удобно в леглото, за да заспи отново. Но не можа. Лежа дълго буден, загледан в тавана, където червените ивици на светлинните реклами от отсрещния покрив светкаха през равни интервали от време, чувстваше празнота, без да разбере защо. Сякаш топлината на тялото му се изпаряваше бавно през кожата и кръвта му искаше да се опре на нещо, което не бе вече там, и потъваше постепенно в приятно безделие. Той скръсти ръце на тила си и остана неподвижен. Сега знаеше, че не само съзнанието му чака Жоан Маду — чакаха я ръцете му, жилите му и някаква странна, чужда за него нежност.

Той стана, облече халата си и седна до прозореца. Усети върху тялото си топлината на меката тъкан. Халатът беше стар, имаше го от няколко години. Спал бе с него по време на бягствата си, топил се бе с него през студените испански нощи, когато, пребит от умора, се връщаше от лазарета в бараката. Двадесетгодишната Хуана, която имаше поглед на осемдесетгодишна баба, умря в един разрушен мадридски хотел, завита с тоя халат — с единственото желание да има също такава мека вълнена рокля и да забрави как майка ѝ е била изнасилена, а баща ѝ пребит от бой.

Той се огледа. Стая, няколко куфара, малко вещи, няколко изпокъсани от четене книги — колко малко ти е нужно на този свят. Добре е да не свикваш с много неща, когато живееш така несигурно. Човек или ги изоставя, или ще му ги отнемат. Трябва да е готов всеки ден да тръгне. Затова именно живееше сам — когато човек

непрекъснато е на път, не бива да се обвързва с нищо. Нищо не трябва да вълнува сърцето му. Само приключения. Нищо повече.

Погледна леглото. Избеляло, измачкано бельо. Нямаше нищо странно в това, че чака. Често бе чакал жени. Но чувстваше, че е било другояче — просто, ясно и грубо. Понякога и с безименната нежност, която огражда желанието със сияние. Отдавна не бе чакал тъй, както чакаше днес. В сърцето му се бе промъкнало нещо, на което не бе обърнал внимание. Нещо ставаше там. Пробудило ли се беше то? И от кога? Или това бе зовът на миналото, на сините глъбини, който го настигаше като полъх от ливадите, ухаещи на мащерка, като шумолене на тополи и пролетен горски аромат? Той не искаше нищо да притежава. Не желаше да бъде завладян. Защото бе винаги на път.

Стана и започна да се облича.

Човек трябва да е независим. Всичко започва с малка зависимост. Отначало не я забелязваш. Докато изведнъж се почувстваш уплетен в мрежата на навика. Навик, за който съществуват много имена: едно от тях е любов. Не трябва да се свиква с нищо. Дори с тялото.

Той не заключи вратата. Ако дойде, Жоан няма да го намери. Може да остане, ако иска. За секунда помисли дали да й остави бележка. Но не обичаше да лъже; а не искаше и да каже къде отива.

Върна се към осем часа сутринта. Вървял бе в студа под светлината на уличните лампи и изведнъж се почувства ободрен и освежен. Но щом застана пред хотела, усети отново същото напрежение.

Жоан я нямаше. Равик и не очакваше да я види тук. Стаята изведнъж му се стори по-празна от всеки друг път. Той я огледа, търсейки следи, че е идвала. Нищо не намери.

Позвъни на камериерката. Тя дойде след известно време.

— Искам да закуся.

Тя го погледна. Не каза нищо. А той не искаше да я разпитва.

— Кафе и кифли, Ев.

— Добре, господин Равик.

Той погледна леглото. Дори Жоан да е идвала, тя никога не би легнала в празно легло. Странно колко мъртви изглеждат вещите, до

които се е докосвало човешко тяло, когато то вече не ги топли — легло, бельо, дори вана. Всичко става противно, щом загуби топлината.

Равик запали цигара. Може би е предположила, че са го повикали при болен. Но тогава би оставил бележка. Каза си изведнъж, че е истински идиот. Искаше да бъде независим, а бе всъщност само безцеремонен. Безцеремонен и глупав като осемнадесетгодишен младеж, който иска да докаже нещо сам на себе си. В това имаше много повече зависимост, отколкото ако бе останал да я чака.

Камериерката донесе закуската.

— Да оправя ли вече леглото? — попита тя.

— Защо „вече“?

— Защото ще искате може би да спите. А човек спи по-добре в оправено легло.

Тя го погледна безизразно.

— Бил ли е някой тук? — попита той.

— Не знам. Аз дойдох в седем часа.

— Как се чувства човек, Ев, ако трябва да оправя всяка сутрин по десетина чужди легла?

— Не много зле, господин Равик, ако господата не искат нещо повече. Но такива винаги има, при все че публичните домове в Париж са толкова евтини.

— Сутрин те не работят, Ев. А някои гости се чувстват сутрин особено силни.

— Да, особено старите. — Тя вдигна рамене. — Ако не го правиш, ще загубиш бакшиша. В това е работата. А има и такива, които след това започват постоянно да се оплакват; че стаята не била чиста, че камериерката била нахална. От яд, разбира се. Няма какво да се прави. Такъв е животът.

— Да го направим днес малко по-лек, Ев — каза Равик, като извади една банкнота от джоба си. — Купете си с тия пари шапка или вълнена жилетка.

Очите на Ев светнаха.

— Благодаря, господин Равик. Днешният ден започва добре. Може ли да ви оправя по-късно леглото?

— Да.

Тя го погледна.

— Дамата, която идва напоследък тук, е много интересна.

— Ако кажете още една дума, ще си взема парите. — Равик бутна Ев към вратата. — Хайде! Старите донжуани ви чакат. Не ги разочаровайте.

Той седна на масата и започна да яде. Закуската не му се услаждаше особено. Стана и продължи да яде прав. Така беше по-вкусно.

Слънцето се показваше червено над покривите. Хотелът се пробуждаше. Старият Голдберг от долния етаж започна утринния си концерт. Кашляше и охкаше, като че има шест бели дроба. Емигрантът Визенхоф отвори прозореца си и засвири с уста параден марш. На горния етаж шумеше вода. Блъскаха се врати. Само испанците още не се обаждаха. Равик се протегна. Нощта бе отминала. Нямаше я вече покварата на тъмнината. Той реши да остане сам няколко дни.

Вестникарчетата разгласяваха навън утринните новини. Инциденти на чехословашката граница. Германски войски в Судетите. Мюнхенската спогодба в опасност.

Момчето не пицеше. Само гледаше втренчено лекарите. Беше все още толкова замаяно, че не усещаше болка. Равик погледна смазания му крак.

— На колко е години? — обърна се той към майката.

— Какво? — попита тя, без да разбира.

— На колко е години?

Жената със забрадката раздвижи устни.

— Кракът му! — каза тя. — Кракът му! Камион беше.

Равик преслуша сърцето му.

— Боледувал ли е?

— Кракът му! — каза жената. — Кракът му!

Равик се изправи. Сърцето на раненото момче туптеше бързо като на птичка, но с нищо не издаде тревогата си. Ще трябва да наблюдава изтощеното й рахитично момче по време на упойната. В разкъсания крак се бяха набили от улицата много нечистотии.

— Ще ми отрежете ли крака? — попита момчето.

— Не — отговори Равик, без сам да си вярва.

— По-добре е да го отрежете, отколкото да остане неподвижен.

Равик погледна внимателно това преждевременно остаряло лице. По него не се забелязваше още никаква следа от болка.

— Ще видим — каза той. — Сега ще трябва да те приспим. Много е просто. Няма защо да се страхуваш. Бъди спокоен.

— Една минута господине. Номерът беше ФО — 2019. Бихте ли го записали на майка ми?

— Какво? Какво, Жано? — попита майката, като трепна.

— Аз помня номера. Номера на колата. ФО — 2019. Видях го пред себе си. Светофарът светеше червено. Шофьорът е виновен.

Момчето започна да диша тежко.

— Застрахователното дружество трябва да плати. Номерът...

— Записах го — каза Равик. — Бъди спокоен. Всичко записах.

Той направи знак на Йожени да започне упойката.

— Майка ми трябва да отиде в полицията. Застрахователното дружество трябва да плати... — Изведнъж по лицето му избиха едри капки пот, като че го бе навалял дъжд. — Ако ми отрежете крака, ще трябва да платят повече, отколкото ако... остане вдървен...

Очите му се губеха в синкаво-черните сенки, открояващи се на лицето му като мръсни локвички. Момчето изохка и се опита да каже още нещо:

— Майка ми... не разбира нищо... Помогнете й... Не можа да продължи. Започна глухо да стене, сякаш някакво измъчено животно виеше в него.

— Как е животът навън, Равик? — попита Кейт Хегстрьом.

— Защо се интересувате, Кейт? Мислете за нещо по-приятно.

— Струва ми се, че съм цяла вечност тук. Всичко останало ми е така далечно. Сякаш е потънало в дън земя.

— Нека потъне за известно време.

— Не... Иначе би ми се струвало, че тази стая е последният ковчег, а потопът е стигнал вече до прозореца. Какво става навън, Равик?

— Нищо ново, Кейт, светът продължава усилено да се готви за самоубийство и на всичко отгоре се самозалъгва за действителния ход на нещата.

— Ще има ли война?

— Всеки знае, че ще има война. Не се знае само кога. Всеки очаква някакво чудо. — Равик се усмихна. — Никога досега не съм виждал толкова много държавници, които вярват в чудеса, колкото има сега във Франция и Англия. В Германия те са твърде малко.

Тя помълча известно време. После каза:

— Като си помисля, че е възможно...

— Да... Струва ти се невероятно, но така ще стане, точно защото го смятаме за невъзможно и не вземаме никакви мерки. Имате ли болки, Кейт?

— Не са непоносими. — Тя оправи възглавницата под главата си. — Искате ми се просто да избягам оттук, Равик.

— Да — каза неуверено той. — Кой ли не иска?

— Когато изляза от болницата, ще отида в Италия. Във Фиезоле. Имам там една тиха къща с градина. Ще поживея известно време в нея. Там е още хладно. Ще се радвам на ведрото пролетно слънце. По пладне първите гущери ще се припичат до южните стени. Вечер ще чувам камбаните на Флоренция. А нощем луната и звездите ще надничат зад кипарисите. В къщата има книги и голяма каменна камина с дървени пейки наоколо. Можещ да седиш край огъня. Камината има стойки, в които можеш да си оставиш чашата и така да позатоплиш червеното вино. И никакви хора. Само една стара двойка, която поддържа къщата.

Тя погледна Равик.

— Прекрасно — каза той. — Тишина, камина, книги и спокойствие. Тия неща се смятаха едно време за буржоазен разкош. А днес са само мечта по изгубен рай.

Тя кимна.

— Искам да остана там известно време. Няколко седмици. Може би няколко месеца. Още не знам. Искам да заживея спокойно. След това ще се върна тук и ще замина за Америка.

Равик чу от коридора тракането на чинии. Разнасяха вечерята.

— Добре, Кейт — каза той.

Тя се поколеба, преди да попита:

— Ще мога ли да имам пак дете, Равик?

— Скоро не. Първо ще трябва да укрепнете.

— Нямах предвид това. Мога ли изобщо да имам дете след тази операция? Не е ли...

— Не — отвърна Равик. — Нищо не извадихме.

— Това исках да знам — каза тя с дълбока въздишка.

— Но трябва да мине доста време, Кейт. Целият ви организъм трябва да се засили.

— Не е важно колко време ще трае. — Тя приглади косите си. Камъкът на пръстена ѝ блесна в тъмнината. — Смешно е, че задавам такъв въпрос, нали? И то точно сега.

— Не. Често се случва. Много по-често, отколкото човек предполага.

— Наситих се изведнъж на всичко. Искам да си отида и да се омъжа истински, старомодно, да имам деца, да живея спокойно и да се радвам на живота.

Равик погледна през прозореца. Ярката червенина на залеза бе надвиснала над покривите. Светлинните реклами потъваха в нея като безкръвни цветни призраци.

— Сигурно това ви изглежда глупаво след всичко, което знаете за мен — каза Кейт Хегстрьом зад гърба му.

— Не, ни най-малко, Кейт.

Жоан Маду дойде в четири часа през нощта. Равик се събуди, когато вратата се хлопна. Той спеше и вече не я чакаше. Видя я застанала в рамката на отворената врата. Тя се опитваше да си проправи път с букет огромни хризантеми. Той не виждаше лицето ѝ, а само фигурата и големите светли цветя.

— Какво е това? — попита той. — Цяла гора хризантеми? Какво значи това, за бога?

Жоан успя да внесе цветята и ги хвърли на леглото. Цветята бяха влажни и студени, а листата им миришеха на есен и на пръст.

— Подарък са ми — каза тя. — Откакто се запознах с теб, почнах да получавам подаръци.

— Махни ги! Още не съм умрял. Да лежа, покрит с цветя, още повече с хризантеми, значи да се чувствам наистина в хубавото старо легло на хотел „Интернационал“ като в ковчег.

— Не! — Жоан грабна цветята от леглото и ги хвърли на пода. — Не говори такива работи!

Равик я погледна. Бе забравил при какви обстоятелства се бяха запознали.

— Забравих това — каза той. — Нямах нищо лошо предвид.

— Няма да говориш вече така. Дори и на шега. Обещай ми! Устните ѝ трепереха.

— Но, Жоан... наистина ли се страхуваш толкова много?

— Да. Това е нещо повече от страх, не знам точно какво е.

— Няма да си правя шеги с такива неща — каза Равик, като стана. — Доволна ли си сега? — Тя кимна и облегна глава на рамото му.

— Не знам защо. Просто не мога да понасям. Като че някаква ръка се простира към мене в мрака. Изпитвам страх, сляп страх, сякаш

тази ръка ме дебне отнякъде. — Тя се притисна до него. — Не позволявай да се случи това!

Равик я притисна в обятията си.

— Не, няма да позволя.

Тя кимна отново.

— Ти можеш да го направиш...

— Да — каза той с глас, изпълнен със скръб и насмешка, като мислеше за Кейт Хегстрьом. — Мога, разбира се, че мога.

Тя се раздвижи в обятията му.

— Вчера идвах...

— Идва ли? — Равик не мръдна.

— Да.

Той помълча. Изведнъж нещо в него се прекърши. Какво дете е бил! Да чака или да не чака? Глупава комедия с човек, който не прави комедии.

— Нямаше те...

— Да, нямаше ме.

— Знам, че не трябва да питам къде си бил.

— Да.

Тя се освободи от прегръдката му и каза с променен тон:

— Искам да се окъпя. Студено ми е. Мога ли по това време? Или ще разбудя целия хотел?

— Не разпитвай за последиците, ако искаш да успееш — усмихна се Равик. — Иначе никога няма да успееш.

— Човек трябва да пита за дреболиите — каза тя, като го погледна. — А не за големите неща.

— Правилно.

Тя отиде в банята и пусна водата. Равик седна до прозореца и извади кутия цигари. Над покривите навън сияеха червеникавите отражения на града, над който снегът тихо се сипеше. Едно такси изрева по улицата. Хризантемите се белееха на пода. На дивана имаше вестник. Донесъл го бе вчера. Безредици по чехословашката граница. Сражения в Китай. Ултиматум. Свалено правителство. Той взе вестника и го бутна под цветята.

Жоан излезе от банята. Беше топла и клекна на пода, сред цветята, до него.

— Къде беше нощес? — попита тя.

— Наистина ли искаш да знаеш? — попита, като ѝ подаде цигара.

— Да.

Малко се поколеба и после допълни:

— Бях тук и те чаках. Но помислих, че няма, да дойдеш и затова излязох.

Жоан бе изпълнена с очакване. Цигарата ѝ светна и угасна отново в тъмнината.

— Това е всичко — каза Равик.

— И после отиде да пийнеш нещо?

— Да...

Жоан се обърна и го погледна.

— Равик — попита тя, — затова ли излезе наистина?

— Да.

Тя сложи ръце на коленете му. През халата почувства топлината ѝ. Нейната топлина заедно с тази на халата, който му беше много поскъп, отколкото редица години от живота му; и изведнъж му се стори, че са принадлежали отдавна един на друг и че Жоан се е върнала отново при него.

— Аз идвам при теб всяка вечер, Равик. Нима не знаеше снощи, че ще дойда. Или излезе, защото не искаше да ме видиш?

— Не.

— Можеш спокойно да ми кажеш, когато не искаш вече да ме виждаш.

— Щях да ти кажа.

— Не беше ли това причината?

— Не, наистина не беше.

— Тогава съм щастлива.

— Какво каза? — попита Равик, като я погледна.

— Щастлива съм — повтори тя.

Той замълча известно време. После запита:

— Знаеш ли какво говориш?

— Да.

Бледото сияние отвън се отразяваше в очите ѝ.

— Такива работи не се казват толкова леко, Жоан.

— Не го казах леко.

— Щастие! — каза Равик. — Къде започва и къде свършва то?

Кракът му докосна хризантемите. „Щастие — помисли той. — Сините хоризонти на младостта, златистото равновесие на живота. Щастие! Господи, къде е сега то?“

— То започва и свършва с теб — каза Жоан. — Много просто.

Равик не отговори: „Какво приказва?“ — помисли той, после каза:

— Остава да ми кажеш, че ме обичаш.

Той махна с ръка.

— Та ти почти не ме познаваш.

— Какво общо има това с любовта?

— Много нещо. Любовта значи да искаш да остарееш с някого.

— Не съм чувала такова нещо. Но любов значи да не можеш да живееш без някого.

— Къде е калвадосът? — попита Равик.

— На масата. Ще ти го донеса. Не ставай.

Тя донесе бутилката заедно с една чаша и я остави на пода до цветята. После продължи:

— Знам, че не ме обичаш.

— Тогава знаеш повече от мене...

Тя вдигна бързо глава. И добави:

— Но ще ме обикнеш.

— Чудесно. Да пием тогава!

— Почакай!

Тя наля чашата и я изпи. После отново я напълни, и му я подаде. Той я взе и я задържа за миг. „Не е вярно — помисли той. — Полусън в бавно гаснещата нощ. Как могат да бъдат верни думите, казани в тъмнина? Искрените слова искат много светлина.“

— Откъде знаеш? — запита той.

— Защото те обичам.

„Как само борава с тази дума! — помисли Равик. — Без много да се колебае, като с празна чиния. Слага нещо там и го нарича любов. Какво се крие зад нея? Страх от самотата, стремеж към силни изживявания, към по-голяма самоизява или може би търсене блясъка на собствените хрумвания... Но кой знае всъщност истината? Нима

това, което казах — че любовта е желание да остарееш с някого, — не е най-голямата глупост? Не е ли много по-правилна нейната спонтанност? Защо стоя аз тук в тая зимна нощ, отвсякъде ме дебне война, а аз цепя думите на две? Защо се съпротивявам, вместо да се хвърля, без много да мисля, в тая любов?“

— Защо се противиш? — попита Жоан.

— Какво?

— Защо се противиш? — повтори тя.

— Не се противя. Пък и на какво?

— Не знам. В теб има нещо затворено, до което не допускаш никого и нищо.

— Хайде да изпием още по една чаша — предложи Равик.

— Аз съм щастлива и искам и ти да бъдеш щастлив. Много съм щастлива. С теб се събуждам и с теб заспивам. Не ме интересува нищо друго. Когато мисля за нас двамата, всичко ми изглежда като сън, изпълнен с музика, в който от време на време нахлуват хора, разговарят и изчезват, но музиката винаги остава. Да, остава.

„Само преди няколко седмици ти беше нещастна — помисли Равик — и не ме познаваше. Как можа да дойде толкова бързо щастието?“ Той изпи чашата с калвадос. И попита:

— Често ли си щастлива?

— Не.

— Само понякога. Кога почувства за последен път, че всичко е сън?

— Защо ме питаш?

— Просто за да кажа нещо. Нямам причина иначе.

— Вече го забравих, а и не ме интересува. Тогава всичко беше съвсем различно.

— Винаги е различно.

Тя се усмихна. Лицето ѝ бе светло и открито като цвете, широко отворило листа.

— Преди две години — каза тя. — Но не трая дълго. В Милано.

— Сама ли беше тогава?

— Не. Бях с човек, който беше нещастен, ревнив и не ме разбираше.

— То се знае.

— Но ти би разбрал. Той ми правеше ужасни сцени. — Тя се настани по-удобно, смъкна една възглавница от дивана и я сложи зад гърба си, после се облегна. — Наричаше ме неблагодарна и невярна уличница. А това не бе истина: аз му бях вярна, докато го обичах. Той не можеше да разбере, че вече не го обичах.

— Никой не разбира това.

— Не, ти би разбрал. Аз винаги ще те обичам. Ти си друг, а и отношенията ни са съвсем различни... Той искаше да ме убие. — Тя се разсмя. — Мъжете искат винаги да ни убият. Няколко месеца по-късно другият искаше също да ме убие. Но никога не го правят. Ти никога няма да искаш да ме убиеш.

— Най-много с калвадос — каза Равик. — Я ми подай бутилката! Разговорът започна да става по-човешки, слава Богу. Като те слушах преди малко, се изплаших.

— Защото те обичам ли?

— Няма да подновяваме този разговор. Прилича ми на разходка с фрак и перука. Заедно сме — но кой знае колко ще продължи? Заедно сме и — това е достатъчно. За какво са ни тези етикети?

— Това „кой знае колко ще продължи“ не ми харесва. Това все пак са само думи. Ти няма да ме напуснеш. И това са само думи, разбира се, знаеш много добре.

— Разбира се. Напускал ли те е някога човек, когото си обичала?

— Да — погледна го тя. — Единият винаги напуска другия. Понякога другият е по-бърз.

— Какво правиш тогава?

— Какво ли не! — Тя взе чашата от ръцете му и я изпи. — Какво ли не! Но нищо не помага. Бях ужасно нещастна.

— За дълго ли?

— Една седмица.

— Не е много.

— Цяла вечност е, ако човек е наистина нещастен. Толкова страдах с всяка частица от съществото си, че всичко изчезна само за една седмица. Косите, кожата, леглото и дрехите ми дори бяха нещастни. Нещастieto ме бе така завладяло, че нищо наоколо не съществуваше за мен. А когато всичко друго престане да съществува и нещастieto преставя да е нещастие — защото няма с какво да се

сравни; тогава настъпва пълно изтощение. След това всичко минава. И човек заживява постепенно нов живот.

Жоан целуна ръката му. Той усети меките предпазливи устни.

— За какво мислиш? — попита.

— За нищо. Само за това, че си ужасно невинна. Съвсем покварена и съвсем непокварена. А това е най-опасното нещо на този свят. Дай ми пак чашата. Искam да пия за моя приятел Морозов, познавача на човешките сърца.

— Не обичам Морозов, не може ли да пием за нещо друго?

— Няма да го обичаш, разбира се. Той вижда всичко. Да пием за теб тогава.

— За мен ли?

— Да, за теб.

— Аз не съм опасна — каза Жоан. — Намирам се в опасност, но не съм опасна.

— Обстоятелството, че мислиш по тоя въпрос, крие вече само по себе си опасност. Нищо няма да ти се случи. Наздраве!

— Наздраве! Но ти не ме разбираш.

— Защо да се мъчим да се разбираме? От това се раждат всички недоразумения на света. Дай ми бутилката.

— Прекалено много пиеш. Защо?

— Слушай, Жоан — каза Равик, — ще дойде ден, когато ще кажеш: „Прекалено много пиеш!“ и ще мислиш, че ми желаеш само доброто. А в действителност ще искаш само да спреш разходките ми в области, където не можеш да ме следиш. Наздраве! Днес ние празнуваме. Славно се отървахме от разчувстването, което е надвиснало като черен облак. Наздраве!

Усети как тя трепна. После се изправи. Облегна се с ръце на пода и го погледна. Очите ѝ бяха широко отворени, хавлията се бе плъзнала по раменете ѝ, косите ѝ бяха разпилени по тила; приличаше в тъмнината на млада лъвица.

— Знам — каза спокойно тя, — че ми се смееш, но ми е все едно. Аз чувствам, че живея; чувствам го с цялото си същество, дишането ми не е същото, сънят ми вече не е мъртвешки, ставите ми имат отново цел, ръцете ми не са празни и за мене е съвсем безразлично какво мислиш или какво казваш; аз летя, тичам, потапям се в тоя живот, без

много да мисля, щастлива съм, нито се колебая, нито се страхувам да заявя това, дори и да ми се смееш и подиграваш.

Равик помълча. После каза:

— Не се подигравам на теб, Жоан, а на себе си...

Тя се наведе към него.

— Защо? В подсъзнанието ти има нещо, което се съпротивява. Защо?

— Нищо не се съпротивява. Аз просто съм по-бавен от теб.

— Не е само това — поклати тя глава. — Има нещо, което обича самотата, чувствам го. Някаква преграда.

— Няма никаква преграда. Това са само петнадесетте години, прекарани повече от теб на този свят. Животът не на всеки човек напомня собствен дом, който можеш да украсяваш богато с мебелировката на спомените. Някои хора живеят в хотели. В различни хотели. Годишите се затварят зад тях като хотелски врати и им оставят само малко смелост, но ни капка съжаление.

Жоан не отговори. Равик не разбра дали го бе чула. Погледна през прозореца и усети как в жилите му се разлива силната топлина на калвадоса. Ударите на пулса заглъхнаха и изведнъж настана покой, вечната картучница на времето най-после замълча. Червената луна се извиси над покривите като кубе на джамия и заплува между облаците, а земята потъна под сипеция се сняг.

— Знам — каза Жоан, обгърнала с ръце коленете си и облегла брадичка на тях, — че е глупаво да ти разправам миналото си. Мога да мълча или да излъжа, но не искам. Защо да не ти разправа всичко за себе си? Какъв смисъл има да се опитвам да украсявам живота си? Бих го показала още по-лош, защото сега го намирам смешен. Не го разбирам вече и нямам нищо против ти да се надсмиваш и на него, и на мене.

Равик я погледна. Колената ѝ бяха притиснали големите бели хризантеми върху вестника, който беше пхнал под тях. „Странна нощ — помисли той. — Някъде стрелят, преследват, затварят, измъчват и убиват хора, един кът на мирната земя е нападнат, ние знаем това и стоим безпомощни, животът гъмжи в осветените кръчми на града, никой не иска и да знае, хората се прибират спокойно да спят, аз стоя тук с една жена с бледи хризантеми и бутилка калвадос, докато сянката на любовта се издига потръпваща, самотна, странна, тъжна, прокудена

от спокойните градини на миналото, свенлива, плаха и бегла, сякаш няма никакви права...”

— Жоан — каза после бавно, с намерение да каже нещо съвсем друго, — много е хубаво, че си тук.

Тя го погледна. Той взе ръцете ѝ.

— Знаеш ли какво значи това? Повече, отколкото хиляди други думи.

Жоан кимна. Очите ѝ се просълзиха внезапно:

— Знам, че не значи нищо.

— Не е вярно — отговори Равик, макар да знаеше, че е права.

— Да, абсолютно нищо. Трябва да ме обичаш, мили. Това е всичко.

Той не отговори.

— Трябва да ме обичаш — повтори тя. — Иначе съм загубена.

„Загубена... — помисли Равик. — Колко леко само го каза! Този, който е истински загубен, не говори.“

— Отрязахте ли ми крака? — попита Жано. Дребничкото му лице беше безкръвно и бяло като стената на стара къща. Луничките му се очертаваха ярко, сякаш не принадлежаха на това лице, а бяха капчици боя, пръснати по него. Ампутираният крак лежеше в телено кошче, върху което бе проснато одеялото.

— Имаш ли болки? — попита Равик.

— Да. В крака. Кракът много ме боли. Попитах сестрата, но тоя стар дракон нищо не ми каза.

— Отрязахме крака — каза Равик.

— Над коляното ли или под него?

— Десет сантиметра над коляното. То беше смазано и не можеше да се спаси.

— Добре — каза Жано. — Това ще увеличи застраховката с около петнадесет процента. Много добре! Изкуственият крак си е изкуствен. Все едно дали е над коляното или под коляното. Но петнадесет на сто повече е нещо, което човек слага всеки месец в джоба си. — Той се поколеба за миг. — По-добре ще е засега да не казвате нищо на майка ми. От тая папагалска клетка тя няма да види ампутирания ми крак.

— Няма да й кажем нищо, Жано.

— Застрахователното дружество ще ми плаща пожизнена пенсия. Така е, нали?

— Мисля, че да.

Бялото като сирене лице на момчето се изкриви в гримаса.

— Ще има да се пулят, като разберат, че съм само на тринадесет години. Дълго ще трябва да ми плащат. Знаете ли вече кое е застрахователното дружество?

— Още не. Но знам номера на колата. Нали си го запомнил. Полицията беше вече тук. Искане да те разпитат, но ти още спеше тази сутрин. Довечера ще дойдат пак.

Жано се замисли. После каза:

— Ами свидетели! Важно е да имаме свидетели. А имаме ли?

— Мисля, че майка ти има два адреса. Държеше някакви листчета в ръката си.

Момчето стана неспокойно.

— Тя ще ги загуби, ако не ги е загубила вече. Нали знаете какви са старите хора? Къде е тя сега?

— Майка ти беше при теб цяла нощ, както и днес до обед. Едва тогава успяхме да я отпратим. Скоро ще дойде.

— Дано не ги е загубила. Полицията... — Той махна леко със слабата си ръка. — Мошеници! — промълви. — Всички са мошеници! Комбина със застрахователните дружества. Но ако човек има добри свидетели... Кога ще дойде майка ми?

— Скоро. Не се тревожи. Всичко ще се уреди. Жано размърда устни, като че дъвче нещо.

— Понякога плащат веднага цялата сума. Като обезщетение. Вместо пенсия. С този капитал бихме могли да започнем някаква търговия с майка.

— Почивай сега — каза Равик. — Имаш време да обмислиш този въпрос.

Момчето поклати отрицателно глава.

— Разбира се, че е така — каза Равик. — А и трябва да си отпочинал, когато дойде полицията.

— Да, имате право. Какво трябва да правя?

— Да спиш.

— Ами после?

— Ще те събудят.

— Червена светлина. Сигурен съм, че беше червена.

— Сигурно. А сега се опитай да заспиш. До тебе има звънец в случай че имаш нужда от нещо.

— Докторе...

— Да? — обърна се Равик.

— Ако всичко се уреди, както трябва... — Жано легна на възглавницата и нещо като усмивка пробягна по сгърченото му, преждевременно състарено лице. — Човек трябва все пак понякога да има късмет, нали?

Вечерта беше влажна и топла. Разкъсани облаци се спускаха ниско над града. Пред ресторант „Фуке“ бяха наредени кръгли

мангали. Около тях имаше няколко маси и столове. На една от тях седеше Морозов. Забеляза Равик и му кимна.

— Ела да пийнем нещо.

Равик седна при него.

— Не ти ли прави впечатление — попита Морозов, — че стоим твърде много затворени в къщи?

— Ти поне — не. Нали непрекъснато стоиш на улицата пред „Шехеразада“.

— Престани с твоята жалка логика, моето момче. Вечер аз съм нещо като двукрака врата на „Шехеразада“, а съвсем не човек на чист въздух. Казвам ти, че сме се затворили в къщи, мислим там, живеем там, отчайваме се там. А кой се отчайва, когато е навън?

— И още как! — каза Равик.

— Само защото водим прекалено затворен живот. Нямаше да е така, ако бяхме свикнали да живеем на открито. Човек се чувства по-добре всред природата, отколкото между четири стени. И по-удобно. Не ми противоречи! Противоречието е признак на западно тесногърдие. Всъщност кой ли е прав? Днес е свободният ми ден и аз желая да се радвам на живота. Между другото, когато сме затворени, ние прием повече, отколкото трябва.

— И уринираме също повече.

— Стига с твоята ирония! Животът е прост и тривиален. Само нашето въображение го одухотворява. То превръща пръта за пране във вълшебна флагмачта. Прав ли съм?

— Не.

— Естествено, че не. И не желая да съм.

— Разбира се, че си прав.

— Добре, братле. Ние спим също прекалено много на затворено. Станали сме мебели. Каменните сгради пречупиха гръбнака ни. Превърнали сме се в подвижни дивани, тоалетни масички, долапи, в договори за наем, получатели на заплати, тенджери и клозети.

— Правилно. В подвижни партийни програми, оръжейни фабрики, приюти за слепи и лудници.

— Стига си ме прекъсвал! Пий! Мирувай и живея, убиецо със скалпел в ръка! Виж какви сме станали!

Доколкото ми е известно, само старите гърци са имали богове на пиенето и веселието: Бакхус и Дионисий. Вместо това ние имаме

Фройд, комплекс за малоценност и психоанализ. Страхуваме се от силните думи в любовта, а употребяваме много по-силни в политиката. Жалко поколение, нали? — намигна Морозов.

Равик намигна също.

— Ах, ти, стари цинични Мечтателю — каза той. Морозов се ухили.

— Ах, ти, жалки романтико, загубил всичките си илюзии, наречен Равик по време на краткия си земен път!

— По време на краткия си земен път. Този живот ми е трети поред, ако се съди по името. Полска водка ли е тази?

— Естонска. От Рига. Най-хубавата. Налей си! А след това да поседим спокойно тук, за да погледаме най-хубавата улица в света, да благословим приятната вечер и да плюем равнодушно в лицето на отчаянието.

Огънят в мангалите запращя. Един цигулар застана на края на тротоара и започна да свири „При моята блондинка“. Минувачите го блъскаха. Лъкът стържеше, но цигуларят продължаваше да свири, сякаш беше съвсем сам. Песента звучеше тихо, без отглас. Цигулката сякаш зъзнеше. Двама мароканци обикаляха масите и предлагаха килими от изкуствена коприна.

Вестникарчетата тичаха с последните издания. Морозов си купи „Пари соар“ и „Ентраисижан“. Прочете заглавията и хвърли вестниците настрана.

— Всички са проклети мошеници — изръмжа той. — Забелязал ли си, че живеем във времето на мошениците?

— Не. Мисля, че живеем във времето на консервите.

— На консерви ли? Защо?

— На консерви. — Равик посочи вестниците. — Няма защо да мислим вече. Всичко е предварително обмислено, сдъкано и почувствано. Консерви. Трябва само да ги отвориш. Поднасят ти ги в къщи по три пъти на ден. Нищо, което може да обогати културата ти, да проникне или да се свари в огъня на въпросите, съмненията и желанията. Консерви! — Той се ухили. — Нашият живот не е лек, Борис. А само евтин.

— Живеем като мошеници. — Морозов вдигна вестниците. — Погледни! Строят оръжейни фабрики, защото искали мир; концентрационни лагери, защото обичали истината. Справедливост е

прикритието за всяка лудост на партията; политическите разбойници се наричат спасители; а свобода е гръмкото име на всяка жажда за власт. Фалшификация на духовни ценности... Лъжа, наречена пропаганда. В една макиавелистична кухня. Идеализъм, попаднал в ръцете на простолюдието. Да бяхме поне искрени...

Той смачка вестниците на топка и ги захвърли.

— Навярно четеш в къщи и много вестници. — каза Равик.

Морозов се изсмя.

— Разбира се. На открито те служат само за да запалиш огън...

Той млъкна изведнъж. Равик не беше вече при него. Скочил бе и си проправяше път между тълпата пред кафенето към авеню „Георг V“.

Морозов остана за момент смаян на мястото си. След това извади пари от джоба си, хвърли ги върху една от порцелановите чинийки под чашите и тръгна след него. Не знаеше какво се е случило, но реши все пак да го последва, за да е наблизко, ако потрябва на приятеля си. Не видя никакъв полицай, нито цивилен детектив, който да го следи. Тротоарите бяха препълнени с народ. „Толкова по-добре — помисли Морозов. — Ще може лесно да избяга, ако е бил разпознат от някой полицай.“ Той го видя отново, едва когато стигна до авеню „Георг V“. Светофарът светна червено и струпалите се коли се втурнаха напред. Равик се опита въпреки това да пресече улицата. Едно такси едва не го повали. Шофьорът побесня. Морозов сграбчи отзад Равик за ръката и го дръпна.

— Полудя ли? — извика той. — Да не искаш да се самоубиваш? Какво има?

Равик не отговори. Гледаше втренчено другата страна на улицата. Движението беше голямо. Четири реда коли, наредени плътно една до друга. Невъзможно бе да се пресече. Стоеше наведен на края на тротоара и бе вторачил поглед насреща.

— Какво има, Равик? — разтърси го Морозов. — Полиция ли?

— Не. — Равик не снемаше поглед от минаващите коли.

— Какво има? Какво има, Равик?

— Хааке...

— Какво? — Морозов сви очи. — Как изглежда? Бързо, Равик!

— Сиво палто...

Острата свирка на полицаия долетя откъм средата на „Шан-з-Елизе“. Равик се втурна между последните коли. Тъмносиво сако — той бе видял само това. Пресече авеню „Георг V“ и улица „Басано“. Пред очите му се появиха изведнъж десетки сиви палта. Той изруга и продължи, колкото може по-бързо напред. Движението бе спряно пред улица „Галилея“. Той пресече бързо и продължи да си проправя безмилостно път сред тълпата по „Шан-з-Елизе“. Стигна до улица „Пресбург“, прекоси я и се спря внезапно като закован. Пред него беше огромният площад „Етоал“, замайващ със своята многолюдност и движение, с разклоняващите се във всички посоки улици. Изчезна! Никой не може да го открие тук.

Той се обърна полека, като продължаваше да оглежда лицата на минувачите — но възбудата му бе изчезнала. Изведнъж усети някаква празнота. Трябва пак да се е заблудил — или пък Хааке му бе отново избягал! Но може ли човек два пъти да се заблуждава? Може ли някой да изчезне два пъти от лицето на земята? Имаше толкова странични улици. Хааке може да е свил по някоя от тях. Равик погледна към улица „Пресбург“. Коли, коли, хора, хора. Най-шумният час привечер. Нямаше смисъл да търси тук. Много късно беше пак.

— Нищо ли? — попита Морозов, когато го настигна. Равик поклати глава.

— Навярно пак съм започнал да виждам призраци.

— Позна ли го?

— Само до преди една минута бях убеден. Сега... вече не знам.

— Много лица си приличат, Равик — каза Морозов, като го погледна.

— Но има лица, които човек никога не забравя. Равик застана неподвижно.

— Какво мислиш да правиш? — попита Морозов.

— Не знам. Какво бих могъл да сторя?

Морозов погледна тълпата.

— Лош късмет наистина. Точно времето, когато всички учреждения се затварят. Когато навред е препълнено.

— Да...

— А при това и осветлението. Полумрак. Можа ли да го видиш добре?

Равик не отговори.

— Слушай — каза Морозов, като го улови под ръка. — Няма смисъл да тичаш по улиците и кръстопътищата. Докато гледаш по една улица, все ще мислиш, че той е в другата. Нямах изгледи за успех. Да се върнем във „Фуке“. Оттам може да се наблюдава по-добре, отколкото ако се ходи нагоре-надолу. В случай че се върне, ще може да го видиш пак.

Седнаха на една крайна маса, откъдето можеше да се наблюдава във всички посоки. Седяха дълго време.

— Какво ще направиш, ако го срещнеш? — попита Морозов накрая. — Намислил ли си вече?

Равик поклати отрицателно глава.

— Помисли. По-добре е да си подготвен. Няма смисъл да бъдеш изненадан и да направиш някоя глупост. Особено в твоето положение. Сигурно не искаш да лежиш години наред в затвора?

Равик вдигна глава. Не отговори. Само погледна Морозов.

— Това няма значение — продължи Морозов, — особено ако се касае за мен. Но има значение, щом се отнася до теб. Какво щеше да направиш, ако това действително бе той и го бе пипнал на ъгъла?

— Не знам, Борис. Наистина не знам.

— Нямах нищо у себе си, нали?

— Не.

— Ако го нападнеш, без да си го обмислил предварително, щяха да ви разтърват веднага. Сега щеше да си в участъка, а той щеше да се е отървал с няколко синини. Известно ти е, нали?

— Да. — Равик гледаше втренчено към улицата.

Морозов се замисли.

— В най-добрия случай можеше да го блъснеш под колелата на някой автомобил, но и това не е много сигурно. Можеше да се отърве само с няколко драскотини.

— Нямаше да го бутна под автомобил — отговори Равик, без да отделя поглед от улицата.

— Знаех това. И аз не бих го сторил. — Морозов помълча. После добави: — Слушай, Равик. Ако той е тук и го срещнеш, трябва да бъдеш съвсем наясно какво ще правиш. Защото това ще ти е единственият шанс.

— Да, знам. — Равик продължаваше да гледа втренчено улицата.

— Проследи го, ако го видиш. Но не предприемай нищо. Проследи го, за да откриеш къде живее. Нищо повече. Останалото можеш да извършиш по-късно. Не бързай. Не върши глупости. Чуваши ли?

— Да — каза разсеяно Равик, като продължаваше да гледа втренчено улицата.

До масата им се приближи продавач на фъстъци. Последва го момче с дресирани мишки. Накара ги да играят по мраморната маса и да се качват по ръкава му. Цигуларят отново се появи. Сега беше с шапка и извири „Говорете ми за любов“. Старица със сифилистичен нос продаваше теменужки.

Морозов погледна часовника си.

— Осем. Безсмислено е да се чака повече, Равик. Цели два часа сме вече тук. Твоят човек няма да се върне. Всички във Франция вечерят по това време.

— Най-добре е да си тръгнеш, Борис? Защо седиш изобщо с мен?

— Моето стоене тук няма нищо общо с твоето наблюдаване. Можем да седим, колкото искаме. Но не бих желал да си губиш така ума. Безсмислено е да чакаш с часове. Вероятността да го срещнеш сега тук или някъде другаде е еднаква. Дори е много по-възможно да го намериш в някой ресторант, бар или публичен дом.

— Знам, Борис.

Морозов сложи едрата си космата ръка до лакътя на Равик.

— Слушай, Равик. Ако ти е писано да срещнеш този човек, ще го срещнеш, ако не — може да го чакаш и с години. Разбираш какво искам да кажа, нали. Отваряй си очите на четири. И бъди винаги готов. Но иначе продължавай да си живееш, сякаш си се заблудил. Това е единственото разумно поведение. Иначе ще се погубиш. И на мен това ми е идвало до главата. Преди двадесетина години. Постоянно мислех, че виждам един от убийците на баща си. Халюцинации! — Той изпи чашата си. — Проклети халюцинации! Ела сега с мен. Трябва да похапнем някъде.

— Иди да ядеш, Борис. Аз ще дойда по-късно.

— Още ли възнамеряваш да стоиш тук?

— Още малко. После ще отида в хотела. Имам малко работа там. Морозов го погледна. Знаеше каква работа има Равик в хотела. Знаеше, че не може да стори нищо. Това беше негова лична работа.

— Добре. Аз ще отида в „Мер Мари“. А по-късно у Бублишки. Потърси ме по телефона или ела. — Той вдигна гъстите си вежди. — И не рискувай. Не се прави на герой, без да има нужда. А може и на глупак. Стреляй само ако си сигурен, че ще можеш да избягаш. Това не е детска игра, нито гангстерски филм.

— Знам, Борис. Не се тревожи.

Равик отиде в хотел „Интернационал“ и излезе почти веднага. Мина край хотел „Милано“. Погледна часовника си. Беше осем и половина. Можеше все още да намери Жоан в къщи.

Тя се запъти изненадана към него.

— Равик — ти?

— Да...

— Знаеш ли, че отдавна не си идвал тук? От деня, когато ме изведе.

— Вярно е, Жоан — усмихна се разсеяно той. — Ние водим странен живот.

— Да. Като къртици. Прилепи. Или бухали. Търсим се само когато стане тъмно.

Тя ходеше из стаята с големи, плавни стъпки. Беше в тъмносин халат, скроен съвсем като мъжки и пристегнат с колан през кръста. На леглото бе сложена черната рокля, с която отиваше вечер в „Шехеразада“. Беше красива и безкрайно далечна.

— Няма ли да излизаш вече, Жоан?

— Имам още половин час. Това е най-приятното ми време. Часът преди излизане. Ти виждаш какво имам в този момент. Кафе. И много свободно време. А сега дойде и ти. Имам и калвадос.

Донесе шишето. Той го взе и го сложи, както е затворено, на масата. После улови ръцете ѝ и каза:

— Жоан...

Очите ѝ се замъглиха. Приблужи се до него.

— Кажи ми бързо какво има...

— Защо? Какво трябва да има?

— Нещо има. Винаги има нещо, когато си в такова настроение. Затова ли дойде?

Той почувства, че ръцете ѝ се опитват да се освободят. Но тя не помръдна от мястото. И ръцете ѝ дори не помръднаха. И все пак в тях имаше сякаш нещо, което се опитваше да се освободи от него.

— Не може да дойдеш тази нощ, Жоан. Тази — не, а може би и утре и още няколко дни.

— В болницата ли трябва да останеш?

— Не. Нещо друго. Не мога да ти го кажа. То няма нищо общо нито с теб, нито с мен.

Тя постоя известно време неподвижна. После каза:

— Добре.

— Разбираш ли?

— Не. Но щом така казваш.

— Сърдиш ли ми се?

Тя го погледна:

— Господи, Равик! Как мога да ти се сърдя?

Той вдигна глава. Някаква ръка сякаш притисна тежко сърцето му. Жоан бе казала това, без да мисли, но нито една нейна постъпка не можеше да го трогне. Той не обръщаше внимание на това, което му шепнеше нощем: забравяше го, когато утрото протегнеше сивата си ръка иззад прозореца. Знаеше, че и тя по същия начин чувства очарованието на часовете, в които се бе сгушила до него, затова схващаше думите ѝ за опиянение или моментно признание, но не и нещо повече. Дори сега успя да види нещо повече — като летец, който внезапно съзира зелената, кафява и обляна в слънце земя през разкъсаните облаци, където светлината си играе на криеница. Зад очарованието видя преданост, зад опиянението — чувства, зад потока от думи — простичко доверие. Бе очаквал подозрение, разпитване, неразбиране — но не и това. Откровението идва винаги от дребни, а не от значителни неща. Значителните неща са свързани винаги с драматични жестове и изкушението да излъжеш.

Стая. Хотелска стая. Няколко куфара, легло, светлина, тъмната самота на нощта и миналото зад прозореца — а тук едно светло лице със сиви очи, високи вежди и дръзко вчесана назад коса — живот, гъвкав живот, обърнат право към него като слънчоглед към слънцето, застанал в мълчаливо очакване и безгласен взор: „Вземи ме! Нека да

остана при тебе!“ Не бе ли казал той преди доста време, че ще я остави?

— Лека нощ, Жоан — каза той, като стана.

— Лека нощ, Равик.

Той седна пред кафене „Фуке“. На същата маса, където бе седял преди малко. Седя там дълго, потънал в мрака на миналото, където светеше само една слаба искрица: надежда за мъст.

Арестували го бяха през август 1933 година. Той бе крил две седмици в къщи двама свои приятели, търсени от Гестапо, а след това им бе помогнал да избягат. Единият от тях му бе спасил живота през 1917 г. при Биксхууте, Фландрия, — под силния картечен огън бе го отнесъл зад фронтовата линия, където той на ничия земя лежеше ранен и бавно губеше кръвта си. Другият бе писател-евреин, негов стар приятел. Задържаха го; искаха да узнаят къде са избягали двамата, какви книжа имат и кой ще им оказва помощ по пътя. Следствието се водеше от Хааке. След първия припадък той се опита да застреля Хааке със собствения му револвер или да го пребие. Втурна се в шумната, червена тъмнина. Безнадежден опит да се изправиш срещу четирима силни, въоръжени мъже. След безумната болка в продължение на три дни в бавно възвръщащото се съзнание на Равик се появяваше студеното, усмихнато лице на Хааке. Три дни — все едни и същи въпроси, все същото смазано тяло, почти неспособно да издържа на повече страдания. След това, на третия ден следобед, въведоха Сибил. Тя не знаеше нищо. Показаха ѝ го, за да изтръгнат признание. Тя беше красиво, обичащо разкоша създание, водило безгрижен, повърхностен живот, Равик очакваше, че ще започне да пици и не ще издържи. Но гледката не я сломи. Тя се нахвърли върху палачите с обидни думи с пълното съзнание за опасността, на която се излага. Хааке престана да се усмихва. Прекрати веднага разпита. На другия ден обясни на Равик какво очаква Сибил в женския концентрационен лагер, ако той не признае. Равик не отговори. Хааке му каза какво ще се случи с нея преди това. Равик не направи никакви признания, защото нямаше какво да признава. Опита се да убеди Хааке, че тази жена не може нищо да знае. Каза му, че я познава съвсем бегло. Че тя за него е нещо като хубава картина. Че никога не би могъл нищо да ѝ довери. Всичко това беше напълно вярно. Но Хааке само се усмихваше. След три дни Сибил бе мъртва. Бе се

обесила в женския концентрационен лагер. На следващия ден върнаха единия беглец. Писателя. Когато го видя, Равик не можа да го познае дори по гласа. Не мина седмица и той умря при разпит, воден от Хааке. След това Равик бе изпратен в концентрационен лагер. После дойде болницата и бягството от нея...

Сребристата луна сияеше над Триумфалната арка. Уличните лампи по „Шан-з-Елизе“ се люшкаха на вятъра. Силната светлина се отразяваше в чашите по масата. „Невероятно — помисли си Равик, — чашите, луната, улицата, нощта и часът, който ме докосва със своя едновременно чужд и близък полъх, като че съм го изживял и по-рано, в друг живот, на друга планета... Невероятно — тези спомени за минали, потънали години, едновременно живи и мъртви, святкащи сега само от време на време в мозъка ми и вкаменени в очакване... Невероятно, как може нещо там да кръжи безспирно в мрака на жилите ми с температура 37,6°, с леко солен вкус, четири литра тайни, и пак на път към нервните клетки, към невидимия склад на нищото, наречен памет. Изплуват годините, изгряват една след друга като звезди, едни — светли, други — кървави като Марс над улица «Бери», трети — с тъмно сияние и петна — появяват се на небосклона на спомените, под които настоящето продължаваше да води неспокойното си съществуване.“

Зелената светлина на отмъщението. Градът плаваше леко в лунната светлина и грохота на автомобилите. Безкрайни редици от къщи, безброй прозорци, зад които се крият човешки съдби. Туптене на милиони сърца, събрани в един грамаден мотор, който се движи бавно, бавно по пътя на живота, приближавайки се при всяко туптене с един милиметър към смъртта.

Той стана. „Шан-з-Елизе“ бе почти пуста. Само няколко уличници се шляеха по него. Тръгна надолу, пресече улица „Пиер Шардон“, „Марбьоф“, „Маринян“, отиде до „Рон Поан“ и се върна при Триумфалната арка. Прескочи веригите и застана пред гроба на Незнайния войн. Малкото синьо пламъче мъждукаше в полумрака. Пред него имаше увяхнал венец. Той пресече площад „Етоал“ и влезе в бистрото, където му се бе сторило първия път, че вижда Хааке. Вътре имаше още няколко шофьори. Седна до прозореца, където бе седял и

тогава, и изпи чаша кафе. Улицата беше пуста. Шофьорите разговаряха за Хитлер. Намираха го смешен и предричаха неизбежния му провал, ако дръзне да атакува линията „Мажино“, Равик гледаше втренчено към улицата.

„Защо съм тук? — помисли си. Бих могъл да ида където и да е в Париж; изгледите са еднакви.“ Погледна часовника си. Почти три. Късно е вече. Хааке — ако е бил той — няма да скита по това време из улиците.

Видя една проститутка, която се разхождаше нагоре-надолу. Тя погледна през прозореца и продължи пътя си. „Ще си отида, ако се върне“ — каза си. Проститутката се върна. Той не си отиде. Само реши: „Непременно ще си отида, ако се върне пак. Това значи, че Хааке не е в Париж.“ Проститутката се върна. Кимна му и отмина. Той продължи да седи. Тя се върна пак. Той не си тръгна.

Келнерът сложи столовете по масите. Шофьорите платиха и излязоха. Келнерът загаси лампите на бара. Заведението потъна в полумрак. Равик се огледа и каза:

— Сметката.

Навън бе станало по-ветровито и по-студено. Облаците плуваха по-високо и по-бързо. Равик мина покрай хотела на Жоан и се спря. Всички прозорци бяха тъмни с изключение на един, където лампата едва мъждееше зад спуснатите завеси. Стаята на Жоан. Той знаеше, че тя не обича да влиза сама в тъмна стая. Оставила бе лампата да свети, защото нямаше да отиде днес при него. Той вдигна глава и престана изведнъж сам да се разбира. Защо не искаше да я види? Споменът за другата бе изчезнал отдавна; останал бе само споменът за смъртта ѝ.

А другото? Какво общо имаше то с нея? Какво общо имаше вече и с него дори? Не беше ли глупост да преследва някаква измама, отражение на объркана, помрачена памет, някаква тъмна реакция, да почне да разравя отново пепелта на мъртвото минало, да го разравя само поради някаква случайност, поради някаква проклета прилика, да позволи на частица от погребаното вече минало да изплува отново, да допусне да стане отново абсцес на една едва излекувана невроза, като застраши всичко, което бе успял да изгради в себе си, създадено само за него и за единственото близко същество? Какво общо имаха тия неща? Не бе ли повтарял многократно това? Как иначе щеше да избяга? И къде щеше да е сега?

Той почувства, че оловото в крайниците му постепенно се разнася. Въздъхна дълбоко. Вятърът задуха по улицата по-силно. Погледна отново осветения прозорец.

На този свят имаше човек, за когото той означаваше нещо, на когото той беше скъп, чието лице се променяше, само щом го погледне — а той беше почти готов да го пожертва за една призрачна измама, за нетърпеливото, презрително високомерие, породено от слабата надеждица за мъст...

Какво искаше наистина той? Защо се съпротивяваше? За какво се пазеше? Животът сам му се предлагаше, а той го отблъскваше. Не мислеше, че това, което му се дава, е малко; напротив, смяташе, че му се предлага много. Дали ще трябва да бъде пометен от кървавата буря на миналото, за да го признае? Той вдигна рамене и помисли: „Сърце, сърце! Как се разтваряш! Как се вълнуваш! Самотен прозорец, който свети в нощта! Отражение на друг живот. Хвърлил се пламенно насреща ти и чакаш с отворени обятия. Пламъкът на страстта, Елмовият огън [Сияние вследствие на разряд на статичното земно електричество. Известно е под името огънят на св. Елма. — Б. пр.] на нежността, ускореният, отчетлив пулс на сърцето — нима това не ти е твърде познато, за да чакаш меката златиста мъгла отново да замъгли мисълта ти... А ето че някоя нощ заставаш изведнъж пред третокласния хотел и всичко това изниква като мъгла от асфалта, дошло сякаш от другия край на земята, от сини кокосови острови, от топла тропична пролет, прецедена през океани, коралови рифове, лава и мрак, за да си проправи бурно път до Париж, до бедната улица «Понсле» с ухание на хибискус и мимоза, в една нощ, изпълнена с отъмщение и минало, с непреодолимото, неоспоримо, загадъчно спасение на чувството...”

„Шехеразада“ беше препълнена. Жоан седеше с няколко души на една маса. Тя видя веднага Равик. Той стоеше до вратата. Заведението беше изпълнено с музика и дим. Тя каза нещо на хората от масата и отиде при него.

— Равик...

— Имаш ли работа още тук?

— Защо?

— Искам да те взема със себе си.

— Но нали каза...

— Свърши се... Нещо задържа ли те тук?

— Не. Трябва само да им кажа, че си отивам.

— Побързай тогава. Чакам те навън в таксито.

— Да. — Тя остана на мястото си. — Равик...

Погледна го.

— За мен ли дойде? — попита после.

Той се поколеба за миг. След това каза тихо, докато лицето ѝ се приближаваше към неговото:

— Да, да, Жоан. За теб. Само за теб.

Тя се обърна рязко:

— Хайде да тръгваме. Какво значение имат тези хора тук.

Таксито се движеше по улица Лиеж.

— Какво ти беше, Равик?

— Нищо.

— Изплаших се...

— Забрави. Нямаше нищо...

— Помислих, че никога вече няма да се върнеш — каза тя, като го погледна.

Той се наведе над нея. Почувства, че трепери.

— Не мисли за нищо, Жоан, и не ме разпитвай. Виждаш ли светлината на уличните лампи и хилядите цветни реклами там? Ние живеем в един умиращ свят, а този град се тресе от живот. Откъснати сме от всичко. Останали са ни само сърцата. Аз бях на луната, но се върнах и ето ме при теб — моя живот. Не разпитвай повече! В твоите коси има повече тайни, отколкото в хиляди въпроси. Пред нас е нощта. Няколко часа и цяла вечност, докато утрото започне да чука на прозорците. Любовта между хората е всичко — най-възвишеното и най-обикновено нещо на този свят; това го разбрах днес, когато нощта се стопи в цъфналите храсти, а вятърът беше с дъх на ягоди. Без любов човек е мъртъв, само къс хартия с няколко дати и едно случайно име, записано на нея... по-добре да умреш...

Светлината на уличните лампи нахлуваше през прозореца на колата като подвижен лъч на фар в тъмнината на параходна кабина. Очите на Жоан ту заблестяваха, ту потъмняваха на фона на бледото ѝ лице.

— Няма да умрем — прошепна тя в обятията му.

— Не. Ние няма да умрем. Само времето ще умре. Проклетото време, което винаги умира. Ние ще живеем. Винаги ще живеем. Когато се пробуждаш, е пролет, когато си лягаш, е есен, а между тях е хиляди пъти зима и лято; и ако се обичаме достатъчно, ще бъдем вечни и безсмъртни като туптенето на сърцето, като дъжда и вятъра, а това вече е твърде много. Ние побеждаваме дните, любима, а губим годините; но кой иска да разбере това и за кого има значение то? Часът трае цял живот, а мигът е най-близо до вечността. Твоите очи блестят. Звезден прах лети в безкрайността; боговете могат да стареят, но твоята уста е млада; загадката трепти между нас, между теб и мен, между зова и отговора. Тя идва от тъмнината, от унеса на всички влюбени, изтръгната от далечния вик на пламенната страст, устремена към златистите бури, безкрайния път от амебата до Рут и Естер, до Елена и Аспасия, до сините мадони в крайпътните параклиси, от промъкващия се звяр до теб и мен...

Тя лежеше в обятията му, неподвижна, бледа, беше се отпуснала, сякаш я нямаше. А той се бе навел над нея и говореше ли, говореше... Отначало му се стори, че някой наднича зад рамото му, някакъв призрак, който говореше безгласно, с едва уловима усмивка; той се навеждаше още по-ниско, чувствайки как тя се притиска към него; призрактът все още беше при тях, но после изчезна.

— Скандал! — каза жената с изумрудите, която седеше срещу Кейт Хегстрьом. — Невероятен скандал! Цял Париж му се смее. Минавало ли ти е през ум, че Луи може да е хомосексуалист? Сигурно не. Никой от нас не подозираше; много умело се е прикривал. Лина дьо Нюбур минаваше за негова официална любовница, а представи си само: той се връща преди една седмица от Рим, три дни по-рано, отколкото казал, и отишъл същата вечер в жилището на този Ники с намерение да го изненада. И кого намерил там?

— Жена си — каза Равик.

Жената с изумрудите вдигна глава. Тя изглеждаше така, като че току-що е узнала за банкрута на съпруга си. И попита:

— Чували ли сте за това?

— Не. Но трябва да е било така.

— Не мога да разбера. — Тя гледаше Равик с недоумение. — Все пак е невероятно да се случи такова нещо.

— Доктор Равик има своя теория, Дейзи — усмихна се Кейт Хегстрьом. — Нарича я систематика на случайността. Според нея най-невероятното почти винаги е и най-логичното.

— Интересно! — Дейзи се усмихна учтиво и съвсем без интерес. — Това не би имало никакви последици — продължи тя, — ако Луи не направил ужасна сцена. Бил като бесен. Сега живее в Крийон. Искане развод. Всички чакат да разберат каква причина ще посочи. — Тя се облегна на стола си, изпълнена с очакване. — Какво ще кажеш?

Кейт Хегстрьом погледна бегло Равик. Той разглеждаше едно стръкче орхидеи, оставени на масата между кутии за шапки и кошничка с грозде и праскови. Приличаха на бели пеперуди, напръскани със сладострастни червени сърца.

— Невероятно, Дейзи — каза Кейт. — Наистина невероятно!

Дейзи се зарадва на победата си.

— Не сте допускали, нали? — обърна се тя към Равик.

— Не, наистина не — каза той, като остави внимателно стръкчето в тясната кристална ваза.

Дейзи кимна самодоволно и взе веднага чантата, пудриерата и ръкавиците си.

— Трябва да си ходя. У Луиза има коктейл в пет часа. Ще дойде нейният министър. Носят се разни слухове. — Тя стана. — Да не забравя: Фери и Март пак скъсаха. Тя му върна всички бижута. За трети път вече. Нещастен глупак! Мисли, че го обичат заради него самия. Ще ѝ върне всичко, а за награда както винаги ще има някакъв подарък. Той не знае, но тя вече си е избрала в „Остертаг“ това, което би желала да получи. Той купува винаги оттам. Брошка с рубини. Големи четвъртити камъни, червени като кръвта на гълъб. Много хитра е.

Дейзи целуна Кейт Хегстрьом.

— Довиждане, пиленце. Сега си осведомена поне малко какво става навън. Знаеш ли дали скоро ще те изпишат?

Тя погледна Равик. Той долови погледа на Кейт Хегстрьом и каза:

— Още не, за съжаление.

След това помогна на Дейзи да си облече палтото. Беше без яка, от тъмни норки. „Точно като за Жоан“ — помисли той.

— Елате някой път с Кейт на чай — каза тя. — В сряда има много малко хора, ще можем спокойно да си поговорим. Интересувам се много от операции.

— С удоволствие.

Равик затвори вратата след нея и каза:

— Хубави изумруди.

— Това беше досегашният ми живот, Равик — засмя се Кейт Хегстрьом. — Можете ли да го разберете?

— Да. Защо не? Чудесно е, ако можете да го водите. Спестява ви толкова много неща.

— Аз не мога вече да го разбера. — Тя стана и пристъпи предпазливо към леглото си.

Равик я проследи с поглед.

— Няма значение къде живее човек, Кейт. Някъде се чувства по-удобно, но това не е толкова важно. По-важно е какво ще постигнеш в живота си. Но всъщност и това не винаги е важно.

Тя изтегна на леглото дългите си хубави крака. После каза:

— Всичко е без значение, когато си бил няколко седмици на легло и след това отново можеш да ходиш.

— Не е необходимо да останете тук, ако не искате. Може да живеете в „Ланкастър“ и да наемете една сестра.

Кейт Хегстрьом поклати отрицателно глава.

— Ще остана тук, докато бъда в състояние да пътувам. В болницата съм по-добре защитена от такива като Дейзи.

— Пъдете ги, като дойдат. Нищо не е така уморително, както слушането на празни приказки.

Тя се изтегна предпазливо на леглото.

— Ще повярвате ли, че въпреки клюките си Дейзи е отлична майка? Тя възпитава прекрасно двете си деца.

— Случва се — каза равнодушно Равик.

Кейт Хегстрьом се зави с одеялото.

— Болницата прилича на манастир — продължи тя. — Човек отново се научава да цени най-простите неща, че ходи, диша, гледа.

— Да. Щастieto е винаги около нас. Трябва само да го хванем.

Кейт го погледна.

— Сериозно говоря.

— И аз също, Кейт. Само простите неща не ни разочароват. Когато говорим за щастие, трябва да мислим за тях.

Жано лежеше в леглото, на одеялото бяха пръснати много брошури.

— Защо не си запалиш лампата? — попита Равик.

— Виждам още. Имам силни очи.

Брошурите съдържаха описания на протези. Жано ги бе събрал по най-различни начини. Най-новите бе донесла майка му. Посочи един пъстроцветен проспект, Равик запали лампата.

— Тази е най-скъпата — каза Жано.

— Но не и най-хубавата — отвърна Равик.

— Тя обаче е най-скъпата. Ще обясня на застрахователното дружество, че ми трябва точно тази. Тя изобщо не ми трябва, разбира се. Но въпросът е застрахователното дружество да плати. Аз искам един дървен крак и парите.

— Застрахователното дружество си има лекари, които контролират всичко, Жано.

Момчето се надигна.

— Мислите ли, че няма да ми отпуснат протеза?

— А, не. Но може би не най-скъпата. Едва ли ще ти дадат направо парите. Ще те накарат да купиш протезата, която са платили.

— Тогава ще трябва да я взема и веднага да я препродам! Няма да получа пълната цена, разбира се. Мислите ли, че двадесет на сто отстъпка е достатъчна? Отначало ще предложи десет на сто. Може би трябва да се уговоря предварително с продавача. Какво го интересува застрахователното дружество дали съм взел протезата? Те трябва да платят, всичко останало не ги засяга, нали?

— Не, разбира се. Може да опиташ.

— Не е малка сума. С тия пари ще може да обзаведем една млекарничка. — Жано се усмихна лукаво. — Слава Богу, такъв изкуствен крак със стави и така нататък е доста скъп. Прецизна изработка. Чудесно!

— Идвал ли е вече някой от застрахователното дружество?

— Не. Не са идвали да говорим за крака и обезщетението, а само за операцията и болницата. Трябва ли да си наемем адвокат? Как мислите? Светофарът светеше червено. Сигурен съм. Полицията...

Сестрата влезе с вечерята. Остави я на масата до Жано. Момчето не продума, докато тя беше в стаята. После каза:

— Много ядене дават тук. Толкова добре никога не съм бил. Не мога да изям всичко. Мама идва винаги да дояде останалото. Храната е достатъчна за Двама ни. По този начин тя може малко да спести. Стаята струва и без това много пари.

— Застрахователното дружество плаща. Няма значение къде се намираш.

Сивото лице на момчето просветна.

— Говорих с доктор Вебер. Той ще ми даде десет на сто. Ще изпрати сметката на застрахователното дружество. Ще вземе оттам цялата сума и ще ми брой десет на сто.

— Много си съобразителен, Жано.

— Човек трябва да е съобразителен, щом е беден.

— Прав си. Имаш ли болки?

— В крака, който ми отрязахте.

— Защото нервите са още живи.

— Знам. И все пак е смешно. Да те боли нещо, което вече нямаш. Може би е останала душата на крака ми. — Жано се засмя. Беше се пошегувал. После повдигна капака, за да види какво има за вечеря: — Супа, пиле, салата, пудинг. Мама ще се зарадва. Тя обича пиле, а в къщи не ядем често. — Той се намести удобно. — Понякога се стряскам нощем от мисълта, че ще трябва да плащаме всичко сами. Нали знаете, в началото, докато си сънен? После си спомням, че съм в болница като някой богаташки син, че имам право да искам всичко, да звъня на сестрите, които трябва да дойдат, и че това се плаща от друг. Чудесно, нали?

— Да — каза Равик. — Чудесно е.

Той беше в стаята за прегледи на „Озирис“.

— Има ли още някоя?

— Да. — каза Леони. — Ивон. Последната.

— Изпратете я. Вие сте здрава, Леони.

Ивон беше двадесет и пет годишна, пълна, руса, с широк нос и къси пълни ръце и крака като повечето проститутки. Тя влезе, поклащайки се самодоволно, в стаята и вдигна прозрачната копринена рокля, с която беше облечена.

— Легни там — каза Равик.

— Не може ли да стане и тук? — попита Ивон.

— Не. Защо?

Вместо да отговори, Ивон се обърна мълчаливо и показва дебелия си задник. Той беше посинял. Личеше, че ѝ е нанесен ужасен побой.

— Надявам се, че клиентът ти е платил добре — каза Равик. — Това не е шега.

— Нито стотинка, докторе — поклати глава Ивон. — Не беше клиент.

— Значи за удоволствие? Не знаех, че обичаш тези неща.

Ивон поклати отново глава със самодоволна тайнствена усмивка. Равик забеляза, че разговорът ѝ е приятен, чувстваше се много важна.

— Не съм мазохистка — каза тя. Беше горда, че знае думата.

— А какво тогава? Сбиване ли?

Ивон помълча, после отговори, протягайки сладострастно рамене:

— Любов.

— Ревнуваше ли те?

— Да. — Ивон сияеше.

— Много ли те боли?

— От такива неща не боли. — Тя седна предпазливо. — Знаете ли, докторе, че госпожа Роланд не искаше да ми даде работа отначало? „Да опитаме само за един час — казах аз. — Само за един час и ще видите.“ Сега с тоя посинял задник имам по-голям успех от по-рано.

— Защо?

— Не знам. Има хора, които просто обезумяват, като го видят. Тази гледка ги възбужда. В последните три дни спечелих двеста и петдесет франка повече. Докога ще личи тая синина?

— Най-малко две-три седмици.

Ивон изцъка с език.

— Ако работата продължава така, ще мога да си купя кожено палто.

— Ако мине, приятелят ти може лесно да те натупа още веднъж, дори още по-яко.

— Няма да го направи — оживи се Ивон. — Не е такъв. Не е пресметлив, а гад. Бие само от страст. Когато го прихване. Иначе може да го моля на колене, няма да го направи.

— Характер! — Равик вдигна глава. — Здрава си, Ивон.

Тя стана.

— Мога да продължа работата си, значи. Един старик ме чака долу. С остра прошарена брада. Откакто видя синините, съвсем си е загубил ума. Трябва да е под чехъл. Мечтае сигурно да натупа бабичката си. — Тя се засмя звънливо. — Светът е много смешен, докторе, нали? И излезе от стаята, поклащайки се самодоволно.

Равик се изми. После бутна инструментите настрана и отиде до прозореца. Сребристосив мрак се спущаше над сградите. Голите дървета стърчаха на асфалта като черни ръце на мъртвец. Такива ръце понякога се виждаха в окопите. Той отвори прозореца и погледна навън. Настъпил бе часът на нереалното, когато денят бавно угасва в нощта. Часът на любовта в малките хотели — за мъжете, които после важно ще седнат на семейната трапеза, часът, когато италианките в Ломбардската низина казват „Лека нощ“. Час на отчаянието и мечтите.

Затвори прозореца. Стаята стана изведнъж по-тъмна. Сякаш се бяха промъкнали призраци. Донесената от Роланд бутилка коняк блестеше на масата като лъскав топаз. Равик постоя малко прав, после слезе.

Музикбоксът свиреше, голямата зала бе вече ярко осветена. Момичетата, облечени в розови копринени блузи, седяха на наредените в две редици табуретки. На всички гърдите им бяха почти навън. Посетителите искаха да видят какво ще си купят. Пет-шест души, повечето търговци на средна възраст, бяха вече дошли. Предпазливи клиенти, които знаеха деня на прегледа и идваха по това време, за да са съвсем сигурни, че няма да пипнат някоя болест. Ивон седеше със своя старик на една маса с бутилка дюбоне. Тя бе сложила крак на съседния стол и пиеше шампанско. Получаваше по десет на сто за всяка бутилка. Този човек трябва да е наистина луд, за да харчи толкова много. Така постъпваха само чужденците. Ивон съзнаваше това и се държеше като благосклонен звероукротител.

— Свърши ли, Равик — попита Роланд, която стоеше на вратата.

— Да. Всичко е наред.

— Искаш ли да пийнеш нещо?

— Не, Роланд. Искам да си отида в хотела. Досега съм работил. Единственото, от което се нуждая, е гореща баня и чисто бельо.

Той мина покрай бара и излезе откъм гардероба. Вечерта надничаше с виолетовите си очи през вратата. Един самолет бръмчеше самотно и забързано из синьото небе. Малко черно птиче чуруликаше на най-горния клон на голо дърво.

Една жена, разяждана от рак, това безоко, сиво чудовище. Едно сакато момче изчисляваше обезщетението, което ще получи. Една уличница е доволна, че е спечелила пари с посинелия си задник. Първият дрозд в клоните на дърветата... Картините минаваха бавно пред очите му, но ето че той тръгна, разделяйки се с всичко това. Запъти се през мрака към една жена, усещайки топлината на леглото ѝ.

— Искаш ли още един калвадос? — попита Равик.

Жоан кимна.

— Да, сипи ми още малко.

Равик повика келнера.

- Имате ли и друг по-стар калвадос?
- Не ви ли харесва този?
- Харесва ми, но може би имате друг в избата.
- Ще проверя.

Келнерът отиде до касата, където съдържателката бе заспала с котката си. Оттам изчезна през една стъклена врата в стаята, където съдържателят правеше сметките си. След известно време се върна с важно и тържествено изражение на лицето и слезе в избата, без да погледне Равик.

- Изглежда, че имаме късмет.

Келнерът се върна с бутилка, която държеше в ръце като бебе. Бе пращна бутилка, но не от тези живописно изпрашени бутилки, предназначени за туристи, а просто, защото е прекарала няколко години в мазето. Келнерът я отвори предпазливо. Помириса тапата, след това донесе две чаши.

- Господине — каза, като наля няколко капки.

Равик взе чашата и помириса. После пийна, облегна се и кимна. Келнерът отговори с тържествено кимване и наля в двете чаши.

- Опитай — обърна се Равик към Жоан.

Тя отпи една глътка и остави чашата.

Келнерът я наблюдаваше. Тя погледна смаяно Равик.

— Не съм пила досега такова нещо — каза, като отпи втора глътка. — Не се пие, а само се мирише.

— Така е, госпожо — заяви доволен келнерът, — Веднага разбрахте.

— Постъпката ти е опасна, Равик — заяви Жоан. — След тоя калвадос няма да искам вече друг.

- О, ще пиеш и друг.

— Но ще мечтая винаги за този.

— Още по-добре. Така ще станеш романтична.

— Но няма и да харесвам никакъв друг.

— Напротив. Ще ти се струва още по-хубав, отколкото е в действителност. Ще пиеш този калвадос, копнеейки за друг. Така той ще бъде по-необикновен.

— Глупости — изсмя се Жоан. — Сам знаеш, че говориш глупости.

— Да, разбира се. Но ние живеем с тези глупости. А не с жалките факти от действителността. Какво би станало иначе с любовта?

— Какво общо имат те с любовта?

— Имат. Те поддържат трайността ѝ. Иначе щяхме да обичаме само веднъж и след това да отминаваме всичко останало. А така малкото копнеж по онзи, когото сме изоставили или който ни е изоставил, се превръща в сияние около образа на новия. Самото обстоятелство, че сме загубили някого, му придава известна романтична загадъчност. Стара измама, обкръжена с нов блясък.

Жоан го погледна.

— Противно ми е да слушам такива приказки.

— И на мене.

— Не трябва да говориш така. Дори на шега. Това превръща и най-голямото чудо в обикновена игра.

Равик не отговори.

— Освен това бих могла да помисля, че вече си ми се наситил и мислиш как да ме напуснеш.

Равик я погледна със сдържана нежност.

— Никога не трябва да мислиш така, Жоан. Когато работите стигнат дотам, ти ще ме напуснеш първа, а не аз. Това поне е сигурно.

Тя остави с рязко движение чашата си.

— Каква глупост! Никога няма да те оставя! Защо искаш да ми втълпиш това?

„Тия очи! — помисли Равик. — Като че искри просветват в тях. Меки, червеникави искри.“

— Нищо не искам да ти втълпявам, Жоан. Ще ти разкажа само приказката за вълната и скалата. Тя е стара. Много по-стара от нас. Слушай сега. Имало едно време една вълна, влюбена в една скала някъде в морето. Да речем в залива на Капри. Тя се пенела и мятала около скалата, целувала я денонощно, прегръщала я с белите си ръце, въздишала, плачела и я молела да тръгне с нея. Обичала я, обожавала я, но заедно с това и бавно я подкопавала, докато един ден напълно подкопаната скала отстъпила и паднала в обятията ѝ.

Той отпи от калвадоса.

— И после? — попита Жоан.

— После нямало вече никаква скала, с която вълната може да си играе, да я обича, да бленува за нея. Скалата се превърнала в един каменен къс, който потънал завинаги на морското дъно. Вълната била съкрушена, отчаяна и потърсила нова скала.

— А по-нататък? — погледна го подозрително Жоан. — Какво значи това? Скалата би трябвало да си остане скала.

— Така казват вълните. Но подвижните неща са по-силни от неподвижните. Водата е по-силна от скалите.

Тя махна нетърпеливо с ръка.

— Какво общо има тази приказка с нас? Тя е безсмислена. Или си решил пак да се шегуваш с мен? Когато работите стигнат дотам, аз съм сигурна, че ти ще ме напуснеш.

— Това ще е последното ти твърдение, когато ме напускаш — каза Равик със смях. — Ще ми обясниш, че аз те напускам. И ще намериш причини за това, на които ще повярваш и ще бъдеш права пред най-стария съд на света — природата.

Той повика келнера.

— Можем ли да си купим тази бутилка калвадос?

— Искате да я вземете със себе си?

— Точно така.

— Ние не продаваме бутилки, господине. Не е прието при нас.

— Попитайте съдържателя.

Келнерът се върна с вестник „Пари Соар“.

— Собственикът ще направи изключение — обясни той, като притискаше здраво тапата и увиваше бутилката в „Пари Соар“. Той бе взел предварително спортната страница, бе я сгънал и сложил в джоба си.

— Ето, господине. Трябва да я държите на тъмно и на хладно. Този калвадос е от имението на дядото на съдържателя.

— Добре. — Равик плати. Взе бутилката и я погледна. — „Слънчев лъч на топло лято и синя есен, минал през ябълките в стара ветровита овощна градина в Нормандия, ела с нас! Ние имаме нужда от теб! Някъде във всемира тътне буря.“

Излязоха на улицата. Започваше да вали. Жоан се спря.

— Обичаш ли ме, Равик?

— Да, Жоан. Повече, отколкото предполагаш.

Тя се облегна на него.

— Понякога не личи.

— Напротив. Иначе не бих ти казал никога такива работи.

— По-добре е да ми говориш за други неща.

Той погледна дъжда и се усмихна.

— Любовта не е езеро, в което всеки може да види отражението си, Жоан. Тя има своите приливи и отливи. Крушения, потънали градове, октоподи, бури, сандъци със злато и перли. Но перлите са на дълбоко.

— Не знам тия работи. Любовта — това е двама души да си принадлежат. Завинаги.

„Завинаги — помисли той. — Завинаги. Старата детска приказка! Когато човек не може да спре дори и минутата.“

Тя закопча палтото си и каза:

— Искам да е лято. Никога не съм копняла за лятото така, както тази година.

Жоан извади от гардероба черната си вечерна рокля и я хвърли на леглото.

— Как я мразя понякога! Все същата черна рокля! Все същата „Шехеразада“! Все същото! Все същото!

Равик вдигна глава. Не продума.

— Не ме ли разбираш? — попита Жоан.

— О, да...

— Защо не ме отведеш някъде, мили?

— Къде?

— Където и да е.

Равик отви бутилката калвадос, отвори я, взе една чаша и я напълни.

— Хайде — каза той, — пий.

Тя поклати глава.

— Не мога. Понякога и пиенето не помага. Нищо не помага. Тази вечер не ми се ходи при ония идиоти.

— Остани си тогава тук.

— А после?

— Телефонирай, че си болна.

— Все пак ще трябва да отида утре. И тогава ще е още по-лошо.

— Ще боледуваш няколко дни.

— Все едно. — Тя го погледна. — Какво ми е, мили? От дъжда ли е? Или от влажната вечер? Понякога ми се струва, че лежа в ковчег. Тия сиви следобеди ме задушават. Преди малко го бях забравила. Бях щастлива с теб в малкия ресторант... Но защо заговори за раздяла, за изоставяне? Не искам да мисля и да слушам такива неща. Това ме огорчава, пробужда образи, които не искам да виждам, кара ме да бъда неспокойна. Знам, че не го правиш нарочно, но ме огорчава. Огорчава ме; а после дойде и дъждът, и тъмнината. Ти не познаваш това, защото си силен.

— Силен ли? — повтори Равик.

— Да.

— Откъде знаеш?

— Ти от нищо не се страхуваш.

— Загубил съм вече чувството за страх. А това не е едно и също, Жоан.

Тя не го чу. Разхождаше се с големи крачки, за които стоята бе твърде малка. „Тя върви винаги така, сякаш се движи срещу вятъра.“ — помисли Равик.

— Искам да се махна оттук. Да се махна от този хотел, от бара с лепкавите погледи, от всичко! — Тя се спря. — Равик! Трябва ли да живеем по този начин? Не можем ли да живеем като другите хора, които се обичат? Не можем ли да бъдем заедно? Заобиколени с вещи, които ни принадлежат, с вечери и сигурност, вместо да сме заобиколени от куфари и празни дни в хотелски стаи, където сме чужденци?

Лицето на Равик имаше неразгадаемо изражение. „Започваме вече“ — помисли си. Отдавна го очакваше.

— Наистина ли така си представяш нашия живот, Жоан?

— Защо не? Другите хора имат всичко това. Топлота, съвместен живот, няколко стаи, а когато затворят вратата, тревогата изчезва, вместо да се промъква през стените, както е при нас.

— Наистина ли така си представяш нашия живот? — повтори Равик.

— Да.

— Спретното малко жилище с еснафски уют. Късче сигурност на края на бездната. Наистина ли си представяш това?

— Може да се нарече и другояче — каза тъжно тя. — И не толкова презрително. Когато обичаш някого, намираш други думи за това.

— Не е ли едно и също, Жоан? Наистина ли си го представяш така? Ние не сме създадени за такъв живот.

— Аз съм — отговори тя и се спря.

Равик се усмихна. Нежно, с лека насмешка и едва доловима тъга.

— И ти не си, Жоан. Ти дори още по-малко от мен. Но това не е единствената причина. Има и друга.

— Да, знам — отвърна горчиво тя.

— Не, Жоан. Не знаеш. Но аз ще ти кажа. Така ще е по-добре. Не трябва да мислиш така, както сега.

Тя продължаваше да стои пред него.

— Да свършим по-бързо с тоя въпрос. И повече не ме разпитвай.

Тя не отговори. Лицето ѝ беше безизразно. Станало бе отново такова, каквото го бе виждал някога. Той взе ръцете ѝ и каза:

— Аз живея незаконно във Франция. Без документи. Това е истинската причина. Затова не ще мога никога да наема жилище. Нито да се оженя, ако обичам някого. За всичко това са нужни паспорт и виза. А аз ги нямам. Не ми е позволено дори да работя. Върша го тайно. Не мога да водя друг живот освен тоя.

Тя го погледна втренчено и попита:

— Наистина ли?

Равик вдигна рамене.

— Няколко хиляди души водят такъв живот. Сигурен съм, че това ти е известно. Всеки го знае. Аз съм един от тях. — Усмихна се и пусна ръцете ѝ. — Човек без бъдеше, както казва Морозов.

— Да... но...

— Аз съм дори много добре. Работя, живея, имам теб — какво значение имат малките неудобства?

— А полицията?

— Полицията не се занимава много с тия неща. Ако случайно ме пипнат, само ще ме изгонят. Но това е невъзможно. Иди да се обадиш в твоя бар, че няма да отидеш. Така ще бъдем сами цялата вечер. Кажи, че си болна. Ако поискат медицинско свидетелство, ще ти взема от Вебер.

Тя не помръдна. Само каза, сякаш почваше бавно да разбира:

— Изгонен ли? От Франция? Ще заминеш, значи?

— За известно време.

Тя като че не го чу, само повтори:

— Ще заминеш! Какво ще правя аз тогава?

— Да — усмихна се Равик. — Какво ще правиш тогава?

Тя продължаваше да стои, облегната на дланите си, като парализирана.

— Слушай, Жоан. — Аз съм от две години тук и това не се е случвало.

Изражението на лицето ѝ се промени.

— Но ако все пак се случи?

— Тогава ще изчезна най-много за едва-две седмици. Все едно че съм заминал. А сега се обади в „Шехеразада“.

Жоан тръгна колебливо.

— Какво да кажа?

— Че имаш бронхит. Говори малко дрезгаво.

Отиде до телефона и се върна веднага при него:

— Равик...

Той се освободи внимателно и каза:

— Хайде! Да забравим всичко това! Там ни е щастието. Така поне няма да станем рентиери на страстта. Любовта се поддържа по тоя начин чиста, остава си плам, а не готварска печка, на която къкри зелето за обяд. Иди да се обадиш сега.

Тя вдигна слушалката. Той я наблюдаваше как говори. Отначало беше разсеяна: продължаваше да го гледа втренчено. Сякаш всеки момент ще го арестуват. След това започна да лъже все по-леко и умело. Лъжеше дори повече, отколкото е необходимо. Лицето ѝ се съживи и изрази описаната болка в гърдите. Гласът ѝ стана по-уморен и дрезгав. Накрая започна и да кашля. Тя не гледаше вече Равик, а някъде право пред себе си, изцяло погълната от своята роля. Той я наблюдаваше мълчаливо, после изпи глътка калвадос. „Никакви комплекси — помисли си. — Огледало, което дава чудно отражение, но не задържа нищо.“

Жоан остави слушалката и приглади косите си.

— Повярвах.

— Беше първокласна артистка.

— Казаха ми да лежа, а ако не ми мине напълно до утре, за нищо на света да не излизам.

— Виждаш ли? По този начин осигури и утрешния ден.

— Да — каза тя помрачена. — Зависи как виждаш нещата. — После отиде при него. — Изплаши ме, Равик. Кажи, че не е вярно. Ти често говориш само така. Кажи, че не е вярно, че не е така, както ми каза.

— Не е вярно.

Тя облегна глава на рамото му.

— Не може да е вярно. Аз не искам да остана пак сама. Трябва да останеш при мен. Нищо не струвам, когато съм сама. За нищо не съм без теб, Равик.

— Слушай, Жоан — каза той, като я погледна. — Понякога приличаш на слугиня, понякога на богинята Диана. А понякога и на двете.

Главата ѝ не трепна на рамото му.

— Какво съм сега?

— Диана със сребърния лък. Неуязвима и сееща смърт — усмихна се той.

— По-често трябва да ми казваш това.

Равик замълча. Тя не бе разбрала смисъла на думите му. Не беше и нужно. Разбираше само това, което ѝ харесва, и само, както ѝ харесва, без да се тревожи за нещо друго. Но нима именно това не го привличаше в нея? Кой харесва човек, който прилича на самия него? И кой търси морал в любовта? Моралът е измислица за слабите. И погребална песен за живите.

— За какво мислиш? — попита тя.

— За нищо.

— Така ли?

— Е, мислех си... — каза той. — Да заминем за няколко дни оттук, Жоан. Да отидем някъде на слънце. В Кан или Антиб. По дяволите предпазливостта! По дяволите всички мечти за тристайно жилище, по дяволите алчните крясъци на еснафщината! Тя не е за нас. Не си ли ти Будапеща и уханието на цъфнали кестени, нощем, когато целият град, затоплен и копнеещ за лято, спи в лунната светлина? Права си! Да избягаме от мрака, студа и дъжда! Поне за няколко дни.

Тя бързо стана.

— Наистина ли казваш?

— Да.

— А... полицията...

— По дяволите полицията! Тя не е по-опасна там, отколкото тук. Туристическите центрове не се контролират толкова строго. Особено пък скъпите хотели. Не си ли била там?

— Не. Никога. Била съм само в Италия и на Адриатика. Кога ще заминем?

— След две-три седмици. Тогава е най-хубавото време.

— Имаме ли пари?

— Имаме малко. А след две седмици ще имаме достатъчно.

— Ще живеем в малък пансион — каза веднага тя.

— Не можем да живеем в малък пансион. Ще бъдем или в някоя дупка като тази, или в първокласен хотел. Ще отседнем в хотел „Кап“ в Антиб. Тези хотели са съвсем сигурни, защото там никой не търси документи. След няколко дни ще оперирам една важна клечка, някакъв висш чиновник. От него ще получим парите, които не ни достигат.

Жоан веднага стана. Лицето ѝ сияеше.

— Хайде, налей ми още малко калвадос! Това е наистина вълшебно питие, — Отиде до кревата, за да прибере вечерната рокля.
— Господи, а имам само тях две черни дрипи!

— Вероятно ще може да се направи нещо. Две седмици не са малко време. Един апендикс от висшето общество и херния на някой милионер.

Андре Дюран бе искрено възмутен.

— Невъзможно е да се работи вече с вас — заяви той.

Равик вдигна рамене. Узнал бе от Вебер, че Дюран ще получи десет хиляди за операцията. Ако не уговори предварително колко трябва да получи, Дюран ще му плати само двеста франка. Така бе постъпил миналия път.

— Половин час преди операцията! Никога не съм очаквал това от вас, доктор Равик.

— И аз също — каза Равик.

— Вие знаете, че може да разчитате винаги на моята щедрост. Не разбирам защо сега се пазарите. За мен е неприятно да разговарям за пари точно в минутата, когато пациентът знае, че животът му е в наши ръце.

— За мен не е — отговори Равик.

Дюран го погледна. Набръчканото му лице със засуканите мустаци и острата козя брадичка изразяваше достойнство и възмущение. Намести очилата си със златни рамки и попита неохотно:

— Каква сума искате да получите?

— Две хиляди франка.

— Какво? — Дюран погледна така, сякаш е бил прострелян и не може да го повярва. След това каза кротко: — Смешно!

— Добре — отговори Равик. — Лесно може да намерите някой друг. Вземете Бино, той е отличен хирург.

След това взе палтото си и се облече. Дюран го гледаше втренчено. Важното му лице издаваше, че мозъкът му трескаво работи.

— Почакайте — каза, когато Равик взе шапката си. — Не можете по този начин да ме изоставяте. Защо не ми казахте това още вчера?

— Вчера бяхте на село и не можех да ви намеря.

— Две хиляди франка! Знаете ли, че и аз дори не мога да поискам толкова? Пациентът ми е приятел, от него мога да поискам да заплати само разносните.

Андре Дюран приличаше на Дядо господ от детските книжки. Беше седемдесетгодишен. Що-годе добър диагностик, но слаб хирург. Отличната му клиентела се дължеше главно на бившия му помощник Бино, който бе успял преди две години най-сетне да започне самостоятелна работа. Оттогава Дюран бе наел Равик за трудните операции. Равик бе известен с това, че прави много малки разрези и не оставя почти никакъв белег. Дюран беше отличен познавач на вината бордо, любим гост на светските приеми и пациентите му бяха главно от тия среди.

— Ако знаех... — промърмори той.

Той знаеше. Затова прекарваше по един-два дни в къщата си на село преди всяка по-сериозна операция. Искаше да избегне разговор за хонорара преди операцията. След нея беше по-лесно — можеше да подхранва надеждите за следващия път, — но и тогава се повтаряше същото. Този път, за изненада на Дюран, вместо да дойде в последната минута, Равик пристигна половин час преди определеното време и го улови още преди упояването на пациента. Така че нямаше възможност упойката да се използва като повод за прекратяване на разговора.

Сестрата надникна през отворената врата.

— Да започнем ли упойката, господин професоре?

Дюран я погледна, след това погледна умолително и състрадателно Равик. Той отвърна също състрадателно, но твърдо на тоя поглед.

— Какво ще кажете, доктор Равик?

— Решението зависи от вас, господин професоре?

— Една минутка, сестро. Не сме още напълно уточнили как ще работим. — Сестрата се отдалечи. — Какво ще кажете? — обърна се той с укор към Равик.

Равик сложи ръце в джобовете си.

— Отложете операцията до утре или с един час и повикайте Бино.

Бино бе вършил почти всички операции на Дюран в продължение на двадесет години и не бе постигнал нищо, защото Дюран му бе отнемал систематически почти всяка възможност да работи самостоятелно и го бе наричал винаги своя пръв помощник. Равик знаеше, че Бино го мрази и че ще му поиска сега най-малко пет хиляди франка. Дюран също го знаеше.

— Доктор Равик — каза той, — в нашата професия не би трябвало да се намесват такива търговски спорове.

— Съгласен съм.

— Защо не оставите на мен да уредя този въпрос? Не сте ли били доволен досега от заплащането?

— Никога.

— Не сте ми казали ни веднъж.

— Защото нямаше смисъл. Освен това не държах тогава много на парите. Но този път държа, защото ми трябва.

Сестрата се появи отново.

— Пациентът е нетърпелив, господин професоре. Дюран погледна Равик. Той отвърна на погледа му.

Знаеше, че е мъчно да вземеш пари от французин. По-мъчно, отколкото от евреин. Евреинът поне може да направи сметка какво взема и какво дава. Французинът вижда само парите, които ще излязат от ръцете му.

— Една минута, сестро — каза Дюран. — Премежете пулса, кръвното налягане и температурата.

— Премежи ги.

— Започнете тогава упойката.

Сестрата излезе.

— Добре — каза Дюран, — ще ви дам хиляда франка.

— Две хиляди — поправи го Равик.

Дюран не се съгласи. Поглади брадичката си. След това каза разпалено:

— Слушайте, Равик, като бежанец, който няма право на практика...

— ... И който не би трябвало да прави никакви операции, включително и вашите — прекъсна го спокойно той. Очакваше да чуе традиционната забележка, че трябва да е благодарен, че го търпят в тая страна.

Но Дюран не го стори. Виждаше, че така няма да стигне до никъде, а времето минаваше.

— Две хиляди — промърмори горчиво той, като че всяка дума беше изтръгната от гърдите му банкнота. — Ще трябва да ги платя от джоба си. Мислех, че помните какво съм сторил за вас.

Той почака. „Странно е — помисли Равик, — че кождерите обичат винаги да четат морал. Този стар мошеник с розетката на Почетния легион ме укорява, че съм му позволил да ме експлоатира, вместо да се срамува от това. И дори си вярва.“

— Добре, две хиляди — каза Дюран накрая. — Две хиляди — повтори той. Сякаш бе казал моята родина, мили боже, зелени аспержи, млади яребици, отлежало вино. Сен Емилион. Свършено е! — Можем ли да започнем вече?

Пациентът имаше голям корем и тънки ръце и крака. Равик знаеше случайно името му. Казваше се Левал и беше чиновник в службата, която се занимаваше с въпросите на емигрантите. Вебер му бе казал това като особено приятна шега. Левал беше име, познато на всеки бежанец от „Интернационал“.

Равик направи бързо първия разрез. Кожата се разтвори като книга. Той я заципа здраво и погледна жълтеникавата тлъстина, която се подаде.

— Да си вземем някой друг килограм за спомен. Бързо ще си ги възстанови — каза той на Дюран.

Професорът не отговори. Равик отстрани слоя тлъстина, за да стигне до мускулите. „Ето го малкото божество на бежанците — помисли той. — Човекът, който държи хиляди съдби в ръцете си, в тези бели, пухкави ръце, отпуснати безжизнено сега. Човекът, който заповяда да изгонят стария професор Майер, нямащ достатъчно сили да измине отново пътя към Голгота и предпочел да се обеси в своя гардероб в хотел «Интернационал» един ден преди това. В гардероба, защото не намерил другаде кука. За него беше възможно, беше толкова слаб, че и една закачалка за дрехи можеше да го издържи. Един вързоп дрехи с късче отровен живот — това бе намерила на сутринта камериерката. Ако този търбух имаше милост, Майер щеше да е жив.“

— Щипци! — каза Равик. — Тампон!

Продължаваше да разрязва. Точността на острия скалпел. Феноменът — чист разрез. Коремната кухина. Белите спирали на червата; човекът, който лежеше тук с отворен корем, е имал същите нравствени принципи. Изпитвал е човешко състрадание към Майер, но е чувствал и нещо друго, наречено патриотичен дълг. Винаги

съществува параван, зад който човек може да се скрие... началник, който има на свой ред друг началник... Нарездания, наставления, задължения, заповеди... и най-накрая многоглавото чудовище нравственост, необходимост, сурова действителност, отговорност и така нататък... Винаги съществува параван, зад който може да се избяга от простия закон на човечността.

Ето и болният, разпаднал се жлъчен мехур. Стотици порции турнедо „Росини“, шкембе по кански, пълнени патици, тлъсти сосове, ядове, хиляди чаши бордо бяха причината за него. Старият Майер не бе имал такива тревоги. Една малка грешка сега, по-дълбок или по-дълъг разрез — и след една седмица в задушната стая с миризма на мухлясала хартия и молци, където треперещите емигранти очакват своята присъда, щеше да стои един по-добър човек. По-добър... а може би и по-лош. Този лежащ на масата в безсъзнание шестдесетгодишен старик, осветен от силните лампи, сигурно се мислеше за човечен. Той положително е внимателен съпруг и добър баща; но щом влезе в канцеларията, се превръща в тиран, криещ се зад фразите: „Не можем да направим нищо...“ или „Докъде бихме стигнали, ако...“ Франция нямаше да загине, ако Майер продължаваше да яде тук сухия си залък, ако на вдовицата Розентал бяха позволили да чака мъртвия си син в стаята на камериерката в „Интернационал“, ако туберкулозният галантерист Щалман не бе затворен цели шест месеца заради незаконно влизане в страната и освободен само, за да умре един ден преди да го изгонят зад граница.

Разрезът беше чудесен. Нито много дълбок. Нито много широк. Кетгут. Лигатура. Жлъчката. Той я показа на Дюран. Лъщеше мазно на бялата светлина. Хвърли я в кофата. Да продължим! Защо във Франция шият с реверенова игла? Да освободим инструментите! Топлият корем на среден чиновник със заплата от тридесет, четиридесет хиляди франка годишно. Как може да плати десет хиляди франка за тази операция? Откъде печелеше останалите пари? Този дебелак също е играл като дете на топчета. Хубав шев.

Бод след бод. По лицето на Дюран стояха още изписани двете хиляди франка, въпреки че острата му брадичка не се виждаше. Парите бяха в очите му. По хиляда франка във всяко око. Любовта покварява характера. Щях ли иначе да изнудя този рентиер и да разколебая вярата му в божествения произход на експлоатацията? Утре

той ще седне мазно до леглото на тоя търбух и ще приема благодарности за труда си Внимание, има още един инструмент! Този търбух означава една седмица в Антиб с Жоан. Една седмица светлина в пепелта на нашето време! Късче синьо небе преди буря. Сега ще му избродираме един шев на перитонеума. Особено внимание заради двете хиляди франка. Трябваше да му зашия ножиците вътре за спомен от Майер. Бръмчаща бяла светлина. Откъде са тези несвързани мисли? Вероятно от вестниците, радиото, непрестанното дрънкане на разни лъжци и страхливци. Това объркване заради пороя от думи. Замаяни мозъци. Изложени на всякакъв демагогски натиск. Загубили вече навика да дъвчат коравия хляб на познанието. Беззъби мозъци. Глупости! Свърши се вече! Остана само отпуснатата кожа. След няколко седмици ще може отново да изселва треперещите бежанци. А може да стане и по-мек без жлъчка. Ако не умре. Хората като него умират на осемдесет години, уважавани, важни, с горди внуци. Готово. Да го изнасят.

Равик свали ръкавиците и маската. Изведоха висшия чиновник от операционната на носилка с беззвучни колела. Равик погледна след него и помисли: „Само ако знаеше, Левал, че твоята напълно законна жлъчка ми донесе, на мен, незаконно пребиваващия бежанец, няколко дни съвсем незаконен престой на Ривиерата!“

Започна да се мие. Дюран миеше бавно и методично до него ръцете си. Ръце на старец с високо кръвно налягане. Докато търкаше внимателно пръстите си, дъвчеше бавно и ритмично с долната си челюст, като че мелеше жито. Щом престана да търка ръцете си, престана и да дъвче. С подновяването на миенето дъвченето започна отново. Този път се миеше особено бавно и внимателно. „Иска да се порадва още няколко минути на двете хиляди франка“ — помисли Равик.

— Какво чакате още? — запита след малко Дюран.

— Чека.

— Ще ви изпратя парите, щом ги получа от пациента. Тоест няколко седмици след като напусне болницата.

Дюран започна да бърше ръцете си. След това взе стъкло одеколон „Д’Орсе“ и ги обтри.

— Предполагам, че имате толкова доверие в мен, нали?

„Мошеник — помисли Равик. — Иска още да ме унижи“.

— Казахте, че пациентът ви е приятел и ще ви плати само разноските.

— Да — отговори разсеяно Дюран.

— Е добре, разноските възлизат само на няколко франка за материали и сестрите. Болницата е ваша. Останалото ще бъде не повече от стотина франка, които можете да приспаднете и да ми ги дадете по-късно, когато ги получите.

— Разноските, доктор Равик — заяви Дюран, като се изправи, — са, за съжаление, много по-големи, отколкото предполагах. Вашите две хиляди франка са част от тях. Така че аз ще трябва да взема и тях от пациента. — Той помириша ръцете си. — Виждате ли...

Той се усмихна. Пожълтелите му зъби изпъкваха още повече на снежнобялата брада. „Като че някой е уринирал в снега — помисли Равик. — Ще плати все пак. Вебер ще ми даде парите при това положение. Няма да му направя удоволствие на тоя стар козел да го моля повече.“

— Добре — каза. — Щом плащането ви затруднява толкова много, ще ми дадете парите по-късно.

— Не ме затруднява. При все че искането ви бе изненада за мен. Но постъпвам така, за да има ред.

— Добре, нека има ред. Все едно е.

— Съвсем не е все едно.

— Ефектът е един и същ — каза Равик. — А сега извинете. Искам да пийна нещо. Сбогом.

— Сбогом — отвърна изненадано Дюран.

— Защо не дойдете с мен, Равик? — усмихна се Кейт Хегстрьом.

Тя бе застанала пред него стройна, самоуверена, с дълги крака и с ръце в джобовете на палтото си, — Форзицията трябва да е цъфнала вече във Фиезоле. Жълт пламък край градинската стена. Камина. Книги. Покой.

Един камион мина с трясък по улицата. Стъклата на картината в малката болнична гостна иззвънтяха. Бяха снимки на Шартрската катедрала.

— Спокойствието на нощта. Далече от всичко — каза Кейт Хегстрьом. — Не обичате ли тия неща?.

— Обичам ги. Но не ми е сега до тях.

— Защо?

— Спокойствието е приятно само когато човек сам е спокоен.

— Аз не съм спокойна.

— Но знаете какво искате. А то е почти все едно.

— Вие не знаете ли какво искате?

— Не искам нищо.

Кейт Хегстрьом закопча бавно палтото си.

— Какво значи това, Равик? Щастие или отчаяние?

— И двете навярно — усмихна се нетърпеливо той. — И двете, както винаги. Човек не трябва много да мисли.

— А какво да прави?

— Да се радва на живота.

Тя го погледна.

— За това не е нужен друг човек.

— За това винаги е нужен друг човек.

Той замълча и помисли: „Какво приказвам? Празни приказки! Гузна съвест! Попски брътвежи.“

— Но не и за дребното щастие, за което говорехме неотдавна — продължи той. — То цъфти навред като виолетки край опожарени къщи. Човек, който не очаква нищо, не може да се разочарова... Това е вече добра основа. Всичко, което после идва, е подарено.

— Нищо подобно — възрази Кейт Хегстрьом. — Така изглежда само когато човек е болен и размишлява предпазливо. Но не и когато започне да се движи. Тогава забравяш това щастие и мечтаеш нещо повече.

Лъч светлина падна косо през прозореца и освети лицето ѝ. Очите ѝ останаха в сянка, само устните ѝ цъфнаха.

— Познавате ли някой лекар във Флоренция? — попита Равик.

— Не. Нужен ли ми е?

— Винаги може да се появи нещо. Ще бъда по-спокоен, ако знам, че там имате лекар.

— Аз се чувствам отлично. И ще се върна, ако ми се случи нещо.

— Разбира се. Казвам ви това само като предпазна мярка. Във Флоренция има много добър лекар. Професор Фиола. Ще запомните ли? Фиола.

— Ще го забравя. Това няма никакво значение, Равик.

— Аз ще му пиша. Ще се погрижи за вас.

— Но защо? Нищо ми няма.

— Професионална предпазливост, Кейт. Нищо повече. Ще му пиша да ви се обади.

— Щом като настоявате. — Тя си взе чантата. — Сбогом, Равик. Заминавам. От Флоренция ще отпътувам може би направо за Кан, а оттам за Ню Йорк с „Конт ди Савоя“. Ако дойдете някога в Америка, ще намерите една жена, настанена във вила със съпруг, деца, коне и кучета. Аз оставям тук тая Кейт Хегстрьом, която познавахте. Тя е погребана в „Шехеразада“. Пийте от време на време за нея, когато отивате там.

— Добре. Водка.

— Да. Водка. — Тя стоеше неспокойна в тъмната стая. Светлият лъч падаше сега зад нея върху една от снимките на Шартр. Върху главния олтар с кръста. — Странно — каза тя. — Би трябвало да съм щастлива, а не съм.

— Така е прието при всяко сбогуване, Кейт. Дори и при сбогуване с отчаянието.

Тя продължаваше да стои колебливо пред него, изпълнена с лека жизненост, решителна и малко тъжна.

— Най-простото нещо при сбогуване е да се тръгне — каза Равик. — Хайде, ще изляза с вас.

— Добре.

Въздухът беше мек и влажен. Небето бе надвиснало ниско над покривите.

— Ще ви повикам такси, Кейт.

— Не, ще отида до ъгъла. Там ще си намеря. За пръв път излизам.

— Как се чувствате?

— Като пияна.

— Не искате ли да повикам такси?

— Не. Ще походя.

Тя погледна мократа улица. После се усмихна.

— Някакъв страх се таи дълбоко в мен. Подхожда ли това чувство на всичко останало?

— Да. Подхожда.

— Сбогом, Равик.

— Сбогом, Кейт.

Тя постоя още един миг, като че искаше да каже нещо. След това започна да слиза предпазливо, все така стройна и гъвкава, и тръгна по улицата към виолетовата вечер и своята гибел. Не се обърна повече.

Равик влезе в болницата. Когато мина край стаята на Кейт Хегстрьом, чу музика. Изненада се, защото знаеше, че там няма още нов пациент.

Отвори предпазливо вратата и видя сестрата, коленичила пред един грамофон. Тя трепна и стана, щом го видя. Грамофонът свиреше стара плоча: „Последният валс“.

Момичето оправи роклята си.

— Мис Хегстрьом ми подари грамофона — каза тя. — Американска марка. Не може да се намери такъв в Париж. Той е единственият тук. Опитах го веднага. Сменя автоматично пет плочи.

Тя сияеше от гордост.

— Струва най-малко три хиляди франка. С петдесет и шест плочи. — И с радио. Това се казва щастие.

„Щастие — помисли Равик. — Пак щастие. В случая е грамофонът.“ Той се спря и заслуша. Цигулката литна тъжно и сантиментално от оркестъра като гълъб. Една от онези сладникави мелодии, които трогват повече от всяко ноктюрно на Шопен. Равик се огледа. Леглото бе разтребено, пружината — вдигната. Бельото бе натрупано до вратата. Прозорците бяха разтворени. Вечерта надничаше с насмешка в стаята. От Кейт Хегстрьом бе останала само слабата миризма на парфюм и заглъхващите акорди на валса.

— Не мога да занеса наведнъж всичко — каза сестрата. — Много е тежко. — Най-напред ще занеса грамофона, а след това ще се върна на два пъти за плочите. На три пъти дори. Чудесно! Човек може с тоя грамофон дори да си отвори кафене...

— Хубава идея — каза Равик. — Внимавайте да не счупите нещо.

Равик се пробуди много бавно. Лежа известно време в странна просъница — между съня и действителността — избледнелият и объркан сън още не го напускаше, а същевременно съзнаваше, че сънува. Беше на малка гара в Шварцвалд, недалеч от германската граница. Чуваше се шум от близък водопад. Откъм планината се носеше мирис на бор. Беше лято. Долината бе изпълнена с уханието на ливади и смола. Релсите се червенееха на залеза — като че по тях бе минал кървав влак. „Какво търся тук? — помисли Равик. — Какво търся тук, в Германия? Бях във Франция, в Париж.“ Той плуваше в мека лъчезарна вълна, която още повече го унасяше. Париж се стопи бавно пред очите му, превърна се в мъгла и изчезна. Той не беше в Париж, а в Германия. Защо ли се бе върнал там?

Пресече малкия перон. Кондукторът бе застанал до будката. Четеше „Фьолкишер Беобахтер“. Мъж на средна възраст с пълно лице и руси вежди.

— Кога заминава следващият влак? — попита Равик.

Кондукторът го погледна лениво.

— За къде ще пътувате?

Равик почувства веднага, че го облива гореща вълна от страх. Къде се намира? Кое е това селище? Коя е тази гара? Дали да каже за Фрайбург? По дяволите! Защо не знае къде е? Той огледа перона. Никакъв знак. Никаква табела. После се усмихна.

— На почивка съм.

— За къде пътувате? — повтори кондукторът.

— Просто обикалям. Слязох ей така от влака. Местността ми хареса от прозореца. Но сега вече не. Не понасям водопади. Искам да продължа.

— За къде? Трябва да знаете къде отивате.

— В други ден трябва да съм във Фрайбург. Имам още време. Обичам да пътувам без цел.

— Този влак не е за Фрайбург — каза кондукторът и го погледна.

„Каква глупост — помисли Равик. — Защо го питам? Защо съм дошъл изобщо тук?“

— Знам — каза той. — Имам достатъчно време. Има ли някъде ликьор? Истински шварцвалдски ликьор?

— В бюфета на гарата — отговори кондукторът, като продължаваше да го гледа.

Равик тръгна бавно по перона. Стъпките му отекваха по цимента под навеса на гарата. В чакалнята за първа и втора класа видя двама души. Почувства по гърба си погледите им. Няколко лястовици прехвъркнаха под навеса. Той се престори, че ги наблюдава, а с крайчеца на окото си поглеждаше кондуктора, който сгъваше един вестник. След това проследи Равик, който влезе в бюфета. Вътре миришеше на бира и нямаше никой. Когато излезе от там, забеляза кондуктора навън. Той видя Равик и влезе в чакалнята, Равик тръгна по-бързо. Веднага разбра, че му изглежда подозрителен. На ъгъла се обърна. На перона нямаше никой. Мина бързо покрай празното гише за експедиция на багажа. Заобиколи платформата, където стояха няколко гюма за мляко, промъкна се под един прозорец, зад който тракаше телеграфен апарат, и стигна до другия край на сградата. Обърна се предпазливо. След това пресече бързо ж.п. линията и хукна през цъфналата ливада към боровата гора. Пухкавите топки на глухарчетата се пръскаха при тичането му. Когато стигна до боровете, той забеляза кондуктора и двамата мъже, застанали на перона. Кондукторът сочеше към него, а двамата мъже се спуснаха да го догонят. Той подскочи и почна да си проправя път сред боровете. Игличките на клоните го бодяха по лицето. Той заобиколи и застана неподвижно, за да не го открият. Чу как мъжете се промъкват между боровете и продължават да тичат. Ослушваше се непрестанно. Понякога не чуваше нищо; тогава чакаше. После нещо изпукваше и той започваше да пълзи, за да не вдига шум. Ослушваше се, като стискаше юмруци и притаяваше дъх, изпитваше мъчително желание да скочи и да хукне — но така би се издал. Можеше да се движи само когато и другите се движат. Лежа в един гъсталак сред сини потайничета. „Хепатика трилоба — помисли си. — Хепатика трилоба, потайниче.“ Гората му се стори безкрайна. Отвсякъде се чуваха шумове. От всичките му пори избиваше пот, сякаш от тялото му валеше дъжд. Коленете му изведнъж се подкосиха, като че ставите му

бяха омекнали. Той се опита да стане, но земята го поглъщаше. Сякаш бе попаднал в тресавище. Погледна надолу. Почвата беше твърда. Само краката му бяха станали меки, като каучук. Преследвачите се чуваха вече по-близо. Вървяха право към него. Опита се да се изправи, но падна отново на каучуковите си колене. Повлече крака, запълзя мъчително напред и чу, че шумоленето се приближава, после изведнъж зърна през клоните късче синьо небе; пред него се откри полянка. Разбра, че е загубен, ако не я прекоси; продължи да пълзи, обърна се и видя зад себе си ехидно усмихнатото лице на Хааке, после продължи да потъва безпомощно и беззащитно, чувствайки, че се задушава, разкъсвайки с ръце потъващите си гърди, стенойки...

Стенеше ли? Къде беше? чувстваше ръцете на гърлото си. Ръцете му бяха мокри. Гърдите — също. Мокри бяха и шията, и лицето му. Отвори очи. Не разбираше още напълно къде се намира: в тресавището сред боровата гора или другаде. И през ум не му минаваше за Париж. Луната надничаше зад тъмен кръст в един незнаен свят. Бледата ѝ мъртва светлина сякаш плачеше безгласно на голото стоманено небе. Луната надничаше зад дървения кръст на прозореца в стаята на парижкия хотел „Интернационал“ — Равик седна в леглото. Какво беше това? Окървавен влак, от който капеше кръв, летеше с бясна скорост в лятната вечер по кървави релси — стократно повтарящ се сън за връщане в Германия, обкръжен и преследван от палачите на един кървав режим, за който убийството е закон; колко пъти бе преживявал това! Той погледна луната, която изсмукваше багрите на света със своята взета назаем светлина. Тия сънища, изпълнени с ужаса на концентрационните лагери, с неподвижните лица на убитите другари, с вкамененото безгласно страдание на живите, с тежката раздяла и самотата... с най-голямата мъка на този свят. Денем човек можеше да издигне преграда, по-висока от погледа си... да я изгради бавно, в продължение на дълги, тежки години, изпълнени с цинично задушавани желания, със сурово потъпквани и забравени спомени, с отказване от всичко, включително и от името, с погребване на всички чувства... И когато все пак безжизненият образ на миналото ненадейно го издебне, сладостен, призрачен и призоваващ, човек го удавя в пиянство до забрава. Така е

през деня... Но нощем човек е все още в негова власт, спирачките на дисциплината отслабват и колата почва да се търкаля, миналото изниква отново иззад кръгозора на съзнанието, излиза от гробовете, скованото напрежение изчезва, призраците се връщат, кръвта започва отново да кипи, раните се разтварят и черната буря помита всички укрепления и барикади. Лесно е да се забравя, докато пламъкът на волята озарява света... Но когато той угасне и започне да се долавя шумоленето на червеите, когато един разрушен свят изникне от вълните като някаква потънала Винета и се възвърне към нов живот... тогава е съвсем друго. Човек може да се налива жестоко ден след ден, вечер след вечер, за да надвие всичко това — може да превърне нощта в ден и деня в нощ... Денем човек сънува другояче, не се чувства така отритнат от всичко на този свят, както нощем. Всъщност не го ли е правил досега? Колко пъти се е връщал в хотела, когато из улиците се промъква първият утринен лъч? Не е ли чакал в „Катакомбите“ с някой приятел, съгласен да му прави компания в пиенето, докато Морозов дойде от „Шехеразада“, за да продължат да пият под изкуствените палми в стаята без прозорци, където само през вратата можеше да се види дали навън е светло? Сякаш пиеш в подводница. Лесно е да поклатиш глава и да кажеш, че трябва да си разумен. Но това е дяволски трудно. Животът си е живот, едновременно нищожен и скъпоценен; лесно е да го захвърлиш. Но нима няма да захвърлиш заедно с него и отмъщението, и онова, което наричаме вяра в човечеството и човечността и ежедневно, дори ежечасно презираме, оплюваме и осмиваме? Един празен живот не се захвърля като празен патрон. Човек може все още да го използва в борбата, когато му дойде времето и му потърбава. Не по лични подбуди, не и за отмъщение, колкото и дълбоко да е вкоренено в душата му това желание; не от егоизъм, нито от алтруизъм, макар че този свят трябваше само с едно завъртане на колелото да се тласне напред по пътя на кръвта и разрушението; а само с една цел — да се бориш, да чакаш до последния си дъх случая за борба. Но чакането е убийствено, а може би и безнадеждно. Към него се прибавя и тайният страх, че когато най-послед настъпи моментът, може да си смазан от чакане, с изтощени и уморени клетки, загубил вече възможността да вървиш напред редом с другите. Не потъпква ли затова човек всичко, което къса нервите му, не го ли задушават безмилостно със сарказъм и ирония, дори със

сантименталност, с бягство в друго човешко същество, в чуждо аз? Но докато стане това, бруталната безпомощност винаги ще се връща, докато си във властта на съня и призраците...

Кръглата луна се промъкваше през прозореца. Тя не беше вече мъченическо сияние, а безсрамен натрапник, който наднича из чужди стаи и легла. Равик съвсем се разсъни. Сънят не беше чак толкова страшен. Какви по-страшни бе сънувал. Но отдавна не му се беше случвало. Той се замисли — откакто не спеше сам.

Опипа около леглото. Бутилката не беше там. Нямах я от известно време. Беше на масата в ъгъла. Поколеба се за миг. Защо да пие? Нямах смисъл. Но защо пък и да не пие? Стана и отиде бос до масата. Намери чаша, отвори бутилката и отпи. Беше още от отлежалия калвадос. Вдигна чашата към прозореца. Луната я превърна в опал. „Ракия не трябва да се оставя на светло — помисли той. — Нито на слънце, нито на луна. Когато ранени войници останат навън при пълнолуние, състоянието им се влошава.“ Той поклати глава и изпи чашата. После си наля втора. Вдигна поглед, забеляза, че Жоан бе отворила очи и го гледаше. Спря се. Не знаеше дали е будна и наистина го гледа.

— Равик — каза тя.

— Да...

Тя потрепера, сякаш току-що се бе пробудила, и добави с променен глас:

— Какво правиш там?

— Дойдох да изпия една чаша.

— Защо?... — запита тя сънливо и стана. — Какво има? Какво се е случило?

— Нищо.

Тя приглади назад косите си и каза!

— Господи, колко се изплаших!

— Не исках да те плаша. Мислех, че още спиш.

— Изведнъж те видях там... в ъгъла... съвсем променен.

— Извинявай, Жоан. Не мислех, че ще се събудиш.

— Усетих, че те няма. Стана ми студено. Сякаш вятър ме пронизваше. Смразяваща уплаха. И изведнъж те видях там. Случило ли се е нещо?

— Не. Нищо, Жоан. Събудих се и исках да пийна нещо.

— Дай ми и на мен една глътка.

Равик наля чашата и отиде до леглото.

— Приличаш на дете — каза той.

Тя взе с две ръце чашата и почна бавно да пие, като го поглеждаше от време на време през чашата.

— Защо се събуди? — попита тя.

— Не знам. Мисля, че луната е причината.

— О, мразя я!

— В Антиб няма да я мразиш.

— Ще отидем ли наистина? — попита тя, оставяйки чашата.

— Да, ще отидем.

— Ще се махнем от мъглата и дъжда.

— Да, ще се махнем.

— Налей ми още!

— Не искаш ли да спиш?

— Не. Загубено време. Човек пропилява голяма част от живота си в сън. Налей ми. От хубавия ли е? Няма ли да го вземем с нас?

— Човек не трябва да взема нищо със себе си.

— Никога ли? — погледна го тя.

— Никога.

Равик отиде до прозореца и дръпна завесите. Те се разтваряха само наполовина. Лунните лъчи проникваха през пролуката и разделяха на две мъгливия полумрак в стаята.

— Защо не си легнеш? — попита Жоан.

Равик стоеше до дивана, от другата страна на лунния лъч. Виждаше неясно седналата в леглото Жоан.

Косите ѝ тъмнееха на тила. Беше гола. Между него и нея се разливаше студена светлина, която течеше като че без цел между два тъмни бряга, без някъде да се влива. Тя нахлуваше в стаята, изпълнена с топлия лъх на съня, пронизвайки от безкрайността тъмния безвъздушен ефир, пресечен лъч, отразен от далечна мъртва звезда, докоснат от топло слънчево сияние и превърнат в студена оловна река, която се лееше непрестанно, без да изпълни стаята.

— Защо не си легнеш? — попита Жоан.

Равик мина през стаята. Пресече тъмнината и светлината, а след тях новата тъмнина — само няколко стъпки, които му се сториха ужасно дълги.

— Донесе ли бутилката?

— Да.

— Искаш ли чаша? Колко е часът?

Равик погледна малкия циферблат на часовника си с фосфоресциращите цифри.

— Почти пет.

— Пет. А можеше да е три или седем. Нощем времето не тече. Движат се само часовниците.

— Да. И все пак всичко става през нощта, а може би точно затова.

— Кое?

— Това, което се проявява по-късно през деня.

— Не ме плаши. Искаш да кажеш, че то се случва преди това, още докато спим?

— Да.

Тя взе чашата от ръката му и изпи няколко глътки. Беше много хубава и той почувства, че я обича. Не беше хубава като статуя или картина, а като ливада, над която полъхва вятрец.

Хубав бе животът, който туптеше в нея, който я бе създал такава, каквато е, създал я бе тайнствено чрез сливането на две клетки, създал я бе от нищо в топлината на една утроба. Същата неразбираема загадка, че цялото дърво се съдържа в зрънцето, вкаменено и микроскопично, но вече с предопределена корона, плодове и прекрасни цветчета в априлските утрини — както от една любовна нощ изникват лице, рамене и очи, именно тия очи и рамене, които са скитали някъде по света между милиони други, докато застанеш в някоя ноемврийска нощ на моста „Алма“ в Париж и те тръгнат към теб...

— Защо именно нощем? — попита Жоан.

— Защото... Ела по-близо, мила, възвърната към мен от бездната на съня и от лунните поляни на случайността... Защото нощта и сънят са предатели. Помниш ли как заспахме в онази нощ, притиснати един до друг, бяхме толкова близо един до друг, както само хората могат да бъдат. Челата, кожата, мислите, диханието ни се докосваха и сливаха, докато сънят започна постепенно да се промъква между нас, безцветен и сив, отначало само като няколко петна, а след това като проказа, покриваща мислите и кръвта ни, разливайки слепотата на

несъзнанието, докато всеки от нас остана внезапно сам, отнесен самотно из тъмни ходове, предаден на неznайни сили и безформени заплахи. Видях те, когато се събудих. Ти спеше. Беше далечна, недостъпна. Не ме забелязваше. Беше някъде, където аз не можех да дойда. — Целуна ръката й. — Може ли любовта да е свършена, след като те изгубвам всяка нощ в съня си?

— Аз лежах до теб. В обятията ти.

— Ти беше в неznайна страна. Беше до мене. И същевременно така далеко, като че ли на Сириус. Не се страхувам, когато денем не си до мен. Тогава съзнанието ми работи. Но нощем...

— Бях при теб.

— Не беше при мен. Само лежеше до мен. Човек не знае как ще се върне от свят, където е бил на сън. Ще бъде преобразен, но няма да го съзнава.

— Но и ти ще се върнеш така.

— Да, и аз — каза Равик. — Дай ми пак чашата. Докато аз говоря глупости, ти пиеш.

Тя му подаде чашата.

— Добре, че се пробуди, Равик. Благословена да бъде луната. Без нея щяхме да спим и нямаше да знаем нищо един за друг. Или пък, докато сме беззащитни, някой може да посее в един от нас семето на раздялата. И то ще расте невидимо и бавно, докато се появи един ден на бял свят.

Тя се засмя тихо. Равик я погледна.

— Не вярваш, нали?

— Не, а ти?

— И аз също. Но в това все пак има нещо вярно. Затова не го вземаме много на сериозно. Тук се крие величието на човека.

Тя се засмя отново.

— Не ме е страх. Вярвам на нашите тела. Те знаят какво искат много по-добре от мислите, които витаят в главите ни нощем.

Равик изпи чашата си и каза:

— Да. И това е вярно.

— Какво ще стане, ако не спим тази нощ?

Той вдигна бутилката към сребристия лунен лъч. Останала бе една трета.

— Не е много. Но можем да опитаме.

Той сложи бутилката на масата до леглото. След това се обърна и погледна Жоан.

— В теб е събрано всичко, за което може да мечтае един мъж. Дори и това, което не съзнава.

— Добре — каза тя. — Трябва да се пробуждаме всяка нощ, Равик. Нощем си съвсем друг.

— По-добър ли?

— Друг. Много си интересен. Идваш от някакъв незнаен свят.

— Нима не съм такъв през деня?

— Не винаги. Само понякога.

— Какво мило признание. Нямахте да ми го кажеш преди няколко седмици.

— Не. Тогава не те познавах толкова добре.

Той я погледна. В израза ѝ нямаше нито сянка от двумислие. Тя просто мислеше така и намираше това за съвсем естествено. Не искаше нито да го оскърби, нито да каже нещо особено.

— Добре започва! — каза Равик.

— Защо?

— След няколко седмици ще ме познаваш още по-добре и аз ще ти стана по-безинтересен.

— Както и аз — засмя се Жоан.

— Ти — не.

— Защо не?

— Това се дължи на петдесет хиляди години биология. Любовта прави жената по-прозорлива, а мъжа — по-объркан.

— Обичаш ли ме?

— Да.

— Не го казваш много често. — Тя се протегна. „Като котка — помисли Равик. — Като котка, пипнала жертвата си.“

— Понякога ми се иска да те хвърля през прозореца.

— Защо не го направиш?

Погледна я.

— Можеш ли да го направиш? — попита тя.

Той не отговори.

Тя легна отново на възглавницата.

— Да унищожих някого, защото го обичаш? Да го убиеш, защото прекалено много го обичаш.

Равик протегна ръка към бутилката.

— Господи! С какво съм заслужил това? Да се събудя през нощта и да слушам такива приказки?

— Не е ли вярно?

— Да. Вярно е. За посредствени поети и за жени, на които няма да се случи.

— Както и за тия, които го правят.

— Да допуснем.

— Би ли го направил?

— Слушай, Жоан. Стига тези приказки! Не разбирам подобни игри. Убивал съм вече много хора. Като аматьор и като професионалист. Като войник и като лекар. Това вдъхва презрение, безразличие и уважение към живота. С убийството не можеш да прикриеш кой знае колко. Който убива често, не го прави от любов. Това означава да омаловажиш и осмееш смъртта. А тя никога не е незначителна или смешна. Това не е работа за жени, а само за мъже. — Той помълча известно време. После добави, навеждайки се към нея: — Какво приказваме? Не си ли ти моето изтръгнато щастие? Моето отлетяло в облаците и преотразено щастие? Дай да те целуна! Животът не е бил никога така скъп както днес — когато струва толкова много.

Светлина. Само светлина. Тя долиташе от кръгозора като бяла мъгла между тъмната синева на морето и светлосиньото небе. Едновременно бездиханна и запъхтяна, сияеща и отразяваща, обзета от едничката радост, че свети, блести и препуска из простора...

„Как само огражда главата ѝ — помисли Равик. — Като безцветен ореол. Простор без перспектива. Как се лее над раменете ѝ! Мляко от Ханаан, копринена паяжина от лъчи: никой не може да изглежда гол в такава светлина. Кожата я поглъща и отразява, както скалите — морето. Светлинна пяна, прозрачна мъгла, тъничка дреха от сияйна мараня...“

— Откога сме тук? — попита Жоан.

— От осем дни.

— Които са като осем години. Не намираш ли?

— Не — каза Равик. — Като осем часа. Осем часа и три хиляди години. Тук, където стоиш ти, е седяла преди три хиляди години някоя млада етруска жена, вятърът е веел по същия начин откъм Африка и гонел светлината през морето.

Жоан клекна на скалата до него.

— Кога ще трябва да се върнем в Париж?

— Ще разбере тази вечер в казиното.

— Печелим ли?

— Недостатъчно е.

— Играеш така, сякаш не ти е за пръв път. Всъщност в това няма нищо чудно. Аз не знам нищо за теб. Защо крупнето те поздрави, като че си някой богат фабрикант на оръжие?

— Защото ме сметна за такъв.

— Не е вярно. И ти го познаваш.

— По-учтиво беше да се престоря, че го познавам.

— Кога си бил тук за последен път?

— Не знам. Идвах веднъж преди много години. Колко си почерняла. Трябва винаги да имаш такъв тен.

— Тогава ще трябва тук да живея.

— Искаш ли?

— Не за постоянно. Но бих желала да живея винаги така, както сега. — Тя отметна косата си на раменете. — Сигурно ме намираш много повърхностна, нали?

— Не — каза Равик.

Тя се усмихна и се обърна към него.

— Знам, че съм повърхностна, мили, но толкова рядко ни се случва да сме такива в този дяволски труден живот. Преживяхме достатъчно войни, глад, въстания, революции и инфлации, а нямаме сигурност, безгрижие, спокойствие и свободно време. Сега казваш, че ще има нова война. Колко по-лек е бил наистина животът на родителите ни, нали, Равик!

— Да.

— Имаме само този кратък живот, а той отминава... — Сложи ръце върху топлатата скала. — Аз не струвам кой знае колко, Равик. Не държа да живея в някоя историческа епоха. Искам да бъда щастлива. Животът да не е толкова тъжен и труден. И нищо повече.

— Кой не иска това, Жоан?

— И ти ли?

— Разбира се.

„Тази синева — помисли Равик. — Тази почти безцветна синева на кръгзора, където небето се слива с морето, тази буря от морските дълбини чак до зенита, отразяваща се в очите, по-сини тук, отколкото в Париж.“

— Ех, да беше така — каза Жоан.

— Че то и сега е така.

— Да, в момента, за няколко дни, след това ще се върнем пак в Париж, в бара, където нищо не се променя, в мръсния хотел...

— Преувеличаваш. Твоят хотел не е мръсен. Мръсен е моят. С изключение на стаята ми.

Вятърът развяваше косите ѝ.

— Морозов казва, че си прекрасен лекар. Жалко, че си в такова положение. Иначе щеше да печелиш много пари, особено като хирург. Професор Дюран...

— Откъде се сети за него?

— Идва понякога в „Шехеразада“. Оберкелнерът Рене казва, че не помръдва и пръста си за по-малко от десет хиляди франка.

— Рене е добре осведомен.

— Понякога правел по две-три операции на ден. Имал чудесна къща, кола „Пакард“...

„Странно — помисли Равик. — Изражението ѝ не се промени. Напротив, то дори е по-привлекателно сега, когато говори тия стари женски глупости. Прилича на амазонка с морски очи, която проповядва банкерски идеали, подтиква от инстинкта за продължение на рода. Но няма ли право? Не е ли винаги права такава красота? И не е ли всякога оправдана?“

Той видя, че моторницата приближава сред вълни от бяла пяна. Не мръдна от мястото си; знаеше защо идва.

— Приятелите ти идват — каза той.

— Къде са? — Жоан бе вече забелязала лодката. — Защо да са мои приятели? — попита тя. — Те са всъщност повече твои. Познават те от по-отрано, отколкото мен.

— Десет минути по-рано...

— Все пак по-отдавна.

— Добре, Жоан — засмя се Равик.

— Не съм длъжна да отида. Много просто. Няма да отида.

— Не, разбира се.

Равик се изтегна на скалата и затвори очи. Слънцето се превърна изведнъж в топло златисто одеяло. Той знаеше какво ще последва.

— Не сме много учтиви — каза след малко Жоан.

— Влюбените никога не са учтиви.

— Хората идват заради нас. Да ни вземат. Ако не искаме да се разходим, трябва поне да слезеш долу и да им кажеш.

— Добре. — Равик полуотвори очи. — Да не усложняваме нещата. Ти ще слезеш и ще им кажеш, че аз имам работа, и ще отидеш да се разходиш с тях. Също като вчера.

— Думата „работа“ звучи странно. Кой работи тук? Защо не дойдеш с нас? Те те обичат. Бяха разочаровани, че вчера не дойде.

— Господи! — Равик отвори очи. — Защо всички жени обичат тия глупави разговори! Ти искаш да се разходиш; аз нямам моторница; животът е кратък; тук сме само за няколко дни; защо трябва да се пиша

великодушен и да те карам да правиш нещо, което така и така ще направиш? Само за да ти е по-приятно?

— Няма защо да ме караш. Аз мога и сама.

Тя го погледна. Очите ѝ светеха със същия силен блясък; само устните ѝ се свиха за миг — гримасата мина толкова бързо през лицето ѝ, че Равик можеше да допусне, че се е заблудил. Но знаеше, че не се е заблудил.

Морето удряше с грохот скалите на кея и ги обливаше с рой бисерни капки, които вятърът отнасяше в простора. Тръпки побиваха Равик, когато докосваха тялото му.

— Това беше твоята вълна — каза Жоан. — Твоята вълна от приказката, която ми разказа в Париж.

— Спомняш ли си я?

— Да. Само че ти не си скала. А бетонен блок.

И тръгна към пристана, понесла сякаш цялото небе на прекрасните си рамене. „Намери оправдание. Ще седне в бялата лодка, вятърът ще развява косите ѝ... А аз съм идиот, че не отивам с тях — помисли Равик. — Но не съм още подходящ за тази роля. И това е глупаво самолюбие от забравените дни. Истинско донкихотство — но какво друго ми е останало? Цъфнали смокини в лунни нощи, мъдростта на Сенека и Сократ, цигулковият концерт на Шуман и старото предчувствие, че ще загубя нещо.“

Чу гласа на Жоан, долитащ отдолу. След това долови глухото бръмчене на мотора. Не стана. Знаеше, че тя ще седне на кърмата. Някъде в морето имаше островче с манастир. Оттам се чуваше понякога да кукуригат петли. Колко е червено слънцето, когато го гледаш със затворени очи! Приятни са поляните на младостта, поруменели от цветята на очакващата кръв. Старата Люлчина песен на морето. Камбаните на Винета. Вълшебното щастие да не мислиш за нищо. Той заспа почти веднага.

Следобед отиде да вземе колата от гаража. Един „Талбот“, който Морозов бе наел и му бе дал в Париж. С него бяха дошли дотук.

Той отиде да се разходи край брега. Денят беше ясен, дори прекалено ясен. Отиде през Корниш до Ница и Монте Карло, а оттам до Вилфранш. Обичаше малкото старо пристанище и поседя известно

време пред едно бистро на кея. Обиколи бавно градината пред казиното на Монте Карло и гробището на самоубийците, издигнато високо над морето, потърси един гроб и дълго стоя усмихнат пред него. Мина през тесните улици на старата Ница и през новата част на града, през площадите с паметници; след това мина през Кан и отиде до червените скали, където рибарските селца носят библейски имена.

Забрави Жоан. Забрави и себе си. Просто се отдаде на светлия ден, на тризвучието на слънце, море и суша, покрило крайбрежието с цветя, докато планинските шосета над него бяха още отрупани със сняг. Дъжд заплашваше Франция, буря тътнеше над Европа — а това тясно крайбрежие дори не искаше да знае за тези неща. То изглеждаше забравено; животът туптеше тук другояче; и докато сушата зад него посивяваше в мъглата на страданието, предчувствията и опасностите, тук грееше слънце, небето беше ясно и в неговото сияние се вливаше последната пяна на умирация свят.

Кратък танц на комари и мушици около последната светлина — безсмислен като всеки техен танц, глупав като леката музика в кафенетата... Един излишен свят, ненужен като пеперуди през октомври с вече смразени летни сърчица, продължаващ да танцува, да бъбри, да флиртува, да люби и да изневерява, самоизмамващ се до появата на сърпа и зимните ветрове.

Равик сви с колата до Сен Рафаел. Малкото четвъртито пристанище беше пълно с платноходки и моторници. Кафенетата на кея бяха разпънали пъстри чадъри. Край масите седяха обгорели от слънцето жени. „Как всичко се връща — помисли Равик, — приятният и лек живот, веселото изкушение, волността, играта, как всичко се връща, независимо колко отдавна е било.“ Той бе водил някога също живот на пеперуда и смяташе това за напълно нормално. Колата излетя от завоя на улицата към сияйния залез.

Върна се в хотела, където намери бележка от Жоан. Беше се обадила, за да съобщи, че няма да се върне за вечеря. Слезе до „Райската скала“. Имаше малко посетители за вечеря. Повечето бяха в Жуан-ле-Пен и Кан. Седна на терасата, построена в скалата като корабна палуба. Долу се чуваше прибойт. Вълните изникваха откъм залеза, тъмночервени и зеленосини, превръщаха се в златисточервени

и оранжеви, понасяха тъмнината на остриите си върхове към скалите и ги разбиваха на многоцветна пяна.

Равик седя дълго на терасата, чувстваше хлад и дълбока самота. Виждаше ясно и без вълнение какво ще се случи. Можеше да го отложи за известно време. Имаше предостатъчно хитрости. Той ги знаеше, но нямаше да ги използва. Беше вече много късно. Те са за по-незначителни случаи. Оставаше му само едно: да се справи със станалото. Честно, без измама и притеснения.

Вдигна срещу светлината чашата бистро и леко провансалско вино. Хладна нощ, шум на море, небе, изпълнено със смеха на раздялата със слънцето и звънчетата на далечните звезди... „А аз целият съм скован от студ — помисли той, — един прожектор, който пронизва безгласните месеци на бъдещето, плъзва се по тях и ги оставя в мрака; съзнавам всичко това все още без мъка, но разбирам, че няма да остане така, виждам отново живота си като тази прозрачна чаша в ръката му, пълна с чуждестранно вино, което няма да се запази и ще се превърне във вкиснат оцет на покварена страст.“

Това нямаше да трае дълго. Прекалено ясно прозираше началото на друг живот, за да можеше да съществува. То се обръщаше невинно и безцеремонно като растение към светлината, към изкушенията и простото многообразие на по-веселия живот. Искаше бъдеще — а той можеше да му предложи само частица от това малко настояще. Нищо още не бе се случило. Но това не беше и необходимо. Нещата се решават много по-рано. Обикновено човек забелязва това и взема шумния край за решение; а то е било постигнато мълчаливо много месеци по-рано.

Равик изпи чашата. Виното сякаш бе друго. Той си наля още една и я изпи. И този път виното му се стори леко, с приятен мек вкус.

Играеше спокойно и на малки суми, чувстваше още хлад и знаеше, че докато това продължава, ще може да печели. Заложил на последните дванадесет, на двадесет и седем каре и на двадесет и седем. След един час бе спечелил вече три хиляди франка. Удвоил сумата на карето и заложил и на четворката.

Забелязал Жоан още при влизането й. Беше с друга рокля; върнала се бе, значи, в хотела непосредствено след неговото излизане. Бе с двамата мъже, които бяха дошли да я вземат с моторницата. Белгиецът Льо Клер и американецът Нюджент. Жоан беше много хубава. Бе в

бяла вечерна рокля на големи сиви цветя; Купил ѝ я бе един ден преди да заминат. Когато я видя, тя се втурна щастлива към нея. „Откъде разбираш толкова много от вечерни рокли? — попита тя. — Тази е много по-хубава от моята.“ След топа добави: „И по-скъпа.“ „Птичка — помисли той, — все още кацнала на моя клон, но готова да отлети...“

Крупиеото бутна няколко жетона към него. Каретата печелеха. Той отдели печалбата и остави залога. Жоан отиде към масата за бакара. Не знаеше дали го е забелязала — няколко души, които не играеха, я проследиха с поглед. Тя се движеше винаги така, като че върви срещу лек вятър и без определена цел. Обърна се и каза нещо на Нюджент... Равик почувства внезапно желание да блъсне жетоните, да напусне зелената маса, да стане и да отведе по-скоро Жоан далеч от тези хора, от това място, на някой остров, може би на острова край Антиб, да я откъсне от всичко и да я запази за себе си...

Заложил отново. Излезе седмицата. Островите не отделят. За сърдечните тревоги няма граници, човек загубва най-лесно това, което държи в ръце — никога това, което оставя. Топката бавно се спря. Дванадесет. Заложил отново.

Когато вдигна глава, срещна погледа на Жоан. Тя бе застанала от другата страна на масата и го гледаше. Кимна ѝ с усмивка. Тя продължаваше да го гледа втренчено. Равик посочи рулетката и вдигна рамене. Деветнадесет.

Заложил и вдигнал отново глава. Жоан не беше вече отсреща. Той направи усилие да остане на мястото си. Извади цигара от пакета. Един прислужник му поднесе огън. Беше облечен в униформа, плешив и с шкембе.

— Времената се промениха — промълви той.

— Да — отвърна Равик. Не познаваше този човек.

— В двадесет и девета година беше съвсем друго.

— Да...

Равик не помнеше вече дали е идвал в Кан през 1929 г. или човекът просто си приказва. Той видя, че четворката е излязла, без да я забележи, и се помъчи да се съсредоточи повече. Но изведнъж му се стори, че е глупаво да играе с няколко франка, за да може да остане още няколко дни. Защо? Защо бе дошъл изобщо тук? Само от тази проклета слабост, от нищо друго. Тя ни похабява бавно и безгласно, а

човек я забелязва едва когато поиска да се изправи и рухва внезапно. Морозов беше прав. Най-доброто средство да загубиш някоя жена, е да ѝ предложиш живот, какъвто можеш да ѝ предложиш само за няколко дни. Тя ще се опита да го постигне отново — с друг мъж, който ще може да ѝ го даде завинаги. „Ще ѝ кажа, че ще трябва да скъсаме — помисли той. — Ще се разделя с нея в Париж, докато не е станало още късно.“

Той помисли дали да продължи играта на друга маса. Но изведнъж почувства, че няма желание. Човек не трябва да върши на дребно това, което е вършил на едро. Огледа се. Жоан не се виждаше. Отиде в бара и изпи чаша коняк. После излезе до паркинга, за да вземе колата и да се поразходи.

Запалваше вече мотора, когато забеляза Жоан. Излезе от колата. Тя вървеше бързо към него.

— Без мен ли искаше да се прибереш? — попита тя.

— Щях да се разходя из планините и да се върна.

— Лъжеш! Не си и мислил за това. Щеше да ме оставиш тук с тия идиоти!

— Жоан, някой ден сигурно ще ме обвиниш, че по моя вина си била с тях.

— Разбира се, че по твоя! Отидох в моторницата им само защото ме разсърди. Защо те нямаше в хотела, когато се върнах?

— Нали щеше да вечеряш с твоите идиоти?

Тя се стресна за миг.

— Оставих тази бележка, само защото не те намерих, когато се върнах.

— Добре, Жоан — каза Равик. — Да не спорим. Приятно ли прекара?

— Не.

Тя бе застанала пред него запъхтяна, развълнувана, буйна в тъмносиния мрак на топлата нощ, луната се отразяваше в косите ѝ и на фона на бледото ѝ дръзко лице устните ѝ бяха толкова тъмnochервени, че изглеждаха почти черни. Беше през февруари 1939 година; неизбежното щеше да се случи в Париж, бавно, постепенно, с всички дребни лъжи, унижения и кавги, той искаше да я напусне, преди да се случи това, но тя бе все още с него; а тук не им оставаше много време.

— Къде щеше да отидеш? — попита тя.

— Нямах никаква определена цел. Просто щях да се разходя.

— Ще дойда с теб.

— Какво ще кажат твоите идиоти?

— Нищо. Сбогувах се вече с тях. Казах им, че ме чакаш.

— Добре — каза Равик. — Ти си умно дете. Почакай да сваля гюрука на колата.

— Не, не, остави го така. Палтото ще ме пази. Карай бавно. Да минем покрай всички кафенета, където седят хора, които имат само едно занимание — да са щастливи, без да се карат.

Тя се плъзна на седалката до него и го целуна.

— За пръв път идвам в Ривиерата, Равик. Бъди снизходителен към мен. За пръв път сме наистина заедно, нощите не са вече студени и аз съм щастлива.

Той мина с колата покрай хотел „Карлтон“, за да избегне голямото движение, и се отправи към Жуан-ле-Пен.

— За пръв път — повтори тя. — За пръв път, Равик; знам всичко, което би отговорил, но то няма нищо общо с това. — Тя се облегна на него и сложи глава на рамото му. — Забрави станалото днес! Не мисли за него! Знаеш ли, че караш чудесно кола. Ето на, току-що реагира прекрасно. Онези идиоти казаха същото. Видели са те вчера с колата. Ти си страшен. Нямах минало. Никой не знае нищо за теб. Знам вече стократно повече за живота на ония идиоти, отколкото за твоя. Мислиш ли, че мога да пия някъде един калвадос? След толкова много вълнения тази вечер имам нужда от един. Мъчно се живее с теб.

Колата се носеше по шосето като птица, която лети ниско.

— Много бързо ли карам? — попита Равик.

— Не. Карай по-бързо. Нека вятърът бие в лицето ми както в дърветата. Как лети нощта! Любовта ме пронизва. Чрез нея човек може да проникне в мен. Толкова много те обичам, сърцето ми се разтваря пред теб. Искане му се да се просне пред теб, на една ливада, да литне. Лудо е по теб. Обича те, когато караш кола. Да не се връщаме никога в Париж. Да откраднем някой куфар със скъпоценности или да ограбим банка, да вземем тая кола и да не се връщаме никога.

Равик спря пред малък бар. Шумът на мотора заглъхна и отдалеко изведнъж се чу дълбокото дишане на морето.

— Ела — каза той. — Тук има от твоя калвадос. Колко изпи досега?

— Много. Заради теб. Освен това не можех повече да слушам дрънкането на ония идиоти.

— Защо не дойде при мен тогава?

— Дойдох при теб.

— Да. Когато помисли, че си отивам. Яла ли си?

— Не много. Гладна съм. Спечели ли?

— Да.

— Да отидем тогава в най-скъпия ресторант, да ядем хайвер с шампанско, да бъдем като родителите ни преди войната — безгрижни, сантиментални, непознаващи страх или забрана, хора е лош вкус, отдадени на сълзи, луна, олеандри, цигулки, море и любов! Искам да повярвам, че ще имаме деца, градина и дом, че ти ще имаш паспорт и бъдеще, че аз съм се отказала заради теб от бляскава кариера, че и след двадесет години ще продължаваме да се обичаме и да се ревнуваме. Ти ще ме намираш все още красива, а аз няма да мога да заспя, ако не се прибереш...

Той видя сълзи по лицето ѝ. Тя се усмихна.

— Всичко това, мили, е част от лошия вкус...

— Ела — каза той, — ще отидем в „Шато Мадрид“. То е в планините; там има руски цигани и може да се намери всичко.

Беше ранна утрин. Морето бе сиво и спокойно, небето — безоблачно и безцветно. Само на хоризонта тясна сребърна ивица се подаваше над водата. Беше толкова тихо, че чуваха дишането си. Бяха последните посетители. Циганите бяха тръгнали преди тях по лъкатушещия път с един стар „Форд“. Келнерът — с един „Ситроен“. А готвачът бе отишъл за продукти с едно шестместно „Делайе“ — модел 1929 година.

— Изгрев — каза Равик. — Нощта е сега някъде от другата страна на земята. Някога ще има самолети, с които човек ще може да я настигне. Ще се движат толкова бързо, колкото земята се върти. И ако ми кажеш пак някога в четири часа сутринта, че ме обичаш, можем да накараме тоя час да трае вечно, просто ще летим около земята с времето и часът няма да се променя.

Жоан се облегна на него.

— Ах, колко е хубаво! Ужасно хубаво! Може да ми се смееш...

— Прекрасно е, Жоан.

Тя го погледна.

— Къде е самолетът, за който говореше? Нима няма да остареем, мили, докато го изнамерят? Аз не искам да остарея. А ти?

— Да.

— Наистина ли?

— Колкото е възможно по-скоро.

— Защо?

— Искам да видя какво ще стане с тази планета.

— Аз не искам да остарея.

— И няма да остарееш. Само дето животът ще минава край лицето ти, а то ще става още по-хубаво. Човек остарява само когато престане да чувства.

— Не. Когато престане да обича.

Равик не отговори. „Да те оставя! — помисли той. — Да те оставя! За какво мислех преди няколко часа в Кан?“

Тя потрепера в ръцете му.

— Разходката вече свърши. Ще се приберем в къщи и ще спим. Колко хубаво е всичко! Колко е хубаво, когато човек живее пълноценно, а не само с една част от себе си! Когато е задоволен и спокоен, защото знае, че няма какво повече да получи! Хайде да си вървим. В нашия дом под наем, в белия хотел, който прилича на вила.

Колата се плъзгаше по лъкатушещия път почти по инерция. Бавно се развиделяваше. Земята миришеше на роса. Равик загаси фаровете. Когато стигнаха до Корниш, започнаха да срещат каруци със зеленчук и цветя. Отиваха в Ница. По-късно срещнаха ескадрон спахии [Кавалерийски военни части в Северна Африка.]. Тропотът на конете се сливаше с бръмченето на мотора. Копитата звънтяха отчетливо и едва ли не изкуствено върху макадаменото шосе. Под наметалата се подаваха тъмните лица на конниците.

Равик погледна Жоан. Тя му се усмихна. Лицето ѝ беше бледо, уморено и по-нежно от друг път. Стори му се по-хубаво с тази лека умора и във вълшебната, тъмна и тиха утрин, чието навечерие бе потънало в безкрая и чийто час скоро нямаше да удари; утро, плуващо сякаш още във времето, изпълнено със спокойствие, без тревоги и въпроси.

Заливът Антиб се приближаваше с грамадната си дъга към тях. Ставаше все по-светло. Стоманеносивите сенки на четири военни парахода — три разрушителя и един кръстосвач — се очертаваха в

настъпващия ден. Пристигнаха бяха вероятно през нощта. Те се бяха притаили, безгласни и заплашителни, под отдалечаващото се небе. Равик погледна Жоан. Бе заспала на рамото му.

Равик отиваше в болницата. От една седмица се бе върнал от Ривиерата. Изведнъж спря. Видя нещо, което става само в детските игри. Строежът блестеше на слънцето като играчка; скелета се очертаваше като филигран върху светлото небе и когато част от нея се откърти, една греда с човек на нея се наклони бавно, сякаш пада клечка кибрит, на която е кацнала муха. Тя падаше надолу, надолу, просто в безкрайността, човекът изхвъркна от нея, простря ръце напред като малка кукла и полетя несръчно във въздуха. Всички наоколо изтръпнаха и притихнаха. Нищо не трепваше — никакъв вятрец, дъх или звук — само малката фигура и твърдата греда летяха надолу...

След това внезапно настъпи оживление. Равик почувства, че е притаил дъх. И изтича.

Пострадалият лежеше на тротоара. Преди секунда само улицата беше почти празна. Сега гъмжеше от народ. От всички посоки се стичаха хора, като че е била дадена тревога. Равик си проправи път през тълпата. Забеляза, че двама работници се опитват да вдигнат пострадалия и им извика:

— Не го вдигайте! Оставете го на място!

Хората около и пред него му направиха път. Двамата работника държаха пострадалия полувдигнат.

— Оставете го полека! Внимателно! Полека!

— Вие какъв сте? — попита един от тях. — Лекар ли?

— Да.

— Добре.

Работниците сложиха пострадалия на паважа. Равик коленичи и долепи ухо до гърдите му. Разкопча внимателно овлажнялата от пот рубашка и опипа тялото. После стана.

— Как е? — попита работникът, който му бе заговорил. — В безсъзнание е, нали?

Равик поклати глава.

— Какво? — попита работникът.

— Мъртъв е — каза Равик.

— Мъртъв ли?

— Да.

— Но... — каза недоверчиво работникът — току-що обядвахме заедно.

— Има ли лекар тук? — попита някой зад насъбралата се тълпа.

— Какво има? — попита Равик.

— Има ли лекар? По-бързо!

— Какво има?

— Оная жена...

— Коя жена?

— Гредата я удари. Тече й кръв.

Равик се промуши между хората. Дребна жена с широка синя престилка лежеше върху купчина пясък до едно корито с вар. Лицето ѝ беше набръчкано и много бледо, а очите — неподвижни като въглени. Под шията ѝ като от фонтан бликаше кръв. Бликаше една пулсираща струйка встрани и попиваше в пясъка под главата ѝ, образуваше тъмна локвичка.

Равик притисна с пръст артерията. После извади бинт от малката чанта с инструменти за първа помощ, която носеше винаги със себе си.

— Дръжте това — каза той на близкостоящия мъж.

Четири ръце се протегнаха едновременно към чантата. Тя падна на пясъка и се отвори. Равик извади ножици и лостче за притягане и разкъса опаковката на бинта.

Жената мълчеше. Очите ѝ дори не трепнаха. Беше като вдървена. Всяко мускулче от тялото ѝ бе напрегнато.

— Няма нищо, лелко — каза Равик. — Всичко е наред!

Гредата я бе ударила по рамото и шията. Рамото беше разкъсано, ключицата — счупена, а ставата — смазана. Щеше да остане неподвижна.

— Лявото рамо — каза Равик, като прегледа внимателно шията. Кожата беше разкъсана, но нямаше други наранявания. Стъпалото ѝ бе извъртяно, той опипа глезена и крака нагоре. Сиви чорапи, често кърпи, но здрави, завързани под коляното с черна панделка... Как всяка подробност винаги се забелязва! Черни обувки с връзки, вързани на двоен възел и кръпки на върховете.

— Някой повика ли линейка? — попита после. Никакъв отговор. След малко някой се обади:

— Полицията, струва ми се, се обади.

Равик вдигна глава.

— Полицията ли? Къде е?

— Ей там... при другия.

— Тогава всичко е наред — каза Равик и стана. Готвеше се да тръгне. В същия миг полицаят си проправи път между тълпата. Млад момък с бележник в ръка. Той дъвчеше възбудено края на късия си, тъп молив.

— Една минутка — каза той и започна да пише.

— Тук всичко е наред — заяви Равик.

— Една минутка само, господине.

— Много бързам. Имам спешен случай.

— Само една минутка. Вие сте лекарят, нали?

— Превързах артерията. Това е всичко. Сега трябва само да изчакате линейката.

— Само една минутка, господине. Трябва да запиша името ви. Хубаво е, че вие сте свидетел. Жената може да умре.

— Няма да умре.

— Никой не може да каже. Освен това е важно и за обезщетението.

— Обадохте ли се за линейка?

— Колегата урежда това. Не ме записвайте, за да не се бавим повече.

— Жената е полумъртва, а вие искате да си отидете — обади се с укор един от работниците.

— Щеше да умре, ако не бях тук.

— Ето, точно затова — добави работникът без особена логика — трябва да останете.

Чу се щракване на фотоапарат. Един човек с шапка с вдигната отпред периферия се усмихна на Равик.

— Бихте ли застанали отново така, както правехте превръзката?

— Не.

— За вестниците е — допълни той. — Ще бъде отпечатана с адреса ви и отдолу с бележка, че сте спасили живота на жената. Добра

реклама. Моля ви се, застанете ей тук — защото осветлението е по-добро.

— Махайте се, по дяволите! — отвърна Равик. — Жената трябва да се отведе в болница. Превръзката няма дълго да издържи. Погрижете се за линейка.

— Едно по едно, господин докторе — заяви полицаят. — Трябва да свърша най-напред с протокола.

— Каза ли ти убитият името си? — попита един хлапак.

— Затваряй си устата! — Полицаят се изплю в краката на момчето.

— Направете една снимка оттук — каза някой па фоторепортера.

— Защо?

— За да се вижда, че жената е била на тротоар, който е забранен за пешеходци. Погледнете... — Той посочи една дъска, сложена отстрани, с надпис: „Внимание. Опасно за живота“. — Направете снимката така, че да се вижда този надпис. Това ще ни потрябва. Тук не може и дума да става за обезщетение.

— Аз съм фоторепортер — каза човекът с шапката, отхвърляйки искането. — Снимам само това, което смятам за интересно.

— Защо не? И това е интересно. С табелата като фон.

— Не табелата, а действието е важно.

— Запишете го тогава в протокола — продължи човекът и потупа полицая по рамото.

— Кой сте вие? — попита сърдито полицаят.

— Представител на строителната фирма.

— Добре — каза полицаят. — Останете и вие. Как се казвате? Това поне трябва да знаете — обърна се той към жената.

Жената мръдна устни. Клепачите ѝ почнаха да мигат. „Като пеперуди, като смъртно уморени сиви мушици — помисли Равик. — Ама аз съм идиот. Трябва да се опитам да изчезна.“

— По дяволите! — каза полицаят. — Може би е полудяла. Това ще ми създаде нова работа. А смяната ми свършва в три часа.

— Марсел — каза жената.

— Какво? Момент! Какво? — Полицаят се наведе отново. Жената мълчеше. — Какво? — Почака малко. — Още веднъж! Повторете още веднъж!

Жената мълчеше.

— Вие сте виновен с проклетото си дърдорене — обърна се полицаят към представителя на строителната фирма. — Как може човек да състави по този начин протокол?

Апаратът щракна.

— Благодаря — добави фоторепортерът. — Много жива снимка стана.

— Включихте ли и нашия надпис в нея? — запита представителят на строителната фирма, без да обръща внимание на полицая. — В такъв случай ще поръчам незабавно половин дузина.

— Не — заяви фоторепортерът. — Аз съм социалист. Трябва да си платите застраховката, жалко милионерско псе.

Чу се сирена. Линейката идваше. „Сега е моментът“ — помисли Равик. И пристъпи предпазливо. Но полицаят го дръпна веднага.

— Трябва да дойдете с нас в участъка, господине. Съжалявам, но трябва да съставим точен протокол за всичко, което е станало.

Другият полицаи бе застанал вече до него. Нямаше какво да прави. „Дано някак се нареди“ — помисли Равик и тръгна с тях.

Дежурният чиновник в участъка изслуша спокойно полицая, който бе написал наново протокола, а след това и колегата му. Накрая се обърна към Равик. — Вие не сте французин — каза той. Не запита, а само констатира това обстоятелство като безспорен факт.

— Не — отвърна Равик.

— Какъв сте?

— Чех.

— А как така сте лекар? Вие не можете да практикувате, ако нямате френско поданство.

— Не практикувам — усмихна се Равик. — Дошъл съм тук като турист. На разходка.

— У вас ли е паспортът?

— Необходимо ли е, Фернан? — попита другият чиновник. — Господинът е помогнал на жената. Имаме адреса му. Това е достатъчно. Има и други свидетели.

— Искам да разбера. У вас ли е паспортът? Или личната карта?

— Не, разбира се — каза Равик. — Кой носи паспорт винаги със себе си?

— А къде е?

— В консулството. Занесох го преди една седмица. За да му продължат срока.

Равик знаеше, че ако каже, че паспортът му е в хотела, може да го изпратят там с полицаи и лъжата ще се открие веднага. Освен това за по-голяма безопасност той бе посочил друг хотел. По този начин имаше все пак известен изглед за успех.

— В кое консулство?

— В чешкото. Къде другаде?

— Може да ги запитаме по телефона — каза Фернан, като го погледна.

— Разбира се.

Фернан помълча. После добави:

— Добре. Ще ги попитаме.

Той стана и отиде в съседната стая. Другият чиновник се чувстваше неловко.

— Извинете, господине — обърна се той към Равик. — Всичко това съвсем не е нужно, разбира се. И ще се изясни веднага. Ние сме ви много благодарни за помощта, която сте оказали на жената.

„Ще се изясни“ — помисли Равик. Той се огледа спокойно и извади цигара. Полицаят беше застанал до вратата. Случайност. Никой още не го подозираше. Можеше да го блъсне настрана. Но тук беше и представителят на строителната фирма, както и двамата работници. Отказа се от това намерение. Невъзможно бе да се измъкне, навън имаше сигурно и други полицаи.

Фернан се върна.

— В консулството няма паспорт с такова име.

— Възможно е — каза Равик.

— Какво ще рече това?

— Някой случаен чиновник, на когото сте се обадили, не може да знае всичко. Има най-малко пет-шест души, които се занимават с тия неща.

— Този знаеше.

Равик не отговори.

— Вие не сте чех — продължи Фернан.

— Слушай, Фернан — започна другият чиновник.

— Нямате чешки акцент — каза Фернан.

— Щом мислите така.

— Вие сте германец — заяви победоносно Фернан. — И то без паспорт.

— Не — отговори Равик. — Аз съм мароканец с редовен френски паспорт.

— Господине! — извика Фернан. — Как дръзвате да оскърбявате френската империя?

— Негодник — каза един от работниците. Представителят на строителната фирма придоби изражение, като че се готвеше да отдаде чест.

— Недей, Фернан...

— Лъжете! Не сте чех! Имате ли паспорт, или не?

Отговаряйте!

„Плъх — помисли Равик. — Плъх, който не можеш да удариш. Какво значение има за тоя идиот имам ли или нямам паспорт? Но плъхът е подушил нещо и изпълзява от дупката си.“

— Отговаряйте! — изрева Фернан.

„Къс хартия. Какво значение имаше дали го притежава или не. Този тип сигурно щеше да ми се извини и поклони, ако го имах. Независимо дали съм убил цяло семейство, или ограбил банка — той щеше да ме поздрави. Но днес и Христос ще изгние в някой затвор, ако няма паспорт. Ще го пребият, много преди да стане тридесет и три години.“

— Ще останете тук до изясняване на въпроса — каза Фернан. — Аз имам грижата за това.

Фернан изфуча навън. Вторият чиновник продължаваше да се рови из книжката си. Най-после каза:

— Извинете, господине. Той е побъркан на тая тема.

— Няма нищо.

— Свободни ли сме? — попита един от работниците.

— Да.

— Добре. — Той се обърна към Равик: — Когато дойде световната революция, няма да се нуждаете от паспорт.

— Вижте, господине — каза чиновникът. — Бащата на Фернан е бил убит в Световната война. Затова именно мрази германците и постъпва по тоя начин. — Той погледна смутено Равик. Изглежда се

досещаше как стоят нещата. — Безкрайно съжалявам, господине. Ако бях сам...

— Няма нищо. — Равик се огледа. — Мога ли да си услужа с телефона, преди да се върне вашият Фернан?

— Разбира се. Ето го на масата. Но побързайте. Равик се обади на Морозов. Каза му на немски какво се е случило. Помоли го да предупреди Вебер.

— И Жоан ли? — попита го той.

Равик се поколеба.

— Не. Още не. Кажи й само, че съм задържан, но след два-три дни всичко ще се оправи. Погрижи се за нея.

— Добре — отговори без особено въодушевление Морозов. — Добре, Воцек.

Когато Фернан се върна, Равик поставяше слушалката.

— Какъв език говорехте сега? — попита той, като се ухили. — Чешки ли?

— Есперанто.

Вебер дойде още на другата сутрин.

— Ужасна дупка — каза той, като се огледа.

— Френските затвори са все още истински — отговори Равик. — Не са засегнати от манията за човеколюбив. Като в осемнадесети век.

— Отвратително — добави Вебер. — Ужасно е, че попаднахте тук.

— Човек не трябва да прави добро. Отмъщението не закъснява. Трябваше да оставя жената да си умре от загуба на кръв. Живеем в желязната епоха, Вебер.

— В чугунена епоха. Откриха ли нашите приятели, че живеете незаконно тук?

— Разбира се.

— И адреса ви?

— Естествено не. Никога не бих предал стария „Интернационал“. Щяха да накажат съдържателката, че приема нерегистрирани гости. Ще последва и проверка, при която ще заловят цяла дузина бежанци. Този път посочих, че живея в хотел „Ланкастър“. Скъп и много хубав хотел. Живял съм някога там.

— Новото ви име е Воцек, нали?

— Владимир Воцек — засмя се Равик. — Четвъртото име.

— Дявол да го вземе! — каза Вебер. — Какво може да се направи, Равик?

— Нищо особено. Най-важното е нашите приятели да не открият, че съм бил вече няколко пъти тук. Иначе ме чакат шест месеца затвор.

— По дяволите!

— Да. Светът става с всеки изминат ден по-човечен. Живей в опасности, казваше Ницше. Емигрантите живеят така — противно на волята си.

— А ако не открият?

— Две седмици, предполагам. И обичайното изселване.

— А после?

— После ще се върна.

— Докато те хванат отново?

— Да. Но този път мина много време. Две години.

Цяла вечност.

— Трябва нещо да се направи. Така не може да продължава.

— Може. Какво може да се направи?

Вебер се замисли, после каза неочаквано:

— Дюран! Разбира се! Дюран познава много хора и е влиятелен... — Той се прекъсна сам. — Господи, ами че вие оперирахте един от най-важните големци! Онзи с жлъчката!

— Не съм го оперирал аз, а Дюран...

— Дюран не може да каже истината на старика, то се знае — изсмя се Вебер. — Но все ще може да стори нещо. Ще се опитам да го избия на чувства.

— Няма да успеете. Аз му взех неотдавна две хиляди франка. А хора като него не забравят лесно това.

— Ще забрави — заяви весело Вебер. — От страх да не разкажете нещо за незаконните операции. А вие сте правили десетки от негово име. Освен това той се нуждае твърде много от вас.

— Лесно може да си намери някой друг. Бино или някой хирург бежанец. Има достатъчно.

Вебер поглади мустаците си.

— Но не и с вашата ръка. Ще опитам всеки случай. Още днес. Мога ли да ви помогна с нещо? Как е храната?

— Отвратителна. Но мога да поискам да ми донесат нещо отвън.

— Цигари?

— Имам достатъчно. Не можете да ми осигурите това, от което имам най-голяма нужда: баня.

Равик прекара две седмици с един водопроводчик евреин, един писател от полуеврейски произход и един поляк. Водопроводчикът изпитваше носталгия по Берлин, писателят го ненавиждаше, а на поляка му бе все едно. Равик ги снабдяваше с цигари. Писателят разказваше еврейски вицове. Водопроводчикът беше много полезен като специалист в борбата с лошите миризми.

След две седмици извикаха Равик. Заведоха го най-напред при някакъв инспектор, който го запитва само дали има пари.

— Да.

— Добре. Тогава може да вземете такси.

С него тръгна един чиновник. Улицата беше светла и слънчева. Приятно бе да си отново навън. Един старец продаваше балончета пред входа. Равик не можеше да разбере защо ги продава точно пред входа на затвора. Чиновникът повика такси.

— Къде отиваме? — попита Равик.

— При началството.

Равик не знаеше при кое началство. И не го интересуваха много, след като не бе началник на германски концентрационен лагер. На света съществува само един истински ужас: да попаднеш напълно безпомощен в ръцете на бруталния терор. Това тук бе нещо безобидно.

В колата имаше радио. Равик го отвори. Чу бюлетина за зеленчуковата борса; след това политическите новини. Чиновникът се прозина. Равик намери друга станция. Музика. Някакъв шлагер. Чиновникът вдигна веднага глава и каза:

— Шарл Трене. „Менилмонтан“. Чудесен е!

Таксито спря. Равик плати. Въведоха го в чакалня, която миришеше както всички чакални по света на очаквания, пот и прах.

Прекара тук половин час, като четеше стар брой на „Ла Ви Паризиен“, оставен от някой посетител. Стори му се като класическа

литература след двете седмици, прекарани без книги. След това го заведеха при началника.

Мина известно време, докато познае дребния, дебел мъж. Той не обръщаше внимание на лицата, когато оперира. Те му бяха безразлични като номера. Интересуваше го само болестта. Но това лице бе разгледал с любопитство. Ето го, здрав, с коремче, само че без жлъчка, същия Левал! Равик бе забравил, че Вебер имаше намерение да потърси помощта на Дюран и затова не очакваше да го заведат при самия него. Левал го огледа от глава до пети с явното желание да спечели време. След това промърмори:

— Истинското ви име не е Воцек, разбира се.

— Не.

— А как?

— Нойман. — Равик бе уговорил това с Вебер, който трябваше да го обясни на Дюран. Воцек звучеше съвсем невероятно.

— Германец сте, нали?

— Да.

— Бежанец?

— Да.

— Никой не би казал. Не приличате на такъв.

— Всички бежанци не са евреи — обясни Равик.

— Защо сте излъгали за името си?

Равик вдигна рамене.

— Какво да се прави? Лъжем по малко. Принудени сме — да не мислите, че ни е приятно да го вършим?

Левал се намуси.

— А вие да не мислите, че ни е приятно да се занимаваме с вас?

„Побелял“ — помисли Равик. Косата му се беше прошарила, торбичките под очите — мръсносини, устата — полуотворена. Той не говореше тогава; беше само вързоп отпусната плът с болна жлъчка.

— Къде живеете? И адресът е фалшив.

— Живея където ми падне. Ту тук, ту там.

— Откога?

— От три седмици. Преди три седмици дойдох от Швейцария. Изгониха ме извън граница. Нали знаете, че нямаме право никъде да живеем без документи, а повечето от нас все още не са се решили да се самоубият. Затова ви създаваме главоболия.

— Трябваше да си отидете в Германия — изръмжа Левал. — Там не е толкова лошо. Хората много преувеличават.

„Ако бях малко мръднал със скалпела — помисли Равик, — нямаше сега да ми разправяш тия глупости. Червеите щяха да минат през границата без никакви документи или щеше да си сега шепа прах в някоя просташка урна.“

— Къде живеете тук? — попита Левал.

„Искаш да научиш, за да уловиш другите“ — помисли Равик. И каза:

— В първокласни хотели. Под различни имена. По няколко дни във всеки.

— Не е вярно.

— Защо ме разпитвате, след като знаете по-добре? — отвърна Равик, на когото този разговор започваше постепенно да дотяга.

Левал удари сърдито с длан по масата.

— Не бъдете нахален!

И погледна веднага ръката си.

— Ударихте върху ножиците — каза Равик.

Левал пхна ръката си в джоба.

— Не намирате ли, че се държите нахално? — запита той със спокойствието на човек, който може да си позволи да бъде сдържан, защото знае, че, другият зависи от него.

— Нахално ли? — погледна го учудено Равик. — Наричате това нахалство? Не сме нито в училище, нито в изправителен дом за разкаяни престъпници. Аз действам при самоотбрана — да не искате да се чувствам като престъпник, който моли за по-леко наказание? Само защото не съм националсоциалист и нямам документи. Обстоятелството, че все още не се смятаме за престъпници, макар и да сме минали през всички видове затвори, участия и унижения, говори, че искаме да останем живи — това е единственото, което все още ни крепи. Не го ли разбрахте? А бог е свидетел, че то е нещо съвсем различно от нахалство.

Левал не отговори. След кратко мълчание запита:

— Практикували ли сте във Франция?

— Не.

„Белегът трябва да е станал сега още по-малък — помисли Равик. — Много внимателно го заших тогава. Не беше лесно при тая

тлъстина. А той е започнал пак да се тъпче и да пие.“

— Това е най-страшното. Вие се подвизавате тук без изпити и надзор, кой знае откога? Не мислете, че вярвам на вашите три седмици. Кой знае в какво още не сте се забъркали, в какви ли не тъмни дела?

„В търбух като твоя с втвърдени артерии, увеличен чер дроб и изгнила жлъчка — помисли Равик. — Ако не бях се намесил аз, приятелят ти Дюран щеше да те убие по най-глупав и човечен начин, щеше да се прочуе още повече като хирург и да увеличи хонорарите си“.

— Това е най-страшното — повтори Левал. — Вие нямате право да практикувате, а съвсем е ясно, че не изпускате нищо, което ви се изпречи на пътя. Разговарях по този въпрос с един от най-видните ни лекари. Той споделя напълно моето мнение. Ако разбирате наистина нещо от медицина, името му трябва да ви е познато...

„Не — помисли Равик. — Невъзможно е. Няма да спомене Дюран. Животът не може да измисли такива шеги.“

— Професор Дюран — каза с достойнство Левал.

Той ми обясни всичко. Санитари, незавършили студенти, масажисти, асистенти, всички твърдят, че са били в Германия прочути лекари. Кой може да го установи? Незаконни операции, аборти, сътрудничество с акушерки, шарлатанство, бог знае още какво! Няма наказание, което е достатъчно строго за такива случаи.

„Дюран — помисли Равик. — Отмъщение за двете хиляди франка! Кой ли му прави сега операциите? Сигурно Бино. Помирили са се навярно.“

Той усети, че е престанал да го слуша. Едва когато чу името на Вебер, наостри уши.

— За вас се е застъпил някой доктор Вебер. Познавате ли го?

— Бегло.

— Той идва тук. — Левал погледна право пред себе си, после кихна гръмко, извади кърпа, изсекна се старателно, погледна в носната си кърпа, сгъна я и я прибра отново. — Не мога да направя нищо за вас. Трябва да бъдем строги. Ще бъдете изселен от страната.

— Знам.

— Били ли сте и по-рано във Франция?

— Не.

— Шест месеца затвор, ако се върнете. Знаете ли?

— Да.

— Ще се погрижа да ви изселят, колкото е възможно по-скоро. —
Не мога да сторя нищо повече. Имате ли пари?

— Да.

— Добре. Тогава ще трябва да платите пътните до границата на охраната и на себе си. — Той кимна. — А сега си вървете.

— Има ли определен час за връщането ни? — обърна се Равик към придружаващия го чиновник.

— Не точно. Зависи. Защо?

— Бих желал да пийна нещо.

Чиновникът го погледна.

— Няма да избягам — каза Равик. После извади от джоба си една двадесетфранкова банкнота и заигра с нея.

— Добре. Няколко минути нямат значение.

Спряха таксито пред най-близкото бистро. Навън имаше вече няколко маси. Беше хладно, при все че грееше слънце.

— Какво ще пиете? — попита Равик.

— Амер пикон. По това време не пия нищо друго.

— А на мен един голям коняк. Без вода.

Равик седна спокойно и си пое дъх. Въздух — какво щастие! По клоните на дърветата по тротоара имаше лъскави кафяви пъпки. Носеше се миризма на пресен хляб и тазгодишно вино. Келнерът донесе чашите.

— Къде е телефонът? — попита Равик.

— Вътре, вдясно оттук, до тоалетната.

— Но... — започна чиновникът.

Равик сложи двадесетфранковата банкнота в ръката му.

— Сигурно се сещате на кого ще се обадя. Няма да избягам. Може да дойдете с мене. Хайде!

Чиновникът не се колеба дълго.

— Добре — каза той, като стана. — Човещината си е човещина.

— Жоан...

— Равик! Господи! Къде си? Пуснаха ли те най-сетне? Кажи къде си?

— В едно бистро.

— Престани! Кажи ми къде си наистина!

— Наистина съм в едно бистро.

— Къде? Не си ли вече в затвора? Къде беше през цялото време? Тоя Морозов...

— Той ти е казал точно какво се случи с мен.

— Не ми каза дори къде са те завели. Иначе щях да дойда веднага...

— Затова не ти е казал, Жоан. Така е по-добре.

— Защо ми се обаждаш от бистрото? Защо не дойдеш тук?

— Не мога да дойда. Имам само няколко минути. Трябваше да убедя чиновника да се отбием за миг тук. Слушай, Жоан, ще ме изпратят в Швейцария след няколко дни, но... — Равик погледна през прозореца. Чиновникът се бе облегнал на тезгяха и разговаряше. — Но ще се върна веднага. — Той помълча. — Жоан...

— Ще дойда, ще дойда веднага! Къде си?

— Не можеш да дойдеш. На половин час път съм от теб, а имам само няколко минути още.

— Помоли чиновника да почака! Дай му пари! Аз мога да донеса още пари.

— Невъзможно е, Жоан — отвърна Равик. — Така е по-добре.

Той чу дишането й.

— Не искаш ли да ме видиш? — попита тя.

Тежко беше. „Не трябваше да телефонирам“ — помисли той. Как може да се обясни нещо, без да си в състояние да погледнеш събеседника си?

— Нищо не желая така, както да те видя, Жоан.

— Ела тогава! Онзи човек може да дойде с теб.

— Невъзможно! Трябва да прекъсна вече разговора. Кажи ми бързо какво правиш?

— Какво? Какво искаш да кажеш?

— Как си облечена? Къде си?

— В стаята си. В леглото. Снощи стоях до късно. За една минута мога да се облека и да дойда веднага.

До късно снощи. Разбира се. Всичко продължава по същия начин. Независимо от това, че единият е бил затворен. Забравя се. В леглото, полузаспала с разпилени по възглавницата коси, с разхвърляни по столовете чорапи, бельо, вечерна рокля... Предметите започнаха да се сливат; прозорчето на задушната телефонна кабина се замъгли от дъха му; безкрайно далечната глава на чиновника плуваше като в аквариум... Той се опомни.

— Трябва да прекратя вече разговора, Жоан.

Чу съкрушения ѝ глас:

— Но това е невъзможно! Не можеш да заминеш така, без да знам нито къде отиваш, нито...

Той си представи как тя се понадига, блъска възглавницата настрана и стиска в ръка телефонната слушалка като оръжие и враг, видя раменете ѝ, дълбоките, помрачени от вълнение очи...

— Не отивам на война. Заминавам само за Швейцария. Ще се върна скоро. Представи си, че съм търговец, който заминава, за да продаде една пратка картечници на Обществото на народите.

— А когато се върнеш, ще се повтори същото. Не ще мога да живея от страх.

— Повтори последното изречение.

— Наистина! — Гласът ѝ прозвуча сърдито. — Аз последна узнавам всичко! Вебер може да те посети, а аз не мога! Обадил си се на Морозов, а не на мен! А сега заминаваш...

— Господи! — каза Равик. — Няма да се караме, Жоан.

— Не се карам. Казвам само това, което е станало.

— Добре. Трябва да свършим вече. Сбогом, Жоан.

— Равик — извика тя. — Равик!

— Да...

— Върни се! Върни се! Загубена съм без теб.

— Ще се върна.

— Да... да.

— Сбогом, Жоан. Скоро ще се върна.

Той остана за миг в задушната кабина. После забеляза, че не е оставил още слушалката. Отвори вратата. Чиновникът вдигна глава и се усмихна добродушно.

— Свършихте ли?

— Да.

Върнаха се на масата. Равик изпи чашата си. „Не трябваше да се обаждам — помисли той. — Бях по-спокоен преди. Само се разстроих. Трябваше да се сетя, че с един телефонен разговор не може да се постигне нищо — нито за мене, нито за Жоан.“ Изкушаваше се да се върне и да ѝ се обади още веднъж, да ѝ каже всичко, което всъщност искаше да ѝ каже. Да ѝ обясни защо не може да се срещне с нея; защото не иска да го види такъв, какъвто е сега — мръсен, арестуван. Но след това пак щеше да излезе и да се повтори същото.

— Мисля, че трябва да вървим — каза чиновникът.

— Да...

Равик повика келнера.

— Донеси ми две бутилки коняк, всички вестници, една дузина цигари „Капорал“ и сметката. — Той погледна чиновника. — Всичко е наред, нали?

— Човещината си е човещина — отвърна чиновникът.

Келнерът донесе две бутилки и цигарите.

— Отворете ми ги — каза Равик, докато поставяше внимателно вестниците из джобовете си. След това запуши отново шишетата така, че да може лесно да ги отваря без тирбушон, и ги прибра във вътрешните джобове на палтото си.

— Разбирате от тая работа — каза чиновникът.

— Научих се. За съжаление. Като дете никога не бих допуснал, че и на стари години ще играя на индианци.

Полякът и писателят бяха във възторг от коняка. Водопроводчикът не пиеше концентрати. Обичаше бира и започна да им обяснява колко по-хубава е бирата в Берлин. Равик лежеше на нара и четеше вестниците. Полякът не четеше. Не знаеше френски. Пушеше и беше щастлив. През нощта водопроводчикът плака насън. Равик бе буден. Слушаше глухото ридаене и гледаше втренчено малкото прозорче, зад което светеше бледото небе. Не можеше да заспи. Не можа да заспи и по-късно, когато водопроводчикът се успокои, „Прекалено добре живя — помисли той. — Затова те боли толкова много, че трябва да се простиш с тези хубави времена.“

Равик идваше от гарата. Беше уморен и мръсен. Тринадесет часа в задушния влак с хора, които миришат на чесън, ловци с кучета, жени, които държат на скута си кошници с кокошки и гъльби, а преди това три месеца на границата...

Някаква светлина трептеше в мрака. Вдигна глава. Тя сякаш идваше от някакви пирамиди с огледала, наредени около „Рон Поан“ и отразяващи последните сиви лъчи на май.

Спря се и погледна по-внимателно. Наистина имаше пирамиди от огледала. Бяха сложени навред в призрачно повторение зад лехите с лалета.

— Какво е това? — попита той един градинар, който изравняваше леха с прясно разкопана пръст.

— Огледала — отговори той, без да вдига глава.

— Виждам, но те не бяха тук, когато идвах миналия път.

— Отдавна ли не сте идвали?

— От три месеца.

— О, от три месеца! Поставиха ги през последните две седмици. За английския крал. Идва на посещение. Да може да се оглежда в тях.

— Ужасно — каза Равик.

— Разбира се — отвърна без учудване градинарят. Равик продължи. Три месеца... три години... три дни; какво нещо е времето? Нищо и всичко. Не го изненадваше обстоятелството, че кестените бяха вече цъфнали, а тогава не бяха още се и разлистили... че Германия бе нарушила отново договорите и бе завзела цяла Чехословакия; че емигрантът Йосиф Блументал се бе застрелял в Женева в изблик на истеричен смях пред двореца на Обществото на народите; че някъде в гърдите му се обаждаше болката, спомен от пневмонията, която под името Гюнтер бе прекарал в Белфор; че сега, в тая вечер, мека като женска гръд, се връщаше отново. Човек го възприемаше, както много други неща — с равнодушието на фаталист, единственото оръжие на безпомощността. Небето беше навсякъде и винаги еднакво. За

убийството и омразата, жертвата и любовта; дърветата се разцъфваха всяка година, не подозирайки нищо; тъмносиният мрак се променяше, идваше и си отиваше, без да се занимава с паспорти, предателства, отчаяния и надежди. Хубаво беше да си отново в Париж. Приятно е да вървиш бавно, без да мислиш, по тази улица в сребристосивата светлина, без да бързаш, забравил всичко, достигнал границата, на която далеч в кръгзора се сливат отлитащата мъка и тихото щастие, че си още жив — първия миг на пристигането, преди да те понижат отново мечове и стрели, това странно животинско чувство, тази далечна въздишка, този ветреца, все още лишен от вълнение, полъхващ по пътеките на сърцето, край тъмния огън на факлите, край бодливия кръст на отлетелите дни и телените мрежи на бъдещето; приятно беше това кратко спиране, тази тишина, изпълнена с трепет, тази моментна пауза, този понятен и загадъчен живот, лекото пулсиране на вечността в този преходен свят...

Морозов седеше в палмовата зала на „Интернационал“. Пред него имаше кана с вино.

— Здравей, Борис — каза Равик. — Здравей, стари приятелю. Изглежда, че се връщам точно навреме. Вувре ли е това?

— Точно така. От тридесет и четвърта този път. Малко по-сладко и по-силно. Радвам се, че се върна. Три месеца минаха, нали?

— Да. Повече от друг път.

Морозов позвъни със старомодно звънче. То отекна като камбаната на селска църква, „Катакомбите“ имаха електрическо осветление, но не и електрически звънци. Не се рентираще, защото емигрантите не смееха много да звънят.

— Как се казваш сега? — попита Морозов.

— Пак Равик. Не споменах това име в участъка. Наричал съм се Воцек, Нойман и Гюнтер. Каприз. Не исках да се откажа от името Равик. Защото ми харесва.

— Не разбраха, че си живял тук, нали?

— Не, разбира се.

— Очевидно. Иначе щяха да направят проверка. Значи, можеш да си останеш пак тук, стаята ти е свободна.

— Знае ли съдържателката за станалото?

— Не. Никой не знае. Казах им, че си заминал за Руан. Твоите неща са в стаята ми.

Келнерката дойде с поднос.

— Донесете една чаша за господин Равик, Кларис — каза Морозов.

— О, господин Равик! — Девойката се усмихна. — Върнахте ли се? Нямаше ви повече от половин година.

— Само три месеца, Кларис.

— Невъзможно! Мислех, че са шест.

Девойката отмина. Почти веднага след нея пристигна дебелия келнер на „Катакомбите“ с чаша за вино в ръка. Не носеше поднос; отдавна беше в това заведение и можеше да си позволи такава волност. Лицето му показваше какво щеше да последва, но Морозов го изпревари.

— Добре, Жан! Кажи веднага колко време отсъства господин Равик? Знаеш ли точно?

— Но, господин Морозов! Знам, разбира се! Точно... — Той помълча, усмихна се и добави: — Точно четири и половина седмици.

— Правилно — каза Равик, още преди Морозов да отговори.

— Правилно — отвърна и Морозов.

— Разбира се. Аз никога не греша. — Жан изчезна.

— Не исках да го разочаровам, Борис.

— И аз също. Исках само да ти покажа колко относително е времето, когато се превърне в минало. Това те утешава, плаши и прави безразличен. Загубих подпоручик Биелски от Преображенския гвардейски полк в Москва, през 1917 година. Бяхме приятели. Той тръгна на север през Финландия. Аз минах през Манджурия и Япония. Когато се срещнахме пак тук след осем години, мислех, че съм го видял за последен път през 1919 г. в Харбин; а той мислеше, че е било през 1921 г. в Хелзинки. Разлика само от две години и няколко хиляди километра. — Морозов взе каната и напълни чашите. — Но виждаш ли, не са те забравили. Така имаш чувството, че си се завърнал у дома, нали?

Равик отпи. Виното беше студено и приятно.

— А през това време аз бях съвсем близо до границата — каза той. — Почти до Базел. Едната половина на шосето е Швейцария, другата — Германия. Седях в Швейцария и ядях черешки. А можех да плюя костилките в Германия.

— Е, домъчня ли ти за родината?

— Не. Никога не съм се чувствал по-далеч от нея.

— Разбирам те — засмя се Морозов. — Как мина пътуването?

— Както винаги. Единственото е, че вече е по-трудно. Охраняват границата по-строго. Хванаха ме веднъж в Швейцария и веднъж във Франция.

— Защо не писа нито ред?

— Не знаех докъде е стигнала полицията. Понякога много се престарават. По-добре е да не излагам никого на опасност. Нашето алиби никога не е достатъчно сигурно. Старо бойно правило е; мирувай и изчезвай. Очакваше ли нещо друго?

— Не.

Равик го погледна. После каза:

— Писма! Какво са всъщност писмата? Те не помагат.

— Не.

Равик извади пакет цигари от джоба си.

— Странно как всичко се променя, когато те няма.

— Не се залъгвай — отговори Морозов.

— Нямам и намерение.

— Докато отсъстваш, всичко ти се струва хубаво. Когато се върнеш, заварваш нещо друго. След това всичко започва отново.

— Може би. А може би и не.

— Много си потаен. Добре, че възприемаш така нещата. Искаш ли да изиграем един шах? Професорът умря. Той беше единственият ми достоен противник. Леви замина за Бразилия. Намери си работа като келнер. Животът тече страшно бързо напоследък. Човек не трябва да свиква с нищо.

— Не трябва.

Морозов погледна внимателно Равик.

— Не исках да кажа това.

— И аз също. Не можем ли да напуснем този мухлясал палмов гроб? Не съм бил тук три месеца, но както винаги не мога да понасям неговата миризма — на кухня, прах и страх. Кога можеш да тръгнеш?

— Днес съм свободен.

— Вярно — усмихна се Равик. — Значи, ще прекараме една вечер сред елегантния свят на някогашна Русия, с големи чаши в ръка.

— Искаш ли да дойдеш с мен?

— Уморен съм. Почти не съм спал през последните нощи. Да походим малко и да седнем някъде. Отдавна не съм правил това.

— Вувре ли? — попита Морозов. Бяха седнали пред кафене „Колизей“. — Рано е още, приятелю. Сега е време за водка.

— Така е, но въпреки това искам вувре.

— Почвам да се безпокоя. Няма ли да пиеш поне един коняк?

Равик поклати отрицателно глава.

— Когато човек пристигне някъде, трябва още първата вечер здравата да се напие, братлето ми — заяви Морозов. — Безполезно геройство е да гледаш трезвен ужасните лица на призраците от миналото.

— Нищо не гледам, Борис. Просто се радвам кротко на живота.

Равик забеляза, че Морозов не му вярва. Но не се и опита да го убеди. Той седна спокойно на една маса към улицата, пиеше виното си и наблюдаваше тълпата от минувачи. Докато отсъстваше от Париж, всичко беше ясно и будно в съзнанието му. Сега то бе замъглено, бледо, многоцветно, отминаващо като приятно видение, както при бързо слизание от планината чуваш шума в долината съвсем далечен.

— Ходи ли някъде другаде, преди да дойдеш в хотела? — попита Морозов.

— Не.

— Вебер те търси няколко пъти.

— Ще му се обадя.

— Ти нещо не ми харесваш. Кажи какво има?

— Нищо особено. Границата при Женева е добре охранявана. Опитвах най-напред там. После при Базел. И там беше трудно. Най-сетне успях да се прехвърля. Простудих се. Валя ме сняг и дъжд през нощите, които прекарах на открито. Но нямаше какво да сторя. Разболях се от пневмония. Един лекар в Белфор успя да ме вмъкне, а после и измъкне от болницата. След това ме държа десет дни у дома си. Трябва да му изпратя парите.

— Добре ли си вече?

— Доста.

— Затова ли не пиеш никакви силни напитки?

— Защо говорим със заобикалки? — усмихна се Равик. — Малко съм уморен и искам да свикна постепенно с всичко. Това е истината. Странно колко много мисли човек, докато пътува! И колко малко, когато пристигне!

— Равик — каза бащински Морозов, като махна с ръка, — приказваш с батко си Борис, познавача на човешките сърца. Не извъртай, а питай бързо, за да не се бавим много.

— Добре. Къде е Жоан?

— Не знам. Не съм чувал нищо за нея от няколко седмици. Не съм я виждал.

— А преди това?

— Преди това пита няколко пъти за теб. После престана.

— Не е ли вече в „Шехеразада“?

— Не. Напусна преди около пет седмици. След това идва два-три пъти и изчезна.

— Не е ли в Париж?

— Мисля, че не. Така ми се струва поне. Иначе би идвала от време на време в „Шехеразада“.

— Знаеш ли какво работи?

— Мисля, че е филмова артистка. Така поне казала на гардеробиерката. Нали знаеш как стават тези неща? Проклети женски преструвки!

— Женски преструвки ли?

— Да — потвърди сърдито Морозов. — Какво друго, Равик? Друго нещо ли очакваше?

— Да.

Морозов замълча.

— Да очакваш и да знаеш са две различни неща — каза Равик.

— Само за прокълнатите от бога романтици. Пий сега нещо разумно, а не тази лимонада. Един истински калвадос?

— Е, чак калвадос, не. Ако това ще те успокои, ще пия един коняк. Впрочем защо не и калвадос.

— Най-последно! — каза Морозов.

Прозорците. Сините очертания на покривите. Изтърбушеният червен диван. Леглото. Равик знаеше, че ще трябва да понася всичко

това. Седна на дивана и запуши. Морозов бе донесъл вещите и му бе казал къде може да го намери, когато поиска.

Захвърли стария си костюм. Къпа се дълго с гореща вода и много сапун. Изми и изтърка трите месеца от кожата си. Облече чисто бельо и друг костюм; после се обръсна. Най-голямото му желание бе да отиде в турска баня, но беше много късно. Приятно му беше, че е свършил всичко това. Би желал да стори и нещо повече, защото сега, когато седеше под прозореца, почувства, че пустотата започва да се промъква откъм ъглите на стаята.

Наля си чаша калвадос. Между вещите му имаше и отворена бутилка с малко калвадос на дъното. Припомни си нощта, когато го бе пил с Жоан, но всичко му се струваше сега далечно. Много отдавна беше. Забеляза само, че калвадосът е много стар и приятен. Луната изгря бавно над покривите. Мръсният двор отсреща потъна в сенки и сребро. С малко въображение всичко можеше да се превърне от мръсотия в сребро. През прозореца нахлу мирис на цветя. Тръпчивото ухание на карамфили. Равик се наведе над парапета и погледна навън. На долния прозорец имаше сандъче с цветя. Бяха на емигранта Вазенхоф, ако живееше още там. Равик бе правил веднъж промивка на стомаха му. Миналата Коледа. Бутилката беше празна. Хвърли я на леглото. Тя остана там като черен ембрион. Той стана. Защо гледаше така втренчено леглото? Ако нямаш жена, трябва да си намериш. Това поне е лесно в Париж.

Тръгна из тесните улици към площад „Етоал“. По „Шан-з-Елизе“ кипеше животът на нощния град. Тръгна назад, отначало бързо, а след това все по-бавно, докато стигна до хотел „Милано“.

— Как сте? — обърна се към портиера.

— О, господине! — стана портиерът. — Отдавна не сте идвали.

— Да. Доста отдавна. Не бях в Париж.

Портиерът го погледна внимателно с живите си, малки очички.

— Госпожата не е вече тук.

— Знам. Няма я отдавна.

Портиерът беше опитен. Знаеше какво иска от него дори без да го питат.

— От четири седмици — каза той. — Напусна преди четири седмици.

Равик извади една цигара.

— Не е ли в Париж госпожата? попита портиерът.

— В Кан е.

— В Кан! — Портиерът потърка лице с голямата си ръка. — Сигурно няма да повярвате, господине, че преди осемнадесет години бях портиер в хотел „Рул“ в Ница.

— Защо не.

— Какви времена бяха! Какви бакшиши! Хубави времена бяха след войната. А сега...

Равик знаеше как да се държи с хотелския персонал и нямаше нужда от много намеци. Извади една петфранкова банкнота и я сложи на масата.

— Благодаря, господине. Приятна вечер Изглеждате подмладен.

— Така се и чувствам. Лека нощ.

Равик се спря на улицата. „Защо отиде в хотела? Сега му оставаше само да се отбие в «Шехеразада» и да се напие.“

Погледна звездното небе. Трябваше да се радва на станалото. То му спасяваше много излишни разпратии. И той, и Жоан знаеха това. Или поне го бяха научили с течение на времето. Тя бе сторила само това, което трябваше. Никакви обяснения. Те са излишни. Когато става дума за чувства, няма обяснения. А само постъпки. Слава Богу, че в случая не се намесваше и моралът! Слава Богу, че Жоан не знаеше какво е морал. Тя бе постъпила, както е намерила за добре, и всичко беше свършено. Без много колебания. И той бе допринесъл за това. Защо се въртеше сега тук? Това се дължеше сигурно на въздуха. На мекия полъх на парижката майска вечер. И на нощта, разбира се. Нощем всичко е по-друго, отколкото денем.

Върна се в хотела.

— Мога ли да се обадя по телефона?

— Разбира се, господине. Но нямаме кабина, а само този апарат.

— И той стига.

Равик погледна часовника си. Можеше Вебер да е още в болницата. Бе време за последната вечерна визитация.

— Там ли е доктор Вебер? — попита той. Не позна гласа на сестрата. Сигурно беше нова.

— Не може да говорите с доктор Вебер.

— Там ли е?

— Тук е. Но не може да ви се обади.

— Слушайте — каза Равик. — Кажете му, че Равик е на телефона. Веднага! Много е важно. Аз ще чакам.

— Добре — отвърна колебливо сестрата. — Ще му кажа. Но няма да дойде.

— Ще видим. Кажете му, че е Равик.

След един миг Вебер беше на телефона.

— Равик! Къде сте?

— В Париж. Днес пристигнах. Операция ли имате?

— Да. След двадесет минути. Неотложен апендицит. Може ли да се срещнем след това?

— Мога да дойда.

— Чудесно. Кога?

— Веднага.

— Добре. Ще ви чакам.

— Ето ви едно хубаво питие — каза Вебер. — Вестници и медицински списания. Разполагайте се.

— Само да пийна нещо. Дайте ми престилка и ръкавици.

Вебер го погледна.

— Най-обикновен апендицит. Недостоеен за вас. Мога да го свърша лесно с помощта на сестрите. Сигурно сте уморен.

— Направете ми удоволствието да ми отстъпите тази операция, Вебер. Не съм уморен, чувствам се отлично.

Вебер се изсмя.

— Много бързате наистина да се върнете към работата. Както обичате. Всъщност добре ви разбирам.

Равик се изми, после сложи престилката и ръкавиците. Операционна зала! Вдъхна дълбоко миризмата на етера. Йожени бе застанала до главата на пациента и даваше упойката. Друга много хубава млада сестра подреждаше инструментите.

— Добър вечер, Йожени — каза Равик.

Тя едва не изпусна тампона и отговори:

— Добър вечер, доктор Равик.

Вебер се усмихна. Тя се обръщаше за пръв път така към Равик. Той се наведе над пациента. Лампите в операционната зала блестяха ослепително. Сякаш прогонваха света. А заедно с това и мислите.

Обективни, студени, безмилостни и добри. Равик взе скалпела, който му подаде хубавата сестра. През тънките ръкавици почувства хладната стомана. Хубаво бе да се озовеш от люшкащата несигурност към ясната точност. Направи разреза. Тясната и червена ивица кръв вървеше след скалпела. Изведнъж всичко стана просто. Той дойде пак на себе си, за пръв път, откакто се бе върнал. Светлината трептеше беззвучно. „У дома! Най-послед!“ — помисли си.

— Тук е — каза Морозов.

— Кой?

Морозов поглади униформата си.

— Не се прави, че не разбираш. И не ядосвай батко си Борис на улицата! Мислиш ли, че не знам защо идва в „Шехеразада“ три пъти през тия две седмици? Веднъж придружен от една синеока и чернокоса красавица, но два пъти сам? Мъжете са слабохарактерни — къде би останал иначе техният чар?

— Върви по дяволите — каза Равик. — Не ме обезсърчавай, тъкмо когато се нуждая от сили, плямпало такова!

— По-добре ли щеше да бъде, ако не бях ти го казвал?

— Разбира се.

Морозов отстъпи настрана, за да направи път на двама американци.

— Върви си тогава и ела друга вечер — предложи му той.

— Сама ли е?

— Тук няма да пуснем сама дори и някоя царица. Би трябвало да знаеш това. Зигмунд Фройд щеше да се зарадва на въпроса ти.

— Какво разбираш ти от Зигмунд Фройд? Пиян си и ще се оплача на управителя, капитан Чеченедзе.

— Капитан Чеченедзе беше поручик в полка, в който аз бях подполковник, моето момче. Още помни това. Опитай се само.

— Добре. Пусни ме тогава да си ходя.

— Равик! — Морозов сложи тежките си ръце на раменете му. — Не ставай глупак! Обади се на синеоката красавица и ела с нея, щом като трябва. Послушай съвета на по-опитния. Много просто и все пак целесъобразно.

— Не, Борис! — Равик го погледна. — Няма място за шеги. Пък и на мен не ми е до тях.

— Върви си тогава — каза Морозов.

— В мухлясалата палмова зала ли? Или в моята дупка?

Морозов остави Равик и тръгна към една девойка, която искаше такси. Равик го почака да се върне.

— Бил си по-разумен, отколкото предполагах — каза Морозов. — Иначе щеше да влезеш досега.

Той бутна назад фуражката със златния галон. Преди да продължи, един пиан младеж в бял смокинг се появи на вратата.

— Една състезателна кола, господин полковник.

Морозов повика най-близкото такси и помогна на залитащия младеж да се качи.

— Вие не се смеете — каза пиеният, — но хубава беше шегата ми да ви нарека полковник, нали?

Много хубава. Състезателната кола беше още по-хубава може би. — Морозов се върна. — Размислих — каза той. — Влез! По дяволите всичко останало. И аз бих направил така. Все ще стане някой ден, защо да не е сега? Да се свърши така или иначе. Щом престанем да се вдетиняваме, започваме да стареем.

— И аз размислих. Ще отида другаде.

Морозов го погледна весело. После каза:

— Добре. Тогава ще те видя след половин час.

— Може би по-късно.

— След един час тогава.

След два часа Равик седеше в „Клош д’Ор“. Заведението беше почти празно. Проститутките седяха на дългия бар, накацали като папагали, и бърбеха помежду си. Недалеч от тях няколко продавачи на кокаин се въртяха в очакване на туристи. Гореще няколко двойки ядяха лучена супа. Две лесбийки си шепнеха нещо на един диван в ъгъла срещу Равик и пиеха шери-бренди. Едната бе в костюм „Тайор“ с връзка и монокъл, а другата, едра червенокоса особа, беше в дълбоко деколтирана лъскава вечерна рокля.

„Каква идиотщина — помисли Равик. — Защо не отидох в «Шехеразада»? От какво се страхувам и за що бягам? Това чувство стана по-силно. Не само че не изчезна през тези три месеца, ами се и усили. Няма смисъл да продължавам да се самоизмамвам. То бе май едничкото нещо, което не ме напусна при дългото промъкване през граници, при всичкото това криене и чакане, през едва отронващата се

самота на беззвездните нощи в чужбина. Отсъствието го подсили много повече, отколкото тя самата, когато и да е било...

Сподавен писък го пробуди от унеса. Няколко жени бяха междувременно влезли. Една от тях, която приличаше на светла негърка, доста пияна, с шапка с цветя, килната на темето, хвърли един нож и заслиза бавно по стълбите. Никой не я спря. Един келнер тръгна нагоре. Друга жена побърза да му препречи пътя.

— Няма нищо — каза тя. — Няма нищо!

Келнерът вдигна рамене и се върна. Равик видя, че червенокосата в ъгъла стана. В същото време жената, която бе препречила пътя на келнера, слезе бързо долу и отиде към бара. Червенокосата се спря, сложила ръка на големите си гърди. После вдигна внимателно два пръста от ръката си и погледна. Роклята ѝ бе сцепена и отдолу се показваше рана. Кожата не се виждаше, само раната зееше под шанжанираща зелена вечерна рокля. Червенокосата жена я гледаше втренчено, като че не можеше да повярва на очите си.

Равик направи неволно движение. След това се отпусна на стола. Стигаше му едно изселване. Видя, че жената в костюма „Тайор“ дръпна отново червенокосата на дивана. В същото време втората жена тръгна от бара към галерията с чаша бренди в ръка. Жената с костюма „Тайор“ коленичи на пейката, затвори с една ръка устата на червенокосата и дръпна бързо ръката ѝ от раната. Другата наля отгоре брeндитo. „Примитивен начин за дезинфекция“ — помисли Равик. Червенокосата изохка, почна да се гърчи, но я държаха здраво. Други две жени закриха масата от погледа на останалите посетители. Всичко бе извършено много бързо и умело. Почти никой не видя станалото. След една минута няколко лесбийки и хомосексуалисти нахълтаха в заведението, повикани сякаш с магическа пръчка. Те заобиколиха масата в ъгъла, няколко вдигнаха червенокосата, други заобиколиха със смях и приказки групата и всички излязоха, като че нищо не се бе случило. Повечето посетители не бяха забелязали станалото.

— Добре, нали? — обади се някой зад Равик. Беше келнерът.

Равик кимна.

— Защо стана това?

— От ревност. Тия развратници са много избухлива пасмина.

— Откъде пристигнаха толкова бързо другите? Просто като по телепатия.

— Подушват, господине — каза келнерът.

— Някой е телефонираше сигурно. Но много бързо стана.

— Подушват и се поддържат както дяволът и смъртта. Не се дават. Само да няма полиция — това е единственото, което искат. Уреждат всичко помежду си. — Келнерът взе чашата на Равик. — Още една, господине? Какво пиехте?

— Калвадос.

— Добре. Още един калвадос.

Той се затътри към бюфета. Равик вдигна глава и видя малко по-нататък Жоан. Влязла бе, докато той разговаряше с келнера. Не бе я видял, като влизаше. Беше с двама мъже. Забеляза го в момента, когато и той я видя. Почувства, че тя пребледнява въпреки загорелия си тен. Няколко мига не откъсна поглед от него. След това бутна рязко масата, стана и се приближи. Докато вървеше, лицето ѝ се промени. Успокои се. Стана по-нежно; само очите ѝ бяха все така твърди и прозрачни като кристал. Изглеждаха по-светли от друг път. Имаха почти яростен блясък.

— Ти си се върнал? — запита тихо, почти безгласно.

Бе застанала до него. За миг направи движение, сякаш искаше да го прегърне. Но не го направи. Дори не се ръкува. Само повтори:

— Ти си се върнал?

Равик не отговори.

— От кога си тук? — запита тя все така тихо.

— Преди две седмици.

— Преди две... а аз не... Ти дори не...

— Никой не можеше да ми каже къде си. Нито в хотела, нито в „Шехеразада“.

— В „Шехеразада“... Но аз бях... — Тя се прекъсна. — Защо не ми писа?

— Не можех.

— Лъжеш.

— Добре. Не исках. Не знаех дали ще се върна.

— Пак лъжеш. Това не е основание.

— Напротив. Можех да се върна или да не се върна. Не разбираш ли?

— Не. Разбирам само, че си тук от две седмици и не си направил ни най-малък опит...

— Жоан — каза спокойно Равик. — Раменете ти сигурно не са почернели така в Париж.

Келнерът мина край масата и хвърли любопитен поглед към Жоан и Равик. Беше все още улисан от станалото преди малко. След това прибра сякаш случайно двата ножа, вилиците и чинията от масата, застлана с покривка на бели и червени квадратчета. Равик го забеляза.

— Всичко е наред — каза той.

— Какво е наред? — попита Жоан.

— Нищо. Преди малко тук стана нещо.

Тя го погледна втренчено.

— Жена ли чакаше?

— Не, за бога! Но стана скандал. Имаше ранен. Само че този път не се намесих.

— Да се намесиш ли? — Тя изведнъж разбра. Изразът ѝ се промени. — Какво правиш тук? Пак ще те арестуват. Сега вече знам всичко! Следващия път те чака половин година затвор. Трябва да избягаш! Не знаех, че си в Париж. Мислех, че няма да се върнеш вече.

Равик не отговори.

— Мислех, че няма да се върнеш вече — повтори тя.

Равик я погледна.

— Жоан...

— Не, не е вярно! Нищо не е вярно!

— Жоан — каза мрачно Равик, — иди си на масата!

Очите ѝ внезапно овлажняха.

— Иди си на масата! — повтори той.

— Ти си виновен — избухна тя. — Ти. Само ти!

Обърна се рязко и тръгна. Равик бутна малко настрана масата и седна отново. Погледна чашата с калвадос и вдигна ръка, сякаш искаше да я вземе и да пие. Но не го направи. Беше спокоен, докато говореше с Жоан. Сега изведнъж се развълнува. „Странно — помисли той, — мускулите на гърдите ми трептят под кожата. Защо именно те?“ Взе чашата и погледна ръката си. Не трепереше. Докато пиеше, не погледна повече към Жоан. Келнерът мина отново.

— Цигари — каза Равик. — „Капорал“.

Запали една и доизпи останалия калвадос. Почувства отново погледа на Жоан. „Какво очаква? — помисли си... — Че ще се напия

пред нея от мъка?“ Той повика келнера и плати. Когато стана, Жоан започна да говори оживено на един от приятелите си. Не вдигна глава и когато той мина край тяхната маса. Лице то й беше сурово, без израз, а усмивката й — пресилена.

Равик се разхождаше по улиците и неочаквано се озова пред „Шехеразада“. Морозов засия.

— Какви ги вършиш, драги! Вече те смятах за загубен. А човек се радва винаги, когато пророчествата му се сбъднат.

— Не се радвай много рано.

— И ти също. Закъсня.

— Знам. Срегнах я вече.

— Какво?

— В „Клош д'Ор“.

— Така ли? — учуди се Морозов. — Какво ли не ни сервира животът!

— Кога ще свършиш тук, Борис?

— След няколко минути. Всички си отидоха. Трябва да се преоблека. Влез за малко. Ела да пиеш една водка за сметка на заведението.

— Не. Ще те чакам вън.

Морозов го погледна.

— Как си?

— Повдига ми се.

— А какво друго искаш?

— Човек винаги очаква нещо друго. Иди и се преоблечи.

Равик се облегна на стената. До него стара жена прибираше цветята, които продаваше. Не му предложи. Глупава мисъл, но той щеше да се зарадва, ако го бе попитала дали иска. Сякаш бе отгатнала, че не му трябват. Погледна къщите. Тук-там се виждаха осветени прозорци. Такситата минаваха бавно. Какво очакваше наистина? И той не знаеше. Жоан нямаше да предприеме първа нищо. Но защо не? Колко е прав всеки, който напада!

Келнерите започнаха да излизат. Нощем бяха кавказци и черкези с червени рубашки и високи ботуши.

Сега бяха обикновени, уморени хора. Прибираха се в къщи във всекидневното облекло, което им стоеше някак странно. После излезе Морозов.

— Накъде? — попита той.
— Бях вече навсякъде.
— Тогава да отидем в хотела и да играем шах.
— Какво?
— Шах. Игра с дървени фигури, която едновременно развлича и съсредоточава.
— Добре — каза Равик. — Защо не?
Той се пробуди и разбра веднага, че Жоан е в стаята. Беше тъмно и не можеше да я види, но чувстваше, че тя е тук. Стаята беше по-друга, прозорецът — също. Въздухът и дори самият той бяха по-други.
— Остави тези глупости — каза той. — Запали лампата и ела.
Тя не мръдна. Не чуваше дори дишането ѝ. Само каза:
— Няма да играем на криеница, Жоан!
— Не — отвърна тя тихо.
— Ела тогава!
— Знаеше ли, че ще дойда?
— Не.
— Вратата беше отворена.
— Моята врата е почти винаги отворена.
Тя помълча. После каза:
— Мислех, че не си се върнал още. Искях само... Мислех, че пиеш някъде.
— И аз мислех така. Но вместо това играх шах.
— Какво?
— Играх шах. С Морозов. В оная дупка долу, която напомня аквариум без вода.
— Шах ли? — Излезе от ъгъла. — Шах! Но това е... Да играеш шах, когато...
— И аз не предполагагах такова нещо. Но се оказа възможно. Дори отлично. Спечелих една партия.
— Ти си най-студеният, най-безчувственият...
— Слушай, Жоан — каза Равик. — Без сцени! Обичам ги, но днес не.
— Не правя сцени. А съм само ужасно нещастна.
— Добре. Тогава да прекъснем всичко. Сцените са подходящи само за хора, които не са много нещастни.

Познавах един човек, който се заключи в стаята си и игра шах от момента, когато жена му умря, докато я погребяха. Хората го смятаха за безчувствен, но аз знаех, че той я обича повече от всичко на света. Просто не можеше да постъпи другояче. През цялото време разрешаваше шахматни задачи, за да не мисли за нищо друго.

Сега Жоан стоеше в средата на стаята.

— Затова ли игра и ти?

— Не. Нали ти казах, че това се отнася за друг човек. Аз съм спал, когато си дошла.

— Да. Спеше. Блазе ти, че можеш да спиш.

Равик се поизправи.

— Познавах и друг човек, който също бе загубил жена си. Той легна и спа две денонощия. Тъща му побесня от яд. Тя не разбираше, че човек може да върши много необичайни неща и все пак да страда. Интересно как трябва да се държи човек в такива тежки моменти! Ако ме бе намерила безумно пиян, щеше да сметнеш, че всичко е в реда на нещата. Но понеже съм играл шах и легнах да спя, значи съм жесток и безчувствен! Много просто, нали?

Чу се изведнъж трясък и звън. Жоан бе хвърлила една ваза на пода.

— Много хубаво — каза Равик. — И без това не можех да я понасям. Внимавай само да не стъпиш на някое стъкло.

Тя избута с крак парчетата и каза:

— Защо вършиш всичко това, Равик.

— Да — отвърна той. — Защо? Само за да си вдъхна смелост, Жоан. Не чувстваш ли?

Тя го погледна бързо.

— Така изглежда. Но с теб човек не може никога да е сигурен.

Пристъпи внимателно по пръснатите късчета на счупената ваза и седна на ръба на леглото му. Той можеше да види вече ясно лицето ѝ в ранното утро. Беше изненадан, че не е уморено. От него лъхаше свежест и жизнерадост. Тя беше с леко палто, което не бе виждал досега, и с друга рокля, не тази, с която я бе виждал в „Клош д’Ор“.

— Мислех, че няма вече да се върнеш, Равик — каза тя.

— Забавих се. Невъзможно беше да дойда по-скоро.

— Защо не ми писа?

— Каква полза? Тя отвърна поглед.

— По-добре би било.

— По-добре щеше да е да не бях се връщал. Но за мен не остана вече друга страна или друг град. Швейцария е много малка, а навсякъде другаде са на власт фашистите.

— Ами полицията тук...

— Полицията има и сега толкова изгледи да ме залови, колкото и по-рано. Онова беше една нещастна случайност. Няма защо да мислим за това.

Равик протегна ръка към пакета с цигари на нощната масичка. Удобна, средно голяма масичка с книги, цигари и други неща. Равик мразеше нощните масички и конзоли с плочи, имитиращи мрамор, поставяни обикновено до леглата.

— Дай една цигара и на мен.

— Искаш ли да пиеш нещо?

— Да. Но не ставай. Аз ще донеса. — Тя взе шишето и наля две чаши. Подаде му едната, взе другата и я изпи. Докато пиеше, палтото ѝ се смъкна от раменете. Равик позна сега роклята. Същата, която ѝ бе подарил за Антиб. Защо я бе облякла? Това беше единствената рокля, която ѝ бе подарил. Никога не бе мислил за такива неща. И не искаше да мисли.

— Когато те видях, Равик... изведнъж... просто изумях. Наистина изумях. А когато си излезе, помислих, че никога вече няма да те видя. Всъщност това не ми дойде веднага наум. Отначало почаках да се върнеш в „Клош д'Ор“. Бях убедена, че ще се върнеш. Защо не се върна?

— Защо да се върна?

— Щях да си тръгна с теб.

Равик знаеше, че това не е истина. Но не му се мислеше вече по този въпрос. За нищо не му се мислеше. Не смяташе, че това е достатъчно. Не знаеше защо бе дошла, нито какво иска всъщност, но изведнъж се почувства някак странно и дълбоко спокоен за това, че тя е до него. „Какво е това? — помисли той. — Дотам ли е стигнало? Къде остана самоконтролът? Значи дотам, откъдето започва тъмният рев на кръвта, принудата на въображението и заплахата?“

— Мислех, че искаш да ме напуснеш — каза Жоан. — Искаше, нали?

Равик мълчеше. Тя го погледна и повтори с дълбока увереност:

— Знаех си, знаех си.

— Налей ми още една чаша калвадос.

— Калвадос ли беше?

— Да. Не забеляза ли?

— Не.

Тя наля чашата, като облегна ръка на гърдите му, докато наливаше. Той почувства близостта ѝ с цялото си същество. Тя взе чашата си и отпи.

— Да, калвадос е. — След това го погледна отново. — Добре, че дойдох. Знаех си. Добре, че дойдох.

Навън се развиделяваше. Капаците на прозорците заскърцаха тихо. Подухна утринен ветреца.

— Нали добре направих, че дойдох? — попита тя.

— Не знам, Жоан.

Тя се наведе над него.

— Знаеш! Трябва да знаеш!

Лицето ѝ беше толкова близо до него, че косите ѝ падаха по раменете му. Той ги погледна. Гледка, която познаваше, едновременно чужда и близка, все същата и винаги различна. Забеляза, че кожата на челото ѝ се бели, че червилото на горната устна бе изтрито, че не бе гримирана както трябва — видя всичко това в лицето, така близо до неговото, щото закриваше целия останал свят, видя го и разбра, че само въображението придава някаква тайнственост на това лице, че има много по-красиви, по-интелигентни и по-невинни лица; но разбра също, че то има някаква власт над него, каквато няма никой друг. Власт, която сам той му е дал.

— Да — каза той. — Добре е. В един или друг смисъл.

— Не бих могла да го понеса, Равик.

— Какво?

— Ако те няма. Завинаги.

— Нали уж си мислила, че няма да се върна?

— Не е едно и също. Друго щеше да бъде, ако живееш в друга страна. Щяхме да сме само разделени. Можех да идвам понякога при теб. Или поне щях така да си мисля. Но в един и същи град... Не разбираш ли?

— Разбирам.

Тя се поизправи и отметна косите си.

— Не можеш да ме изоставиш. Носиш отговорност за мен.
— Сама ли си?
— Отговорен си за мен — каза тя, като се усмихна.
За миг той почувства, че я мрази — заради усмивката и думите ѝ.
— Не говори глупости, Жоан.
— Не говоря. Така е. Още оттогава. Без теб...
— Добре. Отговорен съм и за окупацията на Чехословакия. Да прекратим този разговор. Съмва се. Трябва скоро да си тръгваш.
— Какво? — Тя го погледна втренчено. — Не искаш ли да остана?
— Не.
— Така... — каза тихо и внезапно разсърдена тя. — Значи такава била работата! Ти не ме обичаш вече.
— Господи! — каза Равик. — На всичко отгоре и това. С какви идиоти си била през последните месеци?
— Не бяха идиоти. Какво друго можех да сторя? Да гледам стените на хотел „Милано“ и да полудея?
Равик се поизправи.
— Без изповеди! — заяви той. — Не желая изповеди! Искях само разговорът ни да не изпростява.
Тя го погледна с присвити очи.
— Защо винаги ме осъждаш? Другите не ме осъждат. А с теб и най-дребното нещо се превръща в сложен въпрос.
— Добре. — Равик отпи една глътка калвадос и легна отново.
— Така е — каза тя. — Човек не знае никога как да се държи с теб. Караш ме да казвам неща, които никога не съм и мислила. А след това ме осъждаш.
Равик въздъхна дълбоко. За какво мислеше преди малко? За тъмнината на любовта, за силата на въображението — колко лесно се променят те! Променят се сами и непрестанно. Те бяха най-жадните рушители на бляновете. По своя вина ли? По своя вина ли наистина! Прекрасни, залутани създания... Някакъв огромен магнит, заровен дълбоко в земята, а над него — безброй същества? Не се ли е вкопчил мнително в късче досадна предпазливост и евтини насмешки... усещайки вече в душата си това, което неизбежно щеше да стане?
Жоан се бе свила до краката му, в другия край на леглото. Приличаше едновременно на хубавичка сърдита слугиня и на нещо,

паднало от луната, което не съзнава още къде е.

Появиха се първите лъчи на слънцето и ги осветиха. Нежният полъх на деня долетя отдалеко през мръсните дворове и опушени покриви до прозореца, все още запазил уханието на горите и свежите поляни.

— Защо дойде, Жоан? — попита Равик.

— Защо ме питаш?

— Да. Защо те питам наистина?

— Защо питаш винаги? Тук съм. Не е ли достатъчно това?

— Да, Жоан. Имаш право. Достатъчно е.

— Най-после! — Тя вдигна глава. — Но първо трябва да убиеш напълно всяка радост.

„Радост — помисли Равик. — Нарича радост това — да те тласкат хиляди тъмни крила в задъхано желание за повторно обладаване... Радост!“ Радост, макар и мигновена, има навън в росата по прозорците, в десетте минути тишина, докато денят не е прострял напълно лапите си. Но защо е всичко това? Не е ли права тя? Не е ли така нрава като росата, врабците, вятъра и кръвта? Защо я разпитва? Какво иска да узнае? Дошла бе тук, долетяла бе, без много да мисли, като нощна пеперуда, като пауново око, а той лежи сега и брои очичките, малките резки на крилата и преливащите ѝ се цветове. „Тя дойде и аз чувствам това глупаво превъзходство, само защото е дошла — помисли той. — Ако не бе дошла, щях да лежа, да бленувам, да се мъча със сетни сили да се самозалъгвам, без да призная дори пред себе си, че искам да е тук.“

Отметна одеялата, спусна крака от леглото и обу пантофите си.

— Какво правиш? — запита учудена Жоан. — Искаш да ме изхвърлиш ли?

— Не. Ще те целуна. Отдавна трябваше да го направя. Аз съм идиот, Жоан. Приказвах глупости. Прекрасно е, че си при мен.

Очите ѝ светнаха.

— Не е необходимо да ставаш, за да ме целунеш — каза тя.

Зората се бе издигнала високо над сградите. Небе то беше бледосиньо. Облаци плуваха като заспали фламинги.

— Погледни само, Жоан! Какъв ден! Помниш ли как валеше тогава?

— Да, непрекъснато валеше, мили. Все беше мрачно и валеше.

— Валеше и когато заминах. Отчаяна бе от тоя дъжд. А сега?

— Да — каза тя, — а сега?

Притиснала се бе до него.

— Сега имаме всичко. Всичко. Дори и градина. Карамфили пред прозореца на емигранта Визенхоф и птици в кестена отсреща.

Забеляза, че тя плаче.

— Защо не ме разпитваш, Равик? — каза тя.

— Вече те питах прекалено много. Нали го каза сама преди малко?

— Това е друго нещо.

— Няма какво да питам.

— За това, което се е случило междувременно.

— Нищо не се е случило.

Тя поклати отрицателно глава.

— За какъв ме смяташ, Жоан? — попита той. — Погледни навън! Тази червенина, това злато и тая синева! Питай ги валяло ли е вчера! Питай ги има ли война в Китай или Испания! Дали в тоя миг хиляди хора умират или се раждат? Те съществуват и нищо повече. А ти искаш да те разпитвам! Раменете ти са бронзови на това осветление, а ти искаш да те разпитвам! На това червено небе очите ти имат виолетовия цвят на морето в Гърция, а ти искаш да те разпитвам за нещо, което вече е отминало. Ти си при мен и аз трябва да съм глупак да се ровя в изсъхналата шума на миналото. За какъв ме смяташ, Жоан?

Сълзите ѝ пресъхнаха.

— Отдавна не бях чувала такива неща — отвърна тя.

— Тогава си била сред дръвници. Човек трябва или да обожаваш жените, или да ги напуска. Няма средно положение.

Тя заспа, притисната в него, сякаш не искаше да го изпусне никога. Заспа дълбоко и той почувства на гърдите си равномерно ѝ дишане. Постоя още малко буден. В хотела започна да се чува сутрешният шум. Зашумя течаща вода, блъскаха се врати. Емигрантът Визенхоф се закашля както всеки ден пред отворения прозорец. Равик чувстваше до ръката си рамото на Жоан, чувстваше топлотата на заспалото тяло, а когато обърна глава, видя отпуснатото ѝ лице, напълно отдадено на съня, чисто като самата невинност. „Обожавай или напускай“ — помисли той. Големи думи! Кой може да стори това? И кой ли всъщност го желае?

Той се събуди. Жоан не беше до него. Чу шуртенето на водата в банята и се изправи. Изведнъж се пробуди напълно. Свикнал бе отново на това в последните няколко месеца. Който се пробужда бързо, може все още да избяга. Погледна часовника си. Беше десет часът сутринта. Палтото и вечерната рокля на Жоан бяха захвърлени на пода. Брокатовите ѝ обувки бяха до прозореца. Едната се бе обърнала настрана.

— Какво правиш, Жоан? — попита той, — Защо се къпеш посред нощ?

Тя отвори вратата и каза:

— Не исках да те събудя.

— Няма значение. Аз винаги мога да спя. Но защо си станала толкова рано?

Тя бе сложила шапка за баня и беше съвсем мокра. Светлокафявите ѝ рамене блестяха. Приличаше на амазонка с прилепнал шлем.

— Не съм вече нощна птица, Равик. Не съм вече в „Шехеразада“.

— Знам.

— От кого?

— От Морозов.

Тя го погледна за миг изпитателно и каза:

— От този стар дърдорко, значи! Какво друго ти каза?

— Нищо. Има ли нещо друго за казване?

— Нищо, което може да разправи един портиер на нощен бар. Тия хора приличат на гардеробиерките. Професионални клюкари.

— Остави на мира Морозов! Портиерите на нощни заведения и лекарите са професионални песимисти. Изкарват си прехраната от тъмните страни на живота. Но не дрънкат. Длъжни са да бъдат дискретни.

— Тъмните страни на живота — повтори Жоан. — Кой има нужда от тях?

— Никой. Но повечето хора живеят от тях. Между другото Морозов ти помогна навремето да си намериш работа в „Шехеразада“.

— Не мога да му бъда вечно признателна за това. Аз не го разочаровах. Честно изкарвах парите, които ми плащаха, иначе не биха ме задържали. Освен това Морозов го стори за теб, а не за мен.

Равик протегна ръка; да вземе цигара.

— Какво имаш всъщност против него?

— Нищо. Просто не ми е приятен. Гледа те някак особено. Аз не бих му вярвала. И ти не би трябвало.

— Какво?

— И ти не би трябвало да му вярваш. Нали знаеш, всички портиери във Франция са агенти на полицията.

— Нещо друго? — попита спокойно Равик.

— Ти не ми вярваш, разбира се. Но всички в „Шехеразада“ го знаят. Кой знае дали...

— Не говори глупости, Жоан! — Равик отметна одеялото и стана. — Какво ти е днес?

— Нищо. Какво трябва да ми е? Не мога да го понасям. Той влияе лошо на хората. А ти си постоянно с него.

— Разбрах — каза Равик. — Затова било, значи!

— Да, затова — изсмя се внезапно тя.

Равик чувстваше, че това не е единствената причина. Имаше и нещо друго.

— Какво искаш да закусиш? — попита той.

— Сърдиш ли ми се?

— Не.

Жоан излезе от банята и обви ръце около шията му.

Той усети мократа ѝ кожа през тънкия плат на пижамата си. Усети нейното тяло и своята кръв.

— Пусни ме — каза той.

Тя не отговори. Овалът от изпъкналите скули до брадичката. Устата. Натезалите клепачи. Топлата гръд, която се притискаше до кожата му под разкопчаната пижама.

— Пусни ме или...

— Какво или? — попита тя.

Пред отворения прозорец бръмчеше пчела. Равик я проследи с поглед. Сигурно са я привлекли карамфилите на Визенхоф, а сега търсеше и други цветя. Тя хвъркна по-навътре и кацна на една немита чаша, оставена върху рамката на прозореца.

— Липсвах ли ти? — попита Жоан.

— Да.

— Много ли?

— Да.

Пчелата хвъркна. Завъртя се няколко пъти около чашата, после литна отново към слънцето и карамфилите на емигранта Визенхоф.

Равик лежеше до Жоан. „Лято — помисли той. — Лято, ливади и ранно утро, коси, ухаещи на сено, и кожа, мека като млада тревица... Благодарната кръв тече безмълвно като поточе и оросява без никакво желание пясъчните кътчета, гладката повърхност, в която се отразява усмихнато лице. В продължение на един светъл миг нищо не беше вече сухо и мъртво. Брези и тополи, покой и лек шепот, долитащ като далечно ехо. Загубен рай и туптене на кръвта в собствените жили.“

— Искам да остана тук — каза Жоан, като се облегна на рамото му.

— Остани. Хайде да поспим! И без това не сме спали много.

— Не мога. Трябва да си вървя.

— Не можеш да отидеш никъде по това време с вечерна рокля.

— Аз си нося и друга.

— Как?

— Под палтото. Обувки — също. Трябва да са някъде тук. Всичко си донесох.

Тя не каза къде трябва да отиде, нито защо. А и Равик не я попита.

Пчелата се появи отново. Не бръмчеше вече безцелно. Насочи се право към чашата. Кацна на ръба. Като че разбираше от калвадос. Или от плодова захар.

— Толкова сигурна ли беше, че ще останеш тук тази нощ?

— Да — каза Жоан, без да помръдне.

Роланд донесе поднос с бутилки и чаши.

— Не искам нищо за пиене — каза Равик.

— Дори водка? Зубровка е.

— Днес не искам. Донеси ми кафе. Силно кафе.

— Добре.

Остави настрана микроскопа. След това запали цигара и отиде до прозореца. Платаните навън бяха облекли вече новата си премяна. Последния път, когато беше тук, клоните им бяха още съвсем голи.

Роланд донесе кафето.

— Като че ли сега има повече момичета — каза Равик.

— Още двадесет.

— Толкова много работа ли имате? През юни?

— И ние не разбираме защо работата потръгна толкова много. Хората са като полудели. Идват още след обед. А вечер...

— Може би се дължи на сезона.

— Не е на сезона. Знам как е било друг път през май и юни. Сега всички изглеждат обзети от някаква лудост. Няма да повярваш как работи барът. Можеш ли да си представиш французи да поръчват шампанско.

— Не.

— Чужденците, разбирам. Нали за тях го имаме. Но французи и дори парижани да поръчват шампанско! И го плащат. Вместо да пият дюбоне, бира или чаша коняк. Можеш ли да повярваш?

— Само ако го видя.

Роланд му наля кафето.

— И народ — каза тя, — просто да полудееш! Сам ще видиш, като слезеш долу. Дори и по това време. Не само предпазливите клиенти, които очакват да свършиш прегледа. Цяла тълпа се е наредила долу. Какво става с тия хора, Равик?

Той вдигна рамене.

— Има една приказка за потъващия параход...

— Но тук нищо не потъва. Работата върви чудесно. Вратата се отвори. Влезе двадесет и една годишната Нинет, стройна като момче, с червени копринени шорти. Имаше лице на светица и беше една от най-добрите проститутки на заведението. Носеше поднос с хляб, масло и две бурканчета мармалад.

— Госпожата научи, че докторът пие кафе — каза тя с дрезгавия си глас, — и му изпраща малко домашен мармалад.

Нинет се усмихна. Ангелското лице придоби изведнъж гаменско изражение. Остави таблата на масата и изчезна от стаята с танцова стъпка.

— Виждаш ли ги — въздъхна Роланд. — Стават нахални веднага щом разберат, че имаме нужда от тях.

— Правилно — каза Равик. — Кога друг път ще им се удаде? Какво означава този мармалад?

— Той е гордостта на госпожата. Приготвя го сама. В имението си в Ривиерата. Много е хубав наистина. Ще го опиташ ли?

— Мразя мармалад, особено когато е приготвен от милионерки.

Роланд отви бурканчетата, взе няколко лъжици мармалад, размаза ги на дебела хартия, сложи парче масло и няколко резена препечен хляб, завърза внимателно всичко и го подаде на Равик.

— Хвърли го, като излезеш — каза тя. — Направи й това удоволствие. Ще провери дали си ял. Последната гордост на една разочарована старица. Направи го от учтивост.

— Добре. — Равик стана и отвори вратата. — Какъв е този шум? — попита той. Отдолу се чуваха гласове, музика, смях и подвижвания. — Французи ли са тези хора?

— Не. Повечето са чужденци.

— Американци ли?

— Не. Това е най-чудното. Предимно германци. Никога досега не сме имали толкова много германци.

— Няма нищо чудно.

— Повечето говорят много добре френски. Не така, както германците го говореха преди няколко години.

— И на мен ми се струва така. Няма ли и доста бивши военни? Новобранци, войници от колониите?

— Те са постоянно тук.

Равик кимна.

— И германците пръскат много пари, така ли?

Роланд се засмя.

— Черпят всеки, който иска да пие с тях.

— Особено войниците, предполагам. А пък в Германия е забранен износът на марки и границите са затворени. Можеш да напуснеш страната само със специално позволение. И при това е разрешено да изнесеш само десет марки. Странно е наистина да има

тук толкова весели германци, при това с много пари, говорещи така добре френски!

Роланд вдигна рамене.

— Това никак не ме интересува, щом парите им не са фалшиви...

Той се прибра след осем и попита портиера:

— Търсил ли ме е някой по телефона?

— Не.

— И следобед ли?

— През целия ден.

— Не е ли питал някой за мен?

— Никой — поклати глава портиерът.

Равик се качи по стълбите. На първия етаж чу, че семейство Голдберг се кара. На втория — плачеше дете. Френският поданик Люсиен Зилберман, на година и два месеца, който беше обект на боготворене и надежди за родителите си, търговеца на кафе Зигфрид Зилберман и жена му Нели, родена Леви, от Франкфурт на Майн. Беше роден във Франция и те се надяваха да получат покрай него френски паспорт две години по-рано от установения срок. В резултат на това, воден от детски инстинкт, Люсиен се бе превърнал в тиран за семейството. На третия етаж виеше грамофон, собственост на бежанеца Волмайер, избягал от концентрационния лагер в Ораниенбург, който свиреше немски народни песни. Коридорът миришеше на зеле и мрак.

Равик влезе в стаята си, за да чете. Купил си бе едно време няколко тома „История на света“ и сега ги извади. Не беше много весело четиво. Единственото нещо, което му даваше, бе странното подтискащо съзнание, че днешните събития не са нищо ново. Всичко това е ставало десетки пъти досега. Лъжите, предателствата, убийствата, вартоломеевите нощи, покварата, вдъхната от жаждата за власт, непрекъснатият низ от войни — историята на човечеството бе написана с кръв и сълзи, между хилядите окървавени статуи на миналото само няколко имаха сребристото сияние на добродетелта. Демагози, измамници, отце- и братоубийци, опиянени от мрака егоисти, фанатизирани пророци, проповядващи любов с меч в ръка: всичко се повтаряше... И търпеливите народи се оставяха многократно

да бъдат тласкани един срещу друг в безсмислени кланета в името на крале, религии и безумци... без начало и край.

Той остави книгите. През отворения прозорец се дочуха гласове от долния етаж. Позна ги. Бяха на Визенхоф и госпожа Голдберг.

— Не може сега — каза Рут Голдберг. — Той скоро ще се върне. Най-късно след един час.

— Един час си е час.

— Може да дойде и по-рано.

— Къде отиде?

— До американското посолство. Отива всяка нощ. Застава отсреща и го гледа. После се връща.

Визенхоф каза нещо, което Равик не разбра.

— Разбира се — отговори сърдито Рут Голдберг. — Кой не е луд днес? И аз знам, че е стар.

— Недей! — каза след малко тя. — Не искам. Нямам настроение. Визенхоф отговори нещо.

— Лесно ти е да приказваш — продължи след малко. — Но парите са у него. Нямам нито стотинка. А ти...

Равик стана. Погледна телефона и се поколеба. Беше почти десет. Не бе чувал Жоан, откакто си бе отишла сутринта. Не бе я попитал дали ще дойде тази вечер. Отначало бе сигурен, че ще дойде. Но сега вече не беше.

— На теб ти е лесно. Мислиш само за удоволствията си и за нищо друго — продължи госпожа Голдберг.

Равик отиде да види Морозов. Стаята му беше заключена. Слезе в „Катакомбите“, като каза на портиера:

— Аз съм долу. Извикайте ме, ако някой ме потърси.

Морозов беше долу. Играеше шах с един червенокос мъж. В ъгъла имаше още няколко жени. Те плетяха или четяха със загрижени лица.

Равик се спря да погледа играта. Червенокосият мъж беше добър шахматист. Играеше бързо, съвсем равнодушно и Морозов губеше.

— Виж какво става с мен — каза той.

Равик вдигна рамене. Червенокосият мъж го погледна.

— Господин Финкенщайн — каза Морозов. — Току-що дошъл от Германия.

Равик кимна.

— Какво има там? — попита той равнодушно, само за да каже нещо.

Червенокосият мъж сви рамене и не отвърна нищо. Равик и не очакваше отговор. Това можеше да се случи само през първите години: бърза размяна на няколко реплики и трескаво очакване на вестта за провал. Всеки знаеше сега, че това може да стане само с война. Всеки човек с малко разум знаеше също така, че правителство, което разрешава въпроса за безработицата със създаване на военна индустрия, има само две възможности: война или вътрешна катастрофа. Следователно война.

— Мат — каза без въодушевление Финкенщайн и стана. След това погледна Равик. — Кажете някакво средство за сън. Тук не мога да спя. Заспивам и веднага се събуждам.

— Пийте — каза Морозов. — Бургундско вино. Повече бургундско или бира.

— Не пия. Скитам с часове из улиците, докато се уморя до смърт. Но и това не помага. Не мога да спя.

— Ще ви дам няколко таблетки — каза Равик. — Елате с мен.

— Равик, ела пак! — извика Морозов след него. — Не ме оставяй тук сам, братко.

Няколко жени вдигнаха глава. След това продължиха да плетат и да четат, като че от това зависеше животът им. Равик отиде с Финкенщайн в стаята си. Когато отвори вратата, нощният въздух нахлу през прозореца като студена черна вълна. Той пое дълбоко дъх, завъртя ключа и огледа бързо стаята. Нямаше никого. После даде на Финкенщайн няколко таблетки.

— Благодаря — каза Финкенщайн, без да трепне нито мускул по лицето му, и излезе като призрак.

Равик изведнъж разбра, че Жоан няма да дойде; Знаеше още от сутринта, само че не искаше да повярва. Обърна се, сякаш някой бе заговорил зад гърба му. Всичко му се стори изведнъж ясно и просто. Тя бе получила каквото желаше, сега нямаше защо да бърза. Какво друго би могъл да очаква? Че ще захвърли всичко заради него? Че ще се върне както по-рано? Каква глупост! Сигурно имаше някой друг, не само мъж, но и друг живот, от който не искаше да се откаже.

Той излезе, чувстваше се много нещастен.

— Търсил ли ме е някой?

Току-що пристигналият нощен портиер поклати отрицателно глава. Устата му беше пълна със салам.

— Очаквам да ме потърсят. Ще бъда долу.

Той се върна при Морозов.

Изиграха една партия шах, Морозов спечели и се огледа със самодоволство. Жените бяха изчезнали безшумно. Дрънна със звънчето.

— Една кана розе, Кларис. — Този Финкенщайн играе като шевна машина. Отвратително! Математик! Ненавиждам съвършенството. — То не е човешко качество. — Погледна Равик. — Защо си тук тази вечер?.

— Очаквам да ме потърсят.

— Пак ли ще колиш някого?

— Вчера изрязах стомаха на един човек.

Морозов наля чашите.

— Ти си седиш и пиеш — каза с укор той, — а жертвата ти лежи някъде и бълнува. И в това има нещо нечовешко. Трябва поне веднъж и теб да те боли стомах.

— Правилно — отговори Равик. — В това именно е нещастieto на света, Борис. Ние не изпитваме никога сами това, което правим на другите. Но защо искаш да започнеш най-напред от лекарите? Политиците и генералите са по-подходящи за тази цел. Тогава ще имаме световен мир.

Морозов се облегна и загледа внимателно Равик.

— Човек не трябва да се познава с лекаря си — заяви той. — Така загубва доверие в него. Аз съм приятел с теб. Как бих могъл да ти позволя да ме оперираш? Може да съм сигурен, че си по-добър хирург от някой друг, когото не познавам — и все пак ще отида при него. Вярата в неизвестното е едно дълбоко вкоренено човешко качество, драги. Лекарите трябва да живеят в болниците и да не ги допускат никога в обществото на невежите. Вашите предшественици, вещиците и знахарите, са знаели това. Когато ме оперират, бих желал да вярвам в някаква свръхчовешка сила.

— И аз не бих желал да те оперирам, Борис.

— Защо?

— Никой лекар не обича да оперира брат си.

— Аз така и така няма да ти доставя това удоволствие. Ще умра както си спя от сърдечен удар. Правя всичко, за да се случи така. — Морозов погледна Равик като щастливо дете. После стана. — Трябва да отида да отворя вратите на онова средище на цивилизацията в Монмартър. За какво живеем всъщност?

— За да размишляваме за живота. Други въпроси?

— Да. Защо умираме точно след като сме разбрали живота и сме станали малко по-умни?

— Някои хора умират, без да станат по-умни.

— Не отбягвай въпроса ми! И не ми разправяй за преселението на душите!

— Най-напред ще те запitam нещо друго. Лъвовете убиват антилопи, паяците — мухи; лисиците — кокошки. Кой е единственият животински вид, който воюва непрекъснато помежду си, бие се и се избива?

— Детински въпрос! Венецът на творението, разбира се. Човекът, който е измислил думите любов, доброта и милост!

— Добре. Кое е единственото същество в света, което може да се самоубие и се самоубива?

— Пак човекът, който е измислил вечността, бога и възкресението.

— Чудесно — каза Равик. — Виждаш от колко противоречия сме изтъкани. И питаш защо умираме?

Морозов го погледна изненадано. Отпи голяма глътка и каза:

— Софист! Хитрец!

Равик го погледна. „Жоан — пошепна нещо в него. — Ако можеше да влезе сега през тази мръсна стъклена врата!“

— Грешката ни е, че сме почнали да мислим, Борис — каза той. — Ако се бяхме придържали само към блаженството, да ядеш и да се множиш, както е при животните, всички тия неща нямаше да стават. Някой си прави опити с нас, но, изглежда, че и досега не е намерил разрешението. Не трябва да се оплакваме. И опитните животинчета трябва да имат своя професионална гордост.

— Така казват касапите, но не и говедата. Учените, но не и морските свинчета. Лекарите, но не и белите мишки.

— Правилно. Да живее законът за достатъчното основание! Хайде да изпием по една чаша за красотата, Борис... За прелестната

вечност на минутата! Знаеш ли какво още може да направи само човекът? Да се смее й да плаче.

— И да се напива. С водка, вино, философия, жени, надежда и отчаяние. Той е и единственият, който съзнава, че трябва да умре. Като противоотрова му е дадено въображението. Камъкът е нещо реално. Растението и животното — също. Те отговарят на предназначението си. Не знаят, че трябва да умрат. А човекът знае. Възвисявай се, душо! Лети! Не ридай, законни убиецо! Не изпяхме ли вече човешката песен на песните?

Морозов разтърси сивата палма, така че прахът по нея се пръсна по всички посоки.

— Сбогом, честни символи на трогателна южна надежда, любимо дръвче на хазайката-французойка! Сбогом и на теб, бездомнико, безпочвено пълзящо цвете, безпомощни противнико на смъртта! Гордей се, че си романтик!

Усмихна се на Равик.

Но той не отвърна на усмивката му. Погледна вратата. Тя се отвори и влезе нощният портиер. Тръгна към тяхната маса. „Телефонът“ — помисли Равик. Най-последно! А може би не! Не стана. Чакаше, чувстваше как ръцете му се опъват.

— Цигарите ви, господин Морозов — каза портиерът. — Момчето току-що ги донесе.

— Благодаря. — Морозов сложи кутията с руските цигари в джоба си.

— Довиждане, Равик. Ще те видя ли по-късно?

— Може би. Довиждане, Борис.

Човекът с изрязания стомах погледна втренчено Равик, чувстваше как му се повдига, но не можеше да повърне. Нямаше какво да повърне. Беше като човек с отрязани крака, който продължава да усеща болка в тях.

Бе много неспокоен. Равик му направи инжекция. Нямаше големи изгледи да оживее. Не беше много добре със сърцето, а единият му дроб имаше капсулирани каверни. Не бе се радвал на особено здраве през тридесет и пет годишния си живот. Стара стомашна язва, прекарана туберкулоза, а сега и рак. Анамнезата показваше, че се е

женил преди четири години; жена му умряла при раждане, а детето — три години по-късно от туберкулоза. Никакви роднини. Този човек лежеше сега тук, гледаше го втренчено, не искаше да умре, бе търпелив и смел, не знаеше, че ще трябва да го хранят през гастростома и че не ще може да се радва на едно от малките удоволствия на живота — кисели краставички и говеждо варено. Лежеше целият нарязан, наоколо му се носеше неприятна миризма. В него все още имаше нещо, което караше очите му да се движат и се наричаше душа. Гордей се, че си романтик! Човешката песен на песните!

Равик закачи листа за температурата и пулса. Сестрата стана и зачака, оставила на стола току-що заплетения червен пуловер. Куките бяха забодени в плетката, а кълбото се бе търкулнало на пода. Тънката вълнена нишка приличаше на струйка кръв, която капеше от пуловера.

„Този човек лежи — помисли Равик — и въпреки инжекцията ще прекара ужасна нощ, с болки, неподвижен, измъчван от задух и кошмари... А аз чакам една жена и мисля, че ще прекарам тежка нощ, ако не дойде. Знам колко смешно е това в сравнение с този умиращ, в сравнение с Гастон Перие със смазаната ръка в съседната стая, в сравнение с хилядите други и с всичко, което става през тая нощ по света... И все пак мисълта за това не ми помага, нищо не променя. Всичко си остава по старому. Какво каза Морозов? «Трябва и теб веднъж да те заболи стомах.» Да, защо не?“

— Повикайте ме, ако се случи нещо — обърна се той към сестрата. Беше същата сестра, на която Кейт Хегстриъм бе подарила грамофона.

— Този господин е много примерен — каза тя.

— Какъв е? — запита учудено Равик.

— Много примерен. Добър пациент.

Равик се огледа. Сестрата не можеше да очаква никакъв подарък. Много примерен... Какви изрази употребяват понякога сестрите! Този нещастник се бореше с цялата си армия от кръвни телца и нервни клетки срещу смъртта... Не беше ни най-малко примерен.

Той се върна в хотела. Пред вратата го срещна Голдберг. Старик с прошарена брада и дебела златна часовникова верижка на жилетката.

— Приятна вечер — каза Голдберг.

— Да. — Равик помисли за жената в стаята на Визенхоф. — Не искате ли да се поразходим?

— Аз вече се разходих. До „Конкорд“ и обратно.

До „Конкорд“. Там на лунната светлина се издигаше бялото, тихо и празно американско посолство, недостижим Ноев ковчег, в който подпечатваха визите. Голдберг е стоял там до „Крийон“, загледан във входа и тъмните прозорци като в картина на Рембранд или в диаманта „Кохинор“.

— Не искате ли да се поразходим още малко? До Арката и обратно? — каза Равик и помисли: „Ако спася ония горе, Жоан е в стаята ми. Или междувременно ще дойде“.

Голдберг поклати глава.

— Трябва да се кача. Сигурен съм, че жена ми ме чака. Нямахме ме повече от два часа.

Равик погледна часовника си. Наближаваше дванадесет и половина. Нямахме нужда да спасява. Госпожа Голдберг сигурно вече се е прибрала в стаята си. Той погледна как Голдберг бавно се изкачваше по стълбите, после отиде при портиера.

— Търси ли ме някой?

— Не.

В стаята му светеше. Спомни си, че я бе оставил така. Листът хартия блестеше, като че го бе навалял неочаквано сняг. Той взе бележката, която бе оставил на масата преди да излезе, на която бе написано, че ще се върне след половин час, и я скъса. Потърси нещо за пиене. Нямахме нищо. Слезе отново долу. Портиерът нямахме калвадос, а само коняк. Равик взе една бутилка енеси и една вувре. Поговори с портиера, който му доказа, че Лулу II има най-големи изгледи за победа при следващите надбягвания на двегодишни жребци в Сен Клу. Испанецът Алварес мина покрай тях. Равик забеляза, че още понакуцва. После си купи вестник и се върна в стаята. Колко дълга може да бъде такава вечер! „Който не вярва на чудеса в любовта, е загубен“ — бе казал адвокатът Аренсен в Берлин през 1933 година. Три седмици след това го пратиха в концентрационен лагер, защото любимата му го бе издала. Равик отвори бутилката вувре и взе от масата един том от съчиненията на Платон. След няколко минути го остави и седна до прозореца.

Погледна телефона. Проклета черна машинка! Не можеше да се обади на Жоан. Не знаеше новия ѝ номер. Нито дори къде живее. Не бе я попитал, а и тя нищо не му каза. Умишлено навярно. Така че ще има пак оправдание.

Изпи чаша от лекото вино. „Глупости — помисли си. — Чакам жена, която беше тук тази сутрин. Не я виждах три месеца и половина и не чувствах отсъствието ѝ така, както сега, когато не съм я виждал само един ден. По-добре би било да не бях я виждал отново. Бях свикнал. А сега...”

Той стана. Не беше и това. Неувереност пробуждаше съзнанието му. Постепенно го обземаше недоверие.

Отиде до вратата. Знаеше, че не е заключена, но провери отново. Зачете вестник, но виждаше буквите като в мъгла. Безредици в Полша. Неизбежни сблъсквания. Претенциите на Германия за Коридора. Договор на Англия и Франция с Полша. Наближаваше война. Пусна вестника и изгаси лампата. Лежеше в тъмното и чакаше. Не можеше да заспи. Запали я отново. Бутилката енеси беше на масата. Не я отвори. Стана и седна пак до прозореца. Нощта беше звездна и хладна. Няколко котки мяукаха из дворовете. Един мъж по гащета стоеше на отсрещния балкон и се чешеше, после се прозина гласно и се прибра в осветената стая. Равик погледна леглото. Знаеше, че няма да заспи. Нямаше смисъл и да чете. Почти не помнеше какво бе чел преди малко. Най-добре беше да излезе. Но къде да отиде? Все едно къде. Не му се и излизаше много. Искеше да научи нещо. По дяволите! Взе бутилката с коняк, но я остави. Потърси в джоба си таблетки за сън. От същите, които бе дал на червенокосия Финкенщайн. Той спеше сега. Равик ги глътна. Съмнително бе дали ще заспи. Взе още една. Ще се събуди, ако дойде Жоан.

Но тя не дойде. Не дойде и на другата вечер.

Йожени подаде главата си в стаята, където лежеше човекът без стомах.

— На телефона, господин Равик.

— Кой се обажда?

— Не знам. Не попитах. Каза ми телефонистката.

Равик не позна веднага гласа на Жоан, бе глух и далечен.

— Къде си, Жоан? — попита той.

Чуваше се, като че не му се обажда от Париж. Дори очакваше да чуе, че е някъде из Ривиерата. Никога досега не бе го търсила в болницата.

— В къщи — отвърна тя.

— В Париж ли?

— Да. Къде другаде?

— Болна ли си?

— Не. Защо?

— Защото се обаждаш в болницата.

— Потърсих те в хотела, но беше вече излязъл. Затова се обаждам в болницата.

— Да не се е случило нещо?

— Не. Защо? Искях просто да разбера как си.

Гласът ѝ се чуваше сега по-ясно. Равик извади цигара и кибрит. Притисна кибритената кутия с лакът, драсна една клечка и я запали.

— Тук е болница, Жоан. Затова човек все очаква да му съобщят за нещастни случаи или болести.

— Не съм болна. В леглото съм, но не съм болна.

— Добре! — Равик буташе кибритената кутия напред-назад по бялата мушама на масата. И чакаше какво още ще му каже.

И Жоан чакаше. Чуваше дишането ѝ. Тя искаше той да заговори пръв. Така щеше да ѝ бъде по-лесно.

— Слушай, Жоан — каза Равик, — аз не мога да се бавя на телефона. Оставих болен с открита превръзка и трябва да се върна.

Тя замълча. После попита:

— Защо не ми се обади?

— Защото не знам нито телефонния номер, нито адреса ти.

— Но нали ти ги казах.

— Не, Жоан.

— Напротив. Казах ти. — чувстваше се вече сигурна. — Много добре си спомням. Ти си забравил.

— Добре. Забравил съм. Повтори ми ги. Имам молив.

Тя му каза адреса и телефонния си номер.

— Но аз съм убедена, че ти ги дадох, Равик! Напълно съм сигурна!

— Добре, Жоан. Трябва да се върна при болния. Искаш ли да вечеряме тази вечер заедно?

Тя помълча.

— Защо не ми дойдеш на гости?

— Добре. Така да бъде. Довечера към осем ли?

— Защо не дойдеш веднага?

— Сега имам работа.

— Докога?

— Около час още.

— Тогава ела след това.

„Аха. Не си свободна довечера“! — помисли той и попита:

— А защо не довечера?

— Равик — отвърна тя, понякога не разбираш и най-простите неща. Защото искам сега да те видя. А не да чакам до довечера. Иначе защо щях да те търся по това време в болницата?

— Добре. Ще дойда, щом свърша.

Той сгъна замислено листчето и се върна при болния.

Сградата беше на ъгъла на улица „Паскал“. Жоан живееше на най-горния етаж. Отвори му сама.

— Влез — каза тя. — Колко е хубаво, че дойде! Влез!

Беше по обикновена черна роба с кройка на мъжки халат. Една от чертите ѝ, която Равик най-много харесваше, беше, че никога не носеше разни тюлове и копринени рокли. Лицето ѝ бе по-бледо от друг път и леко развълнувано.

— Влез — повтори тя. — Чаках те. Трябва да видиш как живея.

Тръгна пред него. Равик се усмихна. Беше много ловка. Предварително отгатваше всички въпроси. Той погледна хубавите ѝ прави рамене. Светлината падаше върху косите ѝ. Равик почувства за миг, че много я обича.

Введе го в една голяма стая. Ателие, изпълнено със светлината на обедното слънце. Висок и широк прозорец, който гледаше към градините между авеню „Рафаел“ и авеню „Прудон“. Вдясно можеше да се види „Порт де ла Мюет“. Зад нея проблясваше златистозелено късче от Булонската гора.

Стаята беше мебелирана в полумодерен стил. Широка кушетка с прекалено синя покривка, няколко фотьойли, които изглеждаха по-удобни, отколкото бяха всъщност, ниски масички, един фикус, американски грамофон с радио, а в ъгъла — един от куфарите на Жоан. Нищо не дразнеше погледа, но въпреки това обстановката не се хареса на Равик. Той не обичаше половинчати неща — харесваше или истински хубавото, или много лошото. А фикуси изобщо не понасяше.

Забеляза, че Жоан го наблюдава. Не беше напълно сигурна какво впечатление му е направила обстановката, но бе имала все пак смелостта да му я покаже.

— Много хубаво — каза той. — Просторно и хубаво.

Повдигна капака на грамофона. Беше хубав апарат с автоматично сменяне на плочите. На масичката до него имаше цял куп плочи. Жоан взе няколко и ги постави.

— Знаеш ли как се пуска?

Той знаеше, но каза:

— Не.

Тя завъртя едно копче.

— Чудесен е. Свири с часове. Няма нужда да ставаш, за да сменяш плочите или да завъртиш нещо. Може да си лежиш, да слушаш и да гледаш замечтано как се мръква.

Апаратът бе много хубав. Равик познаваше марката и бе сигурен, че струва около двадесет хиляди франка. Стаята се изпълни с лека, нежна музика — сантиментални парижки песни. „Ще те чакам“...

Жоан се наведе и заслуша.

— Харесва ли ти? — попита тя.

Равик кимна. Не гледаше апарата, а нея. Лицето ѝ бе очаровано и унесено в музиката. Колко леко беше всичко за нея! И колко я обичаше за тая простота, която сам не притежаваше! „Край“ — помисли той без мъка, с чувството на човек, който напуска Италия, за да се върне в мъгливия Север.

Тя се изправи и се усмихна.

— Ела... Не си видял още спалнята.

— Трябва ли да я видя?

Жоан го погледна за миг изпитателно.

— Не искаш ли да я видиш? Защо?

— Да, наистина защо не? — отговори той. — Разбира се.

Тя докосна лицето му и го целуна. Той разбра защо.

— Хайде — каза тя после и го улови под ръка.

Спалнята беше мебелирана във френски стил. Голямо легло, стил Людовик XVI, тоалетна масичка с формата на бъбрек в същия стил; огледало, имитация барок, нов килим тип „Обюсон“, столове и кресла, като от евтин филмов реквизит. И сред тях — една много красиво изрисувана флорентинска ракла от шестнадесети век, която изобщо не подходеше на останалата обстановка и приличаше на истинска принцеса, заобиколена от забогатели простаци. Беше бутната небрежно в ъгъла. Върху хубавия ѝ капак бяха сложени шапки с виолетки и чифт сребърни обувки.

Леглото не бе оправено. Равик можеше да види къде е лежала Жоан. На тоалетната масичка имаше шишенца с парфюми. Един от вградените гардероби беше отворен. Вътре бяха окачени рокли. Много повече, отколкото имаше по-рано. Жоан държеше още ръката му и се облегна на него.

— Харесва ли ти?

— Хубаво е. Съвсем като за теб.

Тя кимна. Той почувства ръката и снагата ѝ и я притегли несъзнателно към себе си. Не му се противопостави. Рамото ѝ докосна неговото. Лицето ѝ беше сега спокойно; нямаше вече ни следа от първоначалното леко вълнение. Бе уверено, ведро и на Равик се стори, че в него има не само сдържано задоволство, но една едва забележима, далечна сянка от тържествуване.

„Странно! Колко е долна! — помисли той. — Иска да ме превърне в жалък любовник и дори ми показва с цялото си нахалство жилището, което любовникът ѝ е наредил... Но заедно с това прилича и на Нике от Самотраки.“

— Жалко, че не можеш да имаш жилище — каза тя. — В него човек се чувства другояче. Не като в тези тъжни хотелски стаи.

— Имаш право. Приятно ми беше да видя жилището ти. А сега си тръгвам, Жоан.

— Искаш да си ходиш? Още сега? Та ти току-що дойде.

Той взе ръцете ѝ.

— Ще си отида, Жоан. Завинаги. Ти живееш с друг. Не мога даделя с никого жената, която обичам.

Тя издърпа веднага ръцете си.

— Какво? Какво разправяш? Аз... Кой ти каза? Що за приказки... — Погледна го втренчено, — Всъщност сецам се, Морозов, разбира се, този...

— Никакъв Морозов! Няма какво никой да ми казва. Фактите сами говорят.

Лицето ѝ преbledня внезапно от ярост. Беше така сигурна, а ето какво стана!

— Знам! Защото имам такова жилище и не работя вече в „Шехеразада“! Непременно трябва да има някой, който да ме издържа. Разбира се! Иначе не може.

— Не съм казал, че някой те издържа.

— Все едно! Разбирам! Най-напред ме прещаш в този жалък бар, после ме изоставяш, а след това, ако някой ми заговори или се погрижи за мен, веднага означава, че ме издържа. С мръсната си фантазия тези портиери не могат да измислят нищо друго. Че сам искаш да постигнеш нещо, че работиш, това не може да се побере в главата им, която знае само какво е бакшиш. И ти му вярваш! Именно ти! Как не те е срам!

Равик се обърна, сграбчи я за ръцете, вдигна я и я хвърли през таблата на леглото.

— Така — каза той. — А сега престани да дрънкаш глупости!

Жоан беше толкова изненадана, че остана да лежи.

— Няма ли да ме набиеш?

— Не. Искях само да престанеш да дрънкаш.

— Няма да се изненадам — каза тихо през зъби тя. — Ни най-малко.

Лежеше спокойно на леглото. Лицето ѝ беше бяло и безизразно, устните — побелели, очите имаха безжизнен, почти стъклен блясък. Гърдите ѝ бяха полуголи. Единият ѝ крак висеше от леглото.

— Обаждам ти се, не подозирайки нищо. Радвам се, искам да бъда с теб... и изведнъж... изведнъж! — повтори тя. — А аз те мислех за съвсем друг човек.

Равик бе застанал до вратата на спалнята. Огледа стаята с глупавата мебелировка, видя Жоан на леглото и разбра колко много си подхождат те. Ядоса се на себе си, че изобщо ѝ е говорил. Трябваше да си тръгне, без да каже нито дума и да сложи край на всичко. Но тя щеше да отиде при него и всичко би се повторило.

— Ти! — каза тя. — Не очаквах от теб такова нещо! Мислех те за съвсем друг човек.

Той не отговори. Всичко беше толкова глупаво, че едва го понасяше. Не можеше да разбере вече защо бе мислил цели три дни, че никога няма да заспи, ако тя не се върне при него. Какво общо имаше той с всичко това? Извади една цигара от джоба си и я запали, чувстваше устата си пресъхнала. Чу, че грамофонът продължава да свири. Повтаряше първата плоча: „Ще те чакам“. Отиде в другата стая и го спря.

Когато се върна, Жоан лежеше неподвижно. Сякаш не бе мръднала. Само робата ѝ беше по-разтворена от преди.

— Слушай, Жоан — каза той, — колкото по-малко говорим по този въпрос, толкова по-добре...

— Аз не започнах първа.

Поиска му се да хвърли по главата ѝ някое от шишенцата с парфюм.

— Знам, — заяви той. — Аз започнах. И сега свършвам.

След това се обърна и тръгна. Но още не стигнал до вратата на ателието, и тя застана пред него. Тръшна я и се опря с ръце на нея.

— Така значи! — каза Жоан. — Скъсваш! Скъсваш и си отиваш! Много просто! Но аз имам още какво да кажа! Ти сам ме видя в „Клош д'Ор“, видя с кого съм и когато дойдох по-късно същата нощ при теб, тогава не те интересуваеше, не се възмути, прекара нощта с мен, на сутринта това също не те подразни, пак ме пожела и аз те обичах: ти

беше чудесен, не разпитваше за нищо и аз те обичах именно затова така, както никога по-рано не бях те обичала. Знаех, че трябва да бъдеш именно такъв, а не друг. Аз плаках, докато ти спеше, целувах те, бях щастлива, върнах се в къщи и те обожавах, а сега! Сега ме укоряваш за нещо, което така великодушно отхвърли и забрави през нощта, когато ме желаше. Сега го изваждаш отново на бял свят, за да ми го натякваш, заемаш позата на оскърбен пазител на добродетелта и ми правиш сцени като ревнив съпруг. Какво искаш всъщност от мен? Какви права имаш над мен?

— Никакви — каза Равик.

— Така! Добре, че поне признаваш! Защо дойде тогава днес да ми натякваш всичко това? Защо не го стори в оная нощ, когато дойдох при теб? Естествено тогава...

— Жоан — прекъсна я Равик.

Тя млъкна. Започна да диша по-бързо и впери очи в него.

— Жоан... — повтори той. — Когато дойде оная нощ, аз мислех, че се връщаш при мен. Това ми стигаше. Но аз се заблуждавах. Ти не си се върнала при мен.

— Не се върнах ли? Кой се върна тогава при теб? Някой дух ли?

— Ти дойде само при мен, но не се върна.

— Това ми е много сложно да го разбера. Обясни ми каква е разликата.

— Знаеш каква е. Тогава аз не знаех всичко. Сега вече го знам. Ти живееш с друг.

— Така! Живея с друг! Пак същото! Щом имам някой приятел, значи живея с друг! Може би трябва да стоя по цял ден заключена в къщи и да не говоря с никого, за да не кажат, че живея с някого?

— Не ставай смешна, Жоан — каза Равик.

— Смешна ли? Кой е смешен? Ти си смешният!

— Така да бъде. Трябва ли да си послужи със сила, за да се махнеш от вратата?

Тя не се отдръпна.

— Какво ти влиза в работата дали живея с някого? Сам каза, че това не те интересува.

— Вярно е. Наистина не ме интересуваше. Мислех, че всичко е свършено. А миналото наистина не ме интересува. Но ето, че съм се

заблудил. Трябвало е да постъпя другояче. Може би съм искал да се самоизмамя. Слабост — няма що. Но тя нищо не променя.

— Защо да не променя нищо? Щом признаваш, че си сгрешил...

— Не става дума кой е прав и кой — крив. Ти не само си живяла с друг, а и сега живееш. И възнамеряваш да останеш с него. Тогава аз не го знаех.

— Не лъжи! — прекъсна го тя, внезапно успокоена. — Знаеше го и по-рано!

Тя го погледна право в очите.

— Добре. — каза той. — Да кажем, че съм знаел, макар и да не ми се е искало. Знаех и не го вярвах. Ти не можеш да разбереш това. Такива неща не се случват на жените. Освен това то няма нищо общо с цялата история.

Лицето ѝ изведнъж се помрачи от безумен, отчаян страх.

— Не мога все пак да изоставя някой, който не ми е направил нищо, само защото ти ненадейно си се появил. Не разбираш ли?

— Да — отвърна Равик.

Жоан стоеше пред него като подгонена котка, която се готви да скочи, но не може, защото са я хванали за краката.

— Така ли? — попита учудено тя. Погледът ѝ стана по-спокоен. Раменете ѝ се отпуснаха. — Защо ме измъчваш тогава, щом разбираш? — каза уморено тя.

— Махни се от вратата! — Равик седна на един от столовете, които бяха по-неудобни, отколкото изглеждаха на пръв поглед. Жоан се поколеба, — Ела — добави после. — Няма да избягам.

Тя тръгна колебливо и се отпусна на кушетката. Държеше се така, сякаш е много уморена, но Равик виждаше, че не е.

— Дай ми нещо да пия — каза тя.

Той забеляза, че се старая да печели време. По вече всичко му беше все едно.

— Къде са бутилките?

— Там — в шкафа.

Равик отвори ниското шкафче. Вътре имаше няколко бутилки. Повечето бяха ментовка. Той ги погледна с отвращение и ги бутна настрана. В един ъгъл откри бутилка мартел и друга с калвадос. Последната не беше отворена. Остави я и взе коняка.

— Ментовка ли пиеш сега? — попита с пренебрежение.

— Не — отговори тя от кушетката.
— Добре. Тогава ще донеса коняка.
— Има и калвадос — допълни тя. — Отворя го.
— Конякът ще свърши работа.
— Отвори калвадоса!
— Друг път.
— Не искам коняк, а калвадос! Отвори го, моля те!

Равик погледна отново в шкафчето. Вдясно имаше ментовка за другия, а вляво — калвадос за него. Всичко беше така грижливо подредено, просто трогателно. Взе бутилката с калвадоса и я отвори. Защо пък не? Нека мисълта за любимото питие да се разлее сладникаво върху тази сцена на раздяла. Той взе две чаши и тръгна към масичката. Жоан го наблюдаваше как налива ябълковата ракия.

Навън беше хубав, златист следобед. Светлината бе по-ярка, небето — по-ясно. Равик погледна часовника си. Минаваше три. Погледна и секундарника — стори му се, че часовникът му е спрял. Но секундарникът кълвеше като малка златна човка точките на циферблата. Наистина бе минал само половин час. „Ментовка — помисли той. — Що за вкус!“

Жоан се бе сгушила на синята кушетка.

— Равик — запита кротко, тихо и уморено тя; — хитруваш ли пак, или наистина разбираш?

— Не хитрувам. Наистина разбирам.

— Значи ме разбираш?

— Да.

— Знаех си. — Тя му се усмихна. — Знаех си, Равик.

— Много лесно може да се разбере.

Тя кимна.

— Трябва ми малко време. Не мога веднага да го оставя. Той не ми е сторил нищо. Аз не знаех дори дали ще се върнеш. Не мога да му кажа веднага.

Равик изпи на един дъх чашата си.

— Защо са ни тези подробности?

— Трябва да ги знаеш. Да ги разбереш. Аз... трябва ми малко време... Той... Не знам как ще реагира. Обича ме. Има нужда от мен. И не е виновен ни най-малко за станалото.

— Разбира се. Няма защо да бързаш, Жоан.

— Не. Трябва ми съвсем малко време. Само не веднага! — Тя се облегна на възглавницата. — А това жилище, Равик... не е така, както може би мислиш. Аз печеля сама много повече, отколкото по-рано. Той ми помогна. Артист е. Дава ми малки роли във филми. Той ми намери тази работа.

— Така си и мислех.

Тя не обърна внимание на думите му и продължи:

— Не си въобразявам — продължи след това. — Знам, че нямам кой знае какъв талант. Но исках да се махна от бара. Там не можеш да напреднеш. А тук можеш. Дори без особени дарби. Искам да бъда независима. Всичко това може да ти се стори смешно...

— Не — отвърна Равик. — Разумно е.

Тя го погледна.

— Нали по принцип за това си дошла в Париж? — попита той.

— Да.

„Ето го — помисли си, — едно нежно създание, изпълнено с укори, към което и животът, и аз сме се отнесли зле. Успокои се. Първата буря отмина. Ще ми прости и ако не си отида веднага, ще ми опише с най-малки подробности живота си през последните няколко месеца... Тази стоманена орхидея, с която бях решил да скъсам и която е толкова ловка, че съм почти принуден да призная, че е права.“

— Хубаво, Жоан — каза Равик. — Щом си стигнала дотук, ще напредваш и по-нататък.

Тя се наведе.

— Мислиш ли?

— Разбира се.

— Наистина ли, Равик?

Той стана. Още три минути и разговорът им щеше да премине изцяло в света на киното. „Човек не трябва да започва никога спор с тях — помисли той, — защото накрая винаги ще изгуби. Логиката се стопява като восък в ръцете им. Трябва да действа, да скъса по-бързо.“

— Нямах това предвид — отговори той. — Най-добре е да попиташ твоя киноартист.

— Тръгваш ли си вече? — попита тя.

— Трябва да си вървя.

— Защо не останеш?

— Трябва да се върна в болницата.

Тя взе ръката му и го погледна.

— Каза ми, че ще дойдеш, като свършиш работата си в болницата.

Той размисли дали да ѝ каже, че няма никога да дойде вече. Но реши, че за днес стига толкова. Достатъчно беше и за нея, и за него. Тя се опита да предотврати тази възможност. Но това така и така щеше да стане един ден.

— Остани, Равик.

— Не мога.

Тя стана и се притисна към него. „Само това ми трябваше — помисли той. — Стари трикове — евтини и изпитани. Няма да пропусне нищо. Нима можеш да искаш котка да яде трева?“ Освободи се.

— Трябва да тръгвам. В болницата умира един човек.

— Лекарите намират винаги извинения — каза бавно тя и го погледна.

— Като жените, Жоан. Ние се борим със смъртта. А вие — с любовта. Има ли нещо, което да не се отнася до тия две неща?

Тя не отговори.

— Ние имаме и здрави стомаси — каза Равик. — Трябват ни. Иначе не можем да работим. За нас става интересно тогава, когато другите почват да припаднат. Сбогом, Жоан.

— Нали пак ще дойдеш, Равик?

— Не мисли за това. Няма защо да бързаме. Нещата сами ще покажат.

Без да се обърне, той тръгна бързо към вратата. Тя не го последва. Знаеше, че го гледа. Имаше чувството, че не чува нищо, сякаш се движи под вода.

Писъкът идваше откъм прозореца на семейство Голдберг. Равик се послуша. Струваше му се почти невъзможно старият Голдберг да хвърли нещо по жена си или да я набие. Повече нищо не се чу. Само тичане, кратък тревожен разговор в стаята на емигранта Визенхоф и блъскане на врати.

Почти веднага на вратата му се потропа и съдържателката се втурна в стаята.

— Бързо... Бързо... Господин Голдберг...

— Какво?

— Обесил се е. На прозореца. Бързо...

Равик хвърли книгата.

— Дойде ли полицията?

— Не, разбира се! Иначе не бих ви поканила. Жена му току-що го е намерила.

Равик изтича заедно с нея надолу по стълбите.

— Свалиха ли го?

— Не още. Държат го...

Една тъмна група бе застанала до прозореца в полуосветената стая. Рут Голдберг, емигрантът Визенхоф и още някой. Равик запали лампата. Визенхоф и Рут Голдберг държаха в ръцете си като кукла стария Голдберг, а третият мъж се опитваше нервно да развърже възела на една вратовръзка, хваната за дръжката на прозореца.

— Прережете я...

— Нямаме нож — извика Рут Голдберг.

Равик извади от чантата си ножица и почна да реже. Вратовръзката беше от плътна коприна и не можеше да се среже лесно. Докато я режеше, Равик беше лице срещу лице със стария Голдберг. Изпъкнали очи, отворена уста, рядка побеляла брадичка, надебелял език, тъмнозелена връзка на бели точки, впита дълбоко в мършавия, подут врат... Тялото се люшкаше в ръцете на Визенхоф и Рут Голдберг, сякаш се превиваше от зловещ, смразяващ смях.

Лицето на Рут Голдберг беше зачервено и потънало в сълзи. Визенхоф се потеше до нея под тежестта на тялото, сега много по-тежко, отколкото е било приживе. Две влажни, ужасени, стенещи лица, а над, тях, усмихващата се мълчаливо на неземния мир, леко полюшкваща се глава, която чукна главата на Рут Голдберг при прерязването на връзката, така че жената отстъпи с писък, отпусна ръце и трупът се наклони с прострени ръце, сякаш искаше да я догони със смешно палячовско движение. Равик взе тялото и заедно с Визенхоф го сложи на пода. Развърза възела и започна да го преглежда.

— На кино! — хленчеше Рут Голдберг. — Изпрати ме на кино! „Рути — ми каза, — ти имаш толкова малко развлечения! Защо не отидеш в кино «Курсел»! Дават филм с Гарбо. «Кралица Кристина». Защо не отидеш? Избери си по-хубаво място. Балкон или лежа. Иди да го видиш. Два часа далеч от мизерията са все пак нещо.“ Каза го спокойно, мило и ме погали. „После иди да изядеш един шоколадов или млечен сладолед в сладкарницата на парка «Монсо»; позабавлявай се веднъж и ти, Рути“, каза той. И аз излязох. А когато се върнах...

Равик се изправи. Рут Голдберг млъкна.

— Трябва да е свършил тази работа, още щом сте излезли — каза той.

Тя притисна с ръка устата си.

— Нима е...

— Ще направим опит. Най-напред с изкуствено дишане. Знаете ли как се прави? — обърна се Равик към Визенхоф.

— Не, малко.

— Гледайте тогава.

Равик взе ръцете на Голдберг. Вдигна ги нагоре, след това ги притисна към гърдите му и продължи да ги движи по същия начин. В гърлото на Голдберг се чу хъркане.

— Жив е! — извика жената.

— Не. Това само е притиснатата трахея.

Равик показва още няколко пъти как се прави изкуствено дишане.

— Така, а сега опитайте — каза той на Визенхоф. Визенхоф коленичи до Голдберг.

— Почвайте! — подкани го нетърпеливо Равик. — Хванете го за китките. Или още по-добре между китките и лакътя!

Визенхоф се бе изпотил.

— По-силно! — каза Равик. — Изкарвайте въздуха от дробовете му.

След това се обърна към съдържателката. В стаята бяха надошли междувременно доста хора. Той направи знак на съдържателката да го последва.

— Мъртъв е — каза ѝ той в коридора. — Изкуственото дишане е само за заблуждение. Един ритуал, който трябва да се извърши и нищо повече. Истинско чудо ще бъде, ако нещо му помогне.

— Какво трябва да направя?

— Това, което се прави винаги в такива случаи.

— Бърза помощ? Това значи да се разправям след десет минути с полицията.

— Няма да мине без полиция. Има ли документи семейство Голдберг?

— Да. Редовни. Паспорти и лични карти.

— А Визенхоф?

— Разрешително за пребиваване. Продължена виза.

— Тогава всичко е наред. Кажете на двамата да не споменават за мен. Тя се върнала, намерила го, изпищяла, Визенхоф прерязал възела, свалил го, опитал се с изкуствено дишане до идването на линейката. Можете ли да свършите тая работа?

Съдържателката го погледна с птичите си очички.

— Разбира се. Аз ще бъда непременно тук, като дойде полицията. Ще се погрижа за всичко.

— Добре.

Върнаха се. Визенхоф се бе навел над Голдберг и продължаваше работата си. На пръв поглед изглеждаше, че и двамата правят гимнастика на пода. Съдържателната застана до вратата.

— Дами и господа — заяви тя, — трябва да повикам „Бърза помощ“. Санитарят или лекарят, който ще дойде, ще трябва да предупреди веднага полицията. След половин час най-късно тя ще бъде тук. Тия от вас, които нямат редовни документи, ще е най-добре да си приберат нещата или поне това, което е навън, да ги занесат в „Катакомбите“ и да останат там. Не е изключено полицаите да претърсят стаите или просто да потърсят свидетели.

Стаята се изпразни за миг. Съдържателката кимна на Равик, че ще даде съответни наставления на Рут Голдберг и Визенхоф. Той

прибра чантата и ножиците, оставени на пода до отрязаната вратовръзка, на която личеше етикетчето на магазина „С. Фьордер. Берлин“. Струвала е най-малко десет марки. От щастливите години на Голдберг. Равик знаеше магазина. Бе купувал оттам. Прибра набързо нещата си в няколко куфара и ги занесе в стаята на Морозов. Само от предпазливост. Полицията сигурно нямаше да се интересува от нищо. Но все пак така беше по-добре... Споменът за Фернан бе все още жив в съзнанието му. И слезе в „Катакомбите“.

Доста хора сновяха там възбудени нагоре-надолу. Все бежанци без документи. Нелегалната бригада. Келнерката Кларис и келнерът Жан ръководеха прибирането на куфарите в един килер до „Катакомбите“. В самия ресторант всичко бе готово за вечеря. Масите бяха сложени. Тук-там имаше панерчета с хляб, а откъм кухнята се носеше миризма на пържено и риба.

— Полека — казваше Жан на неспокойните бежанци. — Полицията няма да се разбърза чак толкова.

Но емигрантите не искаха да рискуват. Не бяха от тези, на които много им вървеше. Те се блъскаха да влязат с жалкото си имущество в зимника. Между тях беше и испанецът Алварес. Съдържателката предупреди всички, че полицията скоро ще дойде. Усмихна се почти виновно на Равик, но той не разбра защо.

Един слаб мъж се приближи спокойно до него. Беше Ернст Зайденбаум, доктор по филология и философия.

— Маневри — каза той, като се обърна към Равик. — Генерална репетиция. В „Катакомбите“ ли ще останете?

— Не.

Зайденбаум, ветеран от шест години, вдигна рамене.

— Аз ще остана. Не ми се бяга. Предполагам, че няма да направят нещо повече освен да съберат свидетелски показания за произшествието. Кой ще се интересува от смъртта на един стар немски евреин?

— За него сигурно не, но ще се интересуват от живите, незаконно пребиваващи тук бежанци.

Зайденбаум намести пенснето си.

— Все ми е едно. Знаете ли какво направих при последната проверка? Един полицаи слезе дори в „Катакомбите“. Беше преди

повече от две години. Облякох една от белите престилки на Жан и започнах да прислушвам по масите. Разнасях пиене на полицаите.

— Хубава идея.

Зайденбаум кимна.

— Идва време, когато ни дотяга и да бягаме.

Той се запъти към кухнята, за да разбере какво ще има за вечеря.

Равик излезе в двора през задната врата на „Катакомбите“. Една котка пробяга пред краката му. Другите вървяха пред него. Щом излязоха на улицата, всички бързо се пръснаха. Алварес накуцваше. „Може би тоя крак ще се оправи с операция“ — помисли разсеяно Равик.

Докато седеше на площад „Тери“, той почувства изведнъж, че Жоан ще дойде тази вечер. Не можеше да обясни защо, това чувство просто го обзе ненадейно.

Плати вечерята и тръгна бавно към хотела. Беше топла, ранна нощ; в тесните улички се червенееха светлинните фирми на хотелите, които дават под наем стай на час. Иззад завесите на прозорците прозираха ивички светлина. Група моряци вървяха след няколко проститутки. Бяха млади, шумни, разгорещени от виното и лятото; всички изчезнаха в един от хотелите. Отнякъде се дочу акордеон. Една мисъл проблясна като ракета в съзнанието на Равик, литна над него и изрисува вълшебна гледка в тъмнината: Жоан го чака в хотела, за да му каже, че е зарязала всичко, връща се при него и се хвърля в обятията му...

Спря се. „Какво става с мен? — помисли той. — Защо съм застанал тук и ръцете ми докосват въздуха, сякаш е къдрокоса глава? Късно е вече. Нищо не може да се върне. Никой не се връща. Както никога не се връща преживеният час.“

Той продължи към хотела, пресече двора и стигна до задния вход на „Катакомбите“. През вратата забеляза няколко души, насядали вътре. Сред тях беше и Зайденбаум. Не като келнер, а като посетител. Опасността, изглежда, бе преминала. Равик влезе.

Морозов беше в стаята си.

— Щях да излизам — каза той. — Когато видях куфарите, помислих, че ще заминаваш за Швейцария.

— Всичко наред ли е вече?

— Да. Полицаяте няма да се върнат. Оставиха дори трупа. Ясен случай. Покойникът е горе. Ще го изнасят вече.

— Добре. Мога да се върна тогава в стаята си. Морозов се засмя.

— Този Зайденбаум! — допълни после. — През цялото време беше там. С чанта, в която бе поставил някакви документи и пенснето си. Представи се за адвокат, агент на застрахователно дружество. Държа се доста грубо с полицията. Успя да спаси паспорта на стария Голдберг. Заяви, че му бил потребен. Полицията имала право да вземе само личната му карта. И измъкна паспорта. Има ли самият той документи?

— Никакви.

— Чудесно! — заяви Морозов. — Паспортът е със стойност на злато. Валиден е още една година. Някой може да го използва. Не в Париж естествено, освен ако е нахален като Зайденбаум. Снимката може лесно да се смени. Има специалисти, които срещу малко пари ще подправят датата на раждането, ако новият Арон Голдберг се окаже по-млад. Нов вид преселение на душите — един паспорт се използва за няколко живота.

— Значи, Зайденбаум ще се нарича отсега-нататък Голдберг?

— Не. Отказа. Било под неговото достойнство. Зайденбаум е истински Дон Кихот сред чуждите поданици от нашето подземие. Той е твърде любопитен да види какво може да се случи на хора като него, та да иска да си послужи с един откраднат паспорт. Ти не го ли искаш?

Равик поклати глава.

— Не. И аз съм на мнението на Зайденбаум.

Той взе куфарите си и се качи на горния етаж. В коридора на етажа, където живееше семейство Голдберг, го настигна един стар евреин в черен кафтан, с брада и бакенбарди и с лице на библейски патриарх. Той пристъпваше безшумно с гумените си подметки — сякаш плуваше, неясен и блед, в мрачния коридор. Отвори вратата на семейство Голдберг. Оттам проблясна за миг червеникава светлина на свещи и Равик чу странно, полуглухо, полуотчаяно, монотонно, почти меланхолично ридание. „Оплаквачки“ — помисли той. Дали такова нещо все още съществува? Или това беше само Рут Голдберг?

Когато отвори вратата на стаята си, видя Жоан, седнала до прозореца. Тя скочи веднага.

— Ето те най-последно. Какво се е случило? Защо си с куфарите? Пак ли трябва да заминеш?

— Нищо няма — каза Равик, като остави куфарите до леглото. — Направих го от предпазливост. Един човек в хотела почина. Трябваше да повикат полиция. Но сега всичко е наред.

— Търсих те по телефона. Отговориха ми, че не живееш вече тук.

— Била е съдържателката. Умна и предпазлива както винаги.

— Тогава дойдох тук. Стаята беше отворена и празна. Твоите неща ги нямаше. Веднага помислих... Равик!

Гласът ѝ трепереше.

Той се усмихна пресилено.

— Както виждаш, не съм човек, на когото можеш да се опреш.

Някой почука на вратата. Бе Морозов, носеше няколко бутилки.

— Равик, забрави провизиите си...

В тъмнината забеляза Жоан, но се престори, че не я вижда. Не разбра дали изобщо я бе познал. Морозов му подаде шишетата и си отиде, без да влезе.

Равик остави бутилките калвадос и вувре на масата. През отворения прозорец се чуваше гласът, който бе чул в коридора. Оплакваше смъртника. Ту се засилваше, ту заглъхваше. После пак отново. В топлата нощ прозорците на Голдберг бяха сигурно отворени, трупът на стария Арон се разлагаше вече бавно в стаята с махагонови мебели.

— Равик — каза Жоан, — тъжна съм. Не знам защо. Целият ден ми е тъжно. Нека да остана тук.

Той не отговори веднага. Беше изненадан. Очаквал бе, че ще постъпи другояче. Не така направо.

— До кога? — попита той.

— До утре.

— Не е задълго.

Тя седна на леглото.

— Не можем ли да забравим това поне за един ден?

— Не, Жоан.

— Аз не искам нищо. Искам само да спя до теб. Или дори на дивана.

— Невъзможно е. Ще излизам. Трябва да отида в болницата.

— Няма значение. Ще те почакам. Нали съм го правила и друг път.

Той не отговори. Изненада се от собственото си спокойствие. Горещината и възбудата, които бе чувствал на улицата, бяха изчезнали.

— Освен това сигурно не е нужно да отидеш в болницата — добави Жоан.

Той замълча. Знаеше, че е загубен, ако я остави. Все едно да подпише чек без покритие. Щеше да дойде пак, да държи на постигнатото като на свое право, да иска всеки път по нещо ново, без да отстъпва сама, докато го завладее напълно, за да го изостави накрая, след като ѝ омръзне и стане жертва на собствената си слабост и неутолими желания, безпомощен и покварен. Тя нямаше такова намерение и дори не го съзнаваше. Но така щеше да стане. Лесно е да се каже, че една нощ няма никакво значение; човек губи всеки път частица от съпротивата си, частица от това, което не трябва да се покварява никога в живота. Католическият катехизис казва със странна и предпазлива заплаха, че това е прегрешение пред светия дух и добавя мрачно в противоречие с всичките си догми, че този грях не се прощава нито на този, нито на онзи свят.

— Вярно е — каза Равик. — Не трябва да отида в болницата, но не искам да останеш тук.

Той очакваше да избухне. Но тя запита съвсем спокойно:

— Защо?

Трябваше ли да се опита да ѝ обясни? Можеше ли изобщо да го направи?

— Ти нямаш нищо общо с тази стая — каза той.

— Имам.

— Не.

— Защо?

Той замълча. „Колко е ловка!“ — помисли си. — Принуждава го с въпросите си да дава обяснения. А който прави това, вече се отбранява.

— Знаеш защо — отвърна той. — Не задавай глупави въпроси.

— Не, ти просто не ме искаш вече.

— Не — отговори той и добави против волята си: — Не е така.

Монотонният плач от стаята на Голдберг влизаше през прозореца. Оплакване на мъртвец. Скръб на ливански пастири в странична парижка уличка.

— Трябва да ми помогнеш, Равик — каза Жоан.

— Най-добре ще си помогнем, ако се разделим. Така ще е по-хубаво и за теб, и за мен.

Тя не обърна внимание на думите му.

— Трябва да ми помогнеш. Мога да те излъжа, но не искам вече. Да. В живота ми има друг човек. Но всичко е съвсем различно, не е като с теб. Ако беше същото, нямаше да дойда.

Равик извади цигара от джоба си. Почувства сухата хартия. Така било значи! Най-сетне му каза. Прободе го като нож, но не го заболя. Никога не те боли, когато знаеш нещо със сигурност. Нараняват те само очакването и последиците.

— Никога не е същото — каза той. — И винаги е същото.

„Какви глупости говоря — помнели си. — Вестникарски парадокси. Колко жалка може да бъде истината, когато я изречеш.“

Жоан стана.

— Равик, не е вярно, че можем да обичаме само един човек, сам знаеш. Има хора, които могат. Те са щастливи. Но има и други, които постоянно нещо ги тласка ту тук, ту там. И това ти е известно.

Той запали цигара. И без да я погледне, знаеше как изглежда сега. Бледа, с тъмни очи, мълчалива, задълбочена, почти умоляваща, крехка — и непобедима. Такава бе и у дома си онзи следобед, като ангел на Благовещението, изпълнен с вяра и лъчезарна убеденост, ангел, който се преструва на Спасител, а всъщност се опитва да те разпъне бавно на кръст, за да не можеш да избягаш.

— Да — каза той. — Това е едно от извиненията ни.

— Не е никакво извинение. Не си щастлив, когато го вършиш. Но нещо те тласка към него, без да можеш да го превъзмогнеш. Това е нещо зловещо, истински лабиринт, борба, нещо, което трябва да го преживееш. Не можеш да избягаш от него. То те гони. Настига те. Искаш да избягаш, но то е по-силно.

— Защо мислиш тогава? Следвай го, щом е по-силно от теб.

— Това и правя. Защото знам, че не мога да сторя нищо друго. Но... — Гласът ѝ се промени: — Равик, не искам да те загубя.

Равик мълчеше. Пушеше, без да усеща дима. „Не искаш да ме изгубиш — помисли той. — Но не искаш да изгубиш и другия. Така е. Как може да си способна на подобно нещо! Затова трябва да се махна. Не заради другия — той може да бъде лесно забравен. За него имаш и оправдание. Лошото е, че не можеш да се отървеш вече от този си навик. Ще скъсаш с него, но ще се намери друг. И това ще се повтаря. Кой знае колко пъти. Защото е в кръвта ти. И аз постъпвах така преди. Но с теб не мога. Затова трябва да се махна. Сега съм все още в състояние да го сторя... Но следващия път...“

— Мислиш, че това е някакво особено положение — каза той. — Най-обикновеното нещо на света е да имаш съпруг и любовник.

— Не е така.

— Напротив. Има много разновидности. Една от тях е твоят случай.

— Как можеш да кажеш това? — подскочи тя. — Ти никога не си бил и няма и да бъдеш мой любовник! По-скоро другият... — Тя млъкна. — Не! И така не е! Не мога да го обясня!

— Добре. Да го наречем сигурност и авантюра. Това звучи по-добре. А е все същото. Искаш едното, без да се отказваш от другото.

Тя поклати глава.

— Слушай, Равик — заговори в тъмнината с глас, който го трогна. — Човек може да изрази това и с добри, и с лоши думи. Но то не се променя. Аз те обичам и ще те обичам до края на живота си. Това поне ми е известно и ясно. Ти си моят кръгозор и всичките ми мисли свършват с теб. Каквото и да стане, аз ще бъда винаги с теб. Не те мамя. Не желая да ти отнемам нищо. Затова именно дойдох пак при теб, не съжалявам затова и не се чувствам виновна.

— Няма виновни, когато става дума за чувства, Жоан. Кое те кара да мислиш така?

— Мислих дълго, много дълго, Равик. Мислих за теб и за мен. Ти никога не си ме желал напълно. Може би сам не го съзнаваш. У теб имаше винаги нещо, което бе затворено за мене. Аз не можех да проникна никога напълно в душата ти. А исках! И то как! Струваше ми се, че всеки миг може да избягаш. Никога не бях сигурна. Обстоятелството, че полицията те изгони, че трябваше да заминеш... това можеше да се случи или не... но един ден ти щеше да си отидеш

по свое желание, просто да престанеш да живееш тук, да заминеш някъде...

Равик погледна лицето ѝ в полумрака. Имаше нещо вярно в думите ѝ.

— Винаги беше така — продължи тя, — винаги. Тогава се яви човек, който искаше мен и само мен, напълно и завинаги, без никакви усложнения. Аз отначало се изсмях. Не го исках. Почнах само да се забавлявам с него. Защото всичко това изглеждаше толкова безобидно, така лесно да се зареже... докато то изведнъж се превърна в нещо повече, в някакво насилие, в нещо, което искаше да завладее и мен. Аз се борех, защото бе безсмислено, защото ми беше чуждо, защото нищо в мен не го желаше, а само една част от мен, но тя започна да ме тласка като по лек наклон, на който се смееш отначало, докато изведнъж усещаш, че нищо вече не може да те задържи, че всяка съпротива е безполезна. Но аз не принадлежа на него, Равик, а само на теб.

Той хвърли цигарата си през прозореца. Тя хвъркна като светулка надолу към двора.

— Станалото — станало, Жоан, не можем нищо да променим.

— Не искам нищо да променям. То ще мине. Аз съм само твоя. Защо се върнах? Защо чаках пред вратата ти? Защо стоя тук, въпреки че ме гониш, и защо идвам пак? Знам, че няма да ми повярваш, че подозираш други причини за моето държание. Какви ли причини? Ако онзи живот ме задоволяваше, нямаше да се върна. Щях да те забравя. Ти казваш, че търся у теб сигурност. Не е вярно! Търся любов!

„Думи — помисли Равик. — Сладникави думи. Приятен лъжлив балсам. Помощ, любов, да си принадлежим един на друг, да се върна... Думи, сладникави думи, нищо повече! Колко думи съществуват за простото, безумно, жестоко привличане на две тела. Каква дъга от фантазия, лъжи, чувства и самоизмами се извисява над него! Ето Го сега в тая последна нощ, застанал спокоен в тъмнината, позволявайки на този поток от сладникави приказки да го облива, макар и да знае, че те не означават нищо друго освен раздяла, раздяла, раздяла! Всичко бе загубено, още докато разговаряхме за него. Богът на любовта е с окървавено чело. Не разбира от думи.“

— Трябва да си вървиш вече, Жоан.

Тя стана.

— Нека да остана тук. Позволи ми. Само тая нощ.
Той поклати отрицателно глава.

— За какво ме смяташ? Аз не съм автомат.

Тя се облегна на него. Равик почувства, че трепери.

— Няма значение. Нека да остана.

Той я отстрани внимателно.

— Няма защо да започваш точно с мен, за да мамиш другия. И без това го чакат достатъчно страдания.

— Не мога да се върна сега сама в къщи.

— Няма да бъдеш задълго сама.

— Ще бъда. Сама съм. От няколко дни. Той не е в Париж.

— Така... — отвърна спокойно Равик и я погледна. — Поне си откровена. Човек знае къде е, когато е с теб.

— Не затова дойдох.

— Не, разбира се.

— Дори не трябваше да ти го казвам.

— Правилно.

— Не искам да си отида сама, Равик.

— Ще те заведа тогава.

Тя пристъпи бавно назад. И каза тихо, почти заплашително:

— Ти не ме обичаш вече.

— Затова ли дойде — да го научиш?

— Да, и затова. Не само затова, но отчасти и затова.

— Господи, Жоан! — отвърна нетърпеливо Равик. — Тогава току-що си чула едно от най-искрените признания в любов.

Тя не отговори. Погледна го.

— Мислиш ли, че иначе бих имал нещо против да те задържа, без да искам да знам с кого живееш? — попита я той.

Тя се усмихна. Това всъщност не бе усмивка, а някакво вътрешно сияние, сякаш в душата ѝ бе пламнал някакъв огън, чийто пламък стигаше чак до очите ѝ.

— Благодаря, Равик — И добави предпазливо, като продължаваше да го гледа. — Няма да ме изоставиш, нали?

— Защо питаш?

— Ще чакаш, нали? Няма да ме изоставиш?

— Струва ми се, че не съществува подобна опасност, ако се съди от досегашните ни отношения.

— Благодаря ти.

Тя се промени. „Колко бързо се утешава — помисли той. — Защо да не се утеши? Смяташе, че е спечелила това, което иска, и без да остане тук.“ Целуна го.

— Знаех, че ще постъпиш така, Равик. Така и трябваше. Сега ще си отида. Няма защо да ме изпращаш. Ще си отида сама.

— Застана на вратата.

— Не идвай повече — каза той. — И не мисли за нищо. Няма да умреш без мен.

— Няма. Лека нощ, Равик.

— Лека нощ, Жоан.

Той отиде до стената и запали лампата. „Така и трябваше да направиш...“ Потрепера. „Направени са от глина и злато — помисли после. — От лъжи и състрадание. От измама и безсрамна истина.“ Седна до прозореца. Отдолу се дочуваше все още тихото, монотонно ридание. Една жена, която бе мамилa съпруга си, сега го оплакваше. Или може би защото религията ѝ повеляваше това. Равик се учуди, че не е по-нещастен.

— Да, върнах се, Равик — каза Кейт Хегстрьом. Беше в стаята си в хотел „Ланкастър“. Отслабнала бе. Мускулите под кожата ѝ изглеждаха хлътнали, като че са изстъргани с много фини инструменти. Чертите ѝ се бяха поизострили, а кожата приличаше на коприна, която може много лесно да се скъса.

— Мислех, че сте още във Флоренция... Или в Кан... или вече в Америка.

— През цялото време бях във Флоренция. Във Фиезоле. Докато най-накрая не можех вече да издържам. Спомняте ли си как се опитвах да ви убедя да дойдете с мен? Книги, камина, вечери, спокойствие. Книгите бяха на мястото си... Камината — също... Но спокойствието... И градът на свети Франциск Асизки дори е станал шумен. Шумен и неспокоен като всичко останало. Там, където той е проповядвал любов на птиците, сега маршируват мъже в униформи, замаяни от самохвалство, големи думи и бездънна омраза.

— Винаги е било така, Кейт.

— Не точно така. Само преди няколко години моят домоуправител беше любезен господин с кадифени панталони и обувки от въже. Сега е герой с високи ботуши и черна риза, въоръжен е със златни ками и държи речи, в които твърди, че Средиземно море трябва да бъде само италианско, че Англия трябва да бъде унищожена, а Ница, Корсика и Савоя да бъдат върнати на Италия. Този кротък народ, Равик, който не е печелил ни една война векове наред, обезумя, откакто го оставиха да победи Етиопия и Испания. Мои приятели, разумни хора преди три години, днес сериозно вярват, че могат за три месеца да покорят Англия. Страната кипи. Какво става? Избягах от грубостта на кафявите ризи във Виена; сега напуснах Италия заради безумието на черноризците; казват, че другаде имало зелени ризи, а в Америка — сребърни, разбира се... Целият свят ли е обзет от лудост по разни ризи?

— Изглежда. Но твърде скоро ще се промени. Цветът на всички ще стане червен.

— Червен ли?

— Да. Кървавочервен.

Кейт Хегстрьом погледна надолу към двора. Мека зеленикава светлина се процеждаше през листата на кестените.

— Невероятно — каза тя. — Две войни за двадесет години е прекалено много. Още сме твърде уморени от първата война.

— Уморени са само победителите. Но не и победените. Победителите бързо забравят.

— Да, може би. — Тя го погледна. — Не остава много време, нали?

— Страхувам се, че не.

— Мислите ли, че това се отнася и за мен?

— Защо не? — вдигна глава Равик. Тя не отбягна погледа му. — Видяхте ли Фиола? — попита той.

— Да. Един, два пъти. Той е от малцината, които още не са се заразили от черната чума.

Равик не отговори. Изчакваше.

Кейт Хегстрьом взе от масата една огърлица от бисери и почна да си играе с нея. В тънките ѝ пръсти тя приличаше на скъпа молитвена броеница.

— Чувствам се като Скитника евреин — добави после тя. — Търся малко покой, но изглежда, че съм тръгнала в неподходящо време. Никъде не мога вече да го намеря. Само тук е малко по-спокойно.

Равик погледна бисерите. Бяха създадени от безформени сиви мекотели, подразнени от чуждо тяло, зрънце пясък в черупките им. Тази нежна и сияйна красота се дължеше на едно случайно раздражение, „Човек трябва да запомни това“ — помисли той.

— Не мислихте ли да отидете в Америка, Кейт? Всеки, който има възможност да напусне Европа, трябва да го стори. Късно е вече за друго.

— Искате да ме отпратите ли?

— Не. Нали казахте миналия път, че имате намерение да уредите нещата си и да се върнете в Америка?

— Да. Но вече не искам. Още не. Искам да остана тук известно време.

— В Париж е горещо и неприятно през лятото. Тя остави бисерите.

— Не е толкова неприятно, ако е последното ти лято, Равик.

— Последното ли?

— Да. Последното, преди да си замина.

Равик замълча. „Какво знае? — питаше се той. — Какво ѝ е казал Фиола?“

— Какво става в „Шехеразада“? — попита тя.

— Отдавна не съм бил там. Морозов казва, че всяка вечер е препълнено. Като останалите нощни барове.

— През лятото?

— Да, и през лятото, когато повечето заведения от тоя род са затворени. Учудвате ли се?

— Не. Всеки бърза да сграбчи каквото може, преди да настъпи краят.

— Да — каза Равик.

— Ще ме заведете ли някога там?

— Разбира се, Кейт. Когато пожелаете. Мислех, че не искате да отидете там.

— И аз мислех така. Но промених решението си. И аз искам да грабна още нещо от живота.

Погледна я. После каза:

— Добре, Кейт. Когато искате.

Стана. Тя го придружи до вратата. Облегна се на дървената ѝ рамка, стройна, със суха копринена кожа, която ти се струва, че ще зашуми при най-лекото докосване. Очите ѝ бяха много бистри и още по-големи. Подаде му ръка. Беше гореща и суха.

— Защо не ми казахте от какво съм болна? — каза безгрижно тя, като че го пита за времето.

Той я погледна, без да отговори.

— Можех да понеса тая вест — допълни тя и едва доловима насмешка, без нито следа от укор, премина по лицето ѝ. — Сбогом, Равик.

Човекът с извадения стомах бе умрял. Охкал цели три дни. Дори и морфинът не му помогнал. Равик и Вебер знаеха, че ще умре.

Можеха да му спестят страданията през тия три дни. Но не го сториха, защото религията проповядва любов към ближния и забранява съкращаването на мъките му. А законът я закриля.

— Изпратихте ли телеграма на семейството му? — попита Равик.

— Няма семейство — отговори Вебер.

— На роднините тогава?

— Няма и роднини.

— Никакви ли?

— Никакви. Дойде само портиерката на къщата, в която живее.

Този човек не получавал никога писма, само каталози от търговски фирми и брошури против алкохолизма, туберкулозата, венерическите болести и т.н. Никой не го посещавал. Плати предварително за операцията и за четири седмици престой в болницата. Тоест за две седмици повече. Портиерката твърди, че ѝ обещал всичко, което притежава, защото се грижила за него. И иска да ѝ върнем предплатената за двете седмици такса. Била като майка за този човек. Трябваше да видите тази майка! Разправя, че била принудена да прави какви ли не разходи за него. Платила му наема. Аз ѝ казах, че щом като той е платил тук предварително, не виждам защо да не постъпи по същия начин и с жилището си. Освен това с тези въпроси ще се занимава полицията. При тия думи тя ме наруга.

— Пари! — каза Равик. — Колко изобретателни стават хората за тях!

Вебер се засмя.

— Трябва да уведоим властите. Те ще се погрижат за всичко; дори за погребението.

Равик погледна още веднъж човека без стомах и роднини. За този един час лицето му се бе така променило, както никога досега през неговия тридесет и пет годишен живот. От вцепененото при последното дихание тяло постепенно изникваше суровият образ на смъртта. Случайното и временното изчезваха, белезите на смъртта се заличаваха и това изкривено обикновено лице се превръщаше постепенно в строга и безмълвна вечна маска. Само след час тя щеше напълно да властва.

Равик излезе. В коридора срещна нощната сестра. Тя току-що влизаше.

— Болният от дванадесета стая умря — каза той — преди половин час. Няма защо да дежурите. — И добави, като видя израза ѝ: — Остави ли ви нещо?

Тя се поколеба.

— Не. Беше много студен човек. И през последните дни почти не говореше.

— Да, не говореше.

Сестрата погледна Равик.

— Имаше чудесен несесер. Целият от сребро. Всъщност бе прекалено изящен за един мъж. Много повече подхожда на една жена.

— Не му ли казахте това?

— Говорихме веднъж. Във вторник през нощта, тогава беше спокоен. Но каза, че среброто подхожда и на мъж. И четките били много хубави. Такива вече не се намирали днес. Иначе говореше съвсем малко.

— Среброто ще вземе сега държавата. Този човек няма никакви роднини.

Сестрата кимна с разбиране.

— Жалко! Ще почернее! А четките се развалят, ако не са нови и не се употребяват. Преди употреба трябва да се измият много добре.

— Да, жалко — каза Равик. — По-добре щеше да бъде вие да ги вземете. Така някой все пак ще им се радва.

Сестрата се усмихна признателно.

— Няма значение. Не очаквах нищо. Умиращите рядко подаряват. Само оздравелите. Умиращите не искат да повярват, че ще умрат. Затова не дават нищо. А някои го вършат и напук. Няма да повярвате, докторе, колко ужасни понякога са те. Какви неща говорят, преди да умрат!

Руменото ѝ детинско лице беше откровено и ясно. Тя не се интересуваше от това, което става около нея, стига да не засяга нейния малък свят. Умиращите бяха за нея лоши или безпомощни деца. Човек се грижи за тях, докато умрат, после идват други, някои оздравяват и са признателни, други — не, трети просто умират. Такъв е животът. Няма за какво да се тревожим. Много по-важно е дали цените при разпродажбата в „Бон Марше“ са с 25 процента по-ниски или дали братовчедът Жан ще се ожени за Ан Кутюрие.

„Това наистина е по-важно — помисли Равик. — Малкият кръг, който ни предпазва от хаоса. Какво щеше да стане иначе с нас?“

Той седеше пред кафене „Триумф“. Нощта беше сива и облачна. Бе топло, безшумни светкавици проблясваха някъде далеч от време на време. Животът се промъкваше бавно по улиците. Една жена със синя копринена шапка седна до него на масата.

— Ще ме почерпиш ли един вермут? — попита тя.

— Да. Но ме оставете сам. Чакам някого.

— Можем да чакаме заедно.

— Предпочитам да съм сам. Очаквам една шампионка по борба от „Пале дю Спор“.

Жената се усмихна. Беше така гримирана, че усмивката се забелязваше само на устните ѝ. Всичко друго беше бяла маска.

— Ела с мен — каза тя. — Имам много приятно жилище. И съм добра.

Равик поклати глава. Остави една петфранкова банкнота на масата.

— Ето. Сбогом. И всичко хубаво.

Жената взе банкнотата, сгъна я и я мушна под жартиера си. След това запита:

— Настроение ли нямаш?

— Напротив.

— Аз умея да се справям с лошото настроение. Имам една много хубава приятелка. — Млада — добави тя след кратко мълчание. — С гърди като Айфеловата кула.

— Друг път.

— Добре. — Жената стана и отиде да седне на друга маса. Известно време поглеждаше към него, след това си купи спортен вестник и зачете резултатите от надбягванията.

Равик гледаше гъмжащата тълпа, която се буташе непрестанно край масите. Оркестърът в кафенето свиреше виенски валсове. Светкавиците зачестиха. Група млади хомосексуалисти, кокетни и шумни, кацнаха на съседната маса като ято папагали. Бяха с брадички по последна мода, а саката им бяха много широки в раменете и тесни в кръста.

Една девойка се спря пред масата на Равик и го погледна. Лицето ѝ му беше смътно познато, но имаше толкова жени, които познаваше така. Приличаше на онези елегантни проститутки, които спекулират със своята безпомощност.

— Не ме ли познахте? — попита девойката.

— Познах ви, разбира се — отвърна Равик, без ни най-малко да се сеща коя е. — Как сте?

— Добре. Но вие май наистина не ме познахте?

— Аз забравям имена. Но ви познавам, разбира се. Отдавна не сме се виждали.

— Да. Добре изплашихте Бобо тогава! — Тя се усмихна. — Вие ми спасихте живота, а вече не ме познавате.

„Бобо! Спасил съм ѝ живота! Акушерката!“ Равик си припомни.

— Вие сте Люсиен — каза той. — Разбира се! Но тогава бяхте болна. А сега сте здрава. Затова не ви познах веднага.

Люсиен се засмя.

— Наистина! Спомнихте си! Много ви благодаря за стоте франка, които успяхте да измъкнете от акушерката.

— А... вярно... няма за какво. — След неуспеха си у госпожа Буше той ѝ бе изпратил малко пари от собствения си джоб. — Съжалявам, че не можах да взема цялата сума.

— И това стигаше. Вече ги бях отписала.

— Искате ли да пийнете нещо с мен, Люсиен?

Тя кимна и седна предпазливо при него.

— Чаша чинцано със сода.

— Как сте, Люсиен?

— Много добре.

— С Бобо ли сте още?

— Разбира се. Но той сега е съвсем друг. По-добър е.

— Добре.

Нямаше какво да я разпитва. Една бедна шивачка се бе превърнала в улиčníца. Затова я бе закр̀пил. А Бобо се бе погрижил за останалото. Тя не се страхуваше вече, че може да забременее. Още едно основание да тр̀гне без задр̀жки по нанадолнището. Беше още в началото; почти детинската ѝ външност можеше все още да привлича възрастните мераклии, като порцеланова статуйка, която не е загубила напълно блясъка си от дълга употреба. Тя пиеше предпазливо като

птиче, но очите ѝ вече шареха наоколо. В това нямаше нищо радостно, но и не беше повод за особени съжаления. Само късче от живота, което се изплъзва.

— Доволна ли си? — попита той.

Тя кимна. Равик забеляза, че е наистина доволна. Всичко ѝ се струваше напълно в реда на нещата. Нямаше какво толкова да се драматизира.

— Сам ли сте? — попита тя.

— Да, Люсиен.

— В такава вечер?

— Да.

Тя го погледна стеснително и се усмихна.

— Аз съм свободна.

„Какво става с мен? — помисли Равик. — Толкова зажаднял ли изглеждам, та всяка проститутка ми предлага късче продажна любов?“

— Много далече живеете, Люсиен. Нямам толкова време.

— Няма да отидем у нас. Бобо не бива да узнае нищо.

Равик я погледна.

— Знае ли изобщо Бобо?

— Знае. За другите — да. Той следи. — Усмихна се. — Много е млад още и мисли, че иначе няма да му давам парите. От вас няма да искам пари.

— Затова ли не трябва да узнае нищо?

— Не. А защото ще ревнува. Просто полудява от ревност.

— И винаги ли е такъв?

Люсиен го погледна изненадана.

— Не, разбира се. Другите плащат.

— Значи само когато не става дума за пари, така ли?

Люсиен се поколеба. След това се изчерви:

— Не това е причината. Той ревнува само когато мисли, че има и нещо друго. — Поколеба се отново. — Че се намесват и чувства.

Тя не вдигна глава. Равик взе ръката ѝ, отпусната на масата.

— Слушай, Люсиен — каза той. — Много е мило, че си спомни за мен. И че искаш да бъдеш с мен. Ти си прекрасна и аз бих те взел със себе си. Но не мога да бъда с жена, която съм оперирал. Разбираш ли?

Тя повдигна дългите си ресници и кимна бързо.

— Да.

После стана.

— Тогава си тръгвам.

— Сбогом, Люсиен. Всичко хубаво. Пази се да не се разболееш.

— Добре.

Равик записа нещо на едно листче. След това ѝ го подаде.

— Вземи това лекарство, ако още го нямаш. То е най-ефикасното. И не давай всичките си пари на Бобо.

Люсиен се усмихна и поклати отрицателно глава. И тя, и Равик знаеха, че въпреки всичко ще му ги даде. Равик я проследи с поглед, докато изчезна в тълпата. След това повика келнера.

Жената със синята шапка мина отново край него. Бе наблюдавала сцената. Сега си вееше със сгънатия вестник и показваше изкуствените си зъби.

— Ти, сладурче, си или импотентен, или хомосексуалист — каза тя приятелски, минавайки край него. — Бъди щастлив и ти благодаря от сърце.

Равик тръгна в топлата нощ. Над покривите на къщите проблясваха светкавици. Беше тихо. Той видя, че входът на Лувъра е осветен. Вратите бяха отворени и влезе вътре.

Имаше нощна изложба. Няколко зали бяха осветени. Обиколи египетската експозиция, която приличаше на огромен светец гроб. Клекнали или изправени каменни царе от преди три хиляди години гледаха неподвижно с гранитните си очи групите обикалящи студенти, жени със старомодни шапки и отегчени възрастни мъже. Миришеше на прах, застоял въздух и безсмъртие.

В гръцката зала пред Венера Милоска си шепнеха няколко девойки, които никак не приличаха на нея. Равик се спря. След гранита и зеления египетски сиенит мраморът изглеждаше декадентски и мек. Леко закръглената Венера напомняше някоя самодоволна, къпеща се домакиня, красива, но глупава. Аполон гуццерубиецът приличаше на хомосексуалист, който се нуждае от повечко гимнастика. Статуите бяха изложени в зали и това именно ги убиваше. Но не и египтяните, създадени за гробници и храмове. На гръците им трябваше слънце, въздух и колони, зад които блести златистата светлина на Атина.

Равик продължи по-нататък. Голямата зала със стълбата се приближаваше властно към него. И изведнъж над всичко останало

израсна Нике от Самотраки.

Отдавна не бе я виждал. Последният път беше облачен ден. Мраморът изглеждаше тогава потъмнял и в сивата зимна светлина на музея богинята на победата му се стори зъзнеща и неуверена. Тя се издигаше сега високо над стълбите, на останките от мраморния кораб, осветена от прожектори, сияеща, с широко разперени крила, с дреха, прилепнала от вятъра до устремената ѝ снага, блестяща и готова да литне. Пурпурното Саламинско море сякаш ревеше зад нея, а небето тъмнееше в кадифено очакване.

Тя не знаеше какво е морал. Не знаеше какво са бури и засади. Познаваше само победата и поражението, които са почти едно и също. Не беше изкушение, а само полет; не беше съблазън, а само безгрижие. Нямаше тайни, а беше все пак по-вълнуваща от Венера, която изтъкваше още повече своя пол, като го прикриваше. Приличаше на птиците и корабите, на вятъра, вълните и кръгозора. Нямаше родина.

„Няма родина — помисли Равик. — Но нямаше и нужда от нея. На всеки кораб беше като у дома си. Родината ѝ е навред, където има смелост, борба и дори поражение, стига то да не се примесва с отчаяние. Тя бе не само богиня на победата, но и на всички авантюристи и бежанци, докато не се предадат.“

Той се огледа. В залата не бе останал вече никой.

Студентите и туристите с пътеводители в ръка се бяха прибрали по домовете си. Дом... какъв друг дом съществува за хората без родина освен бурния кратковременен подслон в едно чуждо сърце? Може би затова любовта разтърсва и завладява така силно сърцата на бездомниците... защото нямат нищо друго? Не се ли опита точно затова да избяга от нея? Но тя не го ли догони и повали? Много трудно бе да се надигнеш отново на хлъзгавия лед в чуждата страна, отколкото на родната, добре позната земя.

Нещо привлече погледа му. Нещо бяло, малко и пърхащо. Пеперуда, която бе влязла сигурно през отворените врати. Може би бе долетяла откъм топлите розови лехи на парка „Тюйлери“, пробудена в ухання си съсън от двама влюбени, замаяна от светлината на непознати за нея многобройни и объркващи слънца, сега търсеше убежище в тъмнината зад тежките врати и се луташе в просторните зали, където щеше да заспи уморена на някой мраморен корниз, на парапета на прозореца или на рамото на някоя сияйна богиня. На сутринта щеше да

потърси цветя, живот, сладкия мед на цветчетата, но нямаше да намери нищо и щеше да заспи пак на хилядолетния мрамор, изнемощяла и безпомощна, докато тънките упорити крачета се отпуснат съвсем и тя се отрони като листче в ранна есен.

„Сантименталност“ — помисли Равик. Богинята на победата и приютилата се в музея пеперуда. Прост символ. Но има ли позатрогващо нещо от простия символ, от простите чувства, от простата сантименталност? Какво ги прави прости? Само тяхната очевидна истина. Всеки снобизъм изчезва, когато борбата е на живот и смърт. Пеперудата изчезна в полумрака на купола. Равик излезе от музея. Навън го посрещна топъл и задушен въздух, като че бе влязъл в баня. Спря се. Прости чувства! Не беше ли той във властта на най-простото от всички? Погледна широкия двор, където вековете хвърляха своята сянка, и внезапно почувства, че го удрят с юмруци. Едва не политна. Призракът на устремената нагоре бяла Нике беше все още пред очите му, но из полумрака зад нея се подаваше друго, простичко, но все пак скъпо за него лице, в което въображението му се бе уплело като индийски воал в тръните на роза. Той го дърпаше, но тръните държаха здраво копrienените и златни нишки, бяха така плътно сплетени, че погледът не можеше вече ясно да различи острите тръни от лъскавата материя.

Лице, лице! Кой се интересувахе дали е просто или скъпо? Единствено или хилядолетно повтарящо се? Човек може предварително да е разпитвал, но хванал се един път, вече нищо не разбира. Става пленник на любовта, а не на създанието, което в момента я олицетворява. Кой може правилно да преценява нещата, когато е заслепен от пламъка на въображението? Любовта не признава никакви ценности.

Небето бе надвиснало още по-ниско. Безшумни светкавици раздираха от време на време черните облаци в нощта. С хилядите си слепи очи задухът сякаш притискаше покривите. Равик тръгна по улица „Риволи“. Под аркадите светеха витрини. Тълпа хора се стичаше към тях. Колите приличаха на колона мигащи отражения. „Ето ме — помисли той, — един от хилядите, които минават край витрините, изпълнени с лъскави джунджурии и скъпи неща; аз се разхождам в късната вечер с ръце в джобовете, а кръвта ми кипи и в пулсиращия сивобял лабиринт по двете полукълба на мекото мозъчно вещество

бушува невидима битка, която превръща действителното в недействително, недействителното в действително. Усещам, че ме докосват чужди ръце, чужди тела се блъскат в мен, чужди погледи ме преследват, чувам коли, гласове, вихъра на осезаемата действителност, намирам се сред нея, а същевременно далеч от нея, като луната — на някаква друга планета, отвъд логиката и фактите; нещо в съзнанието ми вика някакво име, знаейки, че то не е действително и продължавайки все пак да го повтаря на глас; то вика сред вечната тишина, в която са заглъхнали много викове и която никога не дава ответ; то съзнава това и продължава да повтаря вика на любовната и на смъртната нощ, вика на възторга и на угасващото съзнание, на джунглите и на пустинята; и дори ако знам хиляди други отговори, този ще остане винаги недостижим.“

Любов! Колко неща крие тази дума! От най-леката милувка на плътта до най-далечната възбуда на духа, от простото желание за семейство до смъртния гърч, от ненаситната страст до борбата на Яков с ангела. „Ето ме — помисли Равик, — човек, прехвърлил четиридесетте, минал през много школи, с опит и знания, повалян и изправял се отново, минал през ситото на годините, закоравял, станал по-критичен и по-студен... Не желях любов, не вярвах в нея, мислех, че тя няма да се върне, а ето я — дойде отново и цялата ми опитност е безполезна, а знанията ми я правят само по-пламенна. Какво изгаря в пламъка на чувствата по-пълно от сухия цинизъм и натрупаните дърва на дългогодишната критика?“

Той вървеше, нощта бе ведра и звучна; вървеше без цел, без да знае дали минават часове или минути. Не усети, когато се отзова в градините пред авеню „Рафаел“.

Домът на улица „Паскал“. Едва уловимото очертание на етажите. После — ателиетата в най-горния етаж, някои от които светеха. Откри кои са прозорците на ателието на Жоан. Те светеха. Беше си в къщи. А може би не, само беше оставила лампата да свети. Тя не обичаше да се връща на тъмно. Както и той. Равик тръгна нагоре по улицата. Пред къщата бяха спрели няколко коли. Между тях имаше и една жълта открита кола. Навярно бе на другия. Беше като за артист. Червени кожени седалки, арматурно табло като на самолет и безброй ненужни

инструменти — положително е неговата. „Ревнувам ли? — помисли учудено той. — Да ревнувам случайната вещ, към която се е привързала? Да ревнувам нещо, което не ме засяга? Човек може да ревнува една любов, но не този, който му я е отнел...“ Върна се в градината. В тъмнината се разливаше сладко ухание на цветя. Примесваше се с аромата на пръстта и свежата зеленина. Те миришеха силно като пред буря. Намери пейка и седна. „Нима аз — помисли той — съм този закъснел влюбен, седнал срещу къщата на жената, която го е изоставила, и гледа в прозореца ѝ? Нима съм разтърсван от желание, което мога да анализирам, но не и да преодоляя? Нима аз съм тоя глупак, който е готов да даде години от живота си, за да върне времето назад и заедно с това едно русо нищожество, нашепващо глупости в ухото му? Нима аз съм този... по дяволите всички преструвки... който стои тук, ревнив, смазан и жалък, изпитващ безкрайно желание да подпали тая кола?“

Той потърси цигара. Безшумен плам. Невидим пушек. Кратката диря от кибритената клечка пробяга като комета. Защо не се качи до ателието? Какво можеше да стане? Още не е много късно. Гореще светеше. Все още нещата можеха да се оправят. Защо не я измъкне, след като е разбрал истината? Да я измъкне, да я вземе със себе си и да не я пусне вече никога?

Погледна втренчено в тъмнината. Каква полза? Какво ще стане? Не може да изхвърли другия. Не можеш да изгониш нищо и никого от чуждото сърце. Не трябваше ли да я задържи, когато дойде при него? Защо не го направи?

Той хвърли цигарата. Защото не беше само това. Там бе цялата работа. Искаше нещо повече. Не беше достатъчно, дори ако тя се върне сама при него и всичко друго бъде забравено и заличено. Никога нямаше да бъде достатъчно. Колко странно и ужасно бе това! Някъде бе сгрешил. Лъчът на въображението не се бе отразил в огледалото, което трябваше да го хване и върне много по-силен; той бе отлетял в мъглавините на неуловимото и нищо вече не можеше да го върне: нито едно, нито хиляди огледала. Те биха могли да уловят само частица от неговата светлина, но никога да го върнат напълно. Призракт му блуждаеше сега из пустите небеса на любовта и ги изпълваше с безформена лъчезарна мъгла, която нямаше да се превърне никога в

сияние около любимата. Вълшебният кръг бе счупен. Страданието оставаше. Но надеждата беше разбита.

Някой излезе от къщата. Мъж. Равик се изправи. Последва го жена. Смееха се. Не бяха те. Една от колите потегли. Той запали пак цигара. Можеше ли да я задържи? Можеше ли да я задържи, ако беше друг? Но какво щеше да задържи? Само една илюзия и нищо друго. Не бе ли достатъчно и това? Можеше ли да се постигне нещо повече? Кой знаеше нещо за черния вихър на живота, който кипеше безименно в чувствата ни и превръщаше празния звук във вещи, маса, лампа, родина, в Ти и любов? Съществувахе само предчувствие и страхотен полумрак. Не бе ли достатъчно и това?

Не бе достатъчно. Достатъчно бе само, ако човек вярва в него. Щом кристалът е разбит от чука на съмнението, човек може само да го залепи и нищо повече. Да го залепи, да излъже и да наблюдава натрошения му блясък, който е бил някога бяло сияние. Нищо не се връща. Нищо не се повтаря. Нищо! Дори ако Жоан се върне, няма да бъде същото. Само залепен кристал. Мигът бе отлетял. Нищо не можеше да го върне назад.

Той почувства остра, непоносима болка. Нещо го разкъсваше. „Господи, боже мой — помисли си — как може да страдам толкова, и то затова! Наблюдавам се отстрани, но това не променя нищо. Знам, че ако загубеното се върне, ще го изпусна отново, но копнежът ми ще остане жив. Аз разсичам болката като труп в моргата и по този начин хилядократно я съживявам. Знам, че един ден ще мине, но това сега не ми помага.“ Той хвърли премрежен поглед към прозореца. Почувства се ужасно смешен, но и това нищо не промени.

Силна гръмотевица разтърси града. Дъжд закапа по храстите. Равик стана. Улицата изглеждаше посипана с черно сребро. Дъждът запя. Едрите топли капки обляха лицето му. Той престана изведнъж да разбира смешен ли е, или жалък, страда ли, или не. Знаеше само, че е жив. Жив. Животът го държеше и разтърсваше. Не беше само страничен наблюдател; величието на неудържимото чувство пламтеше в жилите му като огън в пещ; нямаше значение дали е щастлив, или нещастен. Достатъчно беше, че е жив и съзнава това.

Той стоеше на дъжда, който се изливаше върху него като огън от небесна картеница. Стоеше там и се бе превърнал в дъжд и буря, вода и пръст; светкавиците от хоризонта се кръстосваха в него, той беше

творение и стихия; нищо вече нямаше име, което да го отличава от другите. Всичко беше едно — любовта, поройният дъжд, бледият плам над покривите, пръстта, която сякаш набъбваше. Границите бяха изчезнали. Той спадаше към всички тях. Щастieto и нещастieto бяха празни черупки, изхвърлени от могъщото чувство, че живееш и че съзнаваш това. „Ей, ти, там горе — обърна се той към осветения прозорец, като се засмя, без да съзнава смеха си, — малка светлинка, мираж, лице, упражнявало такава странна власт над мене на тоя свят, в който има стотици хиляди друга, по-добри, по-красиви, по-умни, по-мили, по-верни и по-разбрани; случайност, изникнала една нощ на моя път и завладяла живота ми; безсмислено чувство, отхвърлено и отново влязло под кожата ми, докато спях, ти, която не знаеш за мен нищо друго освен това, че се съпротивлявах, и се нахвърляше върху мен, докато най-сетне се предадох, а след това мислех, че никога вече няма да стоя така. Дъждът облива ризата ми, по-топъл, по-хладен и по-нежен от ръцете и кожата ти. Аз стоя жалък в острите лапи на ревността, копнея за теб, презирам те, възхищавам се от теб и те боготворя, защото ти изпрати светкавицата, която ме озари, светкавица, скрита във всяка утроба, изпрати искрата на живота, черния плам! Ето ме тук не вече като мъртвец, който се е свил в убежището със своя дребнав цинизъм, сарказъм и малко смелост, прогонил мъртвешката студенина, а отново жив, и макар да страдам, сега съм готов да посрещна всички бури на живота, възроден отново чрез неговата проста сила. Бъди благословена ти, Мадона с невярно сърце; Нике с румънски акцент, мечта и измама, счупено огледало на тъмно божество; бъди благословена ти, която не подозираш нищо, ти, на която никога не ще заговоря, защото ще използваш безмилостно думите ми! Ти ми възвърна това, което нито Платон, нито хризантемите, нито поезията и състраданието, нито отчаянието и търпеливата надежда биха могли да ми дадат: простия, силен, непосредствен живот, който ми се струваше престъпление в тия дни между две катастрофи. Поздравявам те! И бъди благословена! Трябваше да те загубя, за да науча всичко това. Поздравявам те!“

Дъждът се превърна в блестяща сребърна завеса. Разнесе се аромат на храсти. Ухаеше на пръст, в която се вливат нови живителни сокове. Някой изтича от отсрещната къща и вдигна покривалото на жълтата кола. Нямаше значение кой е. Нищо нямаше вече значение.

Нощта продължаваше да излива дъжд от звездите; той се лееше тайнствен и плодоносен над каменния град е неговите алеи с градини; милиони цветчета протягаха към него разноцветните си венчета и го поглъщаха; той се хвърляше в отворените обятия на дърветата и проникваше в почвата, за да стигне до тъмния си брак с милиони очакващи корени; дъждът, нощта, природата, животът, всичко беше тук, без да се интересува от разрушението, смъртта, престъпниците и лъжливите светци, от победата и поражението; всичко беше тук, както всяка година, и той се бе слял отново с него; черупката се бе разтворила; животът се показваше, животът, благословеният очакван живот.

Той тръгна бързо през градините и улиците. Не се обръщаше, вървеше напред и върховете на дърветата в Булонската гора го посрещаха като огромен шумящ кошер; дъждът чукаше по тях, те се наклоняваха и шепнеха, а той се почувства отново млад, отиващ сякаш за пръв път при жена.

— Какво ще желаете? — обърна се келнерът към Равик.

— Донесете ми...

— Какво?

Равик не отговори.

— Не ви разбрах, господине — каза келнерът.

— Каквото и да е. Донесете ми нещо.

— Перно?

— Да.

Равик затвори очи. След това бавно ги отвори. Мъжът беше все още там. Този път беше изключено да греши.

Хааке седеше на масата до входа. Бе сам и ядеше. На масата имаше сребърна чиния с две половини от лангуста и бутилка шампанско в лед. Наблизо стоеше келнер и приготвяше зелена салата с домати. Равик видя всичко това съвсем ясно, като че бе гравирано върху ретината на очите му. Когато Хааке взе бутилката от съда с лед, той забеляза на ръката му пръстен с червен камък, върху който имаше герб за поставяне на печати. Позна този пръстен върху подпухналата бяла ръка. Видял го бе в кошмара на безкрайния наниз от мъчения, когато, след като припадна до масата за изтезания го извадиха отново от безсъзнание и поставиха срещу ослепителната светлина, когато, пристъпвайки внимателно, за да запази чистата си униформа от водата, с която обливаха Равик. Хааке бе протегнал към него тази месеста бяла ръка и бе заявил с приятния си глас „Това беше само началото. Това не е още нищо. Ще ни кажете ли имената? Или да продължаваме? Знаем и други начини. Ноктите ви са още здрави, както виждам.“

Хааке вдигна глава и го погледна право в очите. Равик трябваше да положи невероятни усилия, за да остане на мястото си. Взе чашата перно, изпи една глътка и започна да гледа към купата със салатата, като че приготвянето ѝ го интересуваше необикновено много. Не знаеше дали Хааке го е познал. Усети, че за тези няколко мига гърбът му е станал вир вода.

След малко погледна отново към масата. Хааке ядеше лангустата и гледаше в чинията си. Голото му теме отразяваше светлината. Равик се огледа. Заведението беше препълнено. Невъзможно бе да предприеме нещо. Нямаше никакво оръжие, а ако скочи върху Хааке, най-малко десет души веднага щяха да го спрат. Две минути по-късно щеше да дойде полицията. Не можеше да стори нищо друго, освен да чака и да го проследи. Да открие жилището му.

Реши пак да погледне към Хааке, едва след като изпуши една цигара. Озърна се бавно, като че търсеше някого. Хааке току-що бе изял лангустата си. Сега бе взел салфетката и изтриваше устните си. Но не с една ръка, а с двете. Едва докосваше устните си с кърпата, първо едната, после другата, като жена, която изтрива червилото си. При това гледаше към Равик.

Той отмести погледа си, чувстваше, че Хааке продължава да го гледа. Повика келнера и поръча още едно перно. При Хааке дойде сега друг келнер, който прибра остатъците от яденето, наля празната чаша и донесе чиния с няколко вида сирене. Той посочи едно парче, сложено на табличка от слама.

Равик запали нова цигара. След малко забеляза с крайчеца на окото си, че Хааке пак го гледа. Не беше вече случайно. Почувства, че кожата му се свива. Ако Хааке го е познал... Спря минаващия келнер:

— Можете ли да ми донесете навън чашата перно? Ще седна на терасата. Там е по-хладно.

Келнерът се поколеба.

— Най-добре е да платите. Навън обслужва друг. След това ще ви донеса перното.

Равик поклати глава и извади една банкнота от джоба си.

— Това ще изпия тук и ще поръчам друго за навън. Тогава няма да има никакво объркване.

— Добре, господине. Благодаря.

Равик допи бавно чашата си. Разбра, че Хааке слуша. Защото престана да яде, докато Равик говореше, а сега продължи. Равик постоя още малко. Ако го е познал, трябваше да стори само едно: да се държи така, сякаш не познава Хааке и тайно да го наблюдава.

След няколко минути стана и тръгна бавно навън. Почти всички маси бяха заети. Постоя малко, докато си намери място, откъдето можеше да наблюдава масата на Хааке в ресторанта. Самият него

нямаше да вижда, но щеше да го забележи, като излиза. Поръча си перно и веднага го плати. Искаше да бъде готов да го проследи.

— Равик... — каза някой до него.

Той трепна, като че го удариха. До масата му стоеше Жоан. Погледна я изненадан.

— Не ме ли познаваш вече, Равик? — попита тя.

— Да, разбира се. — Погледът му не се отделяше от масата на Хааке. Келнерът му бе донесъл кафе. Той си пое дъх. Имаше още малко време.

— По какъв повод си тук, Жоан? — Запита я с усилие.

— Що за въпрос! Кой не ходи във „Фуке“.

— Сама ли си?

— Да.

Едва сега забеляза, че тя все още е права, а той — седнал. Стана, като внимаваше да не изпуска от очи масата на Хааке.

— Имам работа, Жоан — каза бързо, без да я поглежда. — Сега не мога да ти обясня. Трябва да си отидеш.

— Ще почакам. — Жоан седна. — Любопитна съм да видя как изглежда тя.

— Коя тя? — запита Равик, без да разбира.

— Жената, която чакаш.

— Не е жена.

Той я погледна.

— Правиш се, че не ме познаваш, а — добави тя. — Искаш да ме отпратиш, развълнуван си; разбирам, чакаш жена. Ще я видя коя е.

„Пет минути — помисли Равик. — Може би дори десет или петнадесет за кафето. Хааке ще изпуши още една пура или по-скоро цигара. Дотогава трябва да се освободя от Жоан“.

— Добре. Няма да ти преча. Но седни някъде другаде.

Тя не отговори. Очите ѝ заблестяха, лицето ѝ стана по-напрегнато.

— Не е жена — повтори Равик. — А дори и да е, какво, по дяволите, ти влиза това в работата? Не ставай смешна с твоята ревност, по-добре виж себе си и твоя артист.

Жоан не отговори. Обърна се в посоката, в която гледаше, и се постара да открие кого наблюдава.

— Престани! — ядоса се той.

— С друг мъж ли е?

Равик седна внезапно. Хааке бе чул, че той иска да излезе на терасата. Ако го е познал, сигурно щеше да се усъмни и да провери къде е седнал. В такъв случай би било по-естествено и безопасно да го види с жена.

— Добре — каза той. — Остани тук. Говориш глупости. Аз ще стана в дадена минута и ще изляза. Ти ще дойдеш с мен до едно такси, но няма да се качваш. Съгласна ли си?

— Защо си толкова тайнствен?

— Не съм тайнствен. Видях само един човек, когото отдавна не съм виждал. И искам да разбера къде живее. Това е всичко.

— Не е ли жена?

— Не. Мъж е. Не мога да ти кажа нищо повече.

Келнерът застана пред масата.

— Какво ще пиеш? — попита Равик.

— Калвадос.

— Един калвадос!

Келнерът се отдалечи.

— Няма ли да поръчаш и за себе си?

— Не. Имам вече.

Жоан го изгледа.

— Да знаеш как те мразя понякога!

— Може — Равик погледна към масата на Хааке. „Стъкло — помисли той. — Трептящо, подвижно, прозрачно стъкло. Улицата, масите, хората — всичко е потънало в каша от трептящо стъкло.“

— Ти си студен, егоист...

— Жоан — каза Равик, — друг път ще говорим за това.

Тя млъкна, докато келнерът оставяше чашата.

— Ти ме забърка във всичко това — продължи предизвикателно тя.

— Знам. — Видя за миг пълничката бяла ръка на Хааке, която се протегна над масата, за да вземе захар.

— Ти и никой друг! Ти никога не си ме обичал, само си играеше с мен, разбра, че те обичам и пак не се трогна.

— Вярно е.

— Какво?

— Вярно е — каза Равик, без да я погледне. — Но после всичко се промени.

— Да. После! После! Когато всичко тръгна наопаки! Когато беше вече много късно. И то по твоя вина.

— Знам.

— Не говори така с мен. — Лицето ѝ бе пребледняло и сърдито. — Ти дори не ме слушаш.

— Слушам те. — Той я погледна. Трябваше да говори, да каже нещо, безразлично какво. — Да не си се скарала с твоя артист?

— Да.

— Ще мине.

В ъгъла се издигаше синкав дим. Келнерът наля отново кафе. Хааке като че не бързаше.

— Бих могла да отрека — каза Жоан. — Можех да кажа, че съм дошла случайно тук. Но не го направих. Търсих те. Реших да го напусна.

— Така казват всички.

— Страхувам се от него. Той ме заплашва. Искане да ме застреля.

— Какво? — Равик вдигна изведнъж глава. — Какво каза?

— Казва, че иска да ме застреля.

— Кой? — Той бе слушал наполовина. Сега разбра. — О, да, разбрах! Но ти не му вярваш, нали?

— Ужасно е избухлив.

— Глупости! Човек, който говори тия неща, не ги върши. Още по-малко пък артист.

„За какво приказвам? — помисли той. — Каква е тази история? Какво търся тук? Един глас, едно лице и това бръмчене в ушите! Какво значение имат те за мен?“

— Защо ми разправяш всичко това? — попита той.

— Ще го напусна. Искане да се върна при теб.

„Ако той вземе такси, ще минат най-малко няколко секунди, докато аз успея да спра друго — помисли Равик. — Може да го изпусна.“ Той стана.

— Почакай. Ще се върна веднага.

— Къде отиваш?...

Той не отговори. Пресече бързо тротоара и повика едно такси.

— Ето ви десет франка. Можете ли да ме почакате няколко минути? Имам още малко работа вътре.

Шофьорът погледна парите, после Равик. Равик смигна. Той също смигна, като въртеше бавно в ръце банкнотата.

— Това е извън сметката — каза Равик. — Нали разбирате защо.

— Разбирам — ухили се шофьорът. — Добре, ще чакам тук.

— Спрете така, че да можете да потеглите веднага.

— Разбрано, шефе.

Равик си проправи отново път през тълпата. Гърлото му се сви, като видя Хааке пред входа. Не чуваше какво казва Жоан.

— Почакай — каза той. — Почакай! Ей сега! Една секунда!

— Не! — Тя стана. — Ще съжаляваш! — Почти ридаше.

Той направи усилие да се усмихне. Уловил бе здраво ръката ѝ. Хааке стоеше все още пред входа.

— Седни! Само една секунда!

— Не!

Искаше да изтръгне ръката си от неговата. Той я пусна. Не искаше никакви сцени. Тя тръгна бързо между масите пред входа. Хааке я проследи с поглед. След това обърна бавно поглед към Равик, после отново в посоката, в която бе отминала Жоан. Равик седна. Почувства как кръвта изведнъж забуча в слепоочията му. Извади портфейла си и се престори, че търси нещо. Забеляза, че Хааке тръгна бавно между масите. Загледа равнодушно в друга посока, откъдето той трябваше да мине.

Продължи да чака. Стори му се, че е минала цяла вечност. Внезапно го обзе невъобразим страх. Ами ако Хааке се е върнал? Обърна бързо глава. Нямаше го. Беше изчезнал. Всичко му се завъртя изведнъж пред очите.

— Ще позволите ли? — попита някой до него.

Равик не чу. Гледаше към изхода. Хааке не се бе върнал в ресторанта. „Да скоча — помисли той, — да изтичам след него, да се опитам да го настигна.“ Гласът зад него се обади пак. Той се обърна и не можа да повярва на очите си. Хааке бе обиколил отзад и стоеше сега пред него. Той сочеше стола, на който бе седяла Жоан.

— Ще позволите ли? Няма друга свободна маса.

Равик кимна. Не беше в състояние да продума. Като че някой бе изсмукал кръвта от главата му. Тя се изливаше сякаш под стола, оставяйки тялото му като празен чувал. Облегна здраво гръб на стола. Млечнобялата течност беше все още в чашата пред него. Вдигна и отпи. Стори му се тежко. Погледна чашата. Държеше я здраво в ръка. Само жилите му трепереха.

Хааке си поръча коняк. Стар коняк. Говореше френски с подчертан немски акцент. Равик повика едно вестникарче.

— „Пари Соар!“

Вестникарчето погледна предпазливо към входа. Знаеше, че там обикновено стои старата продавачка на вестници. То подаде на Равик сгънатия вестник, уж случайно, грабна монетата и избяга.

„Трябва да ме е познал — помисли той. — Иначе не би дошъл.“ Не бе очаквал подобно нещо. Сега имаше само една възможност: да стои, да види какво ще прави и да действа съобразно с това.

Взе вестника, прегледа заглавията и го остави пак на масата.

Хааке го погледна.

— Хубава вечер — каза после на немски.

Равик кимна.

— Набито око, нали? — усмихна се Хааке.

— Очевидно.

— Забелязах ви още, докато стоях вътре.

Равик кимна с учтиво безразличие. Беше ужасно притеснен. Не можеше да разбере какви са намеренията му. Той нямаше откъде да знае, че Равик живее незаконно във Франция. Но Гестапо може би е осведомено и за това. Всъщност никога не беше късно.

— Познах ви веднага — каза Хааке.

Равик го погледна.

— По белега — каза Хааке, като посочи челото на Равик. — Били сте член на студентска корпорация. Следователно сте немец или сте следвали в Германия.

Той се засмя. Равик продължаваше да го гледа. Невероятно! Направо смешно! Той въздъхна дълбоко и с внезапно облекчение. Хааке не го бе познал. Смяташе, че белегът на челото му е от дуел. Равик се засмя. Хааке също. Трябваше да забие нокти в дланта на ръката си, за да престане.

— Така ли е? — попита Хааке с радостна гордост.

— Да, така е.

Белегът на челото! Останал му беше от боя в подземията на Гестапо. Самият Хааке присъстваше. Тогава кръвта се стичаше в очите и устата му. А Хааке мислеше сега, че той белег е следа от дуел и се гордееше, че е познал.

Келнерът донесе коняка. Хааке го помириша като добър познавач и заяви:

— Това поне имате. Хубави коняци. — Иначе... — Той смигна на Равик. — Всичко друго е гнило. Народ от рентиери. Искат само спокойствие и приятен живот. Напълно безпомощни пред нас.

Равик помисли, че не може да заговори, или ако заговори, ще трябва да счупи чашата в ръба на масата и да забие остриите ѝ ръбове в очите на Хааке. Взе я внимателно, изпи я и пак я сложи на масата.

— Какво пиете? — запита Хааке.

— Перно, заместител на абсента.

— О, абсент! Питието, което прави французите импотентни, нали? — Хааке се усмихна. — Извинете. Нямах намерение да правя никакви лични намеци.

— Той е забранен — каза Равик. — Това е безвреден заместител. Разправят, че абсентът причинява безплодие, а не импотентност. Затова е забранен. Това е анасон.

„Потръгна“ — помисли той. — И то без особено вълнение. Ето че можеше да говори с него, и то спокойно, без да се притеснява. Дълбоко в душата му ревеше черна буря, но привидно беше спокоен.

— Тук ли живеете? — попита Хааке.

— Да.

— Отдавна ли?

— Винаги.

— Разбирам — каза той. — Германец, роден в чужбина, нали?

Равик кимна. Хааке отпи от коняка си.

— Някои от най-добрите ни хора са родени в чужбина. Заместникът на фюрера е роден в Египет. Розенберг — в Русия. Даре дойде от Аржентина. По-важни са политическите убеждения, нали?

— Само те — отговори Равик.

— Така мисля и аз. — Лицето на Хааке светна от задоволство. Наведе се леко през масата, сякаш удари в същото време токовете си под масата. — Позволете ми, впрочем... фон Хааке.

Равик повтори церемонията.

— Хорн.

Това беше едно от предишните му имена.

— Фон Хорн ли? — попита той.

— Да.

Хааке кимна. Стана по-интимен. Срещнал бе човек от своята класа.

— Трябва да познавате добре Париж, нали?

— Доста.

— Нямам предвид музеите. — Хааке се ухили като светски човек.

— Разбирам какво искате да кажете.

„Един арийски свръхчовек желае да блудства, а не знае къде да отиде — помисли Равик. — Да мога да го отведа в някое тайно кътче, самотно бистро или забутан вертеп!“ — съобрази веднага той. Някъде, където няма да го безпокоят и да му пречат.

— Тук има най-различни заведения, нали? — попита Хааке.

— От скоро ли сте в Париж?

— Идвам всеки две седмици за по два-три дни. Нещо като контрол. Много важна мисия. Свършихме хубава работа през последната година. Всичко върви чудесно. Не мога да говоря по този въпрос, но... — Хааке се засмя. — Тук може да купите всичко. Продажна пасмина! Знаем почти всичко, което ни е потребно. Няма защо дори да търсим сведения. Те сами ни ги носят. Предателство под форма на родолюбие. Последица от партийната система. Всяка партия предава другата и страната за собствени облаги. А от това печелим ние. Тук имаме много съмишленици. В най-влиятелните кръгове.

Той вдигна чашата си, разгледа я, откри, че е празна и я остави.

— Не се въоръжават дори. Смятат, че така няма да искаме нищо от тях. Ако знаете броя на самолетите и танковете им, бихте се смели до припадък на тия кандидати за самоубийство.

Равик слушаше. Въпреки че не изпускаше нито дума, всичко наоколо му беше като насън. Масите, келнерите, приятното нощно вълнение на живота, плъзгащите се редици от автомобили, луната над покривите, разноцветните електрически реклами по сградите и бърбивият закоравял убиец срещу него, провалил някога живота му.

Две жени в костюми „Тайор“ минаха край тях. Усмигнаха се на Равик. Ивет и Март от „Озирис“. Бяха свободни тази вечер.

— Шик са, да ги вземат дяволите! — каза Хааке. „Някоя странична улица — разсъждаваше Равик. — Тясна и пуста странична улица... да можех само да го завлека там! Или в Булонската гора!“

— Две дами, които с любов си изкарват прехраната — добави после той.

Хааке ги изглежда.

— Много са хубави. Хората тук разбират от тия работи, нали? — Поръча втори коняк. — Мога ли да ви предложа една чаша?

— Благодаря. Предпочитам да продължа със същото питие.

— Разправят, че тук имало фантастични публични домове. Заведения с представления и така нататък. — Очите на Хааке светкаха. Също както преди години в суровата светлина на подземие.

„Не трябва да мисля сега за това“ — реши Равик.

— Никога ли не сте били в такова заведение? — попита го.

— Посещавал съм много. Само с познавателна цел, разбира се. Да видя докъде може да падне един народ. Но сигурно не истинските. Трябва да бъде внимателен, естествено. Защото постъпката ми може да се изтълкува погрешно.

Равик кимна.

— Няма защо да се страхувате. Има заведения, които никога не се посещават от туристи.

— Знаете ли ги?

— Разбира се. Много такива.

Хааке изпи втората чаша коняк. Стана по-интимен. Задръжките, които имаше в Германия, бяха изчезнали. Равик почувства, че Хааке наистина не подозира нищо. И му каза:

— Възнамерявам да поскитам малко тази нощ.

— Наистина ли?

— Да. Правя го понякога. Човек трябва да види всичко на тоя свят.

— Правилно, съвсем правилно.

Хааке го погледна право в лицето. „Напий го! — помисли си Равик. — Ако не върви другояче, напий го и го завлечи някъде.“

Изразението на Хааке се промени. Не беше пьян, а само унесен в размишления.

— Жалко — каза най-после той. — Много бих желал да дойда с вас.

Равик не отговори. Искаше да избегне всичко, което би могло да пробуди подозрение у него.

— Трябва да се върна тази нощ в Берлин — и погледна часовника си. — Заминавам след час и половина.

Равик седеше съвсем спокойно. „Трябва да отида с него — помисли той. — Сигурно живее в хотел, а не в частен дом. Ще вляза в стаята му и там ще уредя сметките си.“

— Тук чакам двама познати — продължи Хааке. — Трябва да дойдат вече всяка минута. Пътуват с мен. Багажът ми е на гарата. Оттук ще отидем право на влака.

„Край — помисли Равик — Защо нямам сега револвер? Защо бях такъв идиот и повярвах, че през последните месеци съм се заблуждавал? Бих могъл да го застрелям на улицата и да се помъча да избягам през входовете на метрото.“

— Жалко — каза Хааке. — Но ще можем да го направим може би следващия път. Ще дойда след две седмици.

Равик въздъхна с облекчение:

— Добре.

— Къде живеете? Бих могъл да ви позвъня тогава.

— В „Пренс дьо Гал“. Отсреща.

Хааке извади бележника от джоба си и записа адреса. Равик погледна фините корици от мека червена кожа. Моливът беше тънък и позлатен. „Какво ли има в тоя бележник? — помисли си. — Сигурно сведения, които водят към мъчения и смърт.“

Хааке прибра бележника си.

— Преди малко разговаряхте с елегантна жена — каза той.

Равик трябваше да помисли.

— О, да... много.

— Филмова звезда ли е?

— Нещо подобно.

— Добра позната ли ви е?

— Точно така.

Хааке загледа замислено пред себе си.

— Това е трудното тук... да се запознаеш с нещо наистина интересно. Човек няма нито време, нито случай.

— Може да се уреди — подхвърли Равик.

— Наистина ли? Вас не ви ли интересува?

— Кой?

Хааке се засмя стеснително.

— Например дамата, с която разговаряхте.

— Ни най-малко.

— Няма да е лошо. Дявол да го вземе. Французойка ли е?

— Италианка, струва ми се, с примес на още няколко раси.

Хааке се ухили.

— Не е лошо. У нас, разбира се, не можем и да имаме такива неща. Но тук съм в известен смисъл инкогнито.

— Нима? — попита Равик.

Хааке се смути за миг. После се ухили.

— Разбирам. Не съм инкогнито за посветените, но иначе съм в най-строгото инкогнито. Впрочем, хрумна ми. Имате ли някакви връзки с бежанци?

— Много малко — каза предпазливо Равик.

— Жалко! Искаме да получим някои... нали разбирате... информации... Плащаме за тях. — Хааке вдигна ръка. — За вас не може да става и дума, естествено. При все това и най-малката новина...

Равик забеляза, че той продължава да го гледа.

— Възможно е — измънка после. — Откъде да знаеш... И това може да се случи някога.

Хааке придърпа стола си.

— Това е една от моите задачи тук. Връзки с хора от тяхната среда. Понякога е мъчно да се намерят. Но ние разполагаме с опитни хора. — Той вдигна многозначително вежди. — За нас работата е друга, разбира се. Въпрос на чест. За родината!

— Разбира се.

Хааке вдигна глава.

— Познатите ми идват. — Остави няколко банкноти на порцелановата чинийка, след като направи сметката. — Удобно е, че цените са написани на чиниите. Можем да възприемем това и у нас. — Стана и подаде ръка. — Довиждане, господин фон Хорн. Много ми е приятно, че се запознах с вас. Ще ви се обадя след две седмици. — Той се усмихна. — Всичко остава между нас, разбира се.

— Разбира се. Не забравяйте да ми се обадите.

— Не забравям никога и нищо. Нито физиономия, нито среща. Не мога да си позволя такова нещо; професията ми го изисква.

Равик застана пред него. Стори му се, че ще трябва да пробие с ръката си циментова стена. След това почувства ръката на Хааке в своята. Малка, невероятно мека ръка.

Остана нерешително на мястото си и проследи с поглед Хааке. После седна. Изведнъж усети, че трепери. След това плати и излезе. Тръгна в същата посока, в която се бе отдалечил Хааке. След това си спомни, че бяха взели такси. Нямаше смисъл да го гони. Хааке бе уредил вече сметката си в хотела. Ако случайно го видеше пак някъде, можеше само да стане подозрителен. Равик се обърна и тръгна към „Интернационал“.

— Разумно си постъпил — каза Морозов. Седяха пред едно кафене на „Рон Поан“.

Равик погледна дясната си ръка. Няколко пъти я бе измил със спирт, чувстваше, че постъпва глупаво, но не можеше да не го стори. Кожата му беше сега суха като пергамент.

— Безумие би било да се опитваш да правиш нещо — продължи Морозов. — Добре, че не си имал оръжие.

— Да — отговори Равик, без да бъде убеден.

Морозов го погледна.

— Надявам се, че не си толкова голям идиот, та да искаш да те съдят за убийство или опит за убийство.

Равик не отговори.

— Слушай, Равик... — и удари с бутилката по масата. — Не се заблуждавай!

— Не се заблуждавам. Но не смяташ ли, че е ужасно досадно да се пропусне такъв удобен случай? Два часа по-рано бих могъл да го отведа някъде... или да направя нещо друго...

Морозов наля две чаши.

— Пий сега! Водка е. Пак ще ти падне.

— А може би и няма.

— Ще го пипнеш. Пак ще дойде. Такива хора не изпускат нищо. А и ти си му пуснал хубава въдица.

Равик изпи чашата си.

— Можех да отида поне до Северната гара. Да видя дали ще замине.

— Разбира се. Можеш да се опиташ и да го застреляш. Най-малко двадесет години затвор. Имаш ли и други подобни идеи?

— Да. Можех да проследя дали наистина ще замине.

— И да провалиш всичко, ако те забележи.

— Можех да запитам в кой хотел отсяда.

— И да събудиш подозрение у него. — Морозов наля пак чашите. — Слушай, Равик! Знам, сега ти се струва, че си сбъркал. Прогони тия мисли. Счупи нещо, ако смяташ, че ще ти олекне. Нещо голямо, но не много скъпо. Палмата в „Интернационал“ например.

— Няма смисъл.

— Приказвай тогава! Повтаряй непрекъснато станалото, докато ти омръзне! Изхвърли го с приказки от съзнанието си! Успокой се! Не си руснак, иначе щеше да ме разбереш.

Равик се изправи.

— Слушай, Борис. Знам, че плъховете трябва да се унищожават, а не да се състезаваш с тях по гризене. За това не мога да говоря. А само да мисля. И ще мисля как мога да го направя. Ще се подготвям за тоя случай като за операция, доколкото е възможно. Ще свикна с тая мисъл. Имам две седмици. А това е хубаво! Дяволски хубаво! Ще свикна да се държа спокойно. Ти си прав. Когато си кажеш болката, ти олеква. Но същият резултат можеш да постигнеш и с мислене. Като обмисляш хладнокръвно и преднамерено своята омраза. Докато той се върне, аз ще убивам често в мислите си и ще свикна с това. След като хиляди пъти си направил едно и също нещо, ти го вършиш по-обмислено и спокойно. Нека да говорим сега на друга тема. За белите рози отсреща, ако искаш. Погледни ги! Сякаш е паднал сняг в тая душна нощ. Сякаш бели зайчета играят по вълните на неспокойното море. Доволен ли си сега?

— Не — каза Морозов.

— Добре. Запомни това лято. Лятото на 1939 година. То мирише на сяр. Розите приличат на сняг върху братска могила. И ние сме весели въпреки всичко, нали? Да живее векът на ненамесата! На вкаменяването на нравствените чувства! Колко ли убийства ще станат тази нощ, Борис? Както и през всяка друга! Все нови и нови. Градове горят, някъде пицят евреи, в горите гинат чехи, горят китайци, заляти

с японски бензин, смъртоносният бич пълзи из концентрационните лагери... Нима ще трябва да заплачем като баби, когато трябва да се ликвидира един убиец? Ще го намерим, ще го премахнем и нищо повече, както сме постъпвали често със съвсем невинни хора, които са се различавали от нас само по униформите си...

— Добре — съгласи се Морозов. — Или всъщност още по-добре. Знаеш ли какво може да се направи с нож? Ножът не издава шум.

— Не ме занимавай тази вечер с това. Трябва да поспя. Само дяволът знае дали ще мога да заспя въпреки привидното ми спокойствие. Разбираш ли?

— Да.

— Тази нощ ще убивам, ще убивам непрестанно, докато след две седмици се превърна в автомат. Въпросът е да мине това време. Времето, когато ще мога да заспя. Пиенето не помага. Инжекция — също. Трябва да заспя от умора. Тогава на следващия ден всичко ще се нареди. Разбираш ли?

Морозов мълчеше.

— Намери си жена — каза сетне той.

— Каква полза?

— Все някаква ще има. Повикай Жоан. Тя ще дойде.

Жоан! Наистина! Беше забравил, че я бе видял преди малко. Какво му разправяше тя?

— Аз не съм руснак — отговори Равик. — Други предложения? Но лесно осъществими!

— Господи! Не ставай смешен! Най-лесният начин да се освободиш напълно от някоя жена е да спиш при случай отново с нея. Но без каквито и да е чувства. Трябва ли да се драматизира толкова едно физиологично действие?

— Да — каза Равик, — наистина не трябва.

— Позволи ми да телефонирам тогава — прекъсна го Морозов. — Ще ти намеря нещо. Не напразно съм портиер.

— Стой си на мястото! Така сме добре! Ще пием и ще гледаме розите! На лунно осветление след картечна стрелба лицата на мъртъвците са също така бледи. Видях това в Испания. „Небето е изобретение на фашистите“ казваше работникът Пабло Нонас. Бе останал само с един крак. Беше ми сърдит, че не съм запазил другия в

спирт. Струваше му се, че една четвърт от личността му е погребана, а не знаеше, че кучетата бяха отнесли и изяли крака му...

Вебер влезе в превързочната. Направи знак на Равик. Излязоха.

— Дюран е на телефона. Искате да отидете незабавно при него. Говори за някакъв особен случай.

Равик го погледна.

— Това означава, че е направил несполучлива операция и иска да ми прехвърли отговорността, така ли?

— Не вярвам. Много е развълнуван. Явно не знае какво да прави. Равик поклати отрицателно глава. Вебер замълча.

— Откъде изобщо знае, че съм се върнал? — попита Равик.

Вебер вдигна рамене.

— Нямам понятие. От сестрите вероятно.

— Защо не повика Бино? Той е много способен.

— Казах му. Той ми обясни, че случаят бил сложен. И от вашата компетенция.

— Глупости! В Париж има много способни лекари, които могат да се справят с всеки случай. Защо не повика Марто? Той е един от най-добрите хирурзи в света.

— Не се ли сещате защо?

— Да, разбира се. Не иска да се изложи пред колегите си. Друго е един незаконно практикуващ бежанец, който трябва да мълчи.

Вебер го погледна.

— Случаят е много спешен. Ще отидете ли?

— Равик развърза бялата престилка.

— Разбира се — отговори той. — Какво друго мога да сторя? Но ще отида само ако дойдете и вие.

— Добре. Ще отидем с моята кола.

Слязоха по стълбите. Колата на Вебер блестеше на слънцето пред болницата. Качиха се.

— Ще оперирам само във ваше присъствие — настоя Равик. — Бог знае дали иначе този приятел няма да се опита да ме zlepостави.

— Не предполагам, че мисли сега за подобни неща.

Колата потегли.

— Виждал съм много такива случаи — каза Равик. Познавах в Берлин един млад асистент, който имаше всички данни да стане добър хирург. Веднъж професорът оперираше почти пиян, направи погрешен разрез, не каза нищо и повика асистента си да продължи; той нищо не забеляза; след половин минута професорът вдигна голям скандал и обвини асистента си за погрешния разрез. Пациентът почина по време на операцията. Младият лекар се самоуби на следващия ден. А професорът продължи да оперира и да пие.

Спряха на авеню „Марсо“. Камиони летяха по улица „Галиле“. Топлото слънце препичаше през прозорчето. Вебер натисна едно копче на арматурното табло и покривът на колата се вдигна бавно назад. Погледна гордо Равик.

— Направих го неотдавна. Автоматично сваляне и вдигане на покрива. Чудесно! Какво ли не измислят хората, нали?

През отворения покрив полъхна вятрец. Равик кимна.

— Да. Чудесно е. Последната новост са магнитните мини и торпеда. Вчера четох някъде за тях. Ако пропуснат целта си, правят обход, докато я открият. Ние сме ужасно изобретателна раса.

Вебер обърна към него червендалестото си лице. То преливаше от добродушие.

— И пак с вашата война, Равик! Тя е толкова далеко от нас, колкото и луната. Всички приказки за война са само средство за политически натиск. Нищо повече. Повярвайте ми!

Кожата приличаше на синкав седеф. Лицето — пепеляво. Златистата коса блестеше в силно осветената операционна. Тя изпъкваше така ярко на пепелявото лице, че блясъкът ѝ изглеждаше просто неприличен. Косата беше единственото живо и искрящо нещо — сякаш животът бе напуснал вече тялото и се бе вкопчил само в нея.

Младата жена на операционната маса беше много хубава. Стройна, висока, с лице, незасегнато от сянката на дълбокия унес, създадена за разкош и любов.

От нея течеше малко кръв. Съвсем малко.

— Матката ли сте отворили? — обърна се Равик към Дюран.

— Да.

— И?

Дюран не отговори. Равик вдигна глава. Дюран го погледна втренчено.

— Добре — каза Равик — засега няма нужда от сестри. Тук сме трима лекари. Достатъчно е.

Дюран кимна и даде знак с ръка. Сестрите и асистентът излязоха.

— И какво?... — попита Равик след излизането им.

— Можете сам да видите — отговори Дюран.

— Не.

Равик виждаше. Но искаше Дюран да признае пред Вебер. Така беше по-сигурно.

— Бременност в третия месец. Кръвоизлив. Трябваше да се направи кюртаж. Изглежда, че е засегната вътрешната стена.

— И?... — продължаваше разпита си Равик. Погледна Дюран в лицето. На него бе изписана безпомощна ярост. „Ще ме намрази за цял живот — помисли той. — Най-вече за това, че и Вебер ще разбере.“

— Перфорация — отвърна Дюран.

— С кюретката ли?

— Разбира се — каза след кратко мълчание Дюран. — С какво друго?

Кръвоизливът бе престанал. Равик продължи мълчаливо прегледа. После се изправи.

— Направили сте перфорация. Не сте забелязали. При перфорацията сте измъкнали през отвора и едно черво. Но не сте познали какво е. Сметнали сте, изглежда, че е част от зародишната обвивка. И сте го срязали. Така ли е?

Челото на Дюран плувна в пот. Брадата му под маската се движеше, сякаш дъвчеше много голяма хапка.

— Възможно е.

— От колко време оперирате?

— Почти четвърт час преди да дойдете.

— Вътрешен кръвоизлив. Нараняване на тънките черва. Опасност от инфекция. Трябва да се зашие червото и да се извади матката. Незабавно.

— Какво? — запита Дюран.

— Сам знаете какво — каза Равик.

Погледът на Дюран пламна.

— Да, знам! Не ви повиках, за да ми го кажете.

— Не мога да направя нищо друго. Повикайте помощниците си и продължете по-нататък. Съветвам ви да го сторите колкото може по-бързо.

— Аз съм много разстроен. Не желаете ли да довършите операцията вместо мен?

— Не. Както знаете, аз живея незаконно във Франция и нямам право да оперирам.

— Вие... — започна Дюран и млъкна.

„Прислужници, незавършили студенти, масажисти, асистенти, всички твърдят, че са били видни лекари в Германия...“ Равик не бе забравил думите на Дюран пред Левал.

— Господин Левал ми обясни това, преди да ме изсели — отговори после той.

И забеляза, че Вебер вдигна глава... Дюран не продума.

— Доктор Вебер може да направи операцията вместо вас — каза Равик.

— Вие сте оперирали толкова пъти вместо мен. Ако хонорарът...

— Хонорарът няма значение. Откакто съм се завърнал, вече не оперирам. Особено пък пациенти, които не са дали предварително съгласието си за съответната операция.

Дюран го погледна втренчено.

— Не можем да спрем упойката, за да попитаме пациентката.

— Можете. Само че има вероятност да стане инфекция.

Цялото лице на Дюран бе мокро. Вебер погледна Равик. Той му кимна.

— Може ли да се доверим на сестрите ви? — обърна се Вебер към Дюран.

— Да...

— Не се нуждаем от асистент — обърна се Вебер към Равик. — Ще бъдем трима лекари и две сестри.

— Равик... — Дюран замълча.

— Трябваше да повикате Бино — заяви Равик. — Малон. Или Мартел. Всички те са отлични хирурзи.

Дюран не отговори.

— Ще признаете ли в присъствието на Вебер, че сте перфорирали матката и сте засегнали едно черво, което сте сметнали за зародишна обвивка?

Мина известно време, накрая Дюран отговори дрезгаво:

— Да.

— Ще признаете ли също, че сте помолили Вебер да извърши хистеректомия, резекция на червата и анастомозис при мое асистиране, понеже съм бил случайно с него?

— Да.

— Ще поемете ли изцяло отговорност за операцията и последиците от нея, както и за обстоятелството, че пациентката не е била предварително уведомена и не е дала съгласието си?

— Разбира се — изграка Дюран.

— Добре. Повикайте сестрите. Няма нужда от асистента. Обяснете му, че сте позволили на Вебер и на мене да ви асистираме при един особен и сложен случай. По силата на някакво старо обещание или нещо подобно. Можете да давате упойката. Трябва ли сестрите пак да се приготвят?

— Не. Съседната стая е също така обеззаразена.

— Толкова по-добре.

Коремната кухня беше отворена. Равик извади много внимателно червото, което се беше пъхнало в матката и го уви по цялата дължина със стерилни компреси. Така той искаше да предотврати възникването на инфекция, докато се отстрани засегнатото място. След това изолира напълно матката с компреси.

— Извънматочно забременяване — прошепна той към Вебер. — Погледнете: наполовина в матката, наполовина в тръбата. Не бива да обвиняваме само него. Доста рядък случай. И все пак...

— Какво? — запита Дюран иззад преградата при главата на болната. — Какво казахте?

— Нищо.

Равик клампира червото и извърши резекцията. След това започна да свързва двата му края и направи страничен анастомозис.

Потъна в напрежението на работата. Забрави за Дюран. Завърза кръвоносните съдове и тръбата, отрязва края ѝ. След това започна да

изважда матката. „Защо има толкова малко кръв? — помисли той. — Защо не е както при сърцето? А уж се прекъсват странните нишки на живота, способността той да бъде продължен?“ Красивото създание лежеше напълно безжизнено. То щеше да живее, но сега изглеждаше като мъртво. Изсъхнал клон от родословното дърво, което ще цъфти, но няма да дава плод. От лесове, превърнали се по-късно в каменни възлища, огромни човекоподобни маймуни са си проправили път към него хиляди поколения наред, египтяните са строили храмове, Елада е процъфтявала; а кръвта си продължавала да тече тайнствено все по-нагоре и по-нагоре, създавайки най-после това човешко същество, обезплодено сега като празен житен клас, без да може да предаде кръвта си на син или дъщеря. Веригата бе прекъсната от несръчната ръка на Дюран. Но нима хиляди поколения не са допринесли и за неговата поява, нима Елада и Ренесансът не са преживели своя разцвет, за да създадат тази мухлясала остра брада?

— Възмутително — каза Равик.

— Какво? — попита Вебер.

— Много работи.

Равик се изправи.

— Готово.

Погледна нежното бледо лице, чиито ярки коси се подаваха иззад маската за анестезия. Погледна в кофата, където бе захвърлил кървавия орган, създавал красотата на това лице. После погледна Дюран. И повтори:

— Готово.

Дюран прекрати упойката. Не погледна Равик. Почака, докато сестрите изнесат на количка пациентката. И ги последва, без да продума.

— Утре ще ѝ обясни, че ѝ е спасил живота — добави Равик. — И ще ѝ поиска още пет хиляди франка.

— Няма засега поне такъв вид.

— Едно денонощие е много време. А и разкаянието е нещо твърде краткотрайно. Особено когато може да се превърне в търговия.

Равик се изми. През прозореца до бялата мивка той видя на парапета на отсрещния балкон цъфнали червени мушката. Една сива котка спеше под цветята.

Той позвъни в болницата на Дюран в един часа през нощта. Обади се от „Шехеразада“. Нощната сестра му съобщи, че болната спи. Била неспокойна преди два часа. Вебер бил там и й дал успокоително. Сега всичко било наред.

Равик отвори телефонната кабина. Лъхна го силна миризма на парфюм. Една жена с изрусени коси профуча гордо и предизвикателно към дамската тоалетна. Косата на болната беше яркоруса. Блестяща, червеникаворуса. Той запали цигара и влезе отново в „Шехеразада“. Руският хор пееше неизменните „Очи черние“.

„Вече двадесет години заливаха света с тази песен. Двадесет години тя трогва до сълзи хората — помисли Равик. — Но ето че почва да става смешна. Краткотрайни трябва да бъдат трогателните неща!“

— Извинявам се — каза той на Кейт Хегстрьом, — но трябваше да се обадя.

— Наред ли е всичко?

— Да. Засега.

„Защо разпитва? — смути се той. — У нея положително не всичко е наред.“

— Донесоха ли ви каквото искахте? — Той посочи шишето с водка.

— Не.

— Не ли?

Кейт Хегстрьом поклати отрицателно глава.

— Лято е — каза Равик. — Човек не трябва през лятото да посещава барове, а да седи на някоя тераса. До някое дръвче, ако ще и съвсем рахитично и заградено с желязна ограда.

Вдигна глава и срещна погледа на Жоан. Дошла бе сигурно, докато е телефонира. По-рано я нямаше. Беше на отсрещния ъгъл.

— Искате ли да отидем някъде другаде? — попита той Кейт Хегстрьом.

Тя поклати отрицателно глава.

— Не. А вие? Под някое рахитично дърво? В такива заведения и водката е обикновено рахитична. А тук е хубава.

Хорът млъкна и музиката стана друга. Оркестърът засвири блуз. Жоан стана и се отправи към дансинга. Равик не можеше да я види много добре. Нито пък с кого беше. Проекторите обливаха от време

на време дансинга с бледосиня светлина, в която тя се появяваше, а след това отново изчезваше в полумрака.

— Имаште ли операция днес? — попита Кейт Хегстрьом.

— Да...

— И как се чувствате след това в този бар? Като че сте попаднал от бойно поле направо в града? Или са ви върнали от болестта към живота?

— Не винаги е така. Понякога чувствам една празнота.

На бледата светлина очите на Жоан бяха почти прозрачни. Тя погледна към него. „Свива се не сърцето — помисли Равик, — а стомахът. Като от удар под лъжичката. Хиляди са стиховете, посветени на това чувство. Но този удар не идва от теб, леко запотено, красиво, танцуващо късче плът... а от тъмните кътчета на моя мозък... И само един случаен лек допир го засилва, когато се мернеш в тая осветена ивица.“

— Нали тази жена пееше тук? — попита Кейт Хегстрьом.

— Да.

— Не пее ли вече?

— Мисля, че не пее.

— Хубава е.

— Нима?

— Да. Дори повече от хубава. На лицето е изписан животът ѝ.

— Възможно е.

Кейт Хегстрьом наблюдаваше Равик с крайчеца на притворените си очи. Усмихна се. С усмивка, която би могла да се превърне в сълзи.

— Дайте ми още една чаша водка и да си вървим — каза тя.

Когато ставаше, Равик почувства погледа на Жоан. Улови Кейт под ръка. Не беше необходимо. Тя можеше да върви и сама, но сметна, че не е лошо Жоан да види това.

— Искате ли да ми направите една услуга? — попита Кейт Хегстрьом, когато влязоха в стаята ѝ в хотел „Ланкастър“.

— Разбира се. Стига да мога.

— Ще дойдете ли с мен на бала „Монфор“?

— Какъв е този бал? Не съм чувал досега за него.

Тя седна в едно кресло. Беше много голямо за нея. В него изглеждаше съвсем крехка, като статуетка на китайска танцьорка. Кожата на бузите ѝ беше опъната повече от всеки друг път.

— Балът „Монфор“ е най-голямото светско събитие през лятото в Париж — обясни тя. — Ще бъде идущия петък в къщата и градината на Луи Монфор. Това не ви ли говори нищо?

— Нищо.

— Ще дойдете ли с мен?

— Мога ли?

— Ще ви намеря покана.

Равик я погледна.

— Защо, Кейт?

— Искам да отида. А не ми се ще да бъда сама.

— Трябва ли да отидете изобщо?

— Да. Но не искам да бъда с досегашните си познати. Не мога вече да ги понасям. Разбирате ли ме?

— Да.

— Това е последното и най-хубаво градинско увеселение в Париж — каза тя. — Посещавала съм го винаги през последните четири години. Ще ми направите ли тази услуга?

Равик знаеше защо иска да отиде с него. Щеше да се чувства по-сигурна. Не можеше да ѝ откаже.

— Добре, Кейт. Няма защо да искате специална покана за мен. Предполагам, ще е достатъчно, ако съобщите, че някой ще ви придружава.

Тя кимна.

— Разбира се. Благодаря ви, Равик. Утре ще позвъня на Софи Монфор.

Той стана.

— Тогава ще дойда да ви взема в петък. Как ще се облечете?

Тя го погледна. Светлината се отразяваше рязко в гладко причесаните ѝ коси. „Глава на гущер — помисли Равик. — Фината и строга елегантност на едно безплатно същество, което никога не може да се радва на добро здраве.“

— И още нещо, което не ви бях казала досега — добави тя след известно колебание, — това е костюмиран бал, Равик. Градинско увеселение в двора на Людовик XIV.

— Господи! — Равик стана.

Кейт Хегстрьом се засмя. Изведнъж отекна искрен детски смях.

— Там има хубав стар коняк. — Ще пиете ли един?

Равик поклати отрицателно глава.

— Какво ли не измислят хората!

— Всяка година се урежда такъв бал.

— И аз ще трябва, значи...

— Аз ще се погрижа за всичко — прекъсна го бързо тя. — Няма за нищо да мислите. Ще ви намеря костюм. Нещо просто. Няма да е необходимо дори да го пробвате. Дайте ми само мерките си.

— Мисля, че все пак ще ми е нужен един коняк — каза Равик.

Кейт Хегстрьом премести бутилката към него.

— Не казвайте сега „не“!

Той изпи коняка. „Още дванадесет дни — помисли си. — Остават дванадесет дни до пристигането на Хааке в Париж. Дванадесет дни, които все някак си трябва да минат. Дванадесет дни, те му бяха сега смисълът на живота. Не можеше да мисли за нищо друго. Дванадесет дни и след тях — бездна. Няма значение как ще убие времето. Костюмиран бал... Какво по-смешно можеше да му се случи в тия две седмици несигурност?“

— Добре, Кейт.

Той отиде пак в болницата на Дюран. Жената с червеникавозлатистите коси спеше. Едри капки пот блестяха по челото ѝ. Лицето беше румено, устата — полуотворена.

— Температура? — попита той сестрата.

— Тридесет и седем и осем.

— Добре.

Той се наведе над влажното лице, чувстваше дишането. Вече не усещаше в него етер. Свеж дъх, с мирис на мащерка. Мащерка! Спомни си планинската поляна в Шварцвалд, задъханото пълзене под припичащото слънце, някъде по-надолу виковете на тия, които го преследват... И упойващото ухание на мащерката. Странно как човек забравя всичко, но не и миризмите. И след двадесет години тази миризма ще изтръгва от прашните кътчета на съзнанието му спомена за бягството в Шварцвалд. „Не след двадесет години — помисли той, — а след дванадесет дни.“

Тръгна през топлия град към хотела. Беше около три часът. Изкачи се в стаята си. Пред вратата бе оставен бял плик. Взе го. С

неговото име, но без печат или марка. „Жоан“ — помисли Равик. И отвори плика. Оттам падна чек. От Дюран. Погледна равнодушно цифрата. След това още веднъж. Не можеше да повярва. Не бяха обичайните двеста франка. А две хиляди. „Трябва да е бил ужасно изплашен — помисли Равик. — Две хиляди франка, дадени доброволно от Дюран — това беше осмото чудо на света.“

Пъхна чека в портфейла си и нареди куп книги на масата до леглото. Купил ги бе преди два дни, за да има какво да чете, ако не може да спи. Ставаше нещо странно — от ден на ден книгите му ставаха все по-скъпи. Не бяха заместител на всичко, но водеха там, където нищо друго не можеше да стигне. Спомни си, че в първите години не се докосваше до книга; струваха му се безжизнени в сравнение с преживяното. Но сега се бяха превърнали в стена. Ако не защитаваха, то поне можеше да се облегнеш на тях. Не помагаша много, но спасяваха от крайно отчаяние в една епоха, която се търкаляше към пропастта. И това стигаше. Днес някогашните мисли бяха презирани и осмивани, но те бяха все пак мисли и щяха да оцелеят; и това бе достатъчно.

Не бе почнал още да чете, когато телефонът иззвъня. Не вдигна слушалката. Телефонът звъня продължително. След няколко минути, когато престана, той вдигна слушалката и попита портиера кой го е търсил.

— Не си каза името — отговори портиерът. Равик разбра, че той яде.

— Жена ли беше?

— Да.

— С чужд акцент ли?

— Това не забелязах.

Портиерът продължаваше да яде. Равик се обади в болницата на Вебер. Оттам никой не бе го търсил. Нито от болницата на Дюран. Повика хотел „Ланкастър“. Телефонистката му каза, че никой не е искал от нея да набере номера му. Тогава е била Жоан. Телефонирала бе навярно от „Шехеразада“.

След един час телефонът позвъни отново. Равик остави книгата. Стана и отиде до прозореца. Облегна се на перваза и зачака. Лекият ветрец донесе ухание на бели кремове. Емигрантът Визенхоф бе заменил увехналите карамфили пред прозореца си с кремове. Цялата

къща миришеше сега на параклис или манастирска градина в топла нощ. Равик не знаеше дали Визенхоф е сторил това от почит към стария Голдберг или само защото кремове растат добре в дървени сандъчета. Телефонът млъкна. „Тази нощ може би най-сетне ще мога да спя“ — помисли той и легна отново.

Жоан влезе в стаята му, докато той спеше. Запали веднага лампата и застана на прага. Равик отвори очи.

— Сам ли си? — попита тя.

— Не. Загаси лампата и си върви.

Тя се поколеба. После отвори вратата на банята.

— Лъжеш — каза усмихнато.

— Върви по дяволите! Уморен съм.

— Уморен ли? От какво?

— Уморен съм. Сбогом.

Тя се приближи.

— Току-що си се прибрал. Звънях по телефона всеки десет минути.

Погледна го. Не й каза, че лъже. Сменила бе роклята си. „Ходила е с онзи приятел, изпратила го е в къщи, а сега пристига, за да ме изненада и, очаквайки да намери тук Кейт Хегстрьом, да й докаже, че аз съм някакъв долен тип, когото жените могат да посещават по всяко време и от когото е по-добре да стоиш настрана“ — помисли той. И се усмихна въпреки волята си. Една съвършена постъпка го караше винаги да се възхищава, дори ако е насочена против него.

— Защо се смееш? — запита рязко Жоан.

— Така. Защо не? Загаси светлината! Приличаш на призрак. И си върви!

Тя не обърна внимание на думите му.

— Коя беше онази уличница?

Равик се полуизправи.

— Махай се или ще хвърля нещо по теб.

— О, разбирам... — Тя го погледна предизвикателно. — Така, значи! Дотам е стигнало...

Равик протегна ръка за цигара.

— Не ставай смешна. Живееш с друг мъж, а идваш тук да разиграваш сцени на ревност. Върви при твоя артист и ме остави на мира!

— Това е съвсем друго нещо.

— Разбира се.

— Разбира се, че е съвсем друго! — избухна внезапно тя. — Ти знаеш много добре, че е друго. Аз не съм виновна в случая. Не съм и щастлива. Сама не знам как стана...

— Човек никога не знае как става...

— Ти ли?... Ти винаги много знаеш! Можеш да подлудиш човек с това! Нищо не може да те извади от равновесие! Колко пъти съм проклинала тази твоя черта! Нужен ми е ентусиазъм! Трябва ми някой, който да е луд по мен! Който не може да живее без мен! Ти можеш да живееш без мен! Винаги си могъл! Не съм ти потребна. Защото си студен, празен, не разбираш нищо от любов! Никога не беше изцяло при мен. Излъгах, когато ти казах, че това стана, защото те нямаше два месеца. Щеше да се случи и ако бе тук. Не се смея! Знам разликата, разбирам всичко, другият не е умерен и не прилича на теб, но той се отдава всецяло, нищо друго освен мен не съществува за него на този свят, мисли само за мен, желае само мен, познава само мен; това именно ми трябва!

Тя бе застанала пред леглото и дишаше тежко. Равик потърси бутилката с калвадос. И попита: — Защо дойде тогава?

Не му отговори веднага. После каза тихо:

— Знаеш много добре. Защо питаш?

Той наля една чаша и ѝ я подаде.

— Не искам да пия — каза тя. — Коя беше оная жена?

— Моя пациентка. — Равик не беше в настроение да лъже. — Тежко болна.

— Не е вярно! Измисли нещо по-умно! Болните са в болница, а не в бар.

Равик остави чашата. Истината изглежда често невероятна.

— Вярно е — каза той.

— Обичаш ли я?

— Какво те интересува?

— Обичаш ли я?

— Какво те интересува наистина, Жоан?

— Интересува ме! Докато не обичаш никой друг...

Тя се поколеба.

— Преди малко нарече тая жена уличница. Може ли да става дума в такъв случай за любов?

— Само така казах. Веднага видях, че не е. Затова именно го казах. Не бих дошла, ако беше уличница. Обичаш ли я?

— Загаси лампата и си върви!

Приближи се до него.

— Разбрах! Видях!

— Върви по дяволите! — каза Равик. — Уморен съм. Върви по дяволите с твоите евтини догадки, които, според теб, са кой знае какви открития. Един мъж за опиянение, внезапна любов или кариера — и друг, на когото обясняваш, че го обичаш — за временно пристанище, ако това магаре се съгласи. Върви по дяволите. За теб любовта е много разтегливо понятие.

— Това, което говориш, не е вярно. Друго е. Не е вярно! Искам да се върна при теб. И ще се върна!

Равик наля отново чашата си.

— Може да искаш, но това е самоизмама. Измама, която си измислила, за да ти олекне. Няма никога да се върнеш.

— Ще се върна.

— Не. Или най-много за известно време. След това ще се яви някой, който ще желае теб, само теб и цялата история ще се повтори. Прекрасно бъдеще.

— Не. Ще остана при теб.

Равик се засмя.

— Слушай, миличка — каза почти нежно той, — ти няма да останеш при мен. Човек не може да затвори вятъра, нито водата. А ако ги затвори, те се вмирисват. Затвореният вятър се превръща в застоял въздух. Ти не си създадена, за да стоиш на едно място.

— Както и ти.

— Аз ли? — Равик изпи чашата си. Жената с червеникавозлатистите коси сутринта; след това Кейт Хегстрьом, която носеше смъртта в утробата си, а кожата ѝ приличаше на нацепена коприна; сега тази, безскрупулна, изпълнена с жажда за живот, едновременно чужда и близка, наивна и увлечена, странно вярна и невярна, като майката-природа, тласкана и тласкаща, искаща да задържи и да напусне едновременно. — Аз ли? — повтори Равик. — Какво знаеш за мене? Какво знаеш за любовта, която се ражда в един

живот, където всичко е станало несигурно? Какво е твоето жалко опиянение в сравнение с нея? Когато непрестанното падение внезапно се променя, когато вечното защо се превръща в съдбоносното ти, когато чувството изниква внезапно като мираж в пустинята на мълчанието и възприема образ, а измамата на кръвта се превръща неумолимо в гледка, пред която всички мечти бледнеят и опошляват? Пейзаж от сребро, град от филигран и розов кварц, блестящ като светлото отражение на алена кръв... Какво знаеш ти за всичко това? Мислиш ли, че е толкова лесно да се говори? Мислиш ли, че бърбивият език може лесно да ги превърне в клише от думи и дори от чувства? Какво знаеш за зиналите гробове, за страха пред отминалите, безцветни и пусти нощи... Те зяят и в тях няма никакви скелети, а само пръст, пръст, набъбнали семена и едва набола трева. Какво знаеш за всичко това? Ти обичаш опиянението, завоеванието, чуждото аз, което иска, но никога няма да изчезне; обичаш бурната измама на кръвта, но сърцето ти ще остане все празно... Защото човек не може да задържи това, което не е израснало в самия него. А в буря не може да израсне много нещо. То израства в пустите нощи на самотата, когато човек не се отчайва. Какво знаеш за всичко това?

Той говореше бавно, без да поглежда Жоан, сякаш я бе забравил. Най-после вдигна очи към нея.

— Какво говоря? — каза после. — Стари глупости. Много пих днес. Хайде, пейни и ти и си върви!

Тя седна на леглото и взе чашата.

— Разбрах — каза. Лицето ѝ се бе променило. „Като огледало — помисли той. — Като огледало, което отразява, каквото поставиш пред него.“ То беше сега съсредоточено и красиво. — Разбрах — каза тя. — Понякога съм изпитвала същите чувства. Но, Равик, ти ме забравяш често от любов към любовта ѝ към живота. Аз бях началото, но след това ти тръгваше в твоите сребърни градове и не се сещаше много за мен.

Той я погледна продължително. После каза:

— Може би си права.

— Ти беше толкова зает със себе си! Толкова много неща откриваше в себе си, че аз оставах някъде по периферията на живота ти.

— Може би. Ти не си човек, на който може да се разчита, Жоан. Ти сама знаеш това.

— Нима искаш това?

— Не — отвърна след кратко размисляне Равик. После се усмихна. — Човек, който е избягал от всичко установено, изпада понякога в странни положения. И върши странни неща. Не, разбира се, не разчитах на теб. Но който има само едно агне, понякога иска да направи от него много неща.

Изведнъж стана спокойно. Като в ония нощи от преди цяла вечност, когато Жоан лежеше до него. Градът бе някъде далеч, чуваше се като тих шепот накрай хоризонта; веригата на часовете се бе скъсала, времето течеше едва забележимо, сякаш бе замряло. И ето ти пак най-простото и същевременно най-трудно разбираемото нещо на този свят: двама души разговарят, но всеки за себе си, звуците, наречени думи, рисуват еднакви образи и чувства върху трептящото вещество в черепа, а от безсмисленото трептене на гласните струни и необяснимата реакция в меките сиви полукълба изникват отново небеса, в които се оглеждат облаци, поточета, минало, разцвет, тление и тежко спечелена мъдрост.

— Ти ме обичаш, така ли, Равик?... — каза Жоан и това не беше само въпрос, но и констатация.

— Да. Но правя всичко, за да се освободя от теб.

Каза го спокойно, като че говореше за нещо, което не засяга ни най-малко двамата. Тя не обърна внимание на думите му.

— Не мога да си представя, че няма да бъдем заедно. За известно време, да. Но не и завинаги. Завинаги, не, никога — повтори тя и потръпна. — Завинаги, каква ужасна дума, Равик. Не мога да си представя, че никога вече няма да бъдем заедно.

Той не отговори.

— Нека да остана тук — каза тя. — Не искам да се връщам повече там.

— Ще се върнеш още утре. Сама знаеш това.

— Когато съм тук, не мога да си представя, че няма да остана.

— И това е старо. И то ти е известно.

Празно пространство във времето. Малка осветена стая. Същата като по-рано — и в нея отново е човекът, когото си обичал. Той е там и

все пак по страшен начин не е там. Ако протегнеш ръка, можеш да го хванеш, но той не е вече същият...

Равик остави чашата си.

— Знаеш сама, че ще си отидеш пак... Утре, вдругиден, или малко по-късно... — каза той.

— Да. — Тя вдигна глава. Лицето ѝ бе обляно в сълзи. — Защо, Равик? Защо?

— И аз не знам. — Усмихна се бегло. — Любовта не е много весела понякога, нали?

— Не е. — Погледна го. — Защо сме такива, Равик?

Той вдигна рамене.

— И това не знам, Жоан. Може би няма какво вече да ни свързва. По-рано имавме много неща — сигурност, минало, вяра, цели — все приятелски опори, за които можехме да се задържим, когато ни разтърси любовта. Сега нямаме нищо; в най-добрия случай само малко отчаяние, малко смелост, иначе всичко ни е чуждо — в нас и извън нас. Ако любовта се промъкне, пламва като факел в суха слама. Не ни е останало вече нищо друго освен нея и затова тя е съвсем различна, побуйна, по-скъпа и по-разрушителна. — Той наля чашата си. — Не трябва много да се мисли. В нашето положение няма много време за това. То само ни унищожава. А нали трябва все пак да живеем?

Жоан поклати отрицателно глава.

— Не. Коя беше онази жена, Равик?

— Една моя пациентка. Бях с нея и по-рано в „Шехеразада“. По времето, когато пееше още там. Цял век оттогава. Какво правиш сега?

— Играя малки роли. Не мисля, че съм добра артистка, но печеля достатъчно, за да съм независима. Искam да бъда в състояние да напусна, когато пожелае. Нямам никакви амбиции.

Сълзите бяха изсъхнали. Тя изпи калвадоса и стана. Изглеждаше уморена.

— Защо стана така, Равик? Защо? Трябва да има някаква причина. Иначе не бихме си задавали този въпрос.

Той се усмихна мрачно.

— Това е най-старият въпрос на човечеството, Жоан. Защо... Пред него са безпомощни и логиката, и философията, и науката.

Тя си отиваше! Отиваше си! Беше вече до вратата. Нещо се пречупи в Равик. Тя си отиваше! Отиваше си! Той стана. Изведнъж му

се стори невъзможно. Съвсем невъзможно; още една нощ, само тази нощ, още веднъж главата ѝ да заспи на рамото му. Утре ще може да се бори, но сега искаше още веднъж да почувства диханието ѝ, да потъне още веднъж в унеса на нежната измама, на тази сладка илюзия. Не си отивай, не си отивай! Ние умираме и живеем в мъки. Не си отивай, не си отивай, какво друго, ми остава? Защо ми е тази гола смелост? Накъде летим? Само ти си действителна, светла мечта в цъфналите ливади на забравата! Още веднъж само вечната искра! За какво се пазя? За каква нерадостна цел? За каква тъмна неизвестност? Аз съм погребан, загубен. Животът ми има още само дванадесет дни, само дванадесет дни, зад които няма нищо, дванадесет дни и тази нощ; защо се върна сега, ти, сияйна плът, защо точно в тази нощ, откъсната от звездите, ти долетя тук, забулена в някогашните мечти; защо мина през крепостите и преградите на тази нощ, в която съществуваме само ние двамата? Каква е тази надигаща се вълна? Къде ме тласка тя?

— Жоан! — каза той.

Тя се обърна. Лицето ѝ внезапно се преобрази от безумно и задъхано сияние. Хвърли нещата си и се втурна към него.

Колата спря на ъгъла на улица „Вожирар“.

— Какво има? — попита Равик.

— Демонстрация. — Шофьорът не се обърна. — Този път са комунистите.

Равик погледна Кейт Хегстрьом. Тя седеше в ъгъла. Дребна и крехка, облепена като придворна дама от двореца на Людовик XIV. Лицето ѝ беше силно напудрено, но въпреки това бледо. Косите на слепоочията и челюстите стърчаха.

— Не е лошо — каза той. — Юли 1939, преди пет минути фашистка демонстрация на „Огнените кръстове“, сега на комунистите, а ние сме облечени в костюми от великия седемнадесети век. Не е лошо, Кейт.

— Какво от това? — Тя се усмихна.

Равик погледна копринените си скарпини [Скарпини — леки обувки с тънка подметка, обикновено за бал. — Б. пр.]. Беше наистина смешно. Без много да се замисля, всеки полицаи можеше да го арестува.

— Да опитам ли по друга улица? — попита шофьорът на Кейт Хегстрьом.

— Сега не можете да обърнете — каза Равик. — Зад нас има вече много други коли.

Демонстрантите вървяха спокойно по напречната улица. Носеха знамена и лозунги. Никой не пееше. Шествието се придружаваше от полицаи. На ъгъла на улица „Вожирар“ имаше друга група полицаи с колела. Един от тях патрулираше по улицата. Той погледна в колата на Кейт Хегстрьом и отмина, без да промени изражението си.

Кейт забеляза погледа на Равик.

— Не се учуди — каза тя. — Защото знае. Полицията знае всичко. Балът „Монфор“ е събитието на това лято. Къщата и градината ще бъдат охранявани от полицията.

— Съвсем ме успокоихте.

Кейт Хегстрьом се усмихна. Тя не знаеше в какво положение се намира Равик.

— В Париж няма да бъдат събрани скоро на едно място толкова много скъпоценности. Истински костюми и истински скъпоценности. Затова полицията не иска да рискува. Между поканените дори ще има детективи.

— Костюмирани ли ще бъдат?

— Може би. Защо?

— Не е лошо да се знае. Възнамерявах да открадна Ротшилдовите изумруди.

Кейт Хегстрьом отвори прозореца на колата.

— Знам, че всичко това ви отегчава, но този път няма как.

— Не ме отегчава. Напротив. Иначе нямаше какво да правя. Ще има ли достатъчно пиене?

— Предполагам. Ще дам знак на оберкелнера да донесат. Познавам го доста добре.

Стъпките на демонстрантите още кънтяха по паважа. Те не маршируваха, а вървяха в безпорядък. Отдалеко приличаха на уморено стадо.

— В кой век бихте предпочели да живеете, Равик, ако можехте да си изберете?

— В настоящия. Иначе щях да съм мъртъв сега и някой идиот щеше да се представя в моя костюм на това увеселение.

— Нямах предвид това. А в кой век бихте желали да живеете?

Равик погледна кадифения ръкав на костюма си.

— Пак в нашия. — Той е най-отвратителният, най-кръвожадният, най-поквареният, най-безличният, най-страхливият и най-мъртвият... Въпреки това предпочитам именно него...

— Аз не бих го избрала. — Кейт Хегстрьом стисна ръце, сякаш зъзнеше, мекият брокат светна на тънките ѝ китки. — Бих предпочела този — седемнадесетия или дори друг преди него. Който и да е, само не нашия. Едва преди няколко месеца разбрах това. По-рано не бях мислила по този въпрос. — Тя отвори прозореца докрай. — Колко е горещо и влажно! Не свърши ли тази демонстрация?

— Ето краят на колоната.

Чу се изстрел, откъм улица „Камброн“. В същия миг полицаите на ъгъла скочиха на колелата си. Една жена изпищя. Тълпата зарева.

Хора се разтичаха. Полицайте завъртяха педалите и се втурнаха към тълпата, размахвайки палките си.

— Какво беше това? — запита изплашено Кейт Хегстрьом.

— Нищо. Пукна се гума.

Шофьорът се обърна. Лицето му се бе променило.

— Тия...

— Карайте — прекъсна го Равик. — Можете да минете вече.

Пресечката бе опустяла, като пометена от вихрушка, — Карайте — каза Равик.

Откъм улица „Камброн“ се чуха писъци. Даден бе втори изстрел. Шофьорът подкара колата.

Бяха на терасата към градината. Навред имаше костюмирани гости. В дълбокия полумрак под дърветата се виждаха цъфнали рози. Свещи хвърляха топла, мигаща светлина. В един павилион малък оркестър свиреше менует. Гледката напомняше оживяла картина от Вато.

— Хубаво, нали? — попита Кейт Хегстрьом.

— Да.

— Наистина ли?

— Да, Кейт. Поне отдалеко.

— Елате да се поразходим из градината.

Странна гледка се откри пред тях под високите стари дървета. Колебливата светлина на безброй свещи трептеше по сребърните и златисти брокати, по скъпи светлосини, розови и морскозелени кадифета. Мекото ѝ отражение падаше по къдриви перуки и голи напудрени рамене, край които се носеше нежният шепот на цигулките. Двойки и групи се разхождаха бавно по алеите. Блестяха шпаги, шумеше водоскок, а къдравият жив плет на чемширите образуваше тъмен стилин фон.

Равик забеляза, че и прислугата дори е в костюми. Следователно сигурно беше, че и детективите са също костюмирани. „Не би било зле — помисли той — да те арестува Молиер или Расин, а може би за разнообразие и някое придворно джудже.“

Той вдигна глава. Топла капка дъжд бе паднала на ръката му. Червеникавото небе изведнъж потъмня.

- Ще вали, Кейт — каза той.
- Не, невъзможно е. Градината...
- Заваля вече. Елате бързо.

Той я улови за ръка и я заведе на терасата. Едва бяха стигнали там, когато заваля пороен дъжд. Водата се лееше, свещите изгаснаха, украсата увисна като безцветни дрипи. Настана паника. Маркизи, херцогини и придворни дами се втурнаха към терасата, вдигнали края на своите брокатени рокли; херцози, превъзходителства и фелдмаршали се стараеха да запазят перуките си и се блъскаха в безредие като изплашени пъстри кокошки. Дъждът се лееше по перуки, яки и деколтета, измиваше пудрата и червилото; бледа светкавица обля градината с призрачна светлина, след това я последва тежкият грохот на гръмотевицата.

Кейт Хегстрьом бе застанала неподвижно под навеса на терасата, притисната до Равик.

— Такова нещо досега не се е случвало — каза смаяна тя. — Често съм била тук, но такова нещо никога не се е случвало. Нито веднъж досега.

- Чудна възможност за открадване на изумрудите.
- Да. Господи.

Прислужници в шлифери тичаха с чадъри из градината. Копринените им чорапи се подаваха странно изпод шлиферите. Те придружиха до терасата последните измокрени и залутани из градината придворни дами и се върнаха да търсят загубени шалчета и други вещи. Един донесе чифт позлатени обувки. Бяха толкова изящни, че прислужникът ги държеше внимателно в едрите си ръце. Дъждът се лееше по празните маси, тропаше по опънатия навес, сякаш небето свиреше утринна проверка с кристални барабанни пръчки.

- Да влезем вътре — предложи Кейт Хегстрьом.

Къщата се оказа тясна за многото гости. Явно беше, че никой не бе очаквал лошо време. Дневната задуха все още изпълваше стаите. От навалицата ставаше още по-горещо. Широките рокли на дамите се измачкаха. На земята лежаха стъпкани копринени шлейфове. Нямаше къде да се помръднеш.

Равик бе застанал с Кейт до вратата. Маркиза Монтеспан с полепнали мокри коси се опитваше да си поеме дъх пред него. На грозната ѝ шия висеше огърлица от крушевидни елмази. Сега приличаше на измокрена зарзаватчийка по време на карнавал. До нея кашляше плешив мъж с издадена горна челюст. Равик го позна. Беше Бланше от външното министерство, облечен като Колбер. Две красиви стройни придворни дами с профили на хрътки бяха застанали пред него. Един дебел и шумен еврейски барон с украсена със скъпоценности шапка ги опипваше по раменете. Няколко южноамериканци в костюми на пажове го наблюдаваха учудено и внимателно. Сред тях беше графиня Белен, облечена като Ла Валиер, с изражение на паднал от небето ангел. По нея имаше безброй рубини. Равик си спомни, че ѝ бе извадил преди две години яйчниците, по диагноза на Дюран. Изобщо всички тук бяха от неговата клиентела. На няколко крачки Равик забеляза младата и много богата баронеса Ремплар. Бе женена за англичанин, а вече нямаше матка. Той ѝ я беше извадил. Дюран бе сложил погрешна диагноза. Хонорарът му бе петдесет хиляди франка. Каза му го секретарката. А Равик получи двеста франка. Жената бе загубила най-малко десет години от своя живот и възможността да има деца.

Мирис на дъжд. Убийствена, угнетителна задуха, примесена с миризма на парфюми, плът и мокри коси. Измитите от дъжда хора изглеждаха много по-голи без перуките, отколкото ако бяха без костюми. Равик се огледа. Видя наоколо си много красота, духовитост и скептична прозорливост; но погледът му бе свикнал да разпознава и най-леките признаци на болестите и не можеше да бъде измамен лесно от докараната външност. Той знаеше, че никое общество не се променя бързо; познаваше признаците на треската и разложението. Безогледен разврат, нехайство към слабостите, неоснователно позиране, липса на чувство за такт, празнословие; изтощена кръв, изразходвала пламъка си в насмешки, евтини приключения, дребнава корист, учтив фатализъм и немошна безцелност. „Тия хора няма да спасят света“ — помисли той. Но кой тогава?

Погледна към Кейт Хегстрьом.

— Не може нищо да пийнете — каза тя. — Прислугата не може да се промъкне с напитките.

— Няма значение.

Изтикаха ги постепенно в съседната стая. До стената бяха набързо внесени и подредени маси с шампанско.

Някъде горяха още няколко свещи. Светкавиците отвън пронизваха меката им светлина, очертаваха за миг образите на бледа, призрачна, мигновена смърт. След това проехтяваше гръмотевица, която заглушаваше гласовете и завладяваше заплашително цялата обстановка докато меката светлина възстанови отново и живота, и задухата наоколо.

Равик посочи масата с шампанско.

— Да ви донеса ли една чаша?

— Не. Много е горещо. — Кейт Хегстрьом го погледна. — Ето какво излезе от нашето празненство!

— Дъждът скоро ще престане.

— Надали. А дори и да престане, всичко е вече провалено. Знаете ли какво искам? Да се махна...

— И аз също. Тук всичко ми напомня избухването на Френската революция. Човек очаква всеки миг да се появят санкюлоти.

Едва си пробиха път до изхода. Когато излязоха, костюмът на Кейт Хегстрьом беше така измачкан, като че е спала с него. Навън валеше пороен дъжд. Отсрещните сгради се виждаха като зад обляна с вода витрина на цветарски магазин.

Колата тръгна.

— Къде искате да отидем? — попита Равик. — Да се върнем в хотела ли?

— Не още. Но не можем да отидем никъде с тия костюми. Да се поразходим малко с колата.

— Добре.

Колата се плъзгаше бавно през нощния Париж. Дъждът чукаше по покрива и заглушаваше почти всички други шумове. Триумфалната арка изникна тъмносива в сребристия порой, после пак изчезна. Отмина и „Шан-з-Елизе“ с осветените си прозорци, „Рон Поан“ ухаеше на цветя и свежест като пъстра вълна сред мрака. Площад „Дьо ла Конкорд“ изгря като море със своите тритони и морски божества. Улица „Риволи“ изплува съвсем близо със светлите си колонади, мимолетна венецианска гледка преди появата на сивия безсмъртен

Лувър с безкрайния двор и тъмните прозорци; след това минаха кейовете, мостовете, летящи и призрачни в тихия дъжд. Шлепове, влекачи, излъчващи топла светлина и успокояващи като домашно огнище. Сена, булеварди с автобуси, шум, хора и магазини. Желязната ограда на замъка Люксембург, градината зад него, напомняща стихотворение от Рилке. Безмълвните забравени гробища „Монпарнас“. Притиснатите една до друга тесни стари улички, къщи, заспали площади, появяващи се внезапно с дървета, изкривени фасади, църкви и порутени от времето паметници. Мигащи в дъжда улични лампи, изникващи над повърхността като малки бункери писоари, странични улички с хотели, даващи стаи на час, стари улички с фасади в стил рококо и барок, с усмихнати сгради и с размити контури на портите като в романите на Пруст...

Кейт Хегстриъм седеше мълчаливо в ъгъла. Равик пушеше. Виждаше пламъчето на цигарата, но не усещаше дима ѝ. Като че пушеше в тъмната кола недействителна цигара; всичко се превърна постепенно в недействителност — разходката, безшумната кола в дъжда, отминаващите улици, мълчаливата жена в костюма, по който блестяха отражения, белязаните от смъртта ръце, сложени неподвижно върху броката, сякаш вече не ще се мръднат — призрачна разходка в призрачен Париж, странно пронизана от недовършени мисли и неизречени думи за сбогом.

Сети се за Хааке. Опита се да помисли какво ще прави. Не му се удаде. Като че дъждът разми мислите му. Спомни си оперираната с червеникавозлатистата коса. За дъждовната вечер в „Ротенбург об дер Таубер“ и жената, която бе вече почти забравил, за хотел „Айзенхут“ и цигулката от един непознат прозорец. Спомни си Ронберг, убит от гръм през 1917 година в едно маково поле във Фландрия по време на гръмотевична буря, която се бе присъединила призрачно към картечния огън, като че на Господ му бяха омръзнали хората и бе започнал да стреля по земята. Спомни си непоносимите жалби и копнежи на един акордеон, с който свиреше войник от флотския батальон в Отулст; в съзнанието му се мярна дъждовен ден в Рим, мокро шосе в Руан; спомни си безкрайния ноемврийски дъжд по покривите на бараките в концентрационния лагер; мъртвите испански селяни, в чиито отворени уста се бе събрала дъждовна вода; влажното светло лице на Клер; пътя към Хайделбергския университет с тежкото

ухание на люляк... Магическият фенер на миналото, безкрайното шествие на спомените, които прелитаха пред очите му, както улиците навън, едновременно утеха и отрова...

Той изгаси цигарата и се изправи. Стига! Който гледа много назад, може лесно да се препъне или да падне в пропаст.

Колата се изкачваше сега по уличките на „Монмартр“. Дъждът спря. Сребристи облаци плуваха тежко и бързо по небето като бременни жени, които бързат да родят луната. Кейт каза на шофьора да спре. Слязоха и тръгнаха нагоре из тесните улички на един квартал.

Париж се появи изведнъж в краката им. Просторен, трептящ, мокър. Париж с улици, площади, нощ, облаци и луна, с венеца на булевардите, бледото сияние на хълмовете, с кули, покриви и мрак, който се бореше със светлината; Париж с ветреца откъм хоризонта, искрящата равнина, мостовете с очертания от мрак и светлина, с пороя, изливащ се далеко над Сена, с безброя светлини на летящи коли. Париж, роден напук от нощта, огромен кошер, гъмжащ от живот, изграден над милиони мръсни канали, цвете на светлината, изникнало над подземна смрад, коварна болест и Мона Лиза. Париж.

— Почакайте за минутка, Кейт — каза Равик. — Ще намеря нещо за пиене.

Той влезе в най-близкото бистро. Лъхна го топъл мирис на прясна кървавица и лебервурст. Никой не обърна внимание на костюма му. Взе бутилка коняк и две чаши. Кръчмарят отвори бутилката и постави отново леко тапата.

Кейт Хегстрьом стоеше отвън така, както я бе оставил. В този костюм приличаше на забравена от някой друг век крехка статуетка, а не американка с шведски произход от Бостон.

— Ето, Кейт! Най-доброто лекарство срещу студа, дъжда и стенанията на тягостната тишина. Да пием за града, който се разстила пред нас!

— Да. — Тя взе чашата. — Добре направихме, че дойдохме, Равик. Тук е по-приятно от всички празненства на този свят.

Изпи коняка си. Луната осветяваше раменете, роклята и лицето ѝ.

— Коняк — каза тя. — И то много хубав!

— Правилно. Всичко е наред, щом можете да го познаете.

— Налейте ми още. След това да слезем надолу, за да сменим костюмите си и да отидем в „Шехеразада“; аз ще потъна в сантиментално безумие, ще се разкайвам и сбогувам с всички прелестни лекомислия в живота, а от утре ще започна да чета разни философи, ще напиша завещанието си и ще се държа така, както подобава на състоянието ми.

На стълбите Равик срещна съдържателката на хотела, която го спря.

— Може ли за минута?

— Разбира се.

Тя го заведе на първия етаж и отвори с шперц една врата. Равик видя, че някой живее още там.

— Какво значи това? — каза той. — Защо влизате по този начин?

— Тук живее Розенфелд — каза съдържателката. — Има намерение да си излиза.

— Аз нямам намерение да сменям стаята си.

— Искате да напуснете, а не сте платили за три месеца.

— Вещите му са още тук. Можете да ги задържите.

Съдържателката ритна презрително олющения куфар, отворен до леглото.

— Какво можеш да вземеш? Куфарът нищо не струва. Вулкан-фибър. Носени ризи. А костюмът — нали виждате на какво прилича? Той има само два. Няма да дадат сто франка за всичко.

Равик вдигна рамене.

— Какво ли ви, че има намерение да напуска?

— Не. Но по всичко личи. Аз му казах това в очите и той призна. Обясних му, че до утре трябва да ми плати. Не мога да държа тук хора, които не плащат.

— Правилно. Но какво общо имам аз с всичко това?

— Искате да видите картините. И те са негови. Той казва, че били много ценни. Твърди, че можел да плати няколко наема с тях. Погледнете ги.

Равик не бе погледнал досега към стените. Срещу него над леглото имаше арлезиански пейзаж, една от най-хубавите картини на Ван Гог. Той се приближи. Нямаше съмнение, че това е оригинал.

— Отвратителна, нали? — попита съдържателката. — Тия изкривени неща били дървета! Погледнете сега това!

Над мивката беше закачена картина от Гоген. Гола девойка от южните морета на фона на тропически пейзаж.

— Какви крака! — каза съдържателката. — Глезени като на слон! И какво тъпо лице! Погледнете как е застанала! Има и още една, дори не е довършена.

Недовършената картина беше портрет на госпожа Сезан, от Сезан.

— Погледнете тая изкривена уста! И тия безцветни бузи! С какво се опитва да ме измами. Видяхте моите картини, нали? Това се казват картини! Поне приличат на нещо! Зимният пейзаж с елена в трапезарията. А тия глупости... Като че ги е рисувал самият Розенфелд. Не сте ли на същото мнение?

— Горе-долу.

— Това исках да разбера. Вие сте образован човек и имате понятие от тия работи. Дори нямат и рамки.

Трите картини бяха наистина без рамки. На тъмните тапети те блестяха като прозорци към друг свят.

— Да имаха поне хубави позлатени рамки! Тогавя бих могла да ги взема. Но така! Виждам, че ще трябва да задържа тоя боклук и пак ще загубя. Така е, като си добър.

— Не мисля, че трябва да ги задържите — каза Равик.

— А какво друго бих могла да сторя?

— Розенфелд ще намери пари да ви плати.

— Какво? — Тя го погледна бързо. Изражението ѝ се промени. — Имат ли стойност тези неща? Понякога именно такива работи са ценни. — Можеше да се отгатне как мислите се гонят зад жълтото ѝ чело. — Бих могла без много церемонии да задържа една от тях срещу наема за последния месец. Коя ще кажете? Най-голямата над леглото ли?

— Никоя. Почакайте да се върне Розенфелд. Уверен съм, че ще донесе пари.

— А аз не съм. Съдържателка съм на хотел.

— Защо сте чакали толкова тогава? Обикновено не го правите.

— Обещания! Какво не ми обещавахе! Нали знаете как стават работите тук?

Розенфелд застана ненадейно на вратата. Безмълвен, нисък и спокоен. Съдържателката не бе успяла още да отвори устата си, когато той извади пари от джоба си.

— Ето... Ето и сметката ми. Ще бъдете ли любезна да издадете квитанция?

Съдържателката погледна изненадано банкнотите. После — картините, след това пак парите. Много нещо искаше да каже, но не можеше дори да продума.

— Трябва да ви върна — заяви най-после тя.

— Знам. Може ли още сега?

— Да, разбира се. Но нямам у мен. Касата е долу. Ще отида да ги разваля.

Тя излезе така, като че й бяха нанесли тежка обида. Розенфелд погледна Равик.

— Съжалявам — каза Равик. — Старата ме домъкна, без да имам понятие какво й е хрумнало. Искаше да разбере колко струват картините ви.

— Казахте ли й?

— Не.

— Добре. — Розенфелд погледна Равик със странна усмивка.

— Как държите тук такива картини? — попита Равик. — Застраховани ли са?

— Не. Но картини не се крадат. Най-много от някой музей, и то веднъж на двадесет години.

— Хотелът може да изгори.

Розенфелд вдигна рамене.

— Трябва да се примирия с тоя риск. Не мога да платя застраховката.

Равик разгледа Ван Гог. Картината струваше най-малко един милион франка. Розенфелд проследи погледа му.

— Знам какво мислите. Който има такава картина, трябва да има и пари да я застрахова. Но аз нямам. Живея от картините си. Продавам ги една по една и сърцето ми се къса.

На масата пред портрета на Сезан имаше примус. До него — кутия с кафе, хляб, купичка с масло и няколко кесии. Стаята беше бедна и малка. Но по стените й грееше красотата на този свят.

— Разбирам ви — каза Равик.

— Мислех, че ще успея да се справя — каза Розенфелд. — Можех да платя всичко. Билети за влака, за парахода, всичко; само не и наема за трите месеца! Не ядох почти нищо. Но все пак не успях да се справя. Визата ми отне много време. Тази вечер трябваше да продам една картина от Моне. Пейзаж от Ветъой. Мислех, че ще мога да го взема със себе си.

— Не можете ли да го продадете другаде?

— Сигурно. И за долари. Щях да получа двойно повече.

— В Америка ли отивате?

Розенфелд кимна.

— Време е вече да се махна оттук.

Равик го погледна.

— Птицата на смъртта заминава — каза Розенфелд.

— Каква птица на смъртта?

— О, забравих... Маркус Майер. Наричаме го Птицата на смъртта. Подушва кога трябва да се бяга.

— Майер ли? — попита Равик. — Да не е ниското плешиво човече, което свири понякога на пиано в „Катакомбите“?

— Да. Нарекохме го Птицата на смъртта след завземането на Прага.

— Хубаво име.

— Подушва винаги. Напусна Германия два месеца преди идването на Хитлер. Замина от Виена три месеца преди пристигането на националсоциалистите. От Прага — шест седмици преди влизането на немците. Аз се съобразявам винаги с него. Той подушва. Така успях да спася картините. Невъзможно беше да се изнесат пари от Германия. Пък и марката беше блокирана. Бях вложил милион и половина. Опитах се да ги обърна в пари. Но националсоциалистите взеха властта и не успях. Майер излезе по-умен. Той успя да измъкне част от състоянието си. Аз нямах достатъчно смелост. Сега заминава за Америка. И аз ще го последвам. Но жалко за Моне.

— Вие можете да вземете със себе си получените пари. Франкът все още не е блокиран.

— Знам. Само че щях да живея по-дълго от него, ако го бях продал там. А сега сигурно ще трябва да пожертвам скоро и Гоген.

Розенфелд започна да пипа нещо примуса.

— Това са последните ми картини — каза той. — Останаха само три! С тях трябва да живея. Не разчитам да намеря работа. Би било истинско чудо. Само три! Да изгубя една от тях, значи да изгубя част от живота си.

Той застана сломен до куфара си.

— Във Виена прекарах пет години, още не беше много скъпо, стигаха ми малко пари, но ми струваше две картини на Реноар и една рисунка с пастели на Дега. В Прага изядох един Сисле и пет гравюри. Никой не искаше да купува гравюри: двете бяха от Дега, една графика от Реноар и две от Дьолакроа. В Америка щях да изкарам още цяла година с тях. Виждате ли — добави тъжно после. — Сега са ми останали само тия три картини. Вчера бяха четири. Тази виза ми струва най-малко две години, ако не и три.

— Има хора, които нямат и картини.

Розенфелд сви мършавите си рамене.

— Това не е утеха.

— Не — каза Равик. — Вярно е.

— С тия картини трябва да преживея тая война. А тя ще трае дълго.

Равик не отговори.

— Така казва Птицата на смъртта — допълни Розенфелд. — Не е сигурен дори дали Америка ще остане настрана.

— Къде ще отиде тогава? — попита Равик. — Няма да има голям избор вече.

— И той още не знае. Може би Хаити. Не вярва, че една негърска република ще участва във войната. — Розенфелд говореше съвсем сериозно. — Или Хондурас. Някоя малка южноамериканска република. Сан Салвадор. Или Нова Зеландия.

— Нова Зеландия ли? Не е ли много далеко?

— Далеко ли? — усмихна се тъжно Розенфелд. — Откъде?

Море, море от гърмящ мрак ехтеше в ушите му. След това острият звън из коридорите, вещаещ корабокрушение, звън в нощта; познатият блед прозорец се вмъкваше в отлива на съня, отново звън... Телефонът.

Равик вдигна слушалката.

— Ало...

— Равик...

— Какво има? Кой е?

— Аз съм. Не ме ли позна?

— Да, сега те познах. Какво има?

— Трябва да дойдеш! Бързо! Още сега!

— Какво има?

— Ела, Равик! Случи се...

— Какво се е случило?

— Стана нещо и се изплаших. Ела! Ела веднага! Помогни ми, Равик! Ела!

Телефонът изключи. Равик почака малко. Чу се знак „свободно“. Жоан бе затворила. Остави слушалката и се загледа в бледата нощ. Главата му все още тежеше. „Хааке — беше първата му мисъл. — Хааке“ — докато позна прозореца и разбра, че е в „Интернационал“, а не в „Пренс де Гал“. Погледна часовника си. Фосфоресциращите стрелки показваха четири и двадесет. Скочи веднага. Жоан му каза нещо в деня, когато бе видял Хааке... нещо за опасност и страх. Ако... Всичко беше възможно. Какво ли не бе виждал на този свят. Взе набързо най-необходимите инструменти и се облече.

Намери такси още на първия ъгъл. Шофьорът имаше кученце, порода „пинчер“, бе легнало на раменете му като кожена яка. То се люшкаше при всеки завой на колата и това влудяваше Равик. Искаше му се да го грабне и да го хвърли на седалката. Но познаваше много добре парижките шофьори на такситата.

Колата бръмчеше в топлата юлска нощ. Лек мирис на свенливо потрепващи листа. Цъфнали липи, цветя, сенки, теменужено небе, обсипано със звезди, самолет с мигащи зелени и червени светлини, приличащ на зловещ майски бръмбар сред светулки, безцветни улици, тягостна пустота, песен на двама пияни, звуци на акордеон, идващи от едно подземие, внезапно колебание, страх и непосилно бързане, разкъсващата мисъл: може би вече е късно...

Къщата. Хладният мрак, в който всичко спеше. Асансьорът запълзя надолу като флегматично светещо насекомо. Равик беше стигнал вече до първата площадка, когато се сети за нещо и се върна. Макар и да се движеше бавно, асансьорът все пак бе по-бърз.

Тези парижки асансьори са като детски играчки! Като затвори, които скърцат, кашлят, отворени отгоре и отстрани, с под от няколко железни пръчки, една едва мъждукаща крушка и друга, незавита добре, която примигваше тъжно. Ето и последният етаж!

Той дръпна решетката и позвъни.

Отвори му Жоан. Погледна я учудено. Никакви следи от кръв. Лицето ѝ — нормално. Нищо.

— Какво има? — попита после. — Къде е...

— Равик! Ти дойде...

— Къде е... Направи ли ти нещо?

Тя се отдръпна. Той направи няколко стъпки. Огледа стаята. Нямаше никой.

— Къде е? В спалнята ли?

— Кой? — попита тя.

— Има ли някой в спалнята? Има ли човек тук?

— Не. Защо?

Равик я погледна.

— Мислиш ли, че ще оставя някого тук, като знам, че ще дойдеш? — отвърна. Жоан.

Той продължаваше да я гледа. Тя стоеше пред него усмихната и невинна.

— Как ти хрумна това.

Усмивката ѝ се разшири.

— Равик — започна тя. Изведнъж му дойде наум, че тя е сметнала въпросите му като проява на ревност и сега се радва. Стори

му се, че чантата с инструментите му тежи цял тон. Той я остави на един стол и каза:

— Проклетата измамница!

— Какво? Какво те прихвана?

— Проклетата измамница! — повтори той. — А пък аз, магарето, се хванах на въдицата ти.

Взе чантата и тръгна към вратата. Тя веднага го настигна.

— Какво искаш? Не си отивай. Не ме оставяй сама! Не знам какво ще направя, ако ме оставиш.

— Лъжкиня! — отвърна Равик. — Жалка лъжкиня! Това, че ме лъжеш, не е толкова страшно, напротив е само, че го правиш, така просташки. С тия неща не се играе.

Жоан го избута от вратата.

— Погледни само какво направи преди малко и сам ще се убедиш! Виж как вилня! Ти просто не знаеш на какво е способен! Страхувам се, че ще се върне.

Прекатурен беше един стол. Една лампа. Парчета от счупено стъкло.

— Обуй се — каза Равик, — за да не се порежеш. Само това мога да те посъветвам.

Между счупените стъкла имаше някаква снимка. Той бутна с крак стъклата и вдигна снимката.

— Ето, вземи... — добави после, като я хвърли на масата. — А сега ме остави на мира.

Жоан стоеше пред него и го гледаше. Лицето ѝ беше променено.

— Равик — каза тихо и сдържано тя. — Не ме интересува как ще ме наречеш. Често съм лъгала и ще продължавам да лъжа. Защото всички мъже желаят това.

Бутна настрана снимката, която се плъзна по масата така, че Равик можа да я види. Не беше снимката на мъжа, с когото бе я видял в „Клош д'Ор“.

— Всеки иска да го лъжат — продължи презрително тя. — „Не лъжи! Не лъжи! Казвай само истината!“ А когато им я кажеш, не им е приятно! На никого! Но теб не съм лъгала често. Теб не. Просто не исках...

— Добре — отговори Равик. — Няма защо да говорим повече.

Изведнъж се почувства някак си странно развълнуван. Нещо го бе трогнало. Ядоса се, защото не искаше вече да се разнежва.

— Да. Нямаше нужда да те лъжа — продължи тя, като го погледна почти умоляващо.

— Жоан...

— Не те лъжа и сега. Всичко не е лъжа, Равик. Повиках те, защото наистина ме беше страх. За щастие можах да го изгоня. Заклучих вратата. Това бе първата мисъл, която ми мина през ум. Толкова зле ли съм постъпила?

— Ти беше невероятно спокойна, когато влязох.

— Защото той си бе вече отишъл. И знаех, че ти ще дойдеш да ми помогнеш.

— Добре. Сега всичко е наред и мога да си ходя.

— Но той ще се върне. Изкрещя, че ще се върне. Отишъл е някъде да се напие. Знам. А когато е пиан, не е като теб. Не може да носи много...

— Стига! — каза Равик. — Престани вече! Всичко това са глупости. Вратата ти е здрава. И не си прави друг път такива шеги.

Тя не мръдна от мястото си. После изведнъж избухна:

— Какво друго мога да сторя?

— Нищо.

— Търсих те по телефона три, четири пъти — не отговаряше. А когато се обади, каза да те оставя на мира. Какво значи това?

— Това, което ти казах.

— Как така? Да не сме автомати, които човек може да пуска и да спира? Една нощ всичко е чудесно и изпълнено с любов, след това изведнъж...

Тя погледна Равик и млъкна веднага.

— Сигурен бях, че ще стигнем дотук — отвърна тихо той. — Сигурен бях, че ще се опиташ да използваш това! Съвсем е в твоя стил! Знаеше, че тогава беше за последен път и трябваше да престанеш с тия неща. Ти дойде при мен и тъй като беше за последен път, се държахме, сякаш нищо не е било. Като приятели на раздяла, за да запазим хубав спомен един за друг; но ти веднага го използва като някой търговец, поиска да превърнеш нещо единствено и възвишено в една безкрайна агония. И понеже аз не се съгласих, използва тая

отвратителна измама, а сега ме караш да предъвквам неща, за които е срамота дори и да се говори.

— Аз...

— Ти знаеше това! — прекъсна я Равик — Не лъжи пак! Не искам да повтарям думите ти. Не съм способен да го сторя. Знаеше! И двамата знаехме. Ти не смяташе да се връщаш повече при мен.

— Не съм се връщала.

Той я погледна и направи усилие да се овладее.

— Добре! Но ми се обади.

— Обадох ти се, защото се изплаших.

— О, боже! — отвърна Равик. — Това е вече прекалено глупаво! Не мога повече.

Тя се усмихна бавно.

— И аз също. Не разбираш ли, че искам само едно — да останеш?

— Точно това аз пък не искам.

— Защо? — Жоан продължаваше да се усмихва.

Равик се почувства победен. Тя просто не искаше да го разбере, а ако започнеше да ѝ обяснява, бог знае какво щеше да стане.

— Докъде стигнахме? — добави най-после той. — Не можем да се разберем.

— Напротив! — отвърна бавно тя. Може би все пак можем. Какво се е променило толкова от миналата седмица?

— И тогава беше същото.

Тя замълча и го погледна.

— Не е важно как ще наречеш нещата, а какви са те.

Той не отговори, чувстваше се победен.

— Слушай, Равик — приближи се Жоан до него. — Аз наистина казах тогава, че всичко е свършено. Казах, че няма вече нито да ме чуеш, нито да ме видиш. Защото ти го искаше. А че не мога да удържа думата си... Нима не разбираш защо?

Тя го погледна.

— Не — отвърна грубо той. — Знам само едно — че искаш да спиш с двама мъже.

Тя не мръдна. После каза:

— Не. Но дори и да е така, какво те засяга това?

Той я погледна.

— Какво те засяга наистина? — повтори тя. — Аз те обичам. Не ти ли стига?

— Не.

— Не трябва да ревнуваш. Ти — не. Ти и никога не си ревнувал.

— Така ли?

— Не, ти дори не познаваш това чувство.

— Не, разбира се. Понеже не разигравам разни сцени като твоя там...

— Равик — усмихна се Жоан, — понякога човек ревнува дори и въздуха, който другият диша.

Той не отговори. Тя застана пред него, гледаше го и мълчеше. Въздухът, тесният коридор, неясното осветление — всичко се изпълни изведнъж с нея. Изпълни се с очакване. Нещо го привличаше безмълвно и нежно, също както земята те тегли, когато застанеш на някоя кула и зашеметен хвърлиш поглед надолу.

Равик го почувства. Не искаше да бъде победен. Не мислеше вече да си отива. Ако си тръгне, това чувство ще го преследва. А не искаше да бъде преследван.

Искаше да сложи край на всичко, ясно и категорично. Утре щеше да му е необходима яснота.

— Имаш ли нещо за пиене? — попита той.

— Да. Какво искаш? Калвадос ли?

— Коняк, ако имаш. А може и калвадос. Няма значение.

Тя отиде бързо до малкия шкаф. Той я погледна. Лекият въздух, невидимото сияние, походката, мисълта „да създадем тук семейното си огнище“, старата вечна измама... Като че кръвта можеше да даде покой за повече от една нощ!

Ревност! Той не разбираше нищо от нея! Но затова пък не познаваше ли несъвършенството на любовта? Не беше ли то много по-стара и неизлечима болест от дребнавото егоистично страдание — ревността? Не започваше ли то от това, че единият от двамата трябва да умре преди другия?

Жоан не донесе калвадос, а бутилка коняк. „Добре — помисли си. — Проявява понякога малко съобразителност.“ Бутна снимката настрана, за да постави чашата. След това я взе отново. Най-простият начин да унищожиш обаянието на една жена, е да погледнеш заместника си.

— Странно колко е слаба паметта ми! Мислех, че твоят изглежда съвсем другояче.

Тя остави бутилката:

— Но снимката не е негова.

— Така... Някой друг, значи!

— Да. Затова стана всичко.

Равик отпи една голяма глътка.

— Човек не трябва да оставя никога снимки на мъже, когато ще идва бившият любовник. Изобщо не трябва много да се показват снимки. Това е проява на лош вкус.

— Снимката не беше отвън. Той я откри. Претърси всичко. А човек не може без снимки. Ти не го разбираш, но за една жена е така. Не исках той да види снимката.

— Затова сте се карали. Зависима ли си от него?

— Не. Имам договор. За две години.

— Той ли ти го осигури?

— Защо не? — Бе искрено изненадана. — Какво значение има?

— Има хора, които се огорчават от такава неща.

Тя вдигна рамене. Равик забеляза това движение. Спомен. Носталгия. Рамене, които по време на сън са се вдигали някога до него в равномерно и спокойно дишане. Ято лъскави птици в червеникавото нощно небе. Отдавна ли бе това? Колко отдавна? Говори, невидими счетоводителю! Погребан ли е вече този спомен, или това са наистина последните му отлитащи отражения? Кой знае?

Прозорците бяха широко отворени. Нещо тъмно долетя в стаята, залута се, запърха неспокойно, после кацна на абажура и разпери крилца... Ветрило, обляно от пурпурночервено, синьо и безброй нюанси кафяво... Пратеник на нощта, пеперуда-вечерница. Кадифените крилца трепкаха едва забележимо, също както тънката материя на роклята следва диханието на гърдите... Кога беше това, преди цяла вечност?

Лувърът. Нике. Не, много по-рано. Назад — в забуления със златен прах изгрев. Димът от олтарите; тътенът на вулканите; неведомите пътища на сенките, страстта и кръвта; лутането в морето на познанието; бушуващите води; огнената лава, сграбчила околните склонове, която залива и унищожавя живота... И над всичко това — чудовището, наречено Медуза, което се присмива на няколко

полуизтрити йероглифи в пясъците на времето. Неспокойният дух на човека.

Пеперудата се плъзна по копринения абажур и започна да удря с крилца по горещата електрическа крушка. Полетя виолетов пращец. Равик я взе в ръка, отиде до прозореца и я пусна в нощта.

— Пак ще се върне — каза Жоан.

— А може би няма.

— Идват всяка нощ. От градината. Все едни и същи. Преди няколко седмици бяха лимоненожълти, сега пък тези.

— Да. Винаги едни и същи и все пак други. Винаги други и все пак едни и същи.

Какво приказваше той? Не бяха ли това чужди думи? Далечното ехо на последните надежди. На какво се надяваше? Какво му отне така внезапно силите, какво го срязва като с нож в сърцето, там, където мислеше, че е неуязвим. Нещо се таеше дълбоко в душата му. Потънало в забрава, сега то се пробуждаше отново. Надежди, останали още живи, които той искаше да убие? Равик взе снимката от масата.

Лице. Обикновено лице. Едно от милионите човешки лица.

— Откога? — попита той.

— Отскоро. Заедно работим. От няколко дни. Откакто... във „Фуке“ ти...

Равик вдигна ръка.

— Добре, добре. Знам. Ако бях онази вечер... Сама знаеш, че не е вярно.

— Не... — каза след кратко колебание тя.

— Сама знаеш! Не лъжи! Нищо на земята не е така мимолетно.

Какво искаше да чуе? Защо бе казал това? Нима самият той не търсеше утеха в лъжата?

— Така е и не е така — каза тя. — Не знам какво да сторя, Равик. Сякаш нещо ме тласка нататък. Сякаш изпускам мигове от живота. Искam да ги сграбча. Да ги задържа, а изведнъж виждам, че в ръката ми няма нищо. Тогава търся нещо ново. Предварително знам, че и то ще свърши по същия начин, но не мога да се откажа. Този стремеж ме тласка насам-натам; задоволява ме за известно време, после ме напуска и изоставя пак празна, изгладняла, за да ме завладее после отново.

„Край — помисли Равик. — Всичко е свършено, наистина и завинаги. Стига вече грешки, лутане, връщане назад. Добре, че разбрах това преди фантазията да почне да забулва пътя към познанието.“

Мила, неумолима и безнадеждна химия! Кръвта, която веднъж се е смесила, никога не може да повтори това със същата сила. Това, което все още задържаше Жоан и я тласкаше от време на време към него, е тая частица от него, в която тя не бе още проникнала. След като завладее и нея, щеше да си отиде завинаги. Но кой щеше да чака този момент? Кой спокойно би го дочакал, за да се предаде после всецяло?

— Иска ми се да бъда силна като теб, Равик.

Той се изсмя. Сега пък измисли това!

— Ти си много по-силна от мен.

— Не е вярно. Не виждаш ли как тичам след теб?

— Това именно доказва силата ти, можеш да си позволиш подобно нещо. А аз не.

Тя го погледна за миг внимателно. След това внезапно проясненото ѝ лице се помрачи отново.

— Ти не можеш да обичаш — добави тя. — Никога не се отдаваш изцяло.

— Затова пък ти винаги. Това ти е и спасението.

— Не можеш ли да говориш сериозно с мен?

— Сериозно говоря.

— Щом като в това ми е спасението, защо не мога да се откъсна от теб?

— Дори много добре го правиш!

— Остави това! Сам знаеш, че то няма нищо общо със станалото. Не бих тичала след теб, ако можех да се откъсна. Забравих другите. Но теб — не. Защо?

Равик отпи една глътка.

— Може би защото не успя да ме смажеш напълно.

Тя се смая. После поклати глава.

— Никога не съм се опитвала да смажа другите, както ти се изразяваш. Някои изобщо не съм искала. И все пак ги забравих. Отначало бях нещастна, но след това ги забравих.

— И мен ще забравиш.

— Не! По теб не мога да не страдам.

— Човек не подозира колко лесно забравя — каза Равик. — Това е истинско блаженство и ужасно нещастие.

— Още не си ми казал защо при нас нещата се развиха така.

— И двамата не можем да го обясним. Можем да говорим, колкото искаме. И ще се оплитаме все повече и повече. Има неща, които не могат да се обяснят. А някои не могат да се разберат. Да бъде благословена тази малка джунгла от тайни, която всеки крие в душата си. А сега да си тръгвам.

Тя скочи веднага.

— Няма да ме оставиш сама!

— Искаш да спиш с мен?

Тя го погледна, без да отговори.

— Надявам се, че не — каза той.

— Защо задаваш този въпрос?

— За да се поразвеселя. Легни си сега. Навън е вече светло. Не е време за трагедии.

— Не искаш ли да останеш?

— Не. И никога няма вече да се върна.

Тя не трепна.

— Никога ли?

— Никога. И ти никога вече няма да идваш при мене.

Жоан поклати бавно глава. След това посочи снимката на масата.

— Заради него ли?

— Не.

— Не те разбирам. В края на краищата можем...

— Не — прекъсна я бързо той. — Не почвай отново. Приятелството! Зеленчукова градина върху лавата на мъртвите чувства. Не! Не бива да правим това. Ние не бива. То подхожда само на мимолетни любовни приключения. Дори и това е противно. Любовта не трябва да се осквернява с приятелство. Краят си е край.

— Но защо именно сега?

— Ти си права. Трябваше да стане по-рано. Още когато се върнах от Швейцария. Но никой не може всичко да предвиди. А понякога човек и не иска. Беше... — Той млъкна.

— Какво беше? — Застана пред него, сякаш нещо не разбираше, а трябваше незабавно да го разбере. Беше пребледняла, погледът ѝ бе прозрачен.

— Как се случи това с нас, Равик? — прошепна тя. Зад косите ѝ се виждаше слабо осветеният коридор, който се губеше в полумрака, сякаш водеше към някаква далечна пропаст, където обещанията потъмняват, потънали в сълзите на много поколения и в росата на все нови надежди.

— Любов... — каза той.

— Любов ли?

— Любов. И именно затова — край на всичко.

Той затвори вратата зад себе си. Асансьорът. Натисна копчето. Но не го дочака. Страхуваше се, че Жоан ще го последва. И заслиза бързо по стълбите. Изненада се, че не чу вратата да се отвори. Спря на втората площадка и се послуша. Нищо не трепна. Никой не излезе.

Таксито го чакаше още пред къщата. Той го бе забравил. Шофьорът вдигна ръка към фуражката си и се ухили многозначително.

— Колко? — попита Равик.

— Седемнадесет франка и петнадесет сантима.

Равик плати.

— Няма ли да се върнете с колата? — попита учудено шофьорът.

— Не. Искам да повървя.

— Доста е далеко, господине.

— Знам.

— Тогава нямаше защо да чакам. Дадохте единадесет франка за нищо.

— Няма значение.

Шофьорът се опита да запали един потъмнял влажен фас, залепен на горната му устна.

— Надявам се, че си е струвало парите.

— Много повече — каза Равик.

Градините изплуваха в студената утринна светлина. Въздухът беше вече топъл, но светлината — студена. Посивели от прах люляци, пейки; на една от тях спеше мъж, закрил лице с „Пари соар“. Пейката, на която Равик бе седял в оная дъждовна нощ.

Той погледна спящия. Стариият вестник се повдигаше равномерно над закритото лице, сякаш имаше душа или беше пеперуда, готова всеки момент да отлети с важни новини към небето. Голямо заглавие

дишаше спокойно. „Хитлер заявява, че няма никакви други териториални претенции освен полския Коридор.“ А под него: Гладачка убива съпруга си с гореща ютия. Една жена с големи гърди, облечена в празнична рокля, гледаше от една снимка във вестника. До нея друга: Чембърлейн заявява, че мирът все още е възможен; приличаше, на банков чиновник с чадър в ръка и изражение на щастлива овца. В краката му с по-ситни букви и почти без да се забелязва: стотици евреи, пребити от бой на границата. Човекът, който се бе защитил с всичко това от нощната роса и ранната утринна светлина, спеше дълбоко и спокойно.

Той имаше стари, скъсани платнени обувки, кафяви вълнени панталони и доста окъсано сако. Но всичко това не го интересуваше сега. Беше толкова далеко от нормалния човешки живот, че нищо не можеше вече да го трогне — както рибите на морското дъно не забелязват бурите на повърхността.

Равик се върна в „Интернационал“, чувстваше се бодър и свободен. Не бе загубил нищо. Пък и не, му бе необходимо. Не му трябваше вече нищо, което можеше да го обърка. Още днес щеше да се пренесе в „Пренс де Гал“. Два дни по-рано, но по-добре беше да изпревари Хааке, отколкото да закъснее.

Холът на „Пренс де Гал“ беше празен, когато Равик слезе. Едно портативно радио свиреше тихо на масата при администрацията. Няколко чистачки шетаха из хола. Равик мина бързо и незабелязано. Погледна часовника срещу вратата. Бе пет часът сутринта.

Тръгна по авеню „Георг“ към „Фуке“. Нямаше никой. Ресторантът отдавна беше затворен. Постоя малко, след това спря едно такси и отиде в „Шехеразада“.

Морозов бе пред вратата и го погледна въпросително.

— Нищо — отвърна Равик.

— Така си и мислех. Не можеше да дойде днес.

— Можеше. Днес е четиринадесетият ден.

— Не може да се разчита на точно определен ден. Беше ли през цялото време в „Пренс де Гал“?

— Да. От вчера сутринта до сега.

— Утре ще ти се обади — каза Морозов. — Може да е имал работа днес или пък е тръгнал един ден по-късно.

— Утре сутринта имам операция.

— Няма да те търси толкова рано.

Равик не отговори. Гледаше към едно такси, от което слезе мъж с бяло сако. След него се появи бледа жена с едри зъби. Морозов им отвори вратата. Изведнъж из улицата се разнесе миризма на „Шанел пет“. Жената накуцваше. След като плати на шофьора, мъжът тръгна лениво подир нея. Пред вратата тя го почака. В светлината на лампите очите ѝ изглеждаха зелени. Зениците бяха свити.

— Положително няма да те търси по това време — каза Морозов, като се върна.

Равик не отговори.

— Ако ми дадеш ключа, аз ще отида утре в осем часа — заяви Морозов. — И ще чакам, докато се върнеш.

— Трябва да спиш.

— Глупости! Ако искам, мога да спя и на твоето легло. Никой няма да те потърси, но мога да сторя това за твоё успокоение.

— Операцията ще трае до единадесет.

— Добре. Дай ми ключа. Не бих желал да зашиеш яйчниците на някоя дама от предградието Сен Жермен за стомаха. Защото може в такъв случай след девет месеца да повърне някое дете. У теб ли е ключът?

— Да. Ето го.

Морозов сложи ключа в джоба си. След това извади кутийка ементови бонбонки и предложи на Равик, но той поклати глава. Морозов взе няколко и ги лапна. Те изчезнаха зад брадата му като бели птиченца, литнали в гората.

— Освежават — каза той.

— Случвало ли ти се е да чакаш някога цял ден, затворен в една стая? — попита Равик.

— Чакал съм и по-дълго. А ти?

— И аз. Но не за такова нещо.

— Не си ли взе нищо за четене?

— Имам достатъчно книги. Но не мога да чета. Докога ще останеш тук?

Морозов отвори вратата на едно такси, пълно с американци. И ги въведе в бара.

— Още два часа най-малко — отвърна той, когато се върна. — Сам виждаш какво става. Най-лудото лято от години насам. Жоан е също вътре.

— Нима?

— Да. С друг мъж, ако те интересува.

— Не — каза Равик. После се обърна, за да си тръгне. — Значи, ще се видим утре.

— Равик! — извика Морозов.

Равик се върна. Морозов извади ключа от джоба си.

— Ето. Няма да можеш да влезеш в стаята си в „Пренс де Гал“. Няма да те видя до утре. Остави вратата отворена, когато излезеш.

— Аз няма да спя в „Пренс де Гал“ — Равик взе ключа, — а в „Интернационал“. По-добре е да не се мяркам много там.

— Там трябва да спиш. Какво значи да си на хотел я да не спиш там. Така е по-безопасно, в случай че полицията направи проверка на

администрацията.

— Наистина. Но от друга страна, ще е по-добре, ако мога да докажа при евентуална проверка, че през цялото време съм живял в „Интернационал“. Нагласих всичко в „Пренс де Гал“, сякаш съм нощувал там и съм излязъл рано сутринта. Леглото е измачкано, умивалникът, банята, кърпите и всичко останало е употребявано.

— Добре. Дай ми тогава пак ключа.

Равик поклати отрицателно глава.

— По-добре ще е да не те виждат там.

— Няма значение.

— Има, Борис. Не трябва да ставаме идиоти. Брадата ти не е обикновена. Освен това си прав. Трябва да живея така, че да не будя подозрение. Ако Хааке се обади наистина утре сутринта, ще позвъни и следобед. Ако изключи тази възможност, ще се превърна само за двадесет и четири часа в жалка отрепка.

— Къде отиваш сега?

— Да си легна. Не може да очакваме, че ще ме потърси по това време.

— Можем да се срещнем някъде по-късно, ако желаеш?

— Не, Борис. Надявам се, че вече ще спя, когато ти приключиш тук. В осем часа имам операция.

Морозов го погледна недоверчиво.

— Добре. Ще те потърся тогава утре следобед в „Пренс де Гал“. Ако се случи нещо преди това, позвъни в хотела.

— Добре.

Улиците. Градът. Червеникавото небе. Трепкащото червено, бяло и синьо сияние над сградите, вятърът, който си играе по ъглите край кръчмите като палаво коте. Хората, чистият въздух след един ден, прекаран в задушна хотелска стая. Равик тръгна по улицата зад „Шехеразада“. Заградените с железни оградки дървета пръскаха в оловната нощ колебливо ухане на гора и зеленина. Той се почувства изведнъж отпаднал и изтощен. „Да мога да се освободя от тая мисъл — помисли нещо в него. — Напълно да я забравя, да я захвърля, както змия хвърля старата си кожа! Какво ме интересува тази мелодрама от едно почти забравено минало? Какво значение има и тоя човек дори,

това долно случайно оръдие, тази жалка маша в един къс от мрачното Средновековие, в слънчевото затъмнение, обхванало Средна Европа?“

Какво значение имаше за него? Една проститутка се опита да го подмами в някакъв вход. Разтвори роклята си в сянката на вратата. Беше ушита така, че да се разтваря като халат, щом се развърже коланът. Бледата плът светна неясно. Дълги черни чорапи и бельо. Тъмни очни орбити, в чиито сенки не се виждаха никакви очи; тленна плът, започнала вече да фосфоресцира.

Някакъв сутеньор със залепнала на горната устна цигара се бе облегнал на едно дърво и го наблюдаваше. Няколко каруци зеленчук минаха край него. Коне с наведени глави и изпънати под кожата мускули. Остър мирис на зеленчуци, цветно зеле, напомнящо вкаменени мозъци, увити в зелени листа. Червени домати, кошове с боб, лук, череша и целина.

Какво значение имаше за него? Един повече или по-малко. Един от многото мръсници, които може би дори са и по-лоши. Един по-малко! Той спря внезапно. Така е! Изведнъж се сепна. Така е; затова се бяха появили и станаха силни, защото хората бяха изморени, искаха да забравят и си казваха: „Какво ме интересува?“ Така беше? Един по-малко! Да, един по-малко е нищо и същевременно всичко. Всичко! Той извади бавно една цигара от джоба си и също така бавно я запали. И изведнъж, докато жълтеникавият пламък на кибрита освети дланите му като пещера с проходи от тънки линии, почувства, че нищо не може да го спре да убие Хааке. Всичко бе свързано по странен начин с това убийство. То се превърна изведнъж в нещо повече от лично отмъщение. Стори му се, че ще се чувства безкрайно виновен, ако не го направи; светът ще загуби, ако сега не действа. В същото време ясно съзнаваше, че не е така... И все пак, независимо от всяко обяснение и логика, в кръвта му туптеше мрачното съзнание, че трябва да действа, сякаш от това дело ще се излъчат невидими вълни, които ще доведат до големи събития. Той знаеше, че Хааке е само един дребен, незначителен чиновник на страха; същевременно разбираше колко много е важно да го убие. Пламъчето в пещерата на дланите му угасна. Той хвърли кибритената клечка. Зората бе надвиснала над дърветата. Сребърна тъкан, поддържана от цвъртенето на пробуждащите се врабчета. Той се огледа учудено. Нещо бе станало в душата му. Заседавал бе невидим съд. Присъдата бе вече произнесена. Пред очите

му бяха дърветата, жълтият зид на една къща, сивата желязна ограда, улицата, потънала в синкава мъгла. Имаше чувството, че никога няма да ги забрави. Сега знаеше вече със сигурност, че ще убие Хааке, че това не е някакъв незначителен въпрос, засягащ само него самия, а нещо много по-важно. Едно начало...

Мина покрай „Озирис“. Няколко пияни излязоха, залитайки оттам. Очите им бяха подпухнали, лицата — зачервени. Нямаше никакво такси. Изругаха и продължиха пътя си. Едри, тромави и шумни. Говореха немски.

Равик възнамеряваше да отиде в хотела. Но сега промени решението си. Припомни си думите на Роланд, че през последните месеци в „Озирис“ идват често германски туристи. И влезе.

Роланд седеше на бара и не изпускаше нищо от очи, облечена като гувернантка в черна рокля. Музиката отекваше шумно в египетските стени.

— Роланд — каза Равик.

Тя се обърна.

— Равик! Отдавна не си идвал. Хубаво е, че дойде.

— Защо?

Той застана до нея на бара и огледа заведението. Нямаше вече много посетители. Няколко души дремеха тук-там по масите.

— Приключвам вече — каза Роланд. — След една седмица заминавам.

— Завинаги ли?

Тя кимна. И извади от пазвата си една телеграма.

— Ето.

Равик я прочете и ѝ я върна.

— Значи, леля ти най-после умря!

— Да. И аз ще си отида. Казах вече на госпожата. Тя ужасно се разсърди, но ме разбра. Жанет ще ме замести. Само че ще трябва да я подготвя. — Роланд се засмя — Горката госпожа! Искаше да блесне тая година в Кан. Вилата ѝ е вече препълнена с гости. Миналата година стана графиня. Ожени се за един тулузки негодник. Плаща му пет хиляди франка месечно, но при условие той да не напуска Тулуза. А сега ще се наложи да остане тук.

— Ще си отвориш ли кафене, както мечтаеше?

— Да. По цял ден тичам из Париж да поръчвам каквото е необходимо. Тук всичко може да се купи по-евтино. Какво ще кажеш за тази басма? От нея ще направя завеси.

Тя извади пак от пазвата си едно измачкано парцалче. Цветя на жълт фон.

— Чудесна е — отвърна Равик.

— Ще ми я продадат с тридесет на сто отстъпка. Останала е от миналата година. — Очите на Роланд сияеха от топлота и нежност. — Така спестявам триста и седемдесет франка. Не е лошо, нали?

— Чудесно. Ще се омъжиш ли?

— Да.

— Защо ще се Омъжиш, а не почакаш, докато постигнеш всичко, за което си мечтала?

Роланд се засмя.

— Не разбираш от тия работи, Равик! Не върви без мъж. Иначе не мога да се справя със заведението. Знам много добре какво правя.

Тя бе застанала пред него силна, уверена и спокойна. Обмислила бе всичко. Мъжът беше част от търговията.

— Не му давай веднага парите си — каза Равик. — Почакай да видиш как ще тръгне работата.

Тя се засмя отново.

— Знам как ще тръгне. Ние сме разумни хора и се нуждаем един от друг в търговията. Мъжът не е мъж, ако жена му държи парите. Аз не искам да имам играчка. Искам да уважавам съпруга си. А това е невъзможно, ако той всяка минута идва да ми иска пари. Не разбираш ли?

— Да — съгласи се Равик, без да е разбрал.

— Добре — кимна радостна тя. — Искаш ли да пиеш нещо?

— Не. Трябва да си вървя. Минах просто така. Утре сутринта имам работа.

Тя го погледна.

— Ти си съвсем трезвен, не искаш ли тогава момиче?

— Не.

Роланд махна леко с ръка към две момичета, като ги изпрати при един посетител, заспал на пейката. Другите се въртяха насам-натам. Само няколко седяха на табуретките, поставени в две редици край главната пътека. Други се пързяха по лъснатия под като деца по леда

през зимата. Две влачеха трета, клекнала, из дългия коридор. Косите им се развяваха, гърдите им подскачаха, раменете блестяха. Копринените рокли не прикриваха вече нищо, весели писъци се носеха навред и „Озирис“ изведнъж се превърна в аркадийска сцена на класическата невинност.

— Лято е — каза Роланд. — Може поне сутрин да ги оставим да полудуват. — Погледна Равик. — Четвъртък е последният ми ден тук. Господжата дава прощална вечеря в моя чест. Ще дойдеш ли?

— В четвъртък ли?

— Да.

„Четвъртък — помисли Равик. — След седем дни. Седем дни, като седем години. Четвъртък... Дотогава всичко ще се свърши. Четвъртък... Кой може да мисли за толкова време напред?“

— Разбира се — каза той. — Къде?

— Тук. В шест часа.

— Добре. Ще дойда. Лека нощ, Роланд.

— Лека нощ, Равик.

Това стана, когато слагаше ретрактора. Случи се бързо, изненадващо и опасно. За миг той се поколеба. Отворената кървава коремна кухня, леката пара от топлите и влажни компреси, с които бе повдигнал червата, тънката струйка кръв, която едва течеше от нежните хванати с щипци вени... Изведнъж забеляза Йожени, която го гледаше изпитателно, на фона на металната светлина видя широкото лице на Вебер, всяка пора по него и всеки косъм от мустаците, после дойде на себе си и продължи работата.

Шиеше. Ръцете му шиеха. Разрезът бавно се затваряше, чувстваше как потта тече по ръцете му. Как се стича по тялото му.

— Бихте ли довършили? — обърна се той към Вебер.

— Да. Какво има?

— Нищо. От горещината. Не съм спал много.

Вебер забеляза погледа на Йожени.

— Случва се, Йожени — каза той. — И на праведниците дори.

Стаята сякаш за миг се залюля. Страшно изтощение. Вебер продължи да шие. Равик автоматично му помагаше. Езикът му бе надебелял. Небцето беше меко като памук. Дишаше едва-едва. И си

мислеше. Макове. Фландърски макове. Зиналият кървав корем. Червени макове, разтворили широко цвят, безсрамна тайна, живот, който беше така близо до ножа в ръката му; едно трепване на ръцете, изпратено някъде отдалеко, от далечната смърт. „Не мога вече да оперирам — помисли той. — Най-напред трябва да свърша другото.“

Вебер намаза шева.

— Готово.

Йожени завъртя ръчката и смъкна краката на оперираната. Количката се затъркала безшумно към вратата.

— Една цигара? — попита Вебер.

— Не. Трябва да тръгвам. Имам работа. Има ли още нещо да се прави тук?

— Не — отговори Вебер, като погледна учудено Равик. — Защо бързате толкова? Искате ли вермут със сода или друго разхладително питие?

— Нищо не искам. Бързам. Не допусках, че е толкова късно. Сбогом, Вебер.

Излезе бързо.

„Такси — помисли той навън. — Такси. Бързо.“ Видя минаващ „Ситроен“ и го спря.

— Хотел „Пренс дьо Гал“. Бързо.

„Трябва да кажа на Вебер, че ще е необходимо да изкарат няколко дни без мен. Не може иначе. Ще полудея, ако по време на операция се сетя, че Хааке може да ме търси точно в този момент.“

Плати на шофьора. Прекоси бързо хола. Стори му се, че мина безкрайно много време, докато дойде асансьорът. После тръгна по широкия коридор и влезе в стаята си. Телефонът. Вдигна слушалката, сякаш вдига товар.

— Тук е Ван Хорн. Търсил ли ме е някой?

— Един момент, господине.

Равик почака. Телефонистката се обади след малко.

— Не. Никой не ви е търсил.

— Благодаря.

Морозов дойде следобед.

— Ял ли си? — попита той.

— Не. Чаках те. Можем да похапнем заедно тук.

— Глупости! Това може да направи впечатление. В Париж никой, ако не е болен, не се храни в стаята си. Иди да се нахраниш. Аз ще остана тук. Никой няма да телефонира. По това време всички ядат. Свещен обичай. Ако се обади все пак, ще се представя за твой слуга, ще попитам за номера му и ще кажа, че ще се върнеш след половин час.

Равик се поколеба. После каза:

— Прав си. Ще се върна след двадесет минути.

— Не бързай. Достатъчно си чакал. Не ставай нервен сега. Във „Фуке“ ли ще отидеш?

— Да.

— Поискай да ти дадат от наливното вувре 1937. Току-що пих от него. Прекрасно е!

— Добре.

Равик слезе. Пресече улицата и тръгна покрай терасата. След това мина през ресторанта. Хааке не беше там. Седна на празна маса на терасата откъм авеню „Георг V“ и си поръча говеждо а ла мод, салата, козе сирене и една кана вувре.

Помъчи се да се овладее, докато ядеше. Направи усилие да забележи, че виното е леко и малко газирано. Ядеше бавно, оглеждаше се, видя небето, надвиснало над Триумфалната арка като синьо копринено знаме, поръча си още едно кафе, почувства горчивия му вкус, запали бавно цигара. Не искаше да бърза, поседя още малко. Наблюдаваше минувачите, после стана, отиде отсреща в „Пренс дьо Гал“ и забрави всичко.

— Как ти се стори вуврето? — попита Морозов.

— Хубаво е.

Морозов извади от джоба си миниатюрен шах.

— Искаш ли да изиграем една партия?

— Да.

Наредиха фигурите в гнездата на шахматната дъска. Морозов седна на едно кресло. Равик на дивана.

— Не вярвам, че ще мога да остана тук без паспорт повече от три-четири дни — каза той.

— Поискаха ли ти го на администрацията?

— Не. Понякога искат паспорта визата още при пристигането. Затова дойдох нощно време. Нощният портиер не ме разпитва. Казах

му, че ми трябва стая за пет дни.

— В скъпите хотели не са толкова стриктни.

— Но ще бъде много трудно, ако дойдат и ми поискат паспорта.

— Сега за сега няма да дойдат. Аз питах в „Георг V“ и „Ритц“. За американец ли се представи?

— Не. За холандец от Утрехт. Немското име не върви много, затова за всеки случай го промених малко. Ван Хорн. А не Фон Хорн. Но по телефона то звучи почти еднакво, така че когато Хааке запита, няма да направи впечатление.

— Добре. Аз все още смятам, че всичко ще се нареди. Не си наел евтина стая. Затова няма да се занимават с теб.

— Надявам се.

— Жалко, че си се представил за Хорн. Аз мога да взема една безупречна лична карта, валидна още цяла година. Беше на мой приятел, който почина преди седем месеца. При уреждането на смъртния акт заявихме, че е германски бежанец без документи и по този начин спасихме паспорта. За него няма никакво значение, че е погребан някъде под името Йозеф Вайс. Но двама бежанци преживяха вече с неговите документи. Иван Клуге. Презимето не е руско. Снимката е избеляла, в профил, без печат и може лесно да се смени.

— Така е по-добре — каза Равик. — Когато напусна този хотел, Хорн ще престане да съществува, а на това име не е имало изобщо никакви документи.

— Иначе щеше да е по-сигурно за пред полицията. Но тя няма да дойде. Не влиза изобщо в хотели, където за апартамент се плаща повече от сто франка. Познавам един бежанец в „Ритц“, който живее там от пет години без никакви документи. Знае само нощният портиер. Обмислил ли си какво ще правиш, ако тия приятели все пак се поинтересуват от теб?

— Разбира се. Изпратил съм паспорта си за виза в Аржентинското посолство. Ще им обещаая, че ще го потърся още на другия ден. След това ще оставя куфара си и няма повече да се върна. Ще имам време. Защото първото запитване ще бъде от управата на хотела, а не от полицията. Разчитам на това. Само че... в такъв случай не ще мога да остана повече.

— Всичко ще се нареди.

Играха до осем и половина.

— Иди сега да хапнеш нещо — каза Морозов. — Аз ще чакам. След това трябва да тръгвам.

— Ще хапна тук по-късно.

— Глупости. Иди да се нахраниш, както трябва. Когато онзи приятел те потърси, сигурно ще се наложи да пийнеш с него. Затова е по-добре да си се наял солидно. Знаеш ли къде ще го заведеш?

— Да.

— Искам да кажа, в случай че той иска още да пие или да види нещо.

— Да. Знам много заведения, където никой не се интересува от другите.

— Иди да се нахраниш сега. Не пий нищо. Яж нещо тежко и тлъсто.

— Добре.

Равик отиде пак отсреща във „Фуке“. Струваше му се, че всичко това е недействително, че сякаш четеше някаква книга, гледаше някаква мелодрама или просто сънуваше. Обиколи пак и двете страни на „Фуке“. Терасите бяха препълнени. Провери внимателно всяка маса. Хааке го нямаше.

Той седна на малка маса до вратата, за да може да наблюдава и входа, и улицата. Две жени на съседна маса говореха за Скиапарели и Менбоше. Мъж с рядка брадичка седеше при тях, без да продумва. Няколко французи от другата страна говореха за политика. Единият беше за „Огнените кръстове“, другият за комунистите; останалите се надсмиваха и на двамата. Между другото всички наблюдаваха внимателно две красиви и самоуверени американки, които пиеха вермут.

Докато пиеше, Равик гледаше улицата. Не беше толкова глупав, та да не вярва в случайности. Само в художествената литература няма случайности. Всекидневният живот е изпълнен с най-глупавите. Във „Фуке“ остана половин час. Сега бе по-спокоен, отколкото на обед. Мина още веднъж през залата, която гледаше към „Шан-з-Елизе“ и се върна в хотела.

— Ето ти ключа на колата — каза Морозов. — Смених я. Сега имаш син „Талбот“ с кожени седалки. На другата бяха кадифени. Кожата се мие по-лесно. Колата е кабриолет. Можеш да караш с вдигнат или свален гюрук. Но дръж прозореца винаги отворен. Ако

стреляш в колата, прави го така, че куршумът да мине през отворения прозорец, за да не остави следи. Наех я за две седмици. За нищо на света не я откарвай в гаража, след като си свършиш работата. Остави я в някоя от страничните улици, които винаги са пълни с коли. Да се проветри. Паркирана е сега на улица „Бери“, срещу „Ланкастър“.

— Добре — отвърна Равик и сложи ключа до телефона.

— Ето ти документите на колата. Не можах да ти намеря шофьорска книжка. Защото не исках да разпитвам много хора.

— Не ми трябва. В Антиб карах през цялото време без книжка.

Равик остави документите на колата до ключовете.

— Паркирай в друга улица тая нощ — каза Морозов.

„Мелодрама — помисли Равик. — Глупава мелодрама!“

— Добре. Благодаря ти, Борис.

— Много бих искал да дойда с теб.

— А аз не искам. Човек трябва сам да върши такива работи.

— Разбира се. Не рискувай много, но не му давай шансове и на него. Просто го ликвидирай и толкова.

Равик се усмихна.

— Казвал си ми го милион пъти досега.

— Понякога и това не е достатъчно. В такива критични моменти на човек му идват наум какви ли не глупави идеи. Същото се случи с Волковски в Москва през 1915 година. Изведнъж решава, че не трябва да убива така хладнокръвно като ловците. По-късно го разстреля една свиня. Имаш ли достатъчно цигари?

— Стотина. Но мога да се обадя да ми донесат всичко, което ми е необходимо.

— Ела и ме събуди, ако не съм в „Шехеразада“.

— Ще дойда непременно, независимо дали ще стане нещо или не.

— Добре. Довиждане, Равик.

— Довиждане, Борис.

Равик затвори вратата след Морозов. Изведнъж в стаята стана много тихо. Той седна в един ъгъл на дивана. Погледна тапетите. Бяха от син плат и заковани с дървени летвички. През тези два дни бе изучил стаята много по-добре, отколкото всички други, в които бе живял години наред. Познаваше и огледалата, сивото кадифе по пода с тъмното петно до прозореца, знаеше всяко очертание на масата,

легло, калъфите за столовете... Всичко тук му бе до болка познато.
Само не и телефонът.

„Талботът“ беше на улица „Басано“, между едно „Рено“ и един „Мерцедес — Бенц“. Мерцедесът бе нов и с италиански номер. Равик изкара колата. Беше толкова нетърпелив, че не внимава достатъчно. Задната ѝ броня одра левия калник на „Мерцедеса“. Той не обърна внимание и се отправи бързо към булевард „Осман“.

Караше много бързо. Приятно беше да чувства, че колата му се подчинява и да прогони по този начин горчивото разочарование, което му тежеше на сърцето като камък.

Беше четири часът сутринта. Смяташе да чака още. Но изведнъж всичко му се стори безсмислено. Хааке бе забравил сигурно за тази среща. Или може би не е дошъл в Париж. Сега в Германия имаха други грижи...

Морозов беше пред вратата на „Шехеразада“. Равик остави колата на следващия ъгъл и се върна. Морозов го погледна изпитателно.

— Съобщиха ли ти какво предадох по телефона?

— Не. Защо?

— Потърсих те преди пет минути. Вътре има четирима германци. Единият от тях прилича на...

— Къде са?

— До оркестъра. Това е единствената маса с четирима мъже. Можеш да ги видиш още от вратата.

— Добре.

— Иди на малката маса до входа. Запазих я за теб.

— Добре, Борис.

Равик застана до вратата. Заведението беше тъмно. Прожекторът осветяваше дансинга. Там имаше певица в сребърна рокля. Малкият светлинен конус беше толкова ярък, че зад него нищо не можеше да се разпознае. Равик погледна масата до оркестъра. Не можеше да я види. Бялата светлина я откъсваше от погледа му.

Седна на масата до вратата. Келнерът му донесе бутилка водка. Оркестърът свиреше бавно. Сладникави неясни мелодии пълзяха наоколо като охлюви. „Ще те чакам, ще те чакам.“

Певицата се поклони. Гръмнаха ръкопляскания. Равик се наведе напред. Очакваше да угасят прожектора. Певицата се обърна към оркестъра. Циганинът кимна и вдигна цигулката. Цимбалът изпълни въздуха с няколко глухи арпежа. Втора песен. „Параклисът в лунната светлина“. Равик затвори очи. Едва понасяше чакането.

Преди края на песента се поизправи на стола си. Прожекторът угасна. Светлините по масите се появиха отново. Отначало виждаше само неясни очертания. Прекалено дълго бе гледал в прожектора. Затвори очи. След това ги отвори отново. И откри веднага масата.

После се отпусна бавно назад. Ни един от мъжете не беше Хааке. Равик остана дълго така. Почувства се изведнъж страшно изморен. Умората му тежеше на клепачите. Тя го обливаше на пристъпи, ту по-силно, ту по-слабо. След тишината на хотелската стая и новото разочарование, музиката, гласовете, глухият глъч го обгърнаха като мъгла. Подобно на сън, на лек унес, обзел мозъчните клетки, внезапно дошлите мисли и измерителното бдение.

По едно време в бледата мъгла, в която се въртяха няколко танцуващи двойки, зърна Жоан. Откритото ѝ жадно лице бе обърнато назад, главата ѝ бе до рамото на някакъв мъж. Нищо не изпита. „Никой не може да ти стане по-чужд от съществото, което някога си обичал“ — помисли уморено той. Когато загадъчната връзка между въображението и обекта му се скъса, от съзнанието до образа все още може да пробегне светкавица, да се зърне искра, долетяла сякаш от призрачни звезди; но тази светлина е вече мъртва. Тя вълнува, без да може да възпламени... Никакъв ток не минава сега през нея. Облегна глава на гърба на пейката. Кратка близост над бездни. Мракът на страстта с всичките му сладки имена! Цветя над тресавище, но опитах ли се да ги откъснеш, то мигновено те поглъща.

Равик стана. Трябваше да си отиде, преди още да е заспал. Повика келнера.

— Сметката, моля.

— Няма какво да плащате — отвърна келнерът.

— Защо?

— Защото не сте пили нищо.

— О, да, прав сте.

Даде му бакшиш и си тръгна.

— Не е ли той? — попита го отвън Морозов.

— Не — отговори Равик.

Морозов го погледна.

— Отказвам се. Смешна игра на индианци. От пет дни вече чакам. Хааке ми каза, че стои само два-три дни в Париж. Ако е така, трябва да си е заминал вече. Ако е идвал изобщо.

— Иди да спиш — предложи му Морозов.

— Не мога да спя. Ще отида в „Пренс дьо Гал“, ще взема куфарите си и ще освободя стаята.

— Добре — каза Морозов. — Тогава ще те видя утре на обяд там.

— Къде?

— В „Пренс дьо Гал“.

Равик го погледна.

— Да. Разбира се. Говоря глупости. Всъщност дали е така? Може би не.

— Почакай до утре вечер.

— Добре. Ще те видя. Лека нощ, Борис.

— Лека нощ.

Равик мина край „Озирис“. Паркира колата на ъгъла. Изтръпваше пред мисълта да се върне в стаята си в „Интернационал“. Може би ще успее да поспи тук няколко часа. Беше понеделник. В публичните домове бе спокойно. Портиерът го нямаше отвън. И вътре едва ли имаше някой.

Роланд стоеше на вратата, наблюдавайки голямата зала.

Музиката кънтеше в почти празното заведение.

— Май че няма работа днес? — попита Равик.

— Никаква. Само онзи досаден посетител. Похотлив като маймуна, но не иска да се качи горе с някое момиче. Нали ги знаеш! Искане му се, но се страхува. Пак германец. Плати вече. Сигурно скоро ще си ходи.

Равик погледна равнодушно към масата. Посетителят беше гърбом към него. При него седяха две момичета. Когато се наведе към

едно от тях, за да я хване за гърдите, Равик видя лицето му. Беше Хааке.

Той чу като насън гласа на Роланд. Не чу какво му казва. Забеляза само, че отстъпва назад и застава до вратата, за да може да наблюдава масата, без да го видят.

Гласът на Роланд най-после изплува.

— Да ти донеса ли коняк?

Скърцане откъм ложата на оркестъра, още беше като унесен, нещо му се бе свило в стомаха. Заби нокти в дланите си. Хааке не трябваше да го види тук. А Роланд не трябваше да забележи, че познава Хааке.

— Не — чу Равик собствения си глас. — Достатъчно пих. Германец, казваш? Познаваш ли го?

— Нямам понятие кой е. — Роланд вдигна рамене. — Всички ми се струват еднакви. Мисля все пак, че този не е идвал друг път. Не искаш ли настина да пийнеш нещо?

— Не. Минавах просто така...

Почувства погледа на Роланд и направи усилие да изглежда спокоен.

— Искях само да разбера кога точно ще бъде вечерята — каза той. — В четвъртък ли или в петък?

— В четвъртък, Равик. Ще дойдеш, нали?

— Разбира се! Искях само да уточня.

— Четвъртък в шест часа.

— Добре, ще бъда точен. Само това исках да знам. А сега трябва да си вървя. Лека нощ, Роланд.

— Лека нощ, Равик.

Внезапният рев на бялата нощ. Никакви сгради — камара от камъни, джунгла от прозорци. И изведнъж отново война, промъкващ се по пустата улица патрул. Колата е прикритие, моторът бучи, дебнеш из засада врага.

Да го застреля на излизане ли? Равик погледна улицата. Няколко коли, жълти светлини. Няколко котки. Под една улична лампа в далечината фигура, напомняща полицаи. Номерът на неговата кола. Шумът от изстрела. Роланд, която току-що го видя. Думите на Морозов: „Не рискувай много! Не си струва.“

Никакъв портиер. Никакво такси. В понеделник по това време оттук не минава никой. Още в минутата, когато помисли това, едно такси „Ситроен“ избръмча край него и спря пред входа. Шофьорът запали цигара и се прозя шумно. Равик почувства, че кожата му се свива. Зачака.

Помисли дали да слезе и да каже на шофьора, че в заведението няма вече никой. Невъзможно е. Да го изпрати с някаква задача, като предварително му плати. При Морозов. Той извади едно листче, написа няколко реда, скъса го, написа друго; Морозов да не го чака в „Шехеразада“; подписа се с измислено име.

Шофьорът запали мотора и потегли. Равик погледна след колата, но не можеше да види какво има вътре. Не знаеше дали Хааке не се е качил в колата, докато той пишеше. Включи на първа скорост и „Талботът“ профуча покрай ъгъла след таксито. Не виждаше никого през задното прозорче. Хааке седеше може би в ъгъла. Той задмина бавно таксито. Нищо не можа да различи в тъмната кола. Изостана и отново мина покрай нея, колкото е възможно по-близо. Шофьорът се извърна и започна да ругае.

— Пиян тъпак, искаш да ме бутнеш ли?

— В колата пътува един мой приятел.

— Не виждаш ли, пияни глупако — изкряска шофьорът, — че колата е празна?

Равик забеляза в същия миг, че таксиметърът не работи, направи остър завой и се върна.

Хааке бе застанал на ъгъла и махна с ръка към него.

— Ало, такси!

Равик се приближи и натисна спирачката.

— Такси? — попита Хааке.

— Не — отговори Равик, като се наведе през прозорчето. И каза: — Здравейте!

— Какво?

— Мисля, че се познаваме — каза Равик на немски. Хааке се наведе напред. Мнителността изчезна от лицето му.

— Господи... Господин фон... фон...

— Хорн.

— Вярно, вярно, господин фон Хорн! Разбира се! Какво съвпадение! Къде се губихте тия дни, драги?

— В Париж. Качете се. Не знаех, че отново сте тук.

— Аз ви търсих няколко пъти. Да не сте си сменили хотела?

— Не. Пак съм в „Пренс дьо Гал“. — Равик отвори вратата на колата. — Елате. Аз ще ви закарам. Няма лесно да намерите такси по това време.

Хааке сложи единия си крак на стъпалото. Равик почувства дъха му. Видя зачервеното му потно лице.

— „Пренс дьо Гал“ — каза Хааке. — Да, така беше, да го вземат дяволите! А аз ви търся в „Георг V“. — Той се засмя гръмко. — „Пренс дьо Гал“. Никой нищо не знаеше за вас. Сега разбирам! В „Пренс дьо Гал“, разбира се! Объркал съм имената. Не взех стария си бележник. Мислех, че съм запомнил.

Равик погледна към входа. Скоро нямаше оттам никой да излезе. Момичетата трябваше най-напред да се преоблекат. Въпреки това трябваше да го вкара възможно най-бързо в колата.

— Смятахте да влезете ли? — попита весело Хааке.

— Мислех, но е много късно.

Хааке въздъхна шумно.

— Вярно е, приятелю. Аз бях последният. Затварят вече.

— Няма значение. Тук така и така е скучно. Да отидем някъде другаде. Влизайте!

— Има ли още отворени заведения?

— Разбира се. Най-добрите едва сега започват. Те са специално за туристи.

— Така ли? А аз мислех... че това е едно от хубавите заведения.

— Нищо подобно. Има много по-интересни места! Това е най-обикновен публичен дом.

Равик натисна няколко пъти леко педала за газта. Моторът изреваваше и отново утихваше. Пресметнал бе правилно; Хааке се настани предпазливо до него.

— Много ми е приятно, че пак ви виждам — каза той. — Наистина много ми е приятно!

Равик протегна ръка пред него и затвори вратата.

— И аз също се радвам.

— Интересно заведение. Пълно с голи момичета. И като помисля само, че полицията позволява това! Повечето са болни, нали?

— Възможно е. В такива заведения човек никога не е сигурен.

Равик потегли.

— А нима някъде може да е напълно сигурен? — Хааке отхапа крайчеца на една пура. — Не бих искал да се върна в къщи заразен от трипер. От друга страна пък, човек живее само веднъж.

— Да — каза Равик, като му подаде запалката.

— Къде отиваме?

— Имате ли нещо против да започнем с някой дом за срещи?

— Какво е това?

— Посещава се от светски дами, които търсят приключения.

— Какво? Истински светски дами ли?

— Да. Дами, чиито съпрузи са стари и досадни или пък не печелят достатъчно.

— Но как... Нали не могат... Как става това?

— Идват за няколко часа, уж са канени на коктейл или вечеринка. Някои могат да бъдат поканени и по телефона. Това не са заведения като тези тук в Монмартр. Знам една много приятна къща от тоя род в Булонската гора. Съдържателката прилича на истинска херцогиня. Всичко е много изискано, дискретно и изящно.

Равик приказваше бавно и спокойно, като дишаше дълбоко. Усещаше, че прилича на екскурзовод, но си налагаше да говори, за да се успокои. Вените на ръцете му пулсираха. Той хвана здраво кормилото, за да преодолее неприятното чувство.

— Ще се изненадате, когато видите стаите — каза той. — Мебелите са стилни, килимите и гоблените — стари, виното — отлично, прислугата — изискана, а за жените можете да сте напълно сигурен.

Хааке изпусна няколко кълба дим от пурата си. След това се обърна към Равик.

— Всичко това звучи като приказка, господин фон Хорн. Остава още само един въпрос. Сигурно не е евтино.

— Уверявам ви, че не е скъпо.

— Зависи какво разбирате под думата скъпо — засмя се дрезгаво и малко стеснително Хааке. — За нас, немците, с малкото валута, която ни дават...

Равик поклати глава.

— Познавам много добре съдържателката. Тя ми е много задължена. Ще ни приеме като свои гости. Ще ви представя като мой

приятел и най-вероятно е, че няма да ви позволи да платите. Ако искате да дадете нещо, то ще е само тук-там някой бакшиш... много по-малко, отколкото се плаща за една бутилка в „Озирис“.

— Наистина ли?

— Сам ще видите.

Хааке се раздвижи на мястото си.

— Дявол да го вземе, това е наистина интересно. — И се усмихна весело на Равик. — Изглеждате добре осведомен. Трябва да сте направили голяма услуга на тая жена.

Равик го погледна.

— Такива заведения имат понякога неприятности с властите. Опити за шантаж. Сещате ли се какво имам предвид?

— И още как! — Хааке се позамисли малко. — Толкова ли сте влиятелен?

— Лично аз не. Но имам влиятелни приятели.

— И това е нещо. Бихме могли да ги използваме. Можем ли да поговорим някога по тоя въпрос?

— Разбира се. Колко време ще останете в Париж?

Хааке се засмя.

— Изглежда, че трябва винаги да ви срещам в навечерието на заминаването си. Тръгвам в седем и половина сутринта. — Той погледна часовника в колата. — След два часа и половина. Искан да ви предупредя. Трябва да бъда на Северната гара. Ще успеем ли?

— Сигурно. Ще трябва ли да се отбием в хотела ви преди това?

— Не. Куфарът ми е на гарата. Напуснах хотела следобед. Така икономисвам парите за едно спане. С малкото ни валута... — Той се засмя отново.

Равик усети изведнъж, че и той се смее. После стисна кормилото по-здраво.

„Невъзможно е — помисли той. — Това е невъзможно. Сигурно ще се случи още нещо, което ще осуети всичко. Не може толкова много случайности на едно място!“

Алкохолът упои Хааке, щом излязоха на чист въздух. Той започна да говори по-бавно и тежко. Настани се по-удобно в ъгъла и

задряма. Долната му устна се отпусна. Очите му се притвориха. Колата навлезе в безмълвния мрак на гората.

Фаровете летяха пред колата като бели призраци, измъквайки от мрака странните силуети на дърветата. През отворените прозорци нахлуваше мирис на акации. Гумите шумяха по асфалта тихо и непрекъснато, сякаш нямаше да престанат никога. Моторът бръмчеше приятелски, дълбоко и глухо във влажната нощ. Встрани блесна малко езеро, върбите се откриха на фона на тъмната букова гора. Росните ливади блестяха като седеф. Мадридското шосе. Шосето към вратата Сен Жам, шосето за Ньойи, заспала къща. Свежият полъх от реката Сена.

Равик тръгна по булеварда край Сена. Две лодки плаваха по осветените от луната води. От по-далечната излая куче. Откъм водата долетяха гласове. В предния край на първата лодка блесна светлина. Той не спря. Караше с умерена скорост, за да не пробуди Хааке, и продължаваше да се движи край Сена. Мислеше да спре тук. Невъзможно. Двете лодки бяха много близо до брега. Сви по „Рут дьо ла Фам“, за да се отдалечи от реката, после се върна на алеята „Лоншан“. Кара внимателно по нея, пресече алеята „Кралица Маргьорит“ и отби в по-тесни пътеки. Когато погледна към Хааке, забеляза, че е отворил очи и го гледаше. На слабата светлина на арматурното табло очите му светеха като сини мъниста. Погледът му го прониза като електрически ток.

— Събудихте ли се? — попита Равик.

Хааке не отговори. Погледна го, без да помръдне. Очите му също не се движеха. Най-после отрони:

— Къде сме?

— В Булонската гора. Недалеч от ресторант „Де Каскад“.

— От колко време пътуваме?

— От десет минути.

— Повече е.

— Едва ли.

— Погледнах часовника, преди да заспя. Пътуваме повече от половин час.

— Нима? — каза Равик. — Не мислех, че е минало толкова време. Скоро ще стигнем.

Хааке не сваляше очи от Равик.

— Къде отиваме?

— В дома за срещи.

Хааке се размърда и каза:

— Карайте обратно.

— Сега ли?

— Да.

Не беше вече пиан. Бе изтрезнял и буден. Лицето му — променено. Веселостта и добродушието бяха изчезнали. За пръв път Равик видя отново това лице, което познаваше и което се бе запечатало завинаги в паметта му тогава в стаята за мъчения на Гестапо. И изведнъж възбудата, която изпитваше, откакто бе срещнал Хааке, изчезна. Изчезна чувството, че ще убие човек, който нищо не му бе направил. В колата до него бе седял досега един добродушен гуляйджия и той напразно бе търсил в лицето на тоя човек основанията, които не му излизаха от главата, независимо за какво мислеше. А ето че изведнъж видя отново очите, които бе видял някога, когато се пробуждаше от безсъзнание след нечовешките мъчения. Същите студени очи, същият студен, тих и пронизващ глас...

Нещо се преобърна внезапно в Равик. Като променящ полюса си ток. Напрежението бе същото, но колебанието, нервността и несигурността се насочиха към една-единствена цел. И вече не съществуваше нищо друго. Годиците се превърнаха в пепел. Стаята със сивите стени се появи отново с ослепително белите лампи, с миризмата на кръв, кожа, пот, мъчения и ужас.

— Защо? — попита Равик.

— Трябва да се върна. Чакат ме в хотела.

— Но нали казахте, че багажът ви е на гарата.

— Да, там е. Но трябва да уредя още нещо, преди да замина. Забравил бях. Карайте обратно.

— Добре.

През последната седмица Равик бе минавал десетина пъти с колата из Булонската гора, и денем, и нощем. Знаеше много добре къде се намира. Още няколко минути. Той сви наляво по една тясна пътека.

— Връщаме ли се?

— Да.

Тежкият въздух под дърветата, които никога не пропускат слънчев лъч. По-гъст мрак, по-ярко сияние на фаровете. Равик видя в

огледалото, че лявата ръка на Хааке се отдалечава бавно и внимателно от вратата.

„Дясно кормило — помисли той, — слава Богу, че този «Талбот» е с дясно кормило.“ Направи завой и хвана кормилото с лявата си ръка. Престори се, че залита на завоя, след това даде пълна газ по правата алея, колата полетя напред и след няколко секунди натисна с все сила спирачката.

Колата подскочи. Спирачките изскърцаха. Равик натискаше с единия крак спирачката, а с другия бе стъпил здраво на пода, за да запази равновесие. Хааке, който се бе отпуснал и не очакваше подскачането на колата, политна напред. Той не можа да извади навреме ръката си от джоба и челото му се блъсна в ръба между предното стъкло и арматурното табло. В следващия миг Равик го удари в тила с тежкия френски ключ, който бе извадил от десния страничен джоб на колата. Хааке не се изправи. Отпусна се настрана. Дясното му рамо се опря в арматурното табло и задържа тялото.

Равик потегли веднага. Пресече алеята и намали светлините. Продължи да кара, като се ослушваше дали някой не е чул скърцането на спирачките. Размисли дали веднага да измъкне Хааке от колата и да го скрие в храстите, в случай че някой дойде. Спря на един кръстопът, загаси фаровете и мотора, изскочи от колата, вдигна капака на мотора, отвори вратата откъм Хааке и се ослуша. Ако някой мине насам, ще може да го чуе и да го види отдалеко. Имаше достатъчно време, за да завлече Хааке зад някой храст и да се престори, че поправя мотора.

Тишината бучеше. Беше толкова внезапна и неестествена, че на Равик се стори, че я чува. Стисна до болка юмруци. Знаеше, че бучи кръвта в ушите му. Пое бавно и дълбоко въздух.

Бученето се превърна в шумолене. Изведнъж го прониза силен звук. Ослуша се. Звукът ставаше все по-силен и металически, докато най-после разбра, че свирят щурци, а не ушите му. Чуваха се само щурците, запели призори в една малка ливада, която се разстилаше диагонално пред него.

Ливадата бе обляна от първите лъчи на зората. Равик спусна отново гюрука. Нямаше време за губене. Трябваше да свърши всичко, преди съвсем да се съмне. Огледа се. Мястото не беше удобно. В Булонската гора нямаше изобщо удобно място. Край Сена бе много светло. Не мислеше, че ще трябва да действа толкова късно. Той

заобиколи колата. Чу се дращене, след това стон. Една от ръцете на Хааке се бе измъкнала през отворената врата на колата и дращеше по метала. Равик забеляза, че държи още в ръка френския ключ. Той улови Хааке за яката, вдигна го, за да освободи глава та му, и го удари още два пъти. Охкането престана.

Нещо тропна. Огледа се и видя, че един пистолет бе паднал от седалката върху стъпалото. Хааке трябва да го е държал в ръка преди натискането на спирачката. Равик го хвърли обратно в колата.

Ослуша се отново. Щурци, ливади, небе, което ставаше все по-светло и по-светло и сякаш се отдалечаваше. Скоро слънцето щеше да изгрее. Равик отвори вратата. Издърпа Хааке от колата, свали предната седалка и се опита да натика трупа на пода между задната и предната седалка. Не успя. Мястото беше тясно. Заобиколи колата и отвори багажника. Бързо извади всичко от него. След това измъкна Хааке от колата и го завлече отзад. Той не беше още мъртъв. Бе много тежък. Лицето на Равик се обля в пот. Успя да набута тялото в багажника. Със свити крака, като дете в утробата на майката. Взе инструментите, една лопата и крика от земята и ги сложи отпред в колата. Някъде наблизко запя птиче. Той трепна. Стори му се, че никога не е чувал толкова звънка птича песен. После погледна ливадата; тя бе станала още по-светла.

Не биваше да се излага на никакви опасности. Върна се и полуотвори капака на багажника. Стъпи с левия крак на задната броня и подпря капака с коляното, така че да е леко отворен, а той да може лесно да действа с ръце в багажника. Ако някой мине, все едно, че поправя нещо. Можеше веднага да затвори капака. Предстоеше му много работа. Трябваше да доубие Хааке.

Главата бе близо до десния ъгъл. Виждаше се. Шията беше още мека, артериите туптяха. Той впи здраво ръце в гърлото му и го стисна.

Стори му се, че продължи цяла вечност. Главата помръдна. Съвсем леко. Тялото се опита да се отдръпне. Сякаш му пречеха дрехите. Устата зина. Птичето зачурулика отново. Подаде се езикът, дебел, жълт и обложен. Едното око изведнъж се отвори. То се впери в Равик така, сякаш го виждаше. Имаше чувството, че то всеки момент ще изскочи и ще го удари... След това тялото се отпусна. Равик стиска гърлото още известно време. Край.

Капакът тракна. Той направи няколко стъпки. После усети, че краката му треперят. Облегна се на едно дърво и повърна. Струваше му се, че ще повърне и червата си. Опитва се да спре, но напразно.

Когато вдигна отново глава, видя, че откъм ливадата идва човек, който гледаше към него. Равик не мръдна. Другият се приближаваше с бавна, равнодушна походка. Облечен бе като градинар или работник. Погледна към него. Равик се изплю и извади пакет цигари от джоба си. Запали една и пое дълбоко дима. Лютият дим прерязва гърлото му. Мъжът пресече алеята, погледна към мястото, където Равик бе повърнал, след това колата, после самия него. Не продума, а и лицето му нищо не издаваше. Отдалечи се бавно към кръстопътя.

Равик почака още няколко секунди. След това заключи багажника и запали мотора. Тук, в Булонската гора, не можеше да направи нищо повече. Беше много светло. Трябваше да отиде в Сен-Жермен. Познаваше добре гората там.

След час спря пред малка гостилничка. Беше много гладен, главата му бе замаяна. Остави колата пред сградата, където имаше две маси и няколко стола. Поръча си кафе с кифли и отиде да се измие. Умивалнята вонеше. Поиска чаша, за да си изплакне устата. После си изми ръцете и се върна.

Закуската беше на масата. Кафето миришеше като всяко кафе; над покривите прелитаха лястовички; слънцето простираше по стените на къщите първите си златисти килими. Хората отиваха на работа, една чистачка със запретната пола търкаше пода на бистрото. Спокойна утрин, каквато Равик отдавна не бе преживявал.

Изпи горещото кафе, но не можа да се реши да хапне. Не можеше нищо да пипне с ръцете си. Погледна ги. „Глупости — помисли си. — Дявол да го вземе, не искам сега да ме обземат разни мании! Трябва да ям.“ Изпи още една чаша кафе. Извади цигара от пакета, като се постара да не захапне докоснатия от ръката му край. „Не може да продължава така“ — помисли той. Но въпреки това не хапна нищо. — „Трябва най-напред да уредя всичко“ — реши той, стана и плати.

Стадо крави. Пеперуди. Слънце над нивите. Слънце по предното стъкло на колата. Слънце на покрива ѝ, слънце по лъскавия метал на багажника, където лежеше Хааке... убит, без да е разбрал от кого и защо. Трябваше да стане другояче. Да, другояче... „Хааке, позна ли ме? Знаеш ли кой съм?“

Той видя пред себе си зачервеното лице.

„Не, защо? Кой сте? Срецали ли сме се някога?“

„Да.“

„Кога? Говорили ли сме си на «ти»? Може би от кадетското училище? Не мога да си спомня.“

„Не си спомняш, Хааке. Не е от кадетското училище. А по-късно.“

„По-късно ли? Но вие сте живели в чужбина, а аз не съм излизал никога от Германия. Само през последните две години съм идвал в Париж. Може би сме пили...”

„Не, не сме пили заедно. И не беше тук. А в Германия, Хааке“.

Барьера. Железопътни релси. Градина, пълна с рози, флокси и слънчогледи. Чакане. Безкраен черен влак, който пухти в безкрайната утрин. В огледалото на колата се отразяват като живи очите, които бяха сега в багажника, превърнати в безжизнена пихтия и покрити с проникващия през процепа прах.

„В Германия ли? Да, разбирам. На някой партиен конгрес. В Нюрнберг. Мисля, че си спомням. Не беше ли в Нюрнбергерхоф?“

„Не, Хааке“. Равик говореше бавно на стъклото и чувстваше как черната вълна на миналото се връща към него. „Не в Нюрнбергер, а в Берлин.“

„В Берлин ли?“ Разсеченото от отражения призрачно лице прояви весело нетърпение. „Разкажете, приятелю, нека да чуя тая история! Не ме дръжте в напрежение. Не ме мъчете. Кога сме се виждали?“

Вълната на миналото се надигаше от земята.

„Когато ме мъчехте, Хааке. Именно тогава. Когато ме мъчехте“.

Плах, смутен смях.

„Не се шегувайте, приятелю.“

„Да, там, в ада, Хааке. Сетихте ли се сега кой съм?“

Нов смях, по-неуверен, по-смутен и тревожен.

„Как да се сетя? Виждам хиляди хора. Не мога да помня всяко лице. Ако намекувате за Гестапо...”

„Да, Хааке, Гестапо.“

Вдигане на рамене. Гузен поглед.

„Ако са ви разпитвали там...”

„Да. Спомняш ли си?“

Ново свиване на рамене.

„Как мога да си спомня! Разпитвали сме хиляди...”

„Разпитвали! Изтезавали, били до безсъзнание, смазвали бъбреци, чупели кости, хвърляли безчувствените тела в подземията, после отново измъчвали, обезобразявали, ритали в слабините... На това ли казвате разпит. Или може би на сърцераздирателните, ужасяващи степания на онези, които нямат вече сила да викат.

Скимтенето в полусъзнание, ритниците в корема, гумените палки, камшиците. Да, това именно вие наричате невинно «разпит».“

Равик погледна невидимото лице в стъклото, зад което се плъзгаха безшумно ниви с жито, макове и шипкови храсти, погледна го втренчено, устните му се раздвижиха и той изрече всичко, което желаше и трябваше да каже поне веднъж.

„Не мърдай. Или ще те застрелям като куче! Помниш ли малкия Макс Розенберг, който лежеше с разкъсано тяло в подземиято до мен и се опита да си разбие главата в циментовата стена, за да се спаси от нов «разпит»? А защо го разпитваха? Защото беше демократ! Ами Вилман, който уринираше кръв и бе останал без зъби и с едно око след твоя двучасов разпит... И защо? Защото беше католик и не вярваше, че вашият фюрер е нов месия. Ами Ризенфелд, чиито глава и гръб бяха заприличали на късчета сурово месо, който ни молеше да прегризем артериите му, защото нямаше зъби и не можеше да го стори сам, след като ти го беше «разпитвал»... И защо? Защото беше против войната и не вярваше, че културата се показва най-добре чрез бомби и огнехвъргачки. Разпит! Хиляди са били «разпитвани». Да... не мърдай, свиня такава! Пипнах те най-последно; сега отиваме в един дом с дебели стени, където ще бъдем съвсем сами и аз ще те «разпитвам» бавно, по цели дни, както разпитваше Розенберг, Вилман и Ризенфелд, както ни научихте, че се разпитва. А след това...”

Изведнъж Равик почувства, че колата се движеше много бързо. Отпусна газта. Къщи, село, кучета, кокошки, пуснати на паша коне, които препускаха, източили шии, с високо вдигнати глави, диви, напомнящи кентаври, изпълнени с бурен живот. Засмяна жена с панер дрехи. Пъстро пране, простряно по възетата като знаме на истинското щастие. Деца, които играят пред вратите. Видя всичко това ясно и като че през стъклена стена, съвсем близко и невероятно далечно, изпълнено с красота, покой и невинност, мъчително властно, далечно за него и завинаги недостижимо само заради тая нощ. Не съжаляваше. Така беше. И нищо повече.

Караше бавно. Единствената възможност да те спрат е, ако караш много бързо из селата. Часовникът. Пътуваше почти два часа вече. Възможно ли е? Не бе забелязал. Нищо не бе видял. Освен лицето, на което говореше...

Сен Жермен. Паркът. Черни решетки върху синьото небе, после дървета. Дървета. Алеи с дървета, парк с дървета, очаквани и желани дървета. А след това изведнъж и самата гора. Колата се движеше тихо. Гората се надигна като зелено-златиста вълна, изникна отляво и отдясно, закри кръгозора и обгърна всичко... включително бързото лъскаво насекомо, което се промъкваше, лъкатушейки в нея.

Земята бе мека и покрита с храсти. Намираше се далеч от шосето. Равик остави колата на стотина метра, за да може да я вижда. После взе лопатата и започна да копае. Лесно беше. Ако го види някой минувач, ще може да скрие лопатата и да се върне към колата, все едно, че е бил излязъл на разходка.

Изкопа достатъчно дълбока дупка, за да може да покрие добре тялото. След това докара колата при изкопания трап. Мъртвото тяло е тежко. Въпреки това докара колата само дотам, докдето почвата беше твърда, за да не остави следи от гумите.

Тялото беше още отпуснато. Довлече го до трапа и почна да го съблича и да струпва дрехите на куп. Това беше по-лесно, отколкото предполагаше. Остави голия труп, прибра дрехите в багажника и върна колата. Заклучи вратата на колата и багажника и все със себе си чук. Допускаше, че тялото може да бъде случайно открито и затова искаше да премахне всякаква възможност за установяване самоличността му.

За миг му се стори безкрайно тежко да се върне. Почувства непреодолимото желание да остави трупа, да се качи в колата и да избяга. Постоя известно време и се огледа. Няколко метра по-нататък две катерички се гонеха по дънера на един бук. Червеникавата им козина светеше на слънцето. Той продължи пътя си.

Подуто. Посиняло. Той покри лицето на Хааке с напоен в мастило вълнен парцал и почна да удря с чука. След първия удар се спря. Стори му се, че вдига много шум. След това продължи. Подир известно време вдигна парцала. Лицето беше неузнаваема маска, изпъстрена с черна съсирена кръв. „Като главата на Ризенфелд“ — помисли той. Почувства, че скърца със зъби. „Не като главата на Ризенфелд. Тя бе още по-страшна. Защото Ризенфелд беше още жив“.

Пръстенът на дясната ръка. Измъкна го и бутна трупа в изкопания трап. Дупката беше малко къса. Равик сви коленете му към корема и започна да хвърля с лопатата пръст. Това не му отне много време. Изравни пръстта и я покри с предварително изровен мъх.

Всичко бе добре заличено. Краищата на отделните парчета се виждаха само ако човек се наведе. После оправи храстите.

Чукът, лопатата, парцалът. Прибра всичко при дрехите в багажника. След това бавно се върна, за да провери няма ли някакви следи. Не забеляза почти нищо. Дъждът и новопоникналата трева ще заличат след няколко дни останалото.

Странно — обувките, чорапите, бельото на мъртвеца. Костюмът не толкова. Но чорапите, ризата, долното бельо бяха като призраци, сякаш носеха духа на умрелия. Неприятно му бе да ги пипа и да търси монограмите и етикетите по тях.

Равик свърши бързо и това. Изряза ги, след това направи един вързоп от дрехите и ги зарови. На десетина километра от трупа, достатъчно далеко, за да не бъдат открити едновременно с него.

После продължи пътуването, докато стигна до едва река. Взе изрязаните етикети и ги зави в хартия. Скъса на малки късчета бележника на Хааке и претърси портфейла му. Две банкноти по хиляда франка, билет за влака до Берлин, десет марки, няколко листчета с адреси и паспорта му. Прибра френските пари. В джоба на Хааке бе намерил още няколко петфранкови банкноти.

Погледна за миг билета. За Берлин. Странно беше да види това „За Берлин“. Скъса го и го остави при другите неща. Дълго разглежда паспорта. Важеше още за три години. Почувства изкушение да го задържи и да го използва. Този паспорт би бил много подходящ за живота, който води. Не би се двоумил, ако не съзнаваше опасността.

Скъса и паспорта. След това и десетмарковата банкнота. Задържа ключовете, револвера, пръстена и разписката за куфарите. Трябваше да помисли дали да ги потърси и по този начин да заличи всякакви следи от него в Париж. Сметката в хотела бе вече намерил и унищожил.

Изгори всичко. Това му отне повече време, отколкото предполагаше; имаше вестници, с които изгори по-лесно парчетата плат. След това хвърли пепелта в потока. Най-накрая прегледа и колата за петна от кръв. Нищо не откри. Изми грижливо чука и френския ключ и прибра всички инструменти в багажника. Изми ръцете си, колкото е възможно по-добре, извади цигара и седна да я изпуши.

Слънчевите лъчи падаха косо през високите буки. Равик седеше и пушеше, чувстваше главата си празна. Не мислеше за нищо.

Сети се за Сибил едва когато излезе отново на шосето към замъка, който се белееше в този светъл летен ден под вечното небе на осемнадесетия век. Спомни си изведнъж за нея и за пръв път не направи опит да прогони този спомен или да го задуши. Досега спомените му бяха спирали винаги до деня, когато Хааке я бе повикал. Припомнял си бе само израза на ужас и безумен страх по лицето ѝ. Всичко друго бе заличено. Никога не се бе замислял и над вестта, че се е обесила. Тогава не повярва. Възможно беше... Но кой знае какво се бе случило преди това? Не можеше да помисли за нея, без да почувства в мозъка си спазми, които превръщаха ръцете му в зверски лапи и сковаваха гърдите му в предсмъртни гърчове, отнемайки му по цели дни възможността да се отърве от червената мъгла на безпомощната надежда за мърт.

Сети се сега за Сибил и ето че спазмите и мъглата вече ги нямаше. Нещо се бе отпуснало, барикадата бе изчезнала, вековният израз на ужас се раздвижи, не беше вече смразен както през всичките тези години. Разкривените ѝ устни се притвориха, погледът загуби своята втрепеност, кръвта се върна постепенно в смъртно бледото лице. То не беше вече неизменна маска на ужас, а е отново оная позната Сибил, с която бе живял, чиято нежна гръд бе чувствал, която бе изпълвала като юнска вечер две години от живота му.

Изникнаха дни... вечери... като далечни забравени фойерверки, зърнати внезапно отвъд кръгозора. Заключената окървавена врата на миналото изведнъж леко и тихо се отвори и зад нея се появи отново градина... а не тъмното подземие на Гестапо.

Равик пътуваше повече от час. Не се върна в Париж. Спря на моста на Сена след Сен Жермен и хвърли във водите ключа и револвера на Хааке. После свали гюрука на колата и продължи пътя си.

Пътуваше из Франция в тихо лятно утро. Нощта бе почти забравена, останала бе десетилетия зад него. Това, което се случи преди няколко часа, потъна някъде... А това, което от години бе потискано, се пробуди загадъчно и го обгърна, сякаш никога не ги е разделяла пропаст.

Равик не знаеше какво става с него. Предполагаше, че ще се чувства изтощен, уморен, равнодушен или развълнуван. Очакваше отвращение, безмълвно оправдание, желание да се напие, да забрави...

но не и това чувство на облекчение и освобождение, като че най-сетне се бе отворила вратата към неговото минало. Той се огледа. Пред очите му постоянно се редяха все нови и нови картини, ред тополи извисяваха факловидната си зелена радост, разстилаха се полета с макове и синчец, откъм хлебарниците в малките села се носеше мирис на пресен хляб, детски гласчета от едно училище се сливаха със стърженето на някаква цигулка.

Какво мислеше по-рано, минавайки оттук? По-рано — преди няколко часа или преди цяла вечност? Къде остана стъклената стена? Къде остана чувството, че е откъснат от света? Всичко се бе изпарило като огряна от слънце роса. Той видя пак децата, които играеха пред къщите, видя препичащите се котки и кучета, пъстрото пране, развявано от вятъра, конете по ливадите, жената, която беше все още на полянката с щипки в ръка и простираше дълги редици от ризи. Видя всичко това и почувства, че принадлежи към тоя свят много повече, отколкото преди години. Нещо се разтопи в него, топлина обля сърцето му, това опожарено поле се раззелени, душата му си възвърна постепенно нормалното равновесие.

Седеше в колата и не смееше много да мърда, за да не прогони това чувство. То го изпълваше постепенно, кипеше в него, а той стоеше неподвижен и не искаше да повярва, че това е истина; и въпреки всичко чувстваше и разбираше, че то е настъпило. Очаквал бе, че сянката на Хааке ще седне до него и ще го загледа втренчено... А виждаше до себе си своя собствен живот, който се бе върнал и го гледаше. Две очи, отворени от години в безгласна и неотменна молба и обвинение, се бяха затворили. Устата се бе успокоила и две ръце, протегнати в ужас напред, се бяха отпуснали най-последно. Смъртта на Хааке бе освободила образа на Сибил от маската на смъртта, тя за миг се бе съживила и след това бе отлетяла кой знае къде. Можеше най-последно да се успокои и да потъне. Образът ѝ нямаше да се върне никога вече; тополите и липите го погребяха тихо, а след това остана само лятото, жуженето на пчелите и една ясна, властна, непреодолима умора, сякаш няколко нощи не бе спал и щеше да спи дълго или изобщо нямаше вече да заспи.

Остави колата на улица „Понсле.“ След като моторът изгасна, излезе от нея и почувства колко е изморен. Това не беше вече спокойната умора, която бе изпитвал по време на пътуването, а една властна жажда за сън. Тръгна към „Интернационал“. Трябваше да направи усилие за да може да върви. Слънцето тежеше като греда на плещите му. Спомни си, че трябва да се върне и да освободи апартамента в „Пренс дьо Гал“. Забравил бе това. Беше толкова уморен, че се запита дали не може да го стори по-късно. После се върна и отиде с такси до „Пренс дьо Гал“. След като плати, едва не забрави да поиска да донесат куфара му.

Почака в хладния хол. Вдясно, пред бара, няколко души пиеха „Мартини“. Докато чакаше носача, за малко не заспа. Даде му бакшиш и взе такси.

— На Източната гара — каза той достатъчно високо, така че да бъде чул от портиера и носача.

Накара шофьора да спре на ъгъла на улица „Ла Боети“.

— Сбъркал съм с един час — каза после на шофьора. — Много е рано още за моя влак. Спрете пред отсрещното бистро.

Плати, взе куфара си, влезе в бистрото и видя как таксито изчезна. След това се върна, повика нова кола и каза да го закарат в „Интернационал“.

В хола имаше само един заспал прислужник. Часът беше дванадесет. Съдържателката бе на обяд. Равик занесе куфара в стаята си. Съблече се и пусна душа. Ми се дълго и старателно. След това се изтърка със спирт. Освежи се. Остави настрана куфара и вещите, които бяха в него. Смени бельото и костюма си и слезе при Морозов.

— Тъкмо се готвех да те потърся — каза Морозов. — Днес съм свободен. Можем да обядваме в „Пренс дьо Гал“... — Той млъкна и погледна Равик изпитателно.

— Не е нужно вече — отвърна Равик.

Морозов го погледна.

— Всичко свърши — продължи той. — Тази сутрин. Не ме разпитвай. Спи ми се.

— Трябва ли ти нещо друго?

— Нищо. Всичко свърши. Имах късмет.

— Къде е колата?

— На улица „Понсле.“ Всичко е наред.

— Имаш ли нужда от нещо?

— Не. Заболя ме внезапно глава. Искам да поспя.

Ще сляза по-късно.

— Добре. Наистина ли нямаш нужда от нищо?

— Не — отговори Равик. — Вече не, Борис. Всичко стана лесно.

— Да не си забравил нещо?

— Струва ми се, че не. Не. Не съм. Не ми се говори за това. Първо трябва да поспя. По-късно. Тук ли ще бъдеш?

— Разбира се.

— Добре. Ще дойда после при теб.

Равик се върна в стаята си. Имаше ужасно главоболие. Постоя известно време на прозореца. Лилиите се белееха долу пред прозореца на Визенхоф. Отсреща се виждаше сивата стена с тъмните прозорци. Всичко свърши най-после. Беше убеден, че е правилно и заслужено, че така трябваше да стане, но ето всичко се свърши и нямаше вече какво да прави. Нищо не му оставаше. Никаква цел. От утре животът му нямаше да има смисъл. А днешният ден си отиваше бързо зад прозореца му.

Съблече се и се изми отново. Накисна ръцете си в спирт, след това ги изсуши, без да ги изтрие. Кожата около ставите на пръстите се опъна. Главата му тежеше, мозъкът сякаш се люлееше. Извади игла за инжекции, извари я в малък електрически чайник на перваза на прозореца. Водата повря известно време. Това клопочене му напомни поточето. Само поточето. Счупи крайчеца на две ампули и напълни спринцовката с безцветната течност. Направи си инжекция и легна. След това взе стария си халат и се покри. Почувства се като дванадесетгодишно дете, уморено и изоставено в самота на детството и младостта.

Събуди се привечер. Розовият залез бавно се спускаше над покривите. От долния етаж се чуваха гласовете на Визенхоф и госпожа Голдберг. Не разбра за какво говорят. И не го интересуваше, чувстваше се като човек, спал следобед, без да е свикнал на това, — отделен от всякакви връзки и готов да се самоубие веднага, без много да мисли. „Бих желал сега да оперирам“ — помисли той. Някой тежък, почти безнадежден случай. Спомни си, че не е хапнал нищо през целия ден и

изведнъж почувства ужасен глад. Главоболието бе изчезнало. Облече се и слезе долу.

Морозов седеше по риза до масата в стаята си и разрешаваше някаква задача на шах. Стаята му беше почти празна. На стената бе окачена униформата му. В един ъгъл имаше икона и запалено кандило. В друг — маса със самовар, в трети — модерен хладилник. Той беше разкошът на Морозов. Там държеше водка, хранителни продукти и бира. Пред леглото имаше турски килим.

Морозов стана, без да продума, и донесе две чаши и бутилка водка.

— Зубровка — добави после и наля чашите.

— Не искам нищо да пия, Борис — каза Равик, като седна на масата. — Ужасно съм гладен.

— Добре, да отидем да хапнем нещо. Междувременно... — Морозов почна да се рови в хладилника и извади черен руски хляб, краставички, масло и кутийка хайвер. — Да хапнем от това. Хайверът ми е подарък от главния готвач на „Шехеразада“. Не е за пренебрегване.

— Стига с този театър, Борис — каза Равик. — Срецнах го пред „Озирис“. Убих го в Булонската гора, а в Сен Жермен го погребях.

— Видя ли те някой?

— Не. Никой не ме видя дори и пред „Озирис“.

— Никъде ли?

— Един човек мина през полянката в Булонската гора. Когато всичко бе вече свършено. Не видя нищо друго освен колата и мен. В този момент аз точно повръщах. Можеше да съм пиян или да ми е станало лошо. Няма нищо необикновено.

— Какво направи с вещите му?

— Зарових ги. Извадих етикетите на магазините и ги изгорих заедно с документите му. Взех парите и разписката за багажа, оставен на Северната гара. Платил бе стаята си в хотела, защото трябваше да замине тая сутрин.

— Това наистина се казва късмет. Следи от кръв?

— Никакви. Мина без кръв. Напуснах стаята в „Пренс дьо Гал“. Прибрах и вещите си. Хората, с които се е срещал, вероятно ще предположат, че вече си е заминал. Ако приберем и багажа му, никакви следи не ще останат в Париж.

— В Берлин ще разберат, че не се е върнал, и ще го потърсят тук.

— Но щом багажът му не е тук, не ще могат да разберат къде е отишъл.

— Ще разберат. Ще узнаят, че не е използвал билета си за спалния вагон. Изгори ли го?

— Да.

— Изгори тогава и разписката за багажа.

— Можем да я изпратим в гардероба на гарата с молба да изпратят куфарите му в Берлин или някъде другаде.

— Все едно е. По-добре да я изгорим. Колкото повече се занимаваш с това, толкова по-подозрителен ставаш. Така той просто е изчезнал. Това се случва често в Париж. Ще започнат издирвания и ако им провърви, могат да открият къде са го видели за последен път. В „Озирис“. Влиза ли вътре?

— Да. Само за миг. И го видях. Но той не. След това го чаках навън. Там не ни видя никой.

— Могат да разпитват кой е бил по това време в „Озирис“. Роланд ще си спомни, че ти си бил там.

— Там ходя често. Това още не значи нищо.

— По-добре е да не те разпитват. Емигрант без документи. Знае ли Роланд къде живееш?

— Не. Но знае адреса на Вебер. Той е официалният лекар на заведението. Само че Роланд напуска след няколко дни.

— Няма значение. Ще научат къде е отишла. — Морозов наля водка в чашата си. — Слушай, Равик, струва ми се, че ще е най-добре да изчезнеш за няколко седмици.

Равик го погледна.

— Лесно е да се каже, Борис. Но къде да отида?

— Навсякъде, където има много хора. Иди в Кан или Довил. Там сега е препълнено и лесно можеш да изчезнеш сред множеството. Или в Антиб. Мястото ти е познато. А там никой не иска документи. От Вебер и Роланд винаги мога да науча дали полицията те търси като свидетел.

Равик поклати отрицателно глава.

— Най-добре е да си стоя, където съм. И да се държа така, като че нищо не се е случило.

— Но не и в сегашното положение.

Равик погледна Морозов.

— Няма да бягам. Ще остана тук. И това е част от делото. Не разбираш ли?

Морозов не отговори веднага.

— Изгори най-напред разписката за багажа — каза после той.

Равик извади от джоба си разписката. Запали я и я изгори в пепелника. Морозов взе медната паничка и изхвърли през прозореца фината пепел.

— Така. Уреди се и това. Имаш ли още нещо негово у себе си?

— Пари.

— Дай да ги видя.

Морозов ги прегледа. По банкнотите нямаше никакви белези.

— Лесно можеш да се отървеш от тях. Какво смяташ да ги правиш?

— Да ги изпратя анонимно на фонда за бежанци.

— Размени ги утре, а ги изпрати след две седмици.

— Добре.

Равик сложи банкнотите в джоба си. Когато ги сгъваше, се сети, че яде. Погледна бързо ръцете си. Какви странни мисли го бяха обзели тая сутрин! Той взе още едно парче от пресния черен хляб.

— Къде ще отидем да ядем? — попита Морозов.

— Където и да е.

Морозов го погледна. Равик се усмихна. За пръв път.

— Слушай, Борис — каза той, — не ме гледай като медицинска сестра, която очаква някой да получи пред нея нервен припадък. Очистих един скот, който заслужаваше хилядократно по-лоша съдба. Убивал съм десетки хора, с които не ме е свързвало нищо, и съм получавал ордени за това, убивал съм ги не в честна борба, а промъквайки се зад гърба им, дебнейки ги из засада, тогава, когато те изобщо не са очаквали. Но тогава беше война и затова никой не може да ме осъди. Единствено съжалявам, че не можах да кажа в очите на Хааке всичко, което мисля, а изпитвах страшно желание да го сторя. Него го няма, той не ще измъчва вече никого. Аз спах, прогоних всички мисли за случилото се и го чувствам като нещо далечно, сякаш съм го прочел във вестника.

— Добре — отвърна Морозов, като закопча сакото си. — Да тръгваме. Искам да пийна нещо.

— Ти ли? — попита Равик и го погледна.
— Да, аз — отговори Морозов и добави след кратко колебание:
— За пръв път се чувствам остарял.

Прощалната вечер на Роланд започна точно в шест. Трая само един час. Работата започваше в седем.

Масата беше сложена в една съседна зала. Всички проститутки бяха облечени. Повечето бяха в черни копиринени рокли. Понеже ги бе виждал винаги голи или в съвсем прозрачни дрехи, Равик мъчно можа да познае повечето от тях. Само пет-шест бяха останали в голямата зала, за да обслужват посетителите в случай на нужда. Те щяха да се преоблекат в седем часа и да дойдат на празненството. Никоя нямаше да се яви в професионалния си костюм. Това не беше нареждане на съдържателката; момичетата го пожелаха сами. Равик не бе и очаквал нещо друго. Той знаеше каква е етикецията при проститутките, много по-строга от тая във висшето общество.

Момичетата бяха събрали пари и подариха на Роланд шест плетени стола за ресторанта ѝ. Съдържателката ѝ подари една каса, Равик — две мраморни маси, които подхождаха на столовете. Той беше единственото външно лице и единственият мъж.

Вечерята почна в шест часа и пет минути. Съдържателката седеше на почетното място. Роланд беше от дясната, а Равик от лявата ѝ страна. По-нататък следваха новата управителка, помощник-управителката и момичетата.

Ордьоврите бяха отлични. Страсбургски гъши дроб, домашна баница с месо и старо шери към тях. На Равик донесоха бутилка водка. Мразеше шери. После поднесоха калкан с вино Мърсо от 1933 година. Рибата беше от същото качество като в „Максим“. Виното бе леко, младо и подхождащо за яденето. След това имаше пресни зелени аспержи, печено пиле, хрупкаво и крехко, вкусна салата със съвсем лек дъх на чесън и към всичко това вино Шато Сен Емилиои. В горния край на масата пиеха бутилка „Романе конти“ от 1921 година.

— Момичетата не го харесват — заяви съдържателката. Равик го хареса. Поднесоха му втора бутилка. Той се отказа в замяна на това от

шампанското и шоколадовия крем. Към виното той и съдържателката ядоха сирене „Бри“ с пресен бял хляб.

Разговорът на масата напомняше разговор в пансион за девизи. Подарените столове бяха украсени с панделки. Касата лъщеше. Мраморните маси светеха. В залата витаеше някаква тъга. Съдържателката беше в черно. С брилянти. Но не много. Една брошка и един пръстен. Прекрасни синьобелезникави камъни. Никаква корона, при все че бе станала вече графиня. Беше жена с вкус. Обичаше брилянтите. Каза, че днес рубините и изумрудите са опасни. Брилянтите са по-сигурни. Бъбреше с Роланд и Равик. Беше образована, приказките ѝ бяха приятни, весели и духовити. Цитираше Монтен, Шатобриан и Волтер. Белите ѝ, леко синкави коси блестяха над умното и насмешливо лице.

В седем часа след кафето момичетата станаха като послушни пансионерки. Благодариха учтиво на съдържателката и се сбогуваха с Роланд. Съдържателката остана още малко. Поръча да донесат арманяк, какъвто. Равик досега не бе пил. Момичетата, които бяха останали на пост в залата, се появиха измити, с много по-малко грим, отколкото когато са на работа и с вечерни рокли. Съдържателката почака, докато поднесоха риба и на новодошлите. Размени по няколко думи с всяка от тях и им благодари, че са се жертвали да работят през този час. След това много мило се сбогува.

— Роланд, ще ви видя ли преди да заминете...

— Разбира се, госпожо.

— Мога ли да ви оставя арманяка? — обърна се тя към Равик.

Той ѝ благодари. Съдържателката излезе. Истинска дама от висшето общество.

Равик взе бутилката и седна до Роланд.

— Кога заминаваш? — попита я той.

— Утре следобед в четири и седем минути.

— Ще дойда на гарата.

— Не, Равик, не може. Годеникът ми ще пристигне тази вечер. Заедно ще заминем. Разбираш защо не можеш да дойдеш, нали? Ще се учуди.

— Естествено.

— Възнамерявам да купим още някои работи утре сутринта и да изпратим всичко преди заминаването ни. Тази вечер ще се преместя в

„Белфор“. Хубав, евтин и чист хотел.

— Там ли е отседнал и годеникът ти?

— Не, разбира се — каза изненадано Роланд. — Не сме женени още.

— Забравих.

Равик знаеше, че това не е преструвка. Роланд беше буржоазка, която е работила. Нямаше значение дали в девически пансион или в публичен дом. Сега напускаше работата; всичко се бе свършило и тя се връщаше към своя буржоазен мир, без да отнесе каквато и да е следа от другия. Така беше и с много други проститутки. Някои от тях ставаха отлични съпруги. Да си проститутка, значеше да имаш сериозна професия, а не порок. Съзнанието за това ги спасяваше от пълно падение.

Роланд взе бутилката с арманяка и наля отново чашата на Равик. След това извади от чантата си едно листче.

— Ако решиш някога да напуснеш Париж — ето новият ни адрес. Можеш да дойдеш, когато пожелаеш.

Равик погледна бележката.

— Имам две имена — каза Роланд. — Едното е за първите две седмици. Моето. А след това името на годеника ми.

Равик прибра бележката в джоба си.

— Благодаря, Роланд. Засега оставам в Париж. Освен това годеникът ти би се учудил сигурно, ако внезапно довтасам.

— Казваш това, защото не исках да дойдеш на гарата ли? Това е нещо друго. Давам ти бележката в случай, че някога ти се наложи да напуснеш Париж. И то набързо.

Той вдигна глава и я погледна учудено.

— Защо?

— Слушай, Равик — отвърна тя. — Ти си бежанец.

А бежанците изпадат понякога в затруднения. Добре е да знаеш къде можеш да отидеш в такъв случай и да знаеш, че полицията няма да те открие.

— Откъде знаеш, че съм бежанец?

— Знам. Но не съм казвала никому. Това не засяга другите. Вземи адреса и ако ти потрябва някой ден, ела. У нас никой няма да те търси.

— Добре. Благодаря, Роланд.

— Преди два дни тук идва един полицаи. Пита за някакъв германец. Искаше да знае идвал ли е.

— Така ли? — попита внимателно Равик.

— Да. За онзи, който беше тук при последното ти идване. Сигурно не си спомняш вече. Един дебел, плешив мъж. Седнал бе с Ивон и Клер. Полицаят питаше бил ли е тук и кой друг е бил по същото време.

— Не си спомням — каза Равик.

— Сигурна съм, че не си го забелязал. Но аз не му казах, разбира се, че си идвал оная вечер.

Равик кимна.

— По-добре да не знаят — заяви Роланд. — По този начин няма да дам на фантетата възможност да преследват невинни хора за това, че нямат паспорти.

— Разбира се. Каза ли полицаят какво иска?

Роланд вдигна рамене.

— Не. А не е и наша работа да го питаме. Казах му, че никой не е идвал. Това е правило в нашето заведение. Ние никога нищо не знаем. Така е по-добре. А той и не прояви особен интерес.

— Така ли?

Роланд се усмихна.

— Трябва да знаеш, Равик, че повечето французи не искат и да знаят какво може да се случи на някой немски турист. Ние си имаме достатъчно грижи.

Тя стана.

— А сега трябва да си вървя. Сбогом, Равик.

— Сбогом, Роланд. Без теб тук няма да е вече тъй хубаво.

Тя се усмихна.

— Отначало може би не. Но скоро ще стане.

Отиде да се сбогува с момичетата. На минаване погледна към касата, столовете и масите. Практични подаръци. Тя си ги представяше вече в кафенето си; особено касата. Тази каса означаваше приходи, сигурност, дом и благоденствие. Роланд се поколеба за миг, но не можа да устои. Извади няколко монети от чантата си, сложи ги в лъскавата каса и я завъртя. На прозорчето се появи сумата два и половина франка, касата се отвори и Роланд прибра с щастлива детска усмивка собствените си пари.

Любопитни момичетата я заобиколиха. Роланд повтори операцията и плати франк и седемдесет и пет.

— Какво може да се получи във вашето заведение за един франк и седемдесет и пет сантима? — попита Маргьорит, по прякор Кобилата.

Роланд помисли. После отвърна:

— Едно дюбоне, два пъти перно.

— А колко струват амерпиконът или бирата?

— По седемдесет сантима. — Роланд записа нула франка и седемдесет сантима.

— Евтино е — каза Кобилата.

— При нас трябва да е по-евтино, отколкото в Париж — обясни Роланд.

Момичетата наредиха столовете около двете мраморни маси, седнаха внимателно, пригладиха копринените си рокли и започнаха да се държат като посетителки в бъдещото кафене на Роланд.

— Три чая с английски бисквити, госпожо Роланд — каза Дейзи, нежна руса девойка, любимка главно на женените посетители.

— Седем франка и осемдесет. — Роланд маркира на касата си. — Съжалявам, но английските бисквити са много скъпи.

От съседната маса Маргьорит-Кобилата вдигна глава, след като точно премисли всичко.

— Две бутилки помри — поръча тържествено тя. Обичаше Роланд и искаше да ѝ го покаже.

— Деветдесет франка. Хубаво помри.

— И четири коняка — изпръхтя Кобилата, — Днес имам рожден ден.

— Четири франка и четиридесет. — Касата изтрака.

— Четири кафета с целувки.

— Три франка и шестдесет.

Възхитена Кобилата погледна Роланд. Не можеше да измисли нищо повече.

Момичетата заобиколиха касата.

— Колко прави всичко, госпожо Роланд?

Тя им показва бележката с отпечатаните цифри.

— Сто и пет франка и осемдесет сантима.

— И колко е печалбата?

— Около тридесет франка. Главно от шампанското. От него много се печели.

— Добре — каза Кобилата. — Добре! Така винаги да ви върви.

Роланд се върна при Равик. Очите ѝ сияеха като на човек, който е влюбен или печели.

— Сбогом, Равик, не забравяй какво ти казах.

— Няма. Сбогом, Роланд.

Тя излезе — силна, изправена, уверена. Бъдещето беше за нея ясно, а животът — хубав.

Равик седеше с Морозов пред „Фуке“. Беше девет часът вечерта. Терасата бе препълнена. Две улични лампи светеха някъде зад Арката със студена бяла светлина.

— Плъховете напускат Париж — каза Морозов. — В „Интернационал“ има три празни стаи. Това не се е случвало от 1933 година насам.

— Други емигранти ще дойдат и ще ги заемат.

— Какви? Имали сме руснаци, италианци, поляци, испанци, германци.

— Французи — добави Равик. — От граничните области. Бежанци, както през последната война.

Морозов вдигна чашата си, видя, че е празна, и по вика келнера.

— Още една кана пуйи.

— А ти какво ще правиш, Равик? — попита той.

— В качеството си на плъх ли?

— Да.

— И плъховете се нуждаят днес от паспорти и визи.

Морозов го погледна неодобрително.

— Имал ли си досега паспорт? Не. И въпреки това си бил в Прага, Виена, Цюрих, Испания и Париж. А сега е вече време да изчезнеш от тук.

— Къде да отида? — попита Равик. После взе донесената кана. Тя бе толкова студена, че се беше изпотила. Той наля от пивкото вино. — В Испания? Там чакат фалангистите.

— В Швейцария.

— Швейцария е много малка. Бил съм там три пъти. Полицията ме хващаше винаги още на втората седмица и ме връщаше във Франция.

— В Англия. Да отидеш там нелегално от Белгия.

— Невъзможно. В Англия ги залавят още на пристанището и ги връщат в Белгия. А Белгия не е страна, в която могат да живеят емигранти.

— В Америка не можеш да отидеш. Какво ще кажеш за Мексико?

— Препълнено е. А и там можеш да отидеш само ако имаш документи.

— Никакви ли нямаш?

— Имах само няколко свидетелства за освобождаване от затворите, в които съм лежал под различни имена поради незаконно влизане в страната. А те не ми трябва и затова веднага съм ги унищожавал, разбира се.

Морозов мълчеше.

— Няма вече къде да се бяга, Борис — каза Равик. — Този момент все някога настъпва.

— Нали знаеш какво те очаква, ако се обяви война?

— Разбира се. Френски концентрационен лагер. Ще бъде лошо, защото не са подготвени за това.

— Тогава?

Равик вдигна рамене.

— Няма защо да мислим толкова напред.

— Добре. Но знаеш ли какво може да се случи, ако Франция падне, докато се намираш в концентрационния лагер? Германците ще те пипнат.

— Мен и много други. Евентуално. А може пък французите да ни пуснат преди това. Кой знае?

— Тогава?

Равик извади една цигара от джоба си.

— Няма защо да говорим за това, Борис. Не мога да напусна Франция. Всичко друго е опасно или недостижимо. А пък и не ми се ходи никъде.

— Вече не ти се ходи никъде?

— Да. Мислих по този въпрос. Трудно ми е да ти обясня защо, но не ми се ходи никъде.

Морозов замълча. Погледна тълпата и каза:

— Жоан е тук.

Тя бе седнала доста далеч с един мъж на маса, обърната към авеню „Георг V“.

— Познаваш ли го? — попита Морозов. Равик погледна.

— Не.

— Изглежда, често ги сменя.

— Живее си живота — отвърна равнодушно Равик. — Като повечето от нас. Запъхтява се от страх да не пропусне нещо.

— Това може да се нарече и другояче.

— Може. Но не променя нещата. Неспokoен дух, приятелю. Болестта на последните двадесет и пет години. Никой вече не вярва, че със спестяванията си ще живее спокойно на старини. Всеки надушва пожара и се опитва да сграбчи, каквото може. Това, разбира се, не се отнася за теб. Ти си привърженик на дребните удоволствия.

Морозов не отговори.

— Тя не разбира нищо от шапки — каза Равик. — Погледни с каква шапка е само! Изобщо има лош вкус. В това е силата ѝ. Културата омаломощава. Всичко се свежда в края на краищата до простия инстинкт за живот. Ти самият си чудесен пример за това.

— Остави ме да се порадвам на простите си наслади, ветрогоней такъв! — усмихна се Морозов. — Непридирчивият харесва всичко. И няма да остане никога с празни ръце. Глупаво е да търсиш на шестдесет години любов, все едно да искаш да спечелиш на карти, когато партньорите ти шмекеруват. Един приятен публичен дом може да те успокои. Този, в който аз ходя, има шестнадесет млади жени. Там срещу малко пари аз се чувствам като истински паша. Ласките, които получавам, са много по-искрени от тия, измолвани от някой роб на любовта. Повтарям — роб на любовта.

— Разбирам те, Борис.

— Добре. Да си доизпием тогава виното. Студеното леко пуйи. А след това да подишаме сребристия парижки въздух, докато е все още чист.

— Съгласен съм. Забеляза ли, че кестените цъфтят тази година за втори път?

Морозов кимна. След това посочи към небето, където трептеше Марс — голяма червена звезда над тъмните покриви.

— Да. Казват също, че онзи приятел горе от години не е бил толкова близо до земята. — Той се засмя. — Скоро ще прочетем, че някъде се е родило дете с белег, приличащ на меч. А другаде е валил кървав дъжд. От злокобните предзнаменования липсва единствено загадъчната комета от Средновековието.

— Ето я и кометата! — Равик посочи неоновите реклами над сградата на вестника, които се гонеха непрекъснато, и тълпата, застанала мълчаливо и загледана втренчено в тях.

Те поседяха известно време. Един акордеонист застана на края на тротоара и засвири „Ла Палома“. Продавачите на килими пристигнаха с копринени персийски килими на рамене. Едно момче продаваше по масите фъстъци. Всичко беше по старому, докато се появиха и вестникарчетата. Хората моментално разграбиха вестниците от ръцете им; след няколко секунди терасата с разгърнатите вестници изглеждаше покрита от рояк огромни, бели, безкръвни молци, застанали жадно над своите жертви с безшумно пляскащи криле.

— Жоан си отива — заяви Морозов.

— Къде е?

— Ей там.

Жоан пресече улицата и отиде до една открита зелена кола, спряла пред „Шан-з-Елизе“. Тя не видя Равик.

Мъжът, който я придружаваше, заобиколи колата и седна на кормилото. Носеше шапка и беше сравнително млад. Изкара умело колата от редицата други, които бяха паркирани тук. Бе марка „Дьолае“.

— Хубава кола — каза Равик.

— Хубави гуми — добави Морозов и изсумтя презрително. — Железни човече Равик — продължи гневно той. — Равнодушни средноевропейско! Хубава кола... Вих те разбрал, ако кажеш: „Проклетата улиčníца“.

Равик се усмихна.

— Какво значение има? Уличница или светица — важно е как човек постъпва с тях. Ти не разбираш това, мирни покровителю на публичните Домове, с твоите шестнадесет жени! Любовта не е търговец, който желае възвръщаемост на вложения капитал. А за

въображението са потребни само няколко куки, за да закачи булото си. Все едно дали са златни, тенекиени или ръждясали. Това було се закачва всякъде, където може. Щом ги покрие булото от лунни лъчи и седеф, и тръните, и розите се превръщат във вълшебна приказка от „Хиляда и една нощ“.

Морозов отпи глътка вино.

— Приказваш повече, отколкото трябва — каза той. — Пък и неверни неща.

— Знам. Но понякога блуждаещата звезда може да ти покаже пътя в мрака, Борис.

Откъм площад „Етоал“ бавно и със сребърни стъпки идваше хлад. Равик сложи ръка върху изпотената кана с вино. Почувства студенина под ръката си. И животът охладняваше в сърцето му. Сякаш този хлад долиташе от спокойния лъх на нощта; с него идваше и дълбокото безразличие към съдбата. Към съдбата и към бъдещето. Кога друг път се бе чувствал така? В Антиб, спомни си той, когато бе разбрал, че Жоан ще го напусне. Безразличие, което се превърна в равнодушие. Както и решението да не бяга. Да не бяга вече. Те бяха свързани едно с друго. Той бе осъществил и отмъщението, и любовта. Това му стигаше. Не беше всичко, но все пак твърде много. След убийството на Хааке не бе напуснал Париж. Нямахте и сега да го напусне. Тия неща бяха свързани. Който се ползува от щастливия случай, трябва да може и да се отказва от него. Това не беше примирение, а спокойно решение, което не се поддава на никаква логика. Нямахте място вече за колебания. Той се бе успокоил. Сега чакаше, съвземаше се и се оглеждаше. Беше обзет от онова тайнствено равнодушие, което винаги те завладява в навечерието на преломни събития. Нищо вече нямаше значение. Всички реки бяха пресъхнали. Някъде в нощта море надигаше води, но утрото щеше да покаже накъде ще тръгнат те.

— Трябва да си вървя — каза Морозов, като погледна часовника си.

— Добре. Аз ще остана, Борис.

— За да се порадваш на последните вечери пред Залеа на Боговете ли?

— Именно. Те никога вече няма да се повторят.

— Толкова ли е лошо това?

— Не. И ние няма да се повторим. Вчерашният ден е безвъзвратно загубен и никакви сълзи или магии не могат да го върнат.

— Много приказваш. — Морозов стана. — Бъди благодарен, че присъстваш на агонията на един век. И то на един лош век.

— Той все пак е нашият. А пък ти говориш прекалено малко, Борис.

Морозов допи виното си прав. След това остави чашата така предпазливо, сякаш е динамит, и изтри брадата си. Беше в цивилни дрехи и изглеждаше пред Равик едър и силен.

— Не мисли, че не разбирам защо не искаш да напуснеш Париж — каза бавно той. — Разбирам добре нежеланието ти да отидеш някъде.

Равик се върна рано в хотела. В хола видя една малка, загубена фигура, която стана развълнувано при влизането му, като се подпря някак особено на двете си ръце. Забеляза, че единият крачол на панталона висеше без крак. Вместо него отдолу се подаваше мръсен, подбит дървен кол.

— Докторе, докторе!

Равик се вгледа по-внимателно и видя в полутъмния хол едно широко усмихнато юношеско лице.

— Жано — каза изненадан той. — Жано е, разбира се!

— Да. Същият. Чакам ви цялата вечер. Едва днес следобед можах да намеря адреса ви. Много пъти се опитвах да го получа от онази стара вещица, старшата сестра в болницата. Но тя винаги ми казваше, че не сте в Париж.

— Нямаше ме наистина известно време.

— Най-последен следобед ми каза, че живеете тук. И аз дойдох веднага — добави Жано сияещ.

— Да не е станало нещо с крака ти? — попита Равик.

— Не. — Жано потупа кола, сякаш галеше гърба на вярно куче. — Абсолютно нищо! Всичко е наред.

Равик погледна кола.

— Виждам, че си постигнал целта си. Но как успя да се справиш със застрахователното дружество?

— Не много трудно. Дадоха ми изкуствен крак. Но аз получих стойността му от магазина срещу петнадесет на сто отстъпка.

— Ами млекарничката?

— Затова именно съм дошъл. Отворихме млекарничка. Малка е, но можем да се оправим. Мама продава. Аз се занимавам с доставките и сметките. Имам добри снабдители. Направо от провинцията.

Накуцвайки, Жано се приближи до изтъркания диван и остави един пакет, завит в тъмнокафява амбалажна хартия.

— Това е за вас, докторе. Донесох ви го. Не е кой знае какво. Но е от нашия магазин — хляб, масло, сирене и яйца. Ако не ви се излиза, можете да се навечеряте с това, нали?

Той погледна втренчено Равик, който отговори:

— Това изобщо е една добра вечеря.

Жано кимна доволен.

— Надявам се, че ще харесате сиренето. Едното е „Бри“, другото — „Пон л’евек“.

— Това е любимото ми сирене.

— Чудесно! — Жано потупа от щастие силно ампутирания си крак. — Майка ми настоя за „Пон л’евек“. Аз смятах, че ще предпочетете „Бри“. То подхожда повече на човек като вас.

— И двете са първокласни. Не можехте да измислите нещо похубаво. — Равик взе пакета. — Благодаря, Жано. Пациентите не си спомнят често за своя лекар. Обикновено го търсят, за да се пазарят за хонорара.

— Богатите пациенти, нали? — кимна закачливо Жано. — Но не и ние. Ние сме ви безкрайно задължени! Ако кракът ми бе останал само парализиран, едва ли щяхме да получим някакво възнаграждение.

Равик го погледна. И помисли: „Да не би да смята, че съм отрязал крака от желание да му услужа?“

— Не можеше да се направи нищо друго, освен да се отреже, Жано.

— Сигурно — смигна Жано. — Ясно е. — Той нахлупи шапката си. — А сега трябва да тръгвам. Майка ми сигурно ме чака. Отдавна съм излязъл. Трябва да приказвам и с един човек за доставката на рокфор. Сбогом, докторе. Надявам се, че ще харесате сиренето.

— Сбогом, Жано. Благодаря ти. И добра сполука.

— Тя не ни напуска.

Малката фигура махна с ръка и излезе самоуверено от хола накуцвайки.

Равик отвори пакета в стаята. Намери един стар, неупотребяван от години спиртник. После изрови пакетче сух спирт и малко тиганче. Взе две таблетки, постави ги в спиртника и го запали. Синкавият пламък затрептя. Сложи в тигана малко масло, счупи две яйца и ги разбърка. След това си отрязва парче пресен хрупкав бял хляб, сложи тиганчето на масата върху няколко вестника, отвори сиренето, донесе си една бутилка вувре и почна да яде. Отдавна не бе се хранил така. Реши да си купи още на другия ден няколко пакетчета сух спирт. Лесно можеше да вземе спиртника в концентрационен лагер, защото беше сгъваем.

Той ядеше бавно. Опитва и другото сирене. Жано имаше право — вечерята беше хубава.

— Напускането на Египет — каза докторът по филология и философия Зайденбаум, като се обърна към Равик и Морозов, — само че без Мойсей.

Той бе застанал, слаб и жълт, пред вратата на „Интернационал“. Семействата Щерн и Вагнер и ергенът Щолц товареха отвън багажа си. Бяха наели една кола.

Огрени от следобедното августовско слънце, на улицата стояха мебели. Диван, няколко кресла, боядисани със златен бронз, и един нов килим тип „Обюсон“. Собственост на семейство Щерн. До тях имаше масивна маса от махагон. Зелма Щерн, жена с повехнало лице и кадифени очи, пазеше мебелите си, както квачка — своите пилета.

— Внимавайте да не издраскате масата! Внимавайте, внимавайте!

Плотът на масата беше полиран и лъснат. Това бе една светиня, за която всяка домакиня е готова да рискува живота си. Зелма Щерн се въртеше непрекъснато около масата и двамата носачи, които я изнесоха и сложиха отвън с пълно безразличие.

Слънцето се оглеждаше в полираната маса. Зелма Щерн се наведе и я изтри с парцал. Лъсна нервно ъглите. Плотът отрази като тъмно огледало лицето ѝ — сякаш някоя хилядолетна баба поглеждаше въпросително от огледалото на миналото.

Носачите се появиха с бюфет от махагон. И той беше полиран и лъснат. Единият зави малко по-рано, отколкото трябваше и един от ъглите на бюфета се ожули във входната врата на „Интернационал“.

Зелма Щерн не издаде нито стон. Остана като закована, вдигнала ръката с парцала и полуотворила уста, като че се бе вкаменила в минутата, когато е смятала да го глътне.

Съпругът ѝ, Йозеф Щерн, нисък мъж с очила и отпусната долна устна, се приближи до нея.

— Слушай, Зелма...

Тя не го виждаше. Гледаше пред себе си, сякаш не го забелязваше.

— Бюфетът...

— Добре, Зелма. Имаме вече виза.

— Бюфетът на майка ми. На родителите ми...

— Е, добре, Зелма. Одраска се. Една драскотина не е кой знае какво. Важното е, че имаме виза.

— Но тя ще остане. Няма да може да се заличи.

— Госпожо — каза носачът, който не разбираше разговора им, но знаеше за какво се отнася. — Изнесете сами вещите си. Аз не съм направил тая тясна врата.

— Мръсни шваби — изръмжа другият.

Йозеф Щерн подскочи.

— Ние не сме шваби — каза той. — А емигранти.

— Мръсни бежанци — отвърна носачът.

— Слушай, Зелма — каза Щерн. — Станалото станало. Какво да правим? Колко много въртели имаме с твоите мебели. Напуснахме Кобленц четири месеца по-късно, защото не можеше да се разделиш с тях. Заради тях платихме осемнадесет хиляди марки такса за изселване. Сега пък висим на улицата, параходът няма да ни чака.

Той се обърна и погледна съкрушено Морозов.

— Какво да правим? — пепита той. — Мръсни шваби. Мръсни бежанци. Ако му кажа, че сме евреи, ще каже мръсни евреи. И край на всичко.

— Дайте му пари — предложи Морозов.

— Пари ли? Ще ги хвърли в лицето ми.

— Нищо подобно — каза Равик. — Всеки, който ругае по този начин, е готов да бъде подкупен.

— Това е противно на характера ми. Да те обидят, а на всичко отгоре и да платиш за това?

— Истинските обиди винаги са насочени към определено лице — обясни Морозов. — А неговите думи бяха казани просто така. Унизете го, като му дадете бакшиш.

В погледа на Щерн светна усмивка.

— Добре — съгласи се той с Морозов. — Добре. Извади няколко банкноти и ги даде на носачите.

И двамата ги взеха с пренебрежение. Щерн прибра портфейла си също с пренебрежение. Носачите се спогледаха, след това почнаха да товарят в колата столовете с калъфи от „Обюсон“. Бюфетът оставиха демонстративно за края. Когато го товареха, те нарочно го завъртяха така, че дясната му стена се удари в колата. Зелма Щерн потрепера, но не каза нищо. Щерн не забеляза станалото. Той преглеждаше паспортите и другите документи.

— Нищо не изглежда така жалко, както мебели, оставени на улицата — каза Морозов.

След това дойде ред на вещите на семейство Вагнер. Няколко стола, едно легло, което стоеше тъжно и някак си самотно на сред тротоара. Два куфара с различни етикети — Виареджио, гранд хотел „Гардон“, „Алдон“, Берлин. Улицата се отразяваше в едно въртящо се огледало с позлатена рамка. Кухненски съдове... Трудно можеше да се разбере защо трябва да се носят такива неща в Америка.

— Роднините — разправяше Леони Вагнер. — Роднините от Чикаго се погрижиха за всичко. Изпратиха ни пари и ни уредиха визата. Временна виза. После трябва да отидем в Мексико. Роднините. Нашите роднини направиха всичко.

Тя се срамуваше, чувстваше се като дезертъорка в очите на ония, които оставаха. Затова по-скоро искаше да се махне. Помагаше на носачите да натоварят нещата. Щеше да си отдъхне, когато тръгнат и свият зад ъгъла. След това щяха да почнат новите тревоги. Дали ще тръгне параходът? Дали ще им позволят да слязат на брега? Няма ли да ги върнат? Тревогите вървяха винаги една след друга. От години наред.

Ергенът Щолц нямаше почти нищо друго освен книги. Един куфар дрехи и библиотеката му. Първи издания, стари и нови книги. Той беше несъразмерно развит, червенокос и мълчалив.

Много от оставащите се събраха бавно пред вратата на колата и пред хотела. Повечето мълчаха. Само гледаха натоварваните вещи и колата.

— Тогава довиждане — каза нервно Леони Вагнер. Товаренето на багажа приключи. — Или сбогом. — Тя се усмихна стеснително. — Човек вече не знае какво да каже на раздяла.

Тя почна да се ръкува с някои от оставащите.

— Роднините. Нашите роднини там. Иначе ние сами нямаше никога, разбира се...

Тя млъкна. Доктор Ернст Зайденбаум я потупа по рамото.

— Не се притеснявайте. — Едни имат късмет, други — не.

— Повечето нямат — каза емигрантът Визенхоф. — Но няма значение. Приятно пътуване.

Йозеф Щерн се сбогува с Равик, Морозов и някои други. Усмиваше се като човек, който е измамил някого.

— Кой знае какво ни чака? Може би ще съжаляваме за „Интернационал“.

Зелма Щерн бе вече седнала в колата. Щолц не се сбогува. Не заминаваше за Америка. Имаше виза само до Португалия. Смяташе, че за такова малко пътуване не си заслужава да се сбогува. Махна просто с ръка, когато колата тръгна.

Оставащите стояха омърлушени като мокри кокошки.

— Хайде — обърна се Морозов към Равик. — Да отидем в „Катакомбите“ и да изпием по този случай по един калвадос.

Едва бяха седнали, когато дойдоха и другите. Нахълтаха като отнесени от вихрушка есенни листа. Двама бледи равини с редки бради. Визенхоф, Рут Голдберг, шахматистът-автомат Финкенщайн, фаталистът Зайденбаум, няколко двойки, пет-шест деца, собственикът на импресионистичните картини — Розенфелд, който не бе още заминал, няколко хлапака и старци.

Рано беше за вечеря, но никой не искаше да потъне в самотата на стаята си. Искаха да бъдат заедно. Всички бяха мълчаливи. Почти примирени. Преживели бяха толкова нещастия, че вече нищо нямаше значение за тях.

— Аристокрацията си замина — каза Зайденбаум. — Тук се събраха сега осъдените на смърт или на доживотен затвор. Избран народ! Любимци на Йехова! Особено за погроми. Да живее животът!

— Остава ни Испания — отговори Финкенщайн. Той бе сложил пред себе си шахматната дъска и шахматната задача от вестник „Матен“.

— Да, Испания. Фашистите там сигурно ще посрещнат с целувки евреите.

Дебелата, подвижна келнерка донесе калвадос. Зайденбаум сложи пенснето си.

— И това е дори невъзможно за повечето от нас — заяви той. — Да се напием до забрава. Да се отървем поне за една нощ от

страданията си. И това не е позволено на потомците на Ахасверус. Дори той, старият скитник, би се отчаял — днес без документи нямаше да стигне много далеко.

— Елате да пийнете с нас — каза Морозов. — Калвадосът е хубав. Съдържателката, слава Богу, не е разбрала още, иначе щеше да му повиши цената.

Зайденбаум поклати глава.

— Аз не пия.

Равик погледна един доста брадясал мъж, който вадеше често огледалце, оглеждаше се в него и след известно време отново повтаряше същото.

— Кой е този човек? — обърна се той към Зайденбаум. — Не съм го виждал.

— Това е новият Арон Голдберг — каза Зайденбаум, като сви устни.

— Как така? Нима вдовицата се ожени толкова бързо?

— Не. Само продаде за две хиляди франка паспорта на стария Голдберг. Голдберг имаше прошарена брада. Затова и този си пуска брада. Заради снимката на паспорта. Погледенете го как се оглежда и си дърпа брадата!

Не смее да използва паспорта, докато не му порасте същата брада. Сега се надбягва с времето.

Равик загледа мъжа, който дърпаше неспокойно едва покаралата си брада, сравнявайки я с тая на снимката.

— Би могъл да каже, че брадата му се е подпалила и изгоряла.

— Хубава идея! Ще му кажа. — Зайденбаум свали очилата си и ги размахна. — Страшно нещо! — Той се усмихна. — Преди две седмици всичко това беше най-обикновена сделка. Сега Визенхоф започна да ревнува, а Рут Голдберг не знае какво да прави. Според ужасната логика на документите този човек е неин съпруг.

Той стана и тръгна към новия Арон Голдберг.

— Добре го каза. „Ужасната логика на документите“ — обърна се Морозов към Равик. — Какво ще правиш тази вечер?

— Кейт Хегстрьом заминава с „Нормандия“. Ще я придружа до Шербург. Тя има кола, която трябва да върна и да предам в гаража. Продаде я на собственика.

— Може ли да пътува?

— Разбира се. Все едно е какво прави. На парахода има добър лекар. А в Ню Йорк... — Той вдигна рамене и изпи калвадоса си.

Въздухът в „Катакомбите“ беше задушен и застоял. Помещението нямаше прозорци. Двама старци, мъж и жена, бяха седнали под прашната изкуствена палма. Бяха потънали в скръб, която ги обграждаше като стена. Хванали се за ръка, те не помръдваха, сякаш никога вече нямаше да станат.

На Равик се стори изведнъж, че цялата мъка на този свят е събрана в това зле осветено подземие. Болнавите електрически лампи висяха като увехнали жълти цветя по стените и му придаваха още поточаян вид със своята анемична светлина. Тишината, шепненето, ровенето из документите, всеки от които е бил досега стократно проверяван, оглеждането на хората, мълчаливото очакване, безпомощното потръпване пред приближаващия край, скованата смелост, хилядите унижения, ужасът при мисълта, че няма вече къде да отидеш... Той почувства внезапно всичко това, усети миризмата му, непреодолимия, безмълвен страх, почувства тая миризма и се сети откъде му бе позната — от концентрационния лагер, където заличаха хора от улицата, изтръгваха ги от леглата и ги оставяха в бараките да чакат по-нататъшната си съдба.

На съседната маса седяха двама души. Жена с вчесани на път коси и мъжът ѝ. Пред тях бе застанало дете на около осем години. То бе слушало разговора на другите маси и сега бе дошло при тях.

— Защо сме евреи? — попита то жената. Тя не му отговори.

Равик погледна Морозов.

— Трябва да отида в болницата — каза той.

— И аз трябва да си ходя. Качиха се по стълбите.

— Кое е много, много е — промълви Морозов. — Това ти казвам аз, някогашният антисемит.

Болницата представляваше по-оптимистична картина в сравнение с „Катакомбите“. И тук имаше мъка, болести и страдания, но те поне имаха известна логика и смисъл. Знаеше се защо е станало всичко това, какво трябва и какво не трябва да се прави. Това бяха дадености, които човек можеше да види и да се опита да поправи.

Вебер беше в кабинета си и четеше вестник. Равик надникна през рамото му.

— Положението е чудесно, нали?

Вебер хвърли вестника на пода.

— Продажна пасмина! Половината от държавниците ни трябва да бъдат избесени.

— Деветдесет процента — заяви Равик. — Имате ли някакви сведения за оперираната в болницата на Дюран?

— Добре е. — Вебер протегна нервно ръка, за да вземе пура. — За вас е лесно, Равик. Но аз съм французин.

— Аз не съм никакъв. Искam само едно: Германия да е толкова покварена, колкото Франция.

Вебер вдигна глава.

— Говоря глупости. Извинете ме. — Забравил бе да запали пурата си.

— Няма да има война, Равик. Просто е невъзможно!

Всичко това са само празни приказки. В последния момент ще бъде предотвратена.

Той замълча известно време. Предишната му самоувереност бе изчезнала. Най-после каза почти съзаклятнически:

— Та ние имаме линията „Мажино“.

— Разбира се — отговори Равик неубедително. Хиляди пъти го бе чувал. Всеки разговор с французин завършваше обикновено с това твърдение.

Вебер изтри челото си.

— Секретарката на Дюран ми каза, че шефът и прехвърлил парите си в Америка.

— Това само той може да направи.

Вебер погледна уморено Равик.

— Той не е единственият. Моят шурей замени също френските си ценни книжа с американски. Гастон Нере обърна парите си в долари и ги държи в един сейф. Разправят, че Дюпон заровил няколко торбички злато в градината си. — Той стана. — Не ми се говори за това. Просто не съм в състояние. Но не е възможно. Не е възможно Франция да стане жертва на измяна и продажност! Всички ще се обединят пред опасността! Всички!

— Всички — повтори Равик, без да се усмихва. — Дори индустриалците и политиците, които и сега търгуват с Германия.

Вебер се овладя.

— По-добре да говорим за нещо друго, Равик.

— Съгласен съм. Отивам да заведа Кейт Хегстрьом? до Шербург. Ще се върна към полунощ.

Вебер въздъхна тежко.

— А какво сте... какво сте уредили за себе си, Равик?

— Нищо. Ще ме изпратят във френски концентрационен лагер. Все пак по-добре, отколкото в германски.

— Изключено! Франция няма да затвори бежанците!

— Ще видим. Това е в реда на нещата и няма място за никакво роптаене.

— Равик...

— Добре. Ще почакаме и ще видим. Дано да сте прав. Знаете ли, че опразват Лувъра? Изпращат най-ценните картини в Средна Франция.

— Не. Кой ви каза?

— Бях там днес следобед. Опаковали са и сините прозорци на катедралата в Шартр. Вчера бях там. Сантиментална разходка. Искях да ги видя още веднъж. Но бяха вече вдигнати. Наблизо има летище. Сложили са нови прозорци, както направиха и миналата година по времето на Мюнхенската конференция.

— Виждате ли? Вебер се хвана веднага за думите му. — И тогава нищо не се случи. И тогава бе настанала голяма суматоха, но дойде Чембърлейн и разтвори чадъра на мира.

— Да. Чадърът на мира е още в Лондон, а богинята на победата стои още в Лувъра — без глава. И там ще си остане. Защото е много тежка за транспортиране. Трябва да тръгвам. Кейт Хегстрьом ме чака.

„Нормандия“ беше на кея, блеснала в нощта със своите хиляди светлини. Откъм морете духаше хладен солени вятър. Кейт Хегстрьом се загърна хубаво с палтото си. Беше много отслабнала. Лицето ѝ бе само кожа и кости, големите ѝ очи тъмнееха като дълбоки езера.

— Предпочитам да остана тук — каза тя. — Изведнъж почувствах, че ми е много трудно да си тръгна.

Равик я погледна втренчено. Пред тях беше големият параход с ярко осветения мостик, пътниците бързаха да се качат, сякаш се страхуваха в последната минута да не закъснеят. Пред тях беше блестящият дворец, който вече не се казваше „Нормандия“, а Изплъзване, Бягство и Спасение; за десетки хиляди нещастници от много градове, стаи, мръсни хотели и подземия на Европа той беше недостижим мираж, а тая жена до него, която носеше в утробата си смъртта, казваше тихо и гальовно: „Предпочитам да остана тук“.

Всичко беше безсмислено. Този параход беше обетована земя за емигрантите от „Интернационал“, от хилядите „Интернационали“ из Европа, за всички преследвани и измъчвани бежанци; ридаещи те щяха да се втурнат към него. Да разцелуват мостика, да повярват на чудеса, ако можеха само да получат билета, който се люшкаше в уморената ръка на жената до него, билета на отиващото на смърт същество, което казваше равнодушие; „Предпочитам да остана“.

Появи се група американци. Самоуверени, весели и шумни. Те нямаха защо да бързат. Консулството им ги бе принудило да си заминат и сега разискваха този въпрос. Жалко наистина! Забавно щеше да е да видят какво ще се случи по-нататък. Какво всъщност би могло да ги сполети? Имаха си посланик тук! Бяха неутрални! Жалко наистина!

Парфюми. Скъпи украшения. Разговори за диаманти. Преди няколко часа само бяха в „Максим“, където всичко е невероятно евтино, когато плащаш е долари, при това пиха бутилка Кортън 29 и завършиха с Пол Роже 28... Сега ще седнат в бара на парахода, ще играят карти, ще пият уиски... А пред консулството им дълго ще се редят отчаяни хора, смъртната уплаха ще виси като буреносен облак над тях, докато няколко преуморени чиновници — последната инстанция, — някакъв си там секретар ще клати непрестанно глава: „Не, никакви визи, не, невъзможно е“ — жестока присъда над безмълвни невинни. Равик погледна парахода, който не беше вече параход, а последният ковчег, изплъзващ се от потопа, от който се бе спасил веднъж и в който щеше да потъне отново.

— Време е вече, Кейт.

— Нима? Сбогом, Равик.

— Сбогом, Кейт.

— Няма защо да се лъжем, нали?

— Не.

— Елате по-скоро...

— Сигурно ще е скоро, Кейт...

— Сбогом, Равик. Благодаря ви за всичко. Трябва вече да тръгвам. Ще се кача на палубата и ще ви махам. Останете, докато параходът потегли, и ми махайте.

— Добре, Кейт.

Тя се качи бавно по мостика. Снагата ѝ леко се поклащаше. Фигурата ѝ, по-нежна от всички около нея, фина и почти безплътна, имаше мрачното изящество на сигурната смърт. Лицето ѝ беше дръзко, като глава на египетска бронзова котка — само линии, дихание и очи.

Последни пътници. Един изпотен евреин с кожено палто на ръка, почти истеричен, с двама носачи, които викаха и тичаха нагоре-надолу. Последните американци. Бавно вдигнаха мостчето. Страшно чувство! Няма вече връщане назад. Край. Тясна ивица вода. Граница. Само два метра вода — границата между Европа и Америка, между спасението и унищожението.

Равик търсеше с поглед Кейт Хегстрьом. Скоро я откри. Бе застанала до парапета и му махаше. Той ѝ отвърна.

Параходът бавно тръгна. Сушата сякаш го теглеше. Леко, едва уловимо. И изведнъж се отдели напълно и заплува по тъмните води, под тъмното небе, могъщ и недостижим. Кейт Хегстрьом не се виждаше вече, изпращачите се спогледаха мълчаливо, смутено или с престорена веселост и тръгнаха бързо или колебливо всеки по своя път.

Колата пътуваше в нощта към Париж. Живият плет и овощните градини на Нормандия прелитаха край нея. Луната плуваше, кръгла и огромна, в мъгливото небе. Параходът бе вече забравен. Останала бе само природата, миризмата на сено и зрели ябълки, тишината и дълбокият покой на неизбежното.

Колата летеше почти безшумно. Летеше така, като че земното привличане не я засяга. Край нея пробягваха къщи, църкви, села, ресторанти и бистра, блещукаща река, мелница, а след това гладките очертания на равнината, небето, извито над нея като вътрешността на огромна раковина, в чийто млечен седеф блестеше лунният бисер.

Всичко беше минало и Равик бе доволен. Изпитвал бе това чувство доста пъти, но сега то бе цялостно, силно и неизбежно, завладяваше го напълно и не допускаше никаква съпротива.

Всичко се въртеше в главата му. Бъдещето и миналото се сливаха в едно. С тях не го свързваха нито мечти, нито страдания. Нямаше нищо голямо и силно. Чак до хоризонта се простираше заобикалящото го еднообразие. За един странен миг възните на живота му бяха напълно уравновесени. Съдбата не може да победи дръзката смелост, с която я посрещаме. Ако стане непоносимо, можеш сам да сложиш край на живота си. Приятно е да знаеш това, също както е приятно да знаеш, че не си напълно загубен, щом си още жив.

Равик виждаше опасността; знаеше накъде върви и че утре пак ще трябва да се бори; но сега, в нощта, в часа на завръщането от загубения Арарат той усещаше приближаващото унищожение. Изведнъж всичко му стана безразлично. Опасността беше и не беше опасност; съдбата беше едновременно жертва и божество, на което се принася тази жертва. А утрото бе един непознат свят.

Всичко беше наред. Това, което е било, и това, което щеше да стане. Стига му толкова. Добре щеше да бъде, ако това е краят. Той бе любил и загубил любимата си. Убил бе тоя, когото мразеше. И сега бе вече свободен. Единият бе съживил чувствата му, другият бе заличил миналото. Нямаше нищо, което да не е изпълнил. Нямаше вече какво да желае, кого да мрази и за какво да съжалява. Ако трябваше да започне отново, пак така щеше да постъпи. Щеше да започне, без да очаква каквото и да е, въоръжен със своя опит, който го е направил силен и непреклонен. Пепелта бе разчистена. Парализираните сетива бяха съживени. Цинизмът се бе превърнал в сила. Всичко беше наред.

След Кан се появиха коне. Дълги редици. Призрачни коне в тази лунна нощ. И мъже в колона по четирима, с вързопи, картонени кутии, пакети. Началото на мобилизацията.

Те се движеха почти безшумно. Не пееха. Дори не продумваха. Вървяха мълчаливо в нощта. Редици сенки от дясната страна на пътя, за да има място за колите.

Равик ги отминаваше една след друга. „Коне — помисли той, — коне. Като в 1914 година. Никакви танкове. Коне.“

Спря се пред една бензиностанция, за да напълни резервоара. Тук-там още се виждаха осветени прозорци, но селото беше почти притихнало. Една колона мина покрай него. Хората гледаха дълго след нея, но не махаха с ръка.

— Утре заминавам — каза човекът на бензиностанцията. Той имаше изгоряло от слънцето, открито селско лице. — Баща ми го убиха в последната война. Дядо ми през 1870 година. Аз заминавам утре. Все същото се повтаря. Вършим го от векове насам. А полза — никаква и все пак отиваме.

Погледът му се плъзна по очуканата бензинова помпа, малката къщичка и жената, застанала мълчаливо до него.

— Двадесет и осем франка и тридесет сантима, господине.

Пак поле. Луна. Лизийо. Еврьо. Колони. Конне. Тишина. Равик спря пред малък ресторант. Отвън имаше две маси. Съдържателката заяви, че нищо не ѝ е останало за ядене. Вечерята си е вечеря. Все още беше така. А във Франция омлет и сирене не е вечеря. Равик успя да я убеди и тя му донесе един, дори салата, кафе и кана обикновено вино.

Той седна сам пред розово боядисаната къща и почна да яде. Над ливадите падаше мъгла. Някъде крякаха жаби. Наоколо беше съвсем тихо, само от най-горния етаж на къщата се чу високоговорител. Познатият, успокояващ, уверен, безнадежден и съвсем излишен глас. Всички се послушаха. Никой не му вярваше. Равик плати.

— В Париж има пак затъмнение — каза съдържателната. — Току-що съобщиха по радиото.

— Нима?

— Да. Заради въздушните нападения. Като предпазна мярка. Така казаха по радиото. Няма да има война. Щели да преговарят. Как мислите вие?

— Не мисля, че ще има война.

Равик не знаеше какво друго би могъл да каже.

— Дай боже! Но каква полза? Германците ще завземат Полша. След това ще поискат Елзас и Лотарингия. Колониите. После нещо друго. И така нататък, докато им дадем всичко или решим да воюваме. Затова е по-добре още отсега да започне войната.

Съдържателката влезе бавно в къщата. По шосето се зададе нова колона.

На хоризонта — червеникавото отражение на Париж. Затъмнение. Затъмнение в Париж. Напълно естествено. И все пак странно. Затъмнение в Париж. Париж! Кой иска да угаси светлината на този свят?

Предградията. Сена. Тесните улички, гъмжащи от хора. Зави по авенюто, което води право към Триумфалната арка, леко осветена, извисяваща се сред неясната светлина на площад „Етоал“, а зад него в пълен блясък — „Шан-з-Елизе“.

Въздъхна и продължи да кара из града, докато изведнъж забележа, че над него започна да се спуска вече мрак. Кръгове болнава тъмнина се появиха тук-там като проядени от молци места по лъскава кожа. Играта на пъстрите електрически реклами се прекъсваше от време на време от дълги сенки, които пълзяха заплашително между останалите боязливи червени, бели, сини и зелени светлини. Някои улици бяха вече мъртви, сякаш черни червеи се бяха промъкнали и изсмукали целият им блясък. По авеню „Георг V“ нямаше никакво осветление. Загаснало бе вече и по авеню „Монтен“. Сгради, изпращали всяка нощ към звездите водоскоци светлина, гледаха сега с голите си сиви фасади. Едната половина от авеню „Виктор Емануел III“ бе потънала в мрак, другата — още осветена, като едно полуживо-полумъртво, агонизиращо, парализирано тяло. Болестта проникваше навред и докато Равик стигне до площад „Конкорд“, и тоя просторен кръг стана вече тъмен.

Министерствата се издигаха безцветни и бледи, гирляндите от лампи бяха угаснали, танцуващите тритони и нимфите в побелелите от пяна нощи се бяха превърнали в безформени сиви късове, водоскоците бяха запустели, водата — потъмняла, блестящият някогаobelisk се издигаше като мощен и заплашителен оловен пръст на вечността в мрачното небе, а малките, тъмносини, едва видими електрически лампички на противовъздушната отбрана пълзяха навред като микроби, пръскайки с нечистия си блясък някаква космична зараза над безмълвно умиращия град.

Равик предаде колата. Взе такси и се прибра в „Интернационал“. Синът на съдържателката се бе качил на една стълба пред вратата. Завинтваше синя електрическа лампа. Осветлението пред входа на хотела беше винаги толкова слабо, че можеше да освети само табелката; слабата синя светлина не стигаше сега и за половината

надпис. Човек можеше да прочете, и то с усилие, само думата „...национал“.

— Добре, че се върнахте — каза съдържателката. — Една жена полудя в стая номер седем. Най-добре ще е да я махнат оттук. Не ми трябва луди в хотела.

— Може би не е луда. А има само нервен пристъп.

— Все едно. Да отиде, където ѝ е мястото. Така им казах. Но те не искат да я заведат, разбира се. Такава неприятност! Трябва да напусне, ако не се усмири. Така не може. Хората искат да спят.

— Неотдавна в „Риц“ полудял един човек — заяви Равик. — Някакъв принц. И боички американци поискали да се преместят след това в неговия апартамент.

— Това е нещо друго. Той си е полудял от лудост. Така е шик. А не от мизерия.

Равик я погледна.

— Добре познавате живота, госпожо.

— Трябва да го познавам. Аз имам добро сърце. Прибрах бежанците в хотела си. Всички са бежанци. Вярно е, че печеля от тях, но малко. А виковете на една луда — това е вече много. Трябва да напусне, ако не се усмири.

Полудяла бе жената, чийто син питаше защо са евреи. Тя седеше в един ъгъл на леглото, закрила очите си с ръце. Стаята беше ярко осветена. Всички лампи светеха, а на масата имаше два свещника със запалени свещи.

— Хлебарки! — мълвеше жената. — Хлебарки! Черни, едри. Лъскави хлебарки! Ей там, в ъгъла, има хиляди, безброй хлебарки! Запалете лампите, запалете лампите! Искam светлина! Иначе ще дойдат. Светлина! Идват! Идват!

Тя пицеше, свита в ъгъла, с вдигнати ръце и прибрани крака, с изцъклени очи. Съпругът ѝ се опитваше да я улови за ръцете.

— Няма нищо, мила, в ъгъла няма нищо...

— Светлина, светлина! Идват! Хлебарките!...

— Запалихме всички лампи, мила. Погледни колко е светло. И свещи дори има на масата. — Той извади едно електрическо фенерче и го насочи към ъглите на ярко осветената стая. — В ъглите няма нищо. Виж как ги осветявам! Няма нищо! Нищо...

— Хлебарки! Хлебарки! Идват! Всичко е почерняло от тях. Промъкват се от всички ъгли. Светлина! Светлина! Пълзят по стените. Падат от тавана!

От викане гласът ѝ бе станал дрезгав. Тя вдигна ръце над главата си.

— Откога продължава? — обърна се Равик към мъжа.

— Откакто се стъмни. Аз не бях тук. Искях да опитам още веднъж. Казаха ми да отида в консулството на Хаити и бях излязъл с момчето. Напразно. Когато се върнахме, намерихме я да пищи, свита в ъгъла на леглото...

Равик приготви спринцовката си.

— Спала ли е преди това?

Мъжът го погледна безпомощно.

— Не знам. Тя беше винаги много спокойна. Нямаме пари за болница. Нямаме и... документите ни не са в ред. Да можеше поне да млъкне... Виж, мила, всички сме тук; и аз, и Зигфрид, и докторът, няма никакви хлебарки...

— Хлебарки! — прекъсна го жената. — Пълзят от всички страни! Отвсякъде!

Равик ѝ сложи инжекция.

— Случвало ли се е и друг път?

— Не. Никога. Не мога да разбера как... Не знам защо...

Равик вдигна ръка.

— Не ѝ напомняйте за случая. След няколко минути ще се успокои и ще заспи. Може би е сънувала хлебарки и се е стреснала. Възможно е утре нищо да не помни. Не ѝ припомняйте станалото. Дръжте се така, сякаш нищо не е било.

— Хлебарки — промълви замаяно жената, — големи, лъскави...

— Трябва ли да светят толкова лампи?

— Запалихме ги, защото искаше да е светло.

— Загасете горната. И оставете другите, докато заспи дълбоко. Тя ще заспи. Дозата е доста голяма. Ще намина да я видя утре в единадесет часа.

— Благодаря — каза мъжът. — Не мислите ли...

— Не. Тия неща се случват често напоследък. Бъдете малко по-внимателен през следващите дни. Не издавайте много грижите си...

„Лесно е да се каже“ — помисли той, като отиваше към стаята си. Запали лампата. До леглото бяха подредени книгите му. Сенека, Шопенхауер, Платон, Рилке, Лао-Це, Тай-Пе, Паскал, Хераклит, една библия и други — най-суровите и най-нежните, някои от тях бяха съвсем тънички — издания за пътници, които не могат да носят много нещо със себе си. Той избра това, което смяташе да вземе със себе си. После прегледа останалите вещи. Нямаше много нещо за унищожаване. Живял бе винаги така, като че всеки миг ще го приберат. Вехтото одеяло и халатът... Те ще му помогнат като приятели. Отровата в кухото медальонче, която бе взел и по-рано със себе си в германския концентрационен лагер... Съзнанието, че я има и може да я използва, когато поиска, правеше изпитанието по-лесно преодолимо... Прибра медальончето в джоба си. Най-добре е да го носи в себе си. Така ще е по-спокоен. Човек не знае никога какво го очаква. Може да попадне отново в ръцете на Гестапо. На масата имаше още половин бутилка калвадос. Той изпи една чаша и помисли: „Франция. Пет години неспокоен живот. Три месеца в затвор. Нелегално пребиваване, четири пъти изселване, завръщане. Пет години живот. Хубаво беше.“

Телефонът иззвъня. Той вдигна сънливо слушалката.

— Равик... — обади се някой.

— Да... Беше Жоан.

— Ела — каза тя. Говореше бавно и тихо. — Веднага, Равик...

— Не...

— Трябва...

— Не. Остави ме на мира. Не съм сам. Няма да дойда.

— Помогни ми...

— Не мога да ти помогна.

— Стана нещо... — Гласът ѝ заглъхна. — Трябва... Веднага...

— Жоан — каза нетърпеливо Равик, — Вече нямам време за такива комедии. Изигра я и по-рано и аз се хванах. Но сега вече знам. Остави ме на мира. Опитай с някой друг.

Той затвори слушалката, без да дочака отговор, и се опита да заспи отново. Но не успя. Телефонът пак позвъни. Не вдигна слушалката. Телефонът продължаваше да звъни в сивата, безлюдна нощ. Взе възглавницата и я сложи върху апарата. Заглушеният звън продължи още известно време, след това спря.

Равик почака малко. Телефонът повече не позвъня. Стана и взе цигара. Стори му се горчива. Угаси я. На масата имаше още малко калвадос. Изпи една глътка и остави бутилката. „Кафе — помисли той. Горещо кафе. Масло и пресни кифли.“ Знаеше едно бистро, отворено цяла нощ.

Погледна часовника си. Спал бе само два часа, но не беше уморен. Нямаше смисъл да заспива повторно и да се събуди замаян. Той влезе в банята и пусна душа. Шум. Телефонът ли звънеше пак? Затвори крановете. Чукаше се. Някой чукаше на вратата. Равик се наметна с хавлията. Чуването се засили. Невъзможно беше да е Жоан; тя щеше да влезе. Вратата не бе заключена. Той изчака една минута, преди да отвори. Ами ако бе полицията.

Отвори вратата. Отвън стоеше непознат човек, който му напомняше все пак нещо познато. Беше облечен със смокинг.

— Доктор Равик?

Равик не отговори. Погледна мъжа и попита:

— Какво желаете?

— Ако сте доктор Равик, трябва да дойдете веднага при Жоан Маду.

— Така ли?

— Стана злополука...

— Каква злополука? — усмихна се недоверчиво Равик.

— С пистолет — каза мъжът. — Изгърмя...

— Ранена ли е? — запита Равик, като продължаваше да се усмихва. „Вероятно симулира самоубийство — помисли той, — за да заплаши тоя нещастник.“

— Тя умира — прошепна мъжът. — Трябва да дойдете. — Умира. Аз я застрелях.

— Какво?

— Да... аз...

Равик бе захвърлил вече хавлията и търсеше дрехите си.

— С такси ли сте дошли?

— Колата ми е долу.

— По дяволите... — Равик се наметна пак с хавлията, после грабна чантата, обувките и сакото си. — Мога да се дооблека в колата... Хайде! Бързо!

Колата летеше в млечнобялата нощ. Градът бе потънал в тъмнина. Не се виждаха никакви улици — само едно плуващо мъгливо пространство, из което сините лампи на противовъздушната отбрана изникваха самотни и закъснели — сякаш колата плуваше по морското дъно.

Равик се обу и облече. Бутна хавлията, с която бе слязъл до долу, в ъгъла на седалката. Беше без чорапи и без връзка. Гледаше неспокойно в нощта. Нямаше смисъл да разпитва стоящия до него мъж, който караше бързо, като внимаваше да не сбърка посоката. Той нямаше време за говорене. Можеше само да кара колата, да дава път на другите, да избегне евентуални сблъсквания и да внимава да не загуби пътя в тъмнината. „Петнадесет загубени минути — помисли Равик. — Най-малко петнадесет“.

— Карайте по-бързо — каза той.

— Не мога... без фарове... Трябваше да ги затъмня... Поради общото затъмнение...

— По дяволите!... Карайте тогава с фарове!

Мъжът запали фаровете. На пресечките полицаите викаха подир него. Заслепеният шофьор на едно „Рено“ едва не врхлетя върху тях.

— Карайте! Продължавайте! По-бързо!

Колата подскочи и спря пред къщата. Асансьорът беше долу. Вратата му беше отворена. Някой яростно звънеше. Мъжът навярно бе забравил да я затвори, когато бе излетял навън. „Много добре — помисли Равик. — Спестихме няколко минути.“

Асансьорът запълзя нагоре. Също като по-рано! Тогава нищо й нямаше! Сигурно и сега е така! Асансьорът внезапно спря. Някой надникна през прозорчето и отвори вратата.

— Защо задържате асансьора толкова време долу?

Беше човекът, който звънеше. Равик го бутна назад и затвори вратата.

— Дръпнете се! Първо ние трябва да се качим!

Чакащият отвън изруга. Асансьорът запълзя пак нагоре. Човекът от четвъртия етаж продължи да натиска яростно звънеца. Асансьорът спря. Равик блъсна вратата, преди онзи долу да успее да ги повика.

Жоан лежеше на леглото. Беше облечена. Във вечерна рокля от сребърен бродир, затворена догоре. По нея — кървави петна. Кръв имаше и по пода, където бе паднала. Този идиот я бе сложил на леглото.

— Спокойно — каза Равик. — Спокойно! Всичко ще се оправи. Няма нищо страшно.

Отрязва презрамките на вечерната рокля и я смъкна внимателно. На гърдите нямаше нищо. Раната беше в гърлото. Ларинксът беше сигурно незасегнат, иначе не би могла да се обади по телефона. Артерията — също.

— Боли ли? — попита той.

— Да.

— Много ли?

— Да...

— Ей сега ще мине...

Пригответи спринцовката. Тогава забеляза очите на Жоан.

— Няма нищо. Само против болките. Ще спрат веднага.

Заби иглата и изпразни спринцовката.

— Готово. — После се обърна към мъжа. — Телефонирайте Паси

27 — 43. Повикайте линейка с двама санитарии. Веднага.

— Какво ми е? — попита с усилие Жоан.

— Паси 27 — 43 — повтори Равик. — Веднага! Хайде, обадете се!

— Какво ми е, Равик?

— Нищо опасно. Но тук не мога да установя точно какво е. Трябва да те откараме в болница.

Тя го погледна. Лицето ѝ беше изцапано. Черният туш се бе размазал по клепките ѝ. Червилото бе изтъркано от едната страна. Едната половина на лицето ѝ напомняше лицето на клоун от провинциален цирк, другата с черните кръгове под очите напомняше лицето на стара, уморена проститутка. А над него блестяха косите.

— Не искам да ме оперират — прошепна тя.

— Ще видим. Може би не е нужно.

— Дали е... — Тя млъкна.

— Не — каза Равик. — Не е сериозно. Само че там са всички инструменти.

— Инструменти...

— За преглед. Сега ще те... Няма да боли...

Инжекцията действа. Докато Равик преглеждаше предпазливо Жоан, очите ѝ престанаха да се взират уплашено в него.

Мъжът се върна в стаята.

— Линейката идва.

— Потърсете сега Отьой 13 — 57. Там е болницата. Аз ще говоря.

Мъжът послушно изчезна.

— Ще ми помогнеш... — прошепна Жоан.

— Разбира се.

— Не искам да ме боли.

— Няма да боли.

— Не мога... Не мога да понасям... — Тя почна да се унася. Гласът ѝ заглъхна. — Просто не мога...

Равик погледна раната от куршума. Не бе засегнат ни един от големите кръвоносни съдове. Куршумът не беше излезнал. Не каза

нищо. Само направи превръзка, без да издаде опасенията си.

— Кой те сложи на леглото? — попита той. — Да не би сама...

— Той...

— Можеш ли да ходиш?

Занесеният ѝ поглед се впи уплашено в него.

— Какво? Аз... Не... Не можех да помръдна крака си. Целият крак... Какво ми е, Равик?

— Нищо. Така и мислех. Ще се оправи.

— Болницата...

Равик отиде бързо на телефона.

— Кой е? Йожени ли? Да... Една стая и повикайте Вебер. — Той погледна към спалнята, след това добави тихо. — Пригответе всичко. Трябва да започнем веднага. Повиках линейка. Злополука... Да... Именно... Да... След десет минути...

Затвори слушалката. И остана за миг на мястото си. Същата маса. Бутилка ментовка, отвратително питие, чаши, парфюмирани цигари — ужасно, като в лош филм, — хвърлен на килима пистолет, кръв. Всичко му се струваше недействително. „Какво ме кара да мисля така?“ — помисли той. — Истина е. Сега се сети и кой е мъжът, който го бе повикал. Костюмът с подплънки на раменете, гладко вчесаните напомадени коси, леката миризма на одеколон „Шьовалие д’Орсе“, която го бе подразнила в колата, пръстените по ръцете... Този човек беше наистина артистът, на чиито заплахи той се бе присмял. „Добре се е прицелил — помисли той. — Или изобщо не се е прицелвал. Такова нараняване може да се получи само когато нямаш намерение и не искаш да улучиш.“

Той се върна. Мъжът бе коленичил до леглото. Ще коленичи, разбира се. Не можеше иначе; приказваше, вайкаше се, после отново приказваше. Думите му се лееха безспир.

— Станете — каза Равик.

Мъжът стана послушно и изтърси разсеяно праха от коленете си. Равик го погледна. Сълзи. Само това липсваше.

— Нямах намерение да я нараня, господине. Кълна ви се, не исках. Това е чиста, нелепа случайност.

Равик почувства, че му се повдига. Чиста случайност. Скоро ще заприказва в стихове.

— Знам. Слезте сега долу и чакайте линейката. Мъжът понечи да каже нещо.

— Вървете! — прекъсна го Равик. — Нека този проклет асансьор да е готов. Бог знае как ще слезем с носилката.

— Ще ми помогнеш, Равик, нали? — каза унесено Жоан.

— Да — отвърна той без всякакви надежди.

— Ти си тук. Винаги съм спокойна, когато си с мен. Изцапаното лице се усмихна. Клоунът се ухили, а проститутката едва се усмихна.

— Не исках, миличко... — каза мъжът на прага.

— Вървете! — извика Равик. — Ще се махнете ли, да ви вземат дяволите?

Жоан помълча известно време. После отвори очи.

— Той е идиот — каза изненадващо ясно тя. — Не е искал, разбира се... Горкият... искаше само да покаже, че е нещо. — Странно, почти шеговито изражение светна в погледа ѝ. — И аз не можех да повярвам... Дразнех го, докато...

— Не бива да говориш.

— Дразнех го... — Очите ѝ се свиха съвсем. — Такава съм, Равик... Животът ми... Той не искаше да ме нарани... а...

Очите ѝ съвсем се затвориха. Усмивката угасна, Равик се послуша и погледна към входа.

— Не ще можем да внесем носилката в асансьора. Много е тесен. В най-добрия случай полуизправена.

— Ще можете ли да направите с нея завоите по стълбището?

Санитарят излезе.

— Може би. Но ще трябва да вдигнем носилката високо. Най-добре е да вържем болната.

Завързаха я. Жоан беше полузаспала. От време на време стенеше. Санитарите излязоха.

— Имате ли ключ? — обърна се Равик към артиста.

— Аз ли?... Не. Защо?

— За да заключите жилището.

— Нямам. Но тук някъде има ключ.

— Потърсете го и заключете вратата.

Санитарите бяха спрели на първата площадка.

— Вземете и револвера. Навън може да го хвърлите.

— Аз... аз... ще се... ще се предам на полицията. Сериозна ли е раната?

— Да.

Артистът се изпотил. Потта бликна така ненадейно от порите му, сякаш под кожата му нямаше нищо друго. Върна се в жилището.

Равик тръгна след носилката. Стълбището имаше автомат, който светеше само три минути и после угасваше. На всяка площадка копчето трябваше отново да се натиска. Санитарите слязоха сравнително лесно до средата на стълбите. Но завоите бяха мъчни. За да могат да минат, трябваше да издигат носилката високо над главите си и над парапета. Огромните им сенки играеха по стените. „Къде съм виждал това? Някъде съм го виждал“ — помисли унесено Равик. После си спомни. При свалянето на Рашински, още в самото начало.

Докато санитарите си подвикваха един на друг, а носилката изкъртваше мазилката на стените, тук-там се отвориха врати. Появиха се любопитни погледи, пижами, разчорлени коси, подути от сън лица, яркочервени и зелени нощници на тропически цветя.

Лампите пак угаснаха. Санитарите изръмжаха в тъмното и се спряха.

— Осветлението!

Равик потърси копчето. В тъмнината докосна женски гърди, лъхна го неприятен дъх, нещо изшумя в краката му. Светна отново. Една русокоса жена го погледна втренчено. Лицето ѝ бе дебело и намацано с крем, а ръката ѝ придържаше роба от крепдешин с безброй кокетни рушчета. Приличаше на затлъстял булдог в дантелено легло.

— Мъртвец ли? — попита тя с поглед.

— Не.

Равик продължи. Нещо изсъска. Една котка отскочи назад.

— Фифи! — Жената се наведе, като разкрачи дебелия си крак. — Господи, Фифи, да не те настъпиха?

Равик влизаше по стълбите. Носилката се люшкаше пред него. Той видя главата на Жоан, която се поклащаше при всяко движение на носилката. Не можеше да види очите ѝ.

Последната площадка. Осветлението пак изгасна. Равик се качи до първия етаж, за да намери копчето. В същия миг изтрака асансьорът, който се спусна надолу в тъмнината, сякаш слизаше от небето. Артистът бе застанал в силно осветената желязна клетка. Той

мина край Равик и носилката безшумно и неудържимо като видение. Намерил бе асансьора горе и го бе използвал, за да ги настигне побързо. Постъпил бе разумно, макар че постъпката му изглеждаше призрачна и невероятно смешна.

Равик вдигна глава. Вече не трепереше. Ръцете му престанаха да се потят под гумените ръкавици, които бе сменил два пъти.

Срещу него стоеше Вебер.

— Равик, ако искате, повикайте Марто. Може да дойде след петнадесет минути. Вие ще му асистирате, а той ще оперира.

— Не, много е късно. Не мога да оперирам, а още по-малко да гледам.

Равик си пое дъх. Сега се почувства спокоен. Започна да работи. Кожата, бяла кожа. „Като всяка кожа“ — каза си той. Кожата на Жоан. Като всяка кожа.

Кръв. Кръвта на Жоан. Като всяка друга. Тампон. Разкъсан мускул. Тампон. Внимание! По-нататък! Парченце сребърен брукат. Нишки. По-нататък! Каналът на раната. Надробени кости. По-нататък! Каналът води към... към...

Равик усети, че главата му се изпразва. Той бавно се изправи.

— Погледнете само... Седмият прешлен...

Вебер се наведе над разреза.

— Не изглежда добре.

— Нещо повече... Безнадеждно. Нищо не може да помогне.

Равик погледна ръцете си. Те се движеха в гумените ръкавици. Силни, опитни ръце, които бяха оперирали хиляди пъти и зашивали разкъсани тела, често сполучливо, понякога несполучливо, случвало се беше да направят и невъзможното възможно... когато няма почти никакъв шанс да се оцелее. Но сега, когато всичко зависеше от тях, те бяха безпомощни.

Нищо не можеше да се направи. Никой нищо не можеше да направи. Невъзможно беше да се, оперира. Той застана, вперил очи в кървавата рана. Можеше да повика Марто. Но той щеше да каже същото.

— Нищо ли не може да се направи? — попита Вебер.

— Нищо. Ще съкратим само живота ѝ и ще я омаломощим. Виждате къде е заседнал куршумът. Не мога дори да го извадя.

— Пулсът е непостоянен, ускорява се — сто и тридесет... — каза Йожени зад преградата.

Раната посивя едва уловимо. Като че я бе лъхнал мрак. Равик държеше в ръката си готова инжекция с кофеин.

— Корамин! Бързо! Прекратете упойката.

Направи втора инжекция.

— Как е сега?

— Без промяна.

Кръвта имаше все още оловен оттенък.

— Пригответе инжекция с адреналин и кислородния апарат.

Кръвта потъмня още повече. Сякаш навън плуваха облаци, които хвърляха сянката си върху нея. Като че някой спускаше завесите на прозореца.

— Кръв — каза отчаяно Равик. — Трябва да се прелее кръв! Но не знам кръвната ѝ група.

Апаратът започна да работи.

— Как е? Няма ли промяна?

— Пулсът спада. Сто и двадесет. Много слабо.

Животът бавно се възвръщаше.

— А сега? По-добре ли е?

— Все същият.

Той почака.

— Сега? По-добре ли е?

— По-добре. Нормализира се.

Сенките изчезнаха. Краищата на раната загубиха сивия си цвят. Кръвта стана отново кръв. Все още. Кислородът действа.

— Клепачите ѝ трепнаха — каза Йожени.

— Няма значение. Може да се събуди. — Равик сложи превръзката.

— Как е пулсът?

— По-равномерен.

— Беше на косъм — каза Вебер.

Равик почувства, че клепачите му тежат. Пот. Едри капки. Той се изправи. Кислородният апарат бръмчеше.

— Продължавайте!

Заобиколи масата и остана известно време неподвижен. За нищо не мислеше. Гледаше апарата и лицето на Жоан. То трепна. Все още не

беше мъртво.

— Шокът. Ето проба от кръвта ѝ — каза той на Вебер. — Трябва да я изпратим за изследване. Откъде можем да получим кръв?

— От Американската болница.

— Добре. Трябва да опитаме. Но това няма да я спаси. Само ще ѝ продължи малко живота. — Погледна кислородния апарат. — Трябва ли да уведоим полицията?

— Да — каза Вебер. — Длъжен съм. В такъв случай ще дойдат двама полицаи, които ще искат да ви разпитат. Желаете ли?

— Не.

— Добре. Следобед ще помислим по тоя въпрос.

— Достатъчно, Йожени — каза Равик.

Слепоочията на Жоан придобиха малко цвят. Лека руменина пропълзя върху сивата бледност. Пулсът беше нормален, слаб и ясен.

— Можем да я изнесем. Аз ще остана тук.

Тя се разбуди. Раздвижи си едната ръка. Дясната. Лявата не можеше.

— Равик — каза тя.

— Да...

— Оперира ли ме?

— Не, Жоан. Не беше необходимо. Само почистихме раната.

— Ще останеш ли тук?

— Да.

Тя затвори очи и заспа отново. Равик отиде до вратата.

— Донесете ми кафе — каза той на дневната сестра.

— Кафе и кифли?

— Не, само кафе.

Върна се и отвори прозореца. Утрото се извисяваше ясно и лъчезарно над покривите. Вrabчетата чирикаха по стрехите. Равик седна на прозореца и запуши, издухвайки дима навън.

Сестрата се върна с кафето. Той го сложи до себе си. Пиеше, пушеше и гледаше през прозореца. Когато отвърна поглед от светлото утро, стаята му се стори тъмна. Стана и отиде да види Жоан. Тя продължаваше да спи. Лицето ѝ беше измито и много бледо. Устните ѝ едва личаха.

Той изнесе подноса с каничката и чашата. Остави ги на масата в коридора. Там миришеше на паркетин и гной. Сестрата мина край него

с кофа стари превръзки. Някъде бръмчеше прахосмукачка.

Жоан стана неспокойна. Скоро щеше да се събуди. От болки. Те щяха да се усилят. Можеше да живее още няколко часа или няколко дни. Болките щяха да станат толкова силни, че никаква инжекция нямаше да помогне.

Равик отиде все пак за спринцовка и ампули. При влизането му Жоан отвори очи. Той я погледна.

— Боли ме главата — промълви тя.

Той почака малко. Тя се опита да си раздвижи главата. Клепачите, изглежда, ѝ тежаха, с мъка движеше очите си.

— Сякаш са от олово...

Съвсем се разсъни.

— Не мога повече да издържам...

— Сега ще ти стане по-добре...

Направи ѝ инжекция.

— По-рано не ме болеше толкова... — Раздвижи глава и прошепна: — Равик, не искам да се мъча... Обещай ми, че няма да се мъча много. Баба ми... Видях я. Не искам... И за нея беше безполезно... Обещай ми...

— Обещавам ти, Жоан. Няма много да те боли. Почти никак.

Тя стисна зъби.

— Скоро ли ще подейства?

— Да... скоро. След няколко минути...

— Какво ми е на ръката?

— Нищо. Не можеш да я движиш. Ще се оправи.

— А кракът... Десният ми крак...

Опита се да го раздвижи, но той не помръдна.

— Няма да помогне, Жоан. Нищо не помага. Ще се оправи.

Тя раздвижи глава. И прошепна?

— Тъкмо бях решила... да променя живота си...

Равик не отговори. Не можеше да каже нищо. Това беше може би истина. Кой ли няма такива намерения? Тя започна отново да мята неспокойно глава напред-назад. Говореше монотонно и с мъка.

— Добре... че дойде. Какво... щеше да стане... Ако не беше ти?

— Да...

„Пак същото — помисли той, загубил всякаква надежда. — Пак същото. Всеки некадърник можеше да направи това. Всеки

некадърник... Всичките ми знания отидоха на вятъра именно тогава, когато имах най-голяма нужда от тях. Всеки лекар би направил същото. А то бе нищо.“

Тя разбра по обед. Нищо не ѝ бе казал, но тя изведнъж разбра.

— Не искам да остана жив труп, Равик... Какво става с краката ми? И двата не мога да ги помръдна.

— Няма нищо. Щом оздравееш, ще станеш и ще ходиш както преди.

— Като оздравея и стана... Защо лъжеш? Не е нужно.

— Не лъжа, Жоан.

— Напротив... Дори си длъжен... Но не бива... да ме оставяш да лежа така само... за да се мъча... Обещай ми.

— Обещавам.

— Когато болките се засилят много... трябва да ми дадеш нещо. Баба ми... лежа и пищя... цели пет дни. Не искам да се мъча така, Равик.

— Няма да се мъчиш. Няма да имаш силни болки.

— Когато болките много се засилят... трябва да ми дадеш нещо... да се свърши. Трябва да го направиш. Дори ако не искам... или съм в безсъзнание... Знам още какво говоря. По-късно... Обещай ми.

— Обещавам. Но няма да стане нужда.

Изплашеният поглед изчезна. Изведнъж се успокои.

— Няма нищо лошо в това, ако го направиш... Равик — прошепна тя. — Ако не беше ти... сега нямаше да съм жива.

— Глупости! Разбира се, щеше да си...

— Не. Когато... се срещнахме най-напред... не знаех вече къде... На теб дължа... тази година. Тя ми беше подарена. — Жоан обърна бавно глава към него. — Защо не останах... при теб?

— Аз съм виновен, Жоан.

— Не. Беше... Не знам...

Златното обедно слънце бе застанало на прозореца. Завесите бяха спуснати, но светлината се промъкваше отстрани. Жоан лежеше полуунесена от опиатите. Беше неузнаваема. Последните часове я бяха разкъсали като вълци. Тялото ѝ сякаш бавно се топеше под одеялото. Съпротивата му отслабваше. Тя се люшкаше между съня и пробудата.

Понякога беше почти безчувствена, понякога — в пълно съзнание. Болките се засилиха. Почна да стене и Равик ѝ направи инжекция.

— Главата ми — прошепна тя. — Стана ми по-зле.

След известно време заговори отново.

— Светлината... Много е светло... Дразни ме.

Равик отиде до прозореца. Спусна щорите. След това събра плътно завесите. В стаята стана почти тъмно. Върна се и седна до леглото ѝ.

Жоан размърда устни.

— Много дълго продължава... Не мога повече, Равик...

— Още няколко минути...

Тя лежеше неподвижно. Ръцете ѝ бяха отпуснати на одеялото като мъртви.

Трябва... да ти кажа... толкова много неща...

— После, Жоан.

— Не. Сега... Няма вече време. Толкова много... трябва да ти обясня...

— Мисля, че знам повечето, Жоан.

— Наистина ли знаеш?

— Да, така мисля.

Конвулсиите. Равик видя как тялото ѝ започна да се гърчи. И двата крака бяха вече парализирани. Ръцете — също. Само гърдите още се повдигаха.

— Знаеш... че винаги... само... с теб...

— Да, Жоан...

— Останалото беше... само неспокойствие.

— Да, знам...

Замълча. Дишаше с мъка. После каза съвсем тихо:

— Странно... Странно... че човек може да умре... когато е влюбен...

Равик се наведе над нея. Само мрак и лицето ѝ.

— Не бях достатъчно добра... към теб... — прошепна тя.

— Ти беше моят живот...

— Мога... Искam... Ръцете ми няма да могат вече никога... да те прегърнат...

Той видя как се мъчи да вдигне ръцете си.

— Ти си в обятията ми — каза той. — И аз в твоите.

Дишането ѝ спря за миг. Очите ѝ бяха съвсем в сянка. Тя ги отвори. Разширени зеници. Равик не знаеше дали го вижда.

— *Ti amo* [Обичам те. — Б. пр.] — промълви тя.

Говореше езика на детството си. Беше много уморена, за да може да говори на друг. Равик взе безжизнените ѝ ръце. Нещо се прекърши в него.

— Ти ме накара да заживея отново, Жоан. — Той говореше на лицето с втрепените очи. — Вдъхна ми живот. Бях просто един камък. Но ти ми вдъхна живот...

— *Mi ami?* [Обичаш ли ме? — Б. пр.]

Въпрос на дете, което иска да заспи. Последната умора, надделяваща всичко останало.

— Жоан — каза Равик, — любов не е точната дума. Нито е достатъчна. Тя е само малка част, капка, в реката, лист от дървото. Много повече е...

— *Sono stata... sempre con te...* [Винаги съм била... с теб. — Б. пр.]

Равик държеше ръцете ѝ, които не чувстваха вече неговите.

— Ти беше винаги с мен — каза той, без да забележи, че изведнъж е проговорил на немски. — Беше винаги с мен, независимо от това дали те обичах, мразех или се правех на безразличен... Това не променя нищо, ти беше винаги с мен... и винаги в мен.

Те си бяха говорили винаги на чужд и за двамата език. Сега за пръв път всеки от тях бе проговорил, без да съзнава, на родния си език, словесната бариера бе паднала и те се разбираха по-добре от всеки друг път.

— *Bacia mi...* [Целуни ме! — Б. пр.]

Той целуна сухите ѝ, горещи устни.

— Беше винаги с мен, Жоан... винаги...

— *Sono stata... perduta... senza di te...* [Загубена бях... без теб... — Б. пр.]

— Какво бях аз без теб! Ти беше светлината, сладостта и горчивината на моя живот. Съживи ме, даде ми себе си, направи ме друг. Вдъхна ми живот.

Жоан остана няколко минути неподвижна. Равик я наблюдаваше. Крайниците ѝ бяха мъртви. Всичко беше мъртво освен очите, устата и диханието; той знаеше, че дихателните мускули постепенно ще се

парализират. Няма да може да говори. Задъхваше се вече, зъбите ѝ скърцаха, лицето ѝ се свиваше; мъчеше се да проговори. Гърлото се сви, устните потрепераха, чу се хъркане, дълбоко, зловещо хъркане, после вик.

— Равик — заекна тя. — Помощ... Помощ!... Хайде.

Спринцовката беше готова. Той бързо я взе и заби иглата в кожата. Сега поне нямаше бавно и мъчително да се задуши. Нямаше смисъл да се мъчи. Иначе щеше само да страда. Може би с часове.

Клепачите ѝ трепнаха. След това се успокоиха. Устните се отпуснаха. Престана да диша.

Той дръпна завесите и вдигна щорите. После се върна до леглото. Лицето на Жоан беше неподвижно и чуждо.

Затвори вратата и отиде в канцеларията. Йожени седеше на една маса с болнични листове.

— Пациентката в номер дванадесет почина — каза Равик.

Йожени кимна, без да вдигне глава.

— В стаята си ли е доктор Вебер?

— Струва ми се, че да.

Равик тръгна по коридора. Някои врати бяха отворени. Влезе в стаята на Вебер.

— Номер дванадесет почина, Вебер. Може да повикате вече полицията.

Вебер не вдигна глава.

— Полицията има сега други грижи.

— Какви?

Вебер посочи извънредното издание на „Матен“. Германски войски бяха нахлули в Полша.

— Имам сведения от министерството, че войната ще бъде обявена още днес.

Равик остави вестника.

— Да, така е, Вебер.

— Да, това е краят. Бедната Франция!

Равик поседя малко. Навред беше пусто. После каза:

— Не само Франция, Вебер.

Вебер го погледна втренчено.

— За мен е Франция. Това ми стига.

Равик не отговори.

— Какво ще правите? — запита го той след малко. — Не знам. Ще си отида в полка. А болницата... — Той махна безразлично с ръка. — Някой друг ще я поеме.

— Трябва да останете тук. По време на война са нужни болници. Ще ви оставят тук.

— Не искам.

Равик се огледа.

— Това е последният ми ден тук. Мисля, че всичко е наред. Болната с матката е на оздравяване; случаят с жлъчката е добре; ракът е безнадежден, нова операция ще бъде безсмислена. Това е.

— Защо? — запита уморено Вебер. — Защо ще е последният ви ден?

— Щом се обяви войната, ще ни приберат. — Равик забеляза, че Вебер иска да каже нещо. — Няма смисъл да спорим. Това трябва така и така да стане.

Вебер седна на стола си.

— Нищо не знам вече. Може би няма и да воюват. А само ще предадат страната. Никой не знае вече.

Равик стана.

— Ще намина довечера, ако съм още в Париж. В осем.

— Добре.

Равик излезе. В хола видя артиста. Съвсем го бе забравил. Мъжът подскочи.

— Как е?

— Умря.

Артистът го погледна втренчено.

— Умря ли? — Той се хвана с театрален жест за сърцето и политна.

„Проклет комедиант!“ — помисли Равик. — „Вероятно е играл подобна роля и сега, когато това му се случи наистина, той я повтаря. А може пък и да е искрен и театралните му жестове да придават само комичен оттенък на истинската му скръб.“

— Мога ли да я видя?

— Защо?

— Трябва да я видя още веднъж! — Мъжът се хвана с две ръце за сърцето. В тях стискаше светло кафяво бомбе с копринен кант. — Не

разбирате ли, че трябва...

Очите му се бяха просълзили.

— Слушайте — каза нетърпеливо Равик. — Най-добре е да изчезнете. Жената е мъртва и нищо няма да промени този факт. Правете, каквото искате, по дяволите! Никой не го интересува дали ще ви осъдят на една година затвор или ще ви оправдаят след драматични спорове. А след няколко години ще използвате този случай, за да се харесвате на други жени. Махайте се, идиот такъв!

Той го изтласка към вратата. Мъжът за миг се поколеба. На прага се обърна и извика:

— Безчувствен звяр! Мръсна шваба!

Улиците бяха пълни с народ. Хората се тълпяха пред сменящите се светлинни бюлетини на вестниците. Равик отиде до Люксембургската градина. Искаше да остане няколко часа сам, преди да го арестуват.

В меката светлина на късния летен следобед градината беше празна. По дърветата се забелязваше първият повей на есента, но не на повяхването, а на зрелостта. Светлината беше златиста, а небесната синева бе последният копринен флаг на лятото.

Равик седя там дълго. Видя как светлината се смени и сенките се удължиха. Знаеше, че това са последните му свободни часове. След обявяването на войната съдържателната на „Интернационал“ не ще може да укрие никого. Спомни си за Роланд. И тя също. Никой. Ако продължи да се укрива, щяха да го обявят за шпионин и да го арестуват.

Седя така до вечерта. Не беше тъжен. Пред очите му минаваха образи. Образи и години. До последното неподвижно лице.

Тръгна си в седем часа. Разделяше се с последните спокойни мигове, с тъмнеещия парк и знаеше това. Малко по-надолу видя извънредните броеве на вестниците. Войната беше обявена.

Спря да вечеря в едно бистро без радио. След това се върна в болницата. Посрещна го Вебер.

— Бихте ли направили един секциум? Току-що докараха пациентката.

— Разбира се.

— Той отиде да се преоблече. Срещна Йожени. Тя се смая, като го видя.

— Не очаквахте ли да ме видите вече?

— Не — отговори тя и го погледна странно. После бързо се отдалечи.

Секциумът беше за Равик проста работа. Той направи операцията, почти без да мисли. На няколко пъти усещаше, че Йожени го гледа. Учуди се какво става с нея.

Детето изплака. После го измиха. Равик погледна червеното разплакано лице и малките пръстчета. „Не идваме с усмивка на този свят“ — помисли той, като подаде детето на асистиращата сестра. Беше момче.

— Кой знае за каква война идва — каза той.

След това отиде да се измие. До него се миеше Вебер.

— Ако ви арестуват, Равик, съобщете ми веднага къде сте.

— Защо искате да си създавате неприятности? По-добре е сега да не познавате хора като мен.

— Защо? Защото сте германец ли? Вие сте бежанец.

Равик тъжно се усмихна.

— Нима не знаете, че и бежанците винаги са между чука и наковалнята. За сънародниците си те са изменници. А в чужбина са все пак поданици на своята родна страна.

— Това не ме интересува. Искам да ви освободя, колкото е възможно по-скоро. Посочете ме за гарант.

— Щом като искате. — Равик знаеше, че няма да го стори. — За лекар има работа навред. — Избърса ръцете си. — Искате ли да ми направите една услуга? Да се погрижите за погребението на Жоан Маду? Аз няма да имам време.

— Разбира се. Има ли нещо друго, което трябва да уредя? Някакви вещи или нещо подобно?

— Това можем да оставим на полицията. Не знам дали има роднини. Това няма никакво значение. — Облече палтото си. — Сбогом, Вебер. Истинско удоволствие беше за мен да работя с вас.

— Сбогом, Равик. Остава да си уредим сметките за секциума.

— Той е за сметка на погребението. И без това ще ви излезе повече. Искам да ви оставя пари за него.

— В никакъв случай, Равик. Къде искате да бъде погребана?

— Не знам. Все едно в кои гробища. Ще ви оставя името и адреса й.

Равик ги записа на една рецепта. Вебер сложи бележката под кристално преспание с инкрустирана сребърна овца.

— Добре, Равик. Мисля, че и аз ще замина след няколко дни. Едва ли ще можем да оперираме без вас.

Той излезе с Равик.

— Сбогом, Йожени — каза Равик.

— Сбогом, господин Равик. — Тя го погледна. — В хотела ли си отивате?

— Да. Защо?

— А, нищо. Помислих само...

Беше се стъмнило. Пред входа на хотела имаше камион.

— Равик — каза Морозов, — излизайки от входа на една къща.

— Борис? — спря се Равик.

— Полицията е вътре.

— Така си и мислех.

— У мен е паспортът на Иван Клуге. Нали знаеш? Умрелият руснак. Валиден е още година и половина. Ела в „Шехеразада“. Ще сменим снимката и ще можеш да останеш в друг хотел като руски емигрант.

Равик поклати глава.

— Много е рисковано, Борис. Във военно време човек не трябва да използва фалшиви документи. По-добре е да няма никакви.

— Какво ще правиш тогава?

— Ще отида в хотела.

— Премисли ли добре, Равик? — попита Морозов.

— Да. Всичко.

— По дяволите! Кой знае къде ще те натикат!

— Всеки случай няма да ме върнат в Германия. Няма такава опасност. Няма да ме изгонят и в Швейцария. — Равик се усмихна. — За пръв път от седем години насам полицията ще иска да ни задържи тук, Борис. Трябваше да дойде войната, за да ни се удаде това.

— Говорят, че ще открият концентрационен лагер в Лоншан. — Морозов погладя брадата си. — Затова ли избяга от концентрационния лагер в Германия? За да отидеш сега във френски!

— Може би скоро ще ни освободят.

Морозов не отговори.

— Не се тревожи за мен, Борис — каза Равик. — По време на война има нужда от лекари.

— Какво име ще им кажеш, когато те арестуват?

— Истинското си. Използувах го само веднъж тук преди пет години. — Равик замълча. После каза: — Жоан умря, Борис. Застреля я един мъж. Сега е в болницата на Вебер. Трябва да бъде погребана. Вебер обеща да се погрижи, но не знам дали няма да го мобилизират преди погребението. Ти ще се погрижиш ли? Не ме разпитвай! Кажеш да. И край.

— Да — каза Морозов.

— Добре. Сбогом, Борис. Вземи от моите вещи, каквото ти трябва. Премести се в моята стая. Харесваше банята ми. А сега тръгвам. Довиждане.

— По дяволите! — отвърна Морозов.

— Хубаво. Ще се видим след войната във „Фуке“.

— От коя страна? Откъм „Шан-з-Елизе“ или откъм „Георг V“?

— Откъм „Георг V“. Ние сме идиоти. Сополиви идиоти. — герои. Довиждане, Борис.

— По дяволите! — каза Морозов. — Не можем да се сбогуваме като хората. Ела, глупако.

Той целуна Равик по двете бузи. Равик усети брадата му и мириса на тютюн за лула. Не му беше приятно. И тръгна към хотела.

Бежанците се бяха събрали в „Катакомбите“. „Като първите християни“ — помисли Равик. Първите европейци. Мъж в цивилно облекло бе седнал на една маса под изкуствената палма и записваше данните на всеки. Двама полицаи пазеха вратите, откъдето никой не възнамеряваше да бяга.

— Паспорт? — попита цивилният полицай, като се обърна към Равик.

— Нямам.

— Други документи?

— Нямам.

— Нелегално ли сте тук?

— Да.

— Защо?

— Избягах от Германия. Нямах как да взема със себе си документите.

— Фамилия?
— Фрезенбург.
— Име?
— Лудвиг.
— Евреин?
— Не.
— Професия?
— Лекар.

Полицаят записваше.

— Лекар ли? — каза той и извади една бележка. — Познавате ли лекар на име Равик?

— Не.

— Трябва да живее тук. Има сигнал.

Равик го погледна и помисли „Йожени“. Тя го бе попитала дали ще се върне в хотела и се бе учудила, че е още на свобода.

— Казах ви вече, че тук няма човек с такова име — заяви съдържателката, застанала до вратата към кухнята.

— Мълчете! — заяви намръщено полицаят. — И без това ще ви накажат за това, че не сте регистрирали тия хора.

— Гордея се с това. Щом като трябва да се наказва човечността, моля, заповядайте.

Полицаят я погледна, сякаш искаше да ѝ отговори; но махна с ръка и не каза нищо. Съдържателката го гледаше предизвикателно. Имаше силен човек зад гърба си и не се страхуваше.

— Приберете вещите си — каза полицаят на Равик. — Вземете си бельо и храна за един ден. И одеяло, ако имате.

Един полицай го придружи до горе. Вратите на повечето стаи бяха отворени. Равик взе куфара, който отдавна си бе приготвил, и одеялото.

— Нещо друго? — попита полицаят.

— Не.

— Ще оставите всичко това?

— Да, ще оставя.

— И това ли? — Полицаят посочи малката дървена Мадона на масата до леглото, която Жоан му бе изпратила в „Интернационал“ след първата им среща.

— Да, и това.

Слязоха. Кларис, камериерката от Елзас, подаде на Равик един пакет. Той забеляза, че всички имаха такива пакети.

— Нещо за хапване — заяви съдържателката. — За да не умрете от глад. Уверена съм, че там, където отивате, нищо още не е приготвено.

Тя погледна продължително цивилния полицаи.

— Не приказвайте много — каза сърдито той. — Не съм обявил аз войната.

— Нито пък, тия хора.

— Оставете ме на мира! — Той погледна униформените полицаи. — Готово ли е? Отведете ги.

Тъмната тълпа се раздвижи. Равик забеляза жената, на която се бе струвало, че вижда хлебарки. Мъжът ѝ я подкрепяше със свободната си ръка. Под мишницата на другата имаше куфар, а в ръката си държеше друг. И момченцето влачеше с мъка един куфар. Мъжът погледна умолително Равик, който кимна.

— Имам инструменти и лекарства — каза той. — Не се страхувайте.

Качиха се в камиона. Моторът забръмча. Колата тръгна. Съдържателката застана на прага и им махна с ръка.

— Къде отиваме? — обърна се някой към единия от полицаите.

— Не знам.

Равик беше до Розенфелд и фалшивия Арон Голдберг. Розенфелд носеше под мишница един свитък. Вътре бяха картините на Сезан и Гоген. Лицето му нервно трепереше.

— Испанската виза — каза той — изтече, преди... — И млъкна. После продължи: — Птицата на смъртта, Маркус Майер, замина вчера за Америка.

Камионът подскачаше. Всички се бяха притиснали плътно един до друг. Почти никой не говореше. Завиха покрай някакъв ъгъл. Равик забеляза фаталиста Зайденбаум. Беше се свил в ъгъла.

— Ето ни отново заедно — каза той.

Равик потърси цигара. Не намери. Но си спомни, че имаше достатъчно в куфара.

— Да — промълви той. — Човек има много да тегли. Колата продължи по авеню „Ваграм“ и зави към площад „Етоал“. Никъде

нямаше осветление. Площадът бе потънал в мрак. Беше толкова тъмно, че не се виждаше дори и Триумфалната арка.

Ерих Мария Ремарк започва творческия си път като писател антимилитарист. На неговото перо принадлежи една от най-силните творби против войната — „На западния фронт нищо ново“, която излиза през 1929 година и донася слава на още младия автор. Последователен в хуманистичните си позиции, в навечерието на Втората световна война и непосредствено след нея Ремарк пише своите антифашистки книги, които са едно разкритие на хитлерофашисткия геноцид за всичко нормалномислещо и неполитизирано. Между тях е и „Триумфалната арка“, писана в емиграция и излязла през 1946 година. В атмосфера на духовна стагнация и покруса е пресъздадена съдбата на средната интелигенция след военната катастрофа от 1939 година.

ЗА ЕРИХ М. РЕМАРК И ТВОРЧЕСТВОТО МУ

Ерих М. Ремарк е роден на 22 юни 1889 година в Остнабрюк, син е на книговец. На осемнайсетгодишна възраст през 1916 година е мобилизиран и взема участие в Първата световна война. През 1927 година пише първата си книга — „На западния фронт нищо ново“ — плод на преживяванията и впечатленията му от фронта. Книгата излиза през 1929 година и появяването ѝ съвпада с неспокойните дни на подготвящото се настъпление на националсоциализма в Германия. Този роман и излезлият като негово продължение „Обратният път“ имаха в Германия съдбата на книгите, съдържащи демократичните и хуманистични тежнения на своите творци, застъпници на големите човешки истини — те биват изгорени пред вратите на Берлинския университет през месец май 1933 година. През 1937 година Ремарк е лишен от германско поданство. От 1929 година писателят живее в чужбина.

В Швейцария Ремарк пише романа „Трима другари“, който излиза в тази страна през 1937 година. Романът „Триумфалната арка“ излиза в Съединените американски щати през 1946 година.

В романа „На западния фронт нищо ново“ писателят се дистанцира от проблемите на голямата политика и се вглъбява във фронтовата действителност, видяна през очите на обикновения войник. Истината за тази действителност е предадена без патетика и героизация. Пред угрозата на смъртоносната война писателят въздига в най-ценна човешка добродетел солидарността, доверието и взаимопомощта. Тази морална и творческа позиция правят от романа на Ремарк един от образците на литературата на „загубеното поколение“ в европейската литература.

Ремарк един от първите между европейските творци, долови заплахата за човечеството, криеща се във фашизма като идеология и практика. В романа му „Трима другари“ със сюжет от мирното време отново като атмосфера се налагат взаимоотношенията на мъжка

дружба, безкористното и самопожертвувателно приятелство, но те се оказват твърде крехки, за да противостоях на разтърсващия трагизъм на трийсетте години. Предусещането на разрушителния тътен на настъпващите събития придават на повествованието дух на носталгичност и обреченост, на топлота и лиризм. Тези му качества направиха романа един от най-обичаните от читателската публика.

Най-определено, с конкретен адрес, антифашистката тема в творчеството на Ремарк добива израз в романа „Триумфалната арка“, която донася на автора си нов международен успех. Действието му се развива през годините 1938–1939 г. Съдбата на лекаря емигрант доктор Равик е въплътена в един драматичен разказ е перипетиите в трудния път на духовно, морално и физическо самосъхранение в атмосфера на политическо преследване и несигурност за утрешния ден. Любовната линия в романа и единоборството на доктор Равик с фашиста Хааке очертават една човешка драма, излизаща извън рамките на отделната човешка участ и придават широта и многозначност на творческия замисъл.

Романът „Искрица живот“ разширява тематичния кръг на антивоенното творчество на Ремарк. Написан след разгрома на фашизма през 1952 година, той идва да потвърди вярността на твореца към хуманистичния идеал.

От многото съдебни протоколи и свидетелски показания на преживелите ужасите на концентрационните лагери Ремарк пресъздава потресаващ свят на безправие, насилие и издевателства. Образът на измисления концентрационен лагер Мелерн — това ужасно изобретение за унищожаване на човешкия живот, се превръща в обвинение не само към миналото, но звучи и като предупреждение към съвременieto и бъдещето.

През 1952 година излиза и другият военен роман на Ремарк — „Време да се живее, време да, се мре“, пресъздаващ атмосферата на Втората световна война. На фона на военната действителност, обрисувана с безпощаден реализъм, е пресъздадена една любовна история, която трае 14 дни. Силата и величието на копнежа за щастие внушават вечния контраст между доброто и злото. Едва ли може да се намери по-силен от този аргумент, за да се подчертае трагизма на военната генерация.

През 1956 година излиза романът „Черният обелиск“. Разглеждайки събитията от двайсетте години в историческа перспектива, Ремарк прави опит да открие първоизточниците на хитлеризма и Втората световна война в политическата действителност на Ваймарската република, за да може чрез трагичния опит на миналото да освети зловещите симптоми за реставрация на фашизма и милитаризма.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.